

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

12 EYLÜL ASKERİ DARBESİ'NİN GENÇLİĞİN
ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Hazırlayan
DİLEK KIRKPINAR

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. TÜRKAN BAŞYİĞİT

İZMİR - 2009

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “ 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi’ nin Gençliğin Üzerindeki Etkileri” adlı çalışmamı, ilmi ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazdığımı ve faydalandığım eserlerin bibliyografyada gösterdiklerimden ibaret olduğunu, bunlara atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu şeref ve haysiyetimle doğrularım.

... /... / 2009

DİLEK KIRKPINAR

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü'nün/...../2009 tarih ve sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim Yönetmeliği'nin maddesine göre, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Dilek KIRKPINAR' ın **“12 Eylül Askeri Darbesi'nin Gençliğin Üzerindeki Etkileri”** konulu tezini incelemiş ve adayın/...../2009 tarihinde, saat 'da jüri önünde tez savunmasını almıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerince sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin Olduğuna oy ile karar verilmiştir.

BAŞKAN

ÜYE

ÜYE

TEZ VERİ FORMU

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ

TEZ VERİ FORMU

Tez No :

Konu :

Ünv.Kodu :

Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.

Tezin yazarının

Soyadı: **KIRKPINAR**

Adı: **Dilek**

Tezin Türkçe adı: **12 Eylül Askeri Darbesi' nin Gençliğin Üzerindeki Etkileri**

Tezin Yabancı adı: **The Influence of 12 September Turkish Coup d'etat on Youth**

Tezin yapıldığı

Üniversite: **Dokuz Eylül Üniversitesi**

Enstitüsü: **Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü**

Yılı: **2009**

Tezin

Türü: **Yüksek Lisans**

Dili: **Türkçe**

Sayfa Sayısı: 224

Referans Sayısı:

Tez Danışmanı

Yard. Doç Dr. Türkan BAŞYİĞİT

Türkçe anahtar kelimeler:

1- Darbe

2- Hükümet

3- Türk Silahlı Kuvvetleri

İngilizce anahtar kelimeler:

1- Coup

2- Government

3- Turkish Armed Forces

Kaynak göstermek amacıyla tezinin fotokopisi alınabilir

Yazarın İmzası:

Tarih: Temmuz-2009

ÖNSÖZ

Türkiye’ de 1980 ve öncesini tanımlamak ve de anlayabilmek için çok derin dehlizlere dalıp çıkmak gerekiyor. Zira bir gece yarısı evine koca koca postallarla dalınıp, her yeri tarumar edilmiş ve o kara gece evde yatan 4 çocuğun zihninde oluşabilecek karanlık kuyuları umursamamış asker ağabeylerinin hoyrat davranışları eşliğinde silik siluetlerinin gölgelediği bilinçsiz kişiliklerin açtığı çukuru doldurmakla uğraşmış o dönemin çocuğu olarak 12 Eylül’ e mercek tutmak daha bir manidar.

12 Eylül bir milattır aslında Cumhuriyet tarihinde. Uzun uzun cümlelerin yutulduğu süreçtir. Depolitizasyon devridir. Apolitik gençliğin doğduğu zaman dilimidir. Kuytulara saklanmış acının, ezilmişliğin, kederin, sefaletin, huzursuzluğun, politik şiddetin, demokrasinin çöküşünün dolayısıyla sonun başlangıcının devridir. Hukuk, adalet getirilecek derken hukuksuzluğun, adaletsizliğin kol gezdiği kavramlar karmaşasıdır. 12 Eylül bu ülkede aslında ‘‘Sözün bittiği yerdir!’’

Süreç içerisinde toplum gencinden yaşlısına yıpratılmıştır. Çark ruhları, kişilikleri birbirine vurmıştır. Açılan yaraları onarmak bugün dahi mümkün olmamıştır. Siyaset çuvallamış, toptan partiler kapatılmış, insanlar fikirleri yüzünden mahkûm edilmiş ve pek tabii işkencelere maruz kalmıştır. İşkence devridir aslında 12 Eylül, demokrasinin duvara toslamasıdır, tıpkı halkın tosladığı gibi. Önlemler aslında inançsızlık ve de güvensizliktir, samimiyetsizliktir. Pek tabii kokuşmuş düzenin günah çıkarırken çürümüşlüklerinden kurtulma adına eyleme geçirdiği ‘‘çöpleri ayırma’’ şablonudur. Yalnız burada bir tek soru kafaları kurcalıyor: Kime ve hangi kritere göre çöp?

12 Eylül Darbesi ile birlikte hiç şüphesiz siyasal süreç sıkıntıya girdi. Zira öncesinde de ülke karış karış kan banyosuna bünyesini bandırdı. Gerek darbe öncesi gerek darbe sonrası acılar, yaşananlar yürekleri dağladı, ocaklar söndürdü, var olan kaotik ortamın köşelerini sivriltti. Kitlesele tutuklamalar ve ölümler önüne çıkan her şeyi arkasına aldı, bir çığ misali devleşti ve öbek öbek zavallı canları herkesin gözü önünde yuttu. Sıradan halk yutkunmaya çalıştıkça başına dert açacağından emindi ve o yüzden hedeften uzağa odaklandı, sırtını döndü, başını da önüne aldı. Hatta ölüm haberleri bir ara öyle arttı ki halk cenazeleri artık tınlamaz, kanıksar hale geldi. Halkın her şeye alışıkmiş gibi davranması elbette arabayı önden çekenlerin ekmeğine yağ sürdü. Suskunluk içten içe çürümeyi hızlandırdı, yozlaşmanın altına kalın çizgi çekti. Mahpushane duvarlarının ardında yaşananlar dahi olayın ehemmiyeti

açısından halkın tepkisi çerçevesinde itici güç olamadı. Ağızlar kapandı, cümleler boğum boğum gırtlakta kaldı. Gözler gördü, kulaklar duydu, yürekler yandı ama ağızlar hep kapalıydı. Ruh yırtılmıştı, sarkan salkım saçak iplikleri toparlamak artık o kadar mümkün olamayacaktı. Yaralar kabuk tutması için kendi haline bırakılmış, bekletiliyordu ama o yaralar asla ne yazık ki kapanmayacaktı.

Dolayısıyla 12 Eylül bir milat mıdır değil midir? Başlangıç mıdır son mudur? Bazılarına göre hepsi...ama şu bir gerçek ki esaslı bir yıkımdır ve o yıkımla çoğu insan ruhunu, benliğini, yaşama sevincini-isteğini ve özellikle insanca yaşama şansını yitirmiştir. Birileri kurban olmuş, birileri kurban edilmiş, birileri de kurban etmiştir ama en çok bu topraklar ağlamıştır sessizce, sessizlik hüküm sürmüştür dillerde. Bir bu toprakların kanına işlemiştir vahamet ve en çok bu topraklar üstüne çöreklenmiştir dalalet.

Bu çalışmada, 12 Eylül' ün öncesini ve sonrasını yarattığı deprem ile birlikte irdeleyeceğiz. İhtilal öncesinde ve sonrasında, toplum dâhilinde gençliğe kuş bakışı bakacağız. Muhakkak ki 12 Eylül' ü tarif etmeye sözler yetmez ancak bu çalışma çerçevesinde dönemi öncesiyle sonrasıyla anlatmaya, cümlelerin gölgesinde sorunları taramaya, fikirler arası hesapları bulmaya ve sorgulayarak bir nebze de olsa bazı sorulara cevaplar bulmaya çalışacağız. 12 Eylül gibi meşakkatli ve derin bir konuda bana yardımını esirgemeyen, her türlü desteği sağlayan, heyecanımı hep yüksek tutan saygıdeğer danışman hocam Yrd. Doç. Dr. TÜRKAN BAŞYİĞİT' e, yüksek lisans eğitimim süresince konulara getirdikleri farklı bakış açıları ile ufkumun genişlemesine büyük katkı sağlayan öğretim üyelerine, tezimi hazırlarken yazmış oldukları makaleler ve kitaplar ile bana büyük destek sağlayan konuya ilişkin çalışma yapmış tüm bilim adamlarına ve canım aileme teşekkür eder, saygılar sunarım.

DİLEK KIRKPINAR
İZMİR/ TEMMUZ 2009

ÖZET

Silahlı kuvvetlerin yapısal özellikleri, ülkenin politik kültürü, politik yönetimin başarısızlığı ve meşruluğunu yitirmesi, çeşitli grupların siyasi yönetime dâhil olmaya çalışması ve bu tür grupların provakatif uğraşları, ekonomik sorunlar gibi etkenlerin bir araya gelmesi henüz gelişimini tamamlayamamış ülkelerde askeri müdahaleye neden olmaktadır. Türkiye bu tür müdahalelerle geçmişinde sık sık karşılaşmıştır. İşte 12 Eylül İhtilalı de böyle sıkıntılı bir sürecin son halkasıdır. Darbe ülkeyi istikrara kavuşturmak adına yapılmış, öncesinde var olan kıyımı durdurmak için yola çıkmış ve fakat bir müddet sonra verilen cezalarla, değiştirilen anayasa ile ve elbette cezaevlerinde somutlaşan işkencelerle devlet eliyle terörü meşrulaştırıp ikinci bir kıyım tablosuna sebebiyet vermiştir.

27 Mayıs 1960 İhtilalı' ndan, 12 Eylül 1980 İhtilalı' na uzanan süreç Türk siyasal hayatı için oldukça yıpratıcı olmuştur olmasına ama sonrası da toplumun geleceği adına bir sosyal çökertme olarak yer doldurmuştur. İhtilal bir silindir misali toplumun üzerinden geçmiş ve sebebiyle, sonucuyla Türk Demokrasi tarihinde kara bir damga olarak yer almıştır.

Bu tez çalışmasında; 12 Eylül 1980 İhtilalı' nın genel kapsamı, oluşum zinciri ve beslendiği kaynaklar ile ilgili genel bir değerlendirme yapılmış, ihtilal öncesinde ve sonrasında hâkim olan sosyal, siyasal ve ekonomik gelişmeler çerçevesinde gerçekleşen olayların gençliğin üzerindeki etkileri analiz edilmeye çalışılmıştır.

ABSTRACT

12th September is the blind alley of Turkish Democracy History. Turkey has a deep background shaped as many volumes of a thick book and thus 12 September is the dark chapter of it. The period faced violence, fear, doubt, and both physical and corporal-mental episodes. The coup was the sudden overthrow of the government and it really caused radical changes in everyone's own life.

On 12 th September, the armed forces took administrative control of the state through a five-member National Security Council and appointed a civilian cabinet. After the coup, in 1982, Kenan Evren installed himself as ‘‘President of Republic of Turkey’’ on November 7 with a 90% approval of the new constitution that was submitted to a public referendum, replacing the older constitution which had "luxurious" liberties for Turkey according to him. That was also the time for the transition to the civilian rule. On 6th November 1983, the military rule ended but its destructive effects would never be coped with after all.

Today still the effects of the 12th September coup have been decisive, blind and are in a dark tunnel. Although the following democratization process did not involve a process of coming to terms with the coup. Still today some people try to clean and clear the the impacts of what they have lived and what they have had passed through. However it is impossible! However this shame will live forever!

In this study, I try to analyze what the coup was, how it came step by step and how it still lives today. The thoughts that belong to me argue whether it was right or not, whether the Turkish's Military decision was all right and what kind of evolution it passed through. What happened to youth over all? This is the study to put the things on the concrete themes and to ask if the ‘‘thoughts’’ here are almost free today?

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	1
TUTANAK.....	2
TEZ VERİ FORMU.....	3
ÖNSÖZ.....	4
ÖZET.....	6
ABSTRACT.....	7
İÇİNDEKİLER.....	8
KISALTMALAR.....	11
GİRİŞ.....	13
I-12 EYLÜL' E GİDEN SÜREÇTE GENÇLİK HAREKETLERİ VE SİYASAL ORTAM.....	23
A-68 KUŞAĞI.....	23
1-1971 Yılına Girerken.....	27
2-TİP ve Milli Demokratik Devrim.....	27
3-DİSK.....	29
a-Kanlı Pazar.....	30
B-12 MART MUHTIRASI.....	31
1-12 Mart Muhtırası' na Doğru Koşar Adım.....	31
2-15/16 Haziran Eylemleri.....	32
3-12 Mart Muhtırası.....	34
4-26 Nisan- Sıkıyönetim.....	37
5-Muhtıra Sonrası.....	39
C-1973 SEÇİMLERİ.....	41
1-Sıkıntılı Ortaklık.....	45
2-Kıbrıs Barış Harekati.....	47
3-Milliyetçi Cephe.....	48
a-Milli Türk Talebe Birliği.....	51
b-Türkiye Milli Talebe Federasyonu (TMTF).....	54

c-Akıncılar.....	55
d-Milli Selamet Partisi (MSP).....	57
e-MHP ve Ülkücü Hareket.....	60
D-APOCULAR VE KÜRT HAREKETİ.....	65
E-1977 YILI- KANLI 1 MAYIS VE SEÇİMLER.....	69
1-Kenan Evren.....	75
F-KATLİAMLAR.....	78
1-16 Mart Katliamı.....	79
2-Ümraniye Katliamı.....	79
3-Bahçelievler Katliamı.....	80
4-Maraş Katliamı.....	80
5-Malatya Olayları.....	81
6- Sivas Olayları.....	82
7-Çorum Olayları.....	82
8-Tarsus Olayı.....	83
G-FATSA (TERZİ FİKRİ) OLAYI.....	84
H-TARİŞ OLAYLARI.....	85
I-DARBE ÖNCESİ SUİKASTLAR.....	89
J-27 ARALIK 1979 UYARI MEKTUBU.....	91
K-24 OCAK KARARLARI.....	93
II-VE 12 EYLÜL / GENÇLİĞE VURULAN DARBE.....	97
A-KURUCU MECLİSİN OLUŞTURULMASI.....	110
B-1982 ANAYASASI VE BAŞLICA ÖZELLİKLERİ.....	113
C-1983 SEÇİMLERİ.....	123
1-Turgut Özal.....	128
D-12 EYLÜL'ÜN BİLANÇOSU/YOK EDİLEN GENÇLİK.....	130
E-12 EYLÜL CEZAEVLERİ / SOKAKLARDAN PARMAKLIKLAR ARKASINA..	137
1-Cezaevinden Dağlara / PKK Terörü Doğuyor.....	140
F-ÜNİVERSİTE GENÇLİĞİNE DARBE/YÖK VE 1402'LİKLER.....	144

III-12 EYLÜL SONRASI GENÇLİK VE TOPLUMSAL DEĞİŞİM.....	151
A-12 EYLÜL ASKERİ DARBESİNİN TÜRKİYE EKONOMİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ.....	151
1-Banker Kastelli.....	154
B-12 EYLÜL ASKERİ DARBESİNİN TÜRK POLİTİKASI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ.....	157
1-1987 Seçimleri ve ANAP.....	161
2-SHP.....	164
3-DYP ve Tansu Çiller.....	164
4-Refah Partisi.....	167
5-28 Şubat Post Modern Darbesi.....	168
6-AKP.....	170
C-12 EYLÜL ASKERİ DARBESİNİN GENÇLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ/ TOPLUMSAL DEĞİŞİM.....	172
SONUÇ.....	198
BİBLİYOGRAFYA.....	204
EKLER.....	214

KISALTMALAR TABLOSU

- ADD** : Atatürkçü Düşünce Derneği
A.P: Adalet Partisi
AKP : Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP: Anavatan Partisi
BTP : Bağımsız Türkiye Partisi
C.G.P : Cumhuriyetçi Güven Partisi
C.H.P : Cumhuriyet Halk Partisi
C.K.M.P: Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
D.D.K.O: Devrimci Doğu Kültür Ocakları
D.G.S.A: Devlet Güzel Sanatlar Akademisi
DISK: Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
D.M : Danışma Meclisi
D.P : Demokrat Parti
DPT: Devlet Planlama Teşkilatı
DSP : Demokratik Sol Parti
DYP : Doğru Yol Partisi
H.P: Halkçı parti
H.K.O: Halkın Kurtuluş Ordusu
IDP: Islahatçı Demokrasi Partisi
I.K.D.P: Irak Kürdistan Demokrat Partisi
I.M.F : Uluslararası Para Fonu
İTÜ: İstanbul Teknik Üniversitesi
KİT: Kamu İktisadi Teşekkülleri
K.K.K : Kara Kuvvetleri Komutanlığı
M.B.K : Milli Birlik Komitesi
M.C: Milliyetçi Cephe
MÇP: Milliyetçi Çalışma Partisi
M.D.D: Milli Demokratik Devrim
M.D.P: Milliyetçi Demokrasi Partisi
M.G.B: Maoist Gençlik Birliği
M.G.K : Milli Güvenlik Kurulu
M.H.P : Milliyetçi Hareket Partisi

M.I.T: Milli İstihbarat Teşkilatı
M.N.P: Milli Nizam Partisi
M.S.P : Milli Selamet Partisi
MTTB: Milli Türk Talebe Birliği
ODTÜ : Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Org. : Orgeneral
P.P.K : Politik Partiler Kanunu
RP : Refah Partisi
SHP : Sosyal Demokrat Halkçı Parti
SODEP: Sosyal Demokrasi Partisi
SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STK: Sivil Toplum Kuruluşları
T.C.K : Türk Ceza Kanunu
T.H.K.O: Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu
T.H.K.P-C: Türkiye Halk Kurtuluş Partisi Cephesi
TIKKO: Türkiye İşçi Köylü Kurtuluş Ordusu
T.I.P: Türkiye İşçi Partisi
T.K.D.P: Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi
T.K.P/ML: Türkiye Komünist Partisi/ Marksist-Leninist
T.M.T.F: Türk Milli Talebe Federasyonu
TOBB : Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TPAO: Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
TRT : Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu
T.S.K : Türk Silahlı Kuvvetleri
TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu
Y.A.D : Yüksek Adalet Divanı
Y.A.Ş:Yüksek Askeri Şura

GİRİŞ

Türk Demokrasi tarihi, 27 Mayıs 1960' da bir ilkle karşılaşır. Cumhuriyet kurulduğundan beri beraberinde getirdiği değerlerle ters düşer, inandığı siyasi tezler yerle bir olur. Önce var olan demokrasi ilkeleri yara alır, sendeler ve sonrasında siyasete cunta bulaşır. Her şey yenilenir akabinde, başkalaşım geçirir. Eskiler atılır sözde ve yamalar devri başlar, elbette önce anayasa yamalanır. Aslında gayet adil, resmi kanallardan, halkın isteği doğrultusunda iktidara gelerek umut vaat eden bir iktidar partisi ülkenin çıtasını yukarılara çekmek için yola çıkmışken bir anda toplumun, muhalefetin ve "olmazsa olmaz" ordunun doğrularıyla bozguna uğrar.

Adnan Menderes ve beraberindekiler, Demokrat Partililer çıktıkları yolu yarıda bırakmak zorunda kalır, sabahlar kararır. Aydınlıklar daha fazla iktidar partisi için kar getirmeyecektir, yolun sonu bir sehpanın ucunda yükselecek yağlı organlar olur. Türkiye 27 Mayıs ile "Cunta" ya "Merhaba" der ve var olduğu sürece yanı başından eksik olmayacak, her daim mevcudiyetinin ebediliğini gölgesiyle hissettirecek başucu desteğinin yani ordunun ve ordu ile kol kola yürüyeceği kapıların açılmasıyla bambaşka ufuklara yelken açar.

İsmet Bozdağ' ın Celal Bayar ile yaptığı söyleşilerden oluşan "Bir Darbenin Anatomisi-Celal Bayar Anlatıyor" adlı kitapta çok ilginç üstelik bu ülkenin siyasi gerçeklerinin, siyasi tarihinin de önemli bir tespiti yer alıyor bana kalırsa. Diyor ki Bayar: "İnsanların cenneti, cehennemi dünyadaki hayatlarıdır. Biraz da hakları var, bazen insana en büyük ceza, kendi hatalı hayatı oluyor."

Cennet ve Cehennem! İşte Adnan Menderes için önce cennet bahşedilir toplumca sonra cennet cehenneme uzanır. Kişisel hatalar, ihtiraslar ve askerinin hâkimiyet arzusu, erk ispatı Adnan Menderes ile Türk Siyasi Tarihini bir idam sehpasında buluşturur. 27 Mayıs sonrası Türkiye demokrasi elbisesini artık bir köşeye kaldıracaktır. Türkiye'de askeri yönetim, 27 Mayıs 1960 ve 12 Eylül 1980 yıllarında iki kez doğrudan, 12 Mart 1971 yılında ise bir kez dolaylı olarak politik hayata müdahale edecektir. Cumhuriyet kurulduktan kısa bir süre sonra, 1946' da çok partili döneme geçiş yapan Türkiye bu erken adımların faturasını darbe ile ödeyecektir.

Demokrat parti döneminde başlayan liberalleşme, devletin ve dış yardımların desteğiyle özel tekellerin oluşması, dış borçlarla beraber dış ekonomilere bağımlılık, orta sınıf mensuplarının güç kaybı, seçim öncesi verilen vaatlerin yerine getirilememiş olması, baskı ve zorbalık rejiminin ülkeyi kısıpaca alması, 1954 yılı itibarıyla iyice artan iktidar - muhalefet

gerginliği, iktidar partisinin seçmen ve bürokrasi, basın ve hatta üniversite çevresi ile olan olumsuz ilişkileri şiddetli fırtınanın kopması için sahneyi hazırlar, oyuncular maskelerini takar.

27 Mayıs İhtilalı' nin nedenlerine, ülke yönetiminde etkili olan iki farklı sınıfın mücadelesi olarak bakılabilir. Türkiye Cumhuriyeti' nin yönetiminde, devletin kuruluşundan beri iki zümre etkili olmuştur. TC yönetiminin iki ayrı yüzünü oluşturan bu zümreler; devletçi seçkinler ve gelenekçi liberallerdir¹.

Türkiye' de ‘‘Darbeler Tarihi’’ için başlangıç zamanıdır, 27 Mayıs. Ülkedeki gerginlik, omuzlarına düşen sorumluluğun özünü idrak edememiş siyasiler dâhilinde iktidar-muhalefet çekişmeleri, halkın içine düştüğü buhran, içi doldurulamamış rejim çıkmazı, seçimle başa gelip sonrasında memleketi geriletme politikası, aydın ve ordu kesimindeki tahammül sınırlarını aşmış saldırgan tutum, ilerici ve tutucu hesaplaşması, özgürlük ve çağdaşlaşma hedefi önce 27 Mayıs' ı sahneler sonrasında ülkeye 1961 Anayasası' nı hediye eder.

Darbenin yapılma amacı; yönetimi DP' nin elinden alıp, başka bir sivil idareye devretmekti. Ancak MBK, içerisinde yer alan farklı grupların tesiri ile yönetimi sivil idareye devretmekte yavaş hareket etmiştir. Yönetim sivil idareye, CHP' lilerin ve aydınların yoğun telkinleri sonucunda, MBK içerisindeki iktidarda kalma yanlısı olan 14' ler grubunun tasfiye edilmesi ile devredilebilmiştir².

İktidarda olmak dayanılmaz hırslar, karşı konulamaz arzularla birlikte yaşamak demek bir yerde. Dolayısıyla ülkeyi yönetme gibi bir emelle birleşince, sorumluluğu sindiremeyen bünyelere zararlar verebiliyor. Kişiler kendi bünyelerindeki marazlara çözüm bulmayınca, arıza hali anında halka geçiyor ve ülkeyi sarıyor. İşte MBK de hırslarına yeniliyor, kendi içindikilerle çıkarlar örtüşmüyor, bir süre sonra başa niye geçtiklerini unutuyorlar. Yönetim sivil idareye geçiyor geçmesine ama o koltukta baki kalma yanlılarının tasfiye edilmesiyle.

27 Mayıs Darbesi ile bizi en çok ilgilendiren yeni anayasa tabiki çünkü 1961 Anayasası ile birlikte geniş anlamda bir özgürleşme, özgürleştirme politikası gözlemliyoruz. Zaten Milli Birlik İktidarı' nın eyleme geçtikleri zaman içlerinde büyüttükleri yegâne hedeflerden birisi bu nüans oluyor: Demokratik düzen ve özgürlük. Akabinde yenilikler kol kola geliyor ülkede. Örneğin ihtilal sonrası değişen anayasa ile birlikte sola açılım başlıyor

¹ Ahmet Altan, ‘‘Darbelerin Ekonomisi’’, AFA yayınları, İstanbul,1990, s.65

² M. A. Birand vd., ‘‘Demirkırat- Bir Demokrasinin Doğuşu’’, Doğan Kitapçılık, 10. Baskı, İstanbul,2005, s.181

toplumda. Şüphesiz emeğin sesi daha güçlü çıkmaya başlıyor. Aslında sadece emeğin sesi değil elbette gençliğin sesi güçlü çıkıyor. İşçi sınıfı doğuyor. Eşitlik, sınıflar arası denge dillendiriliyor ve kavramlar icraata geçirilmeye çalışılıyor. Milli değerlere sahip çıkılarak, Amerika ve emperyalizme karşı, gruplar halinde muhalifler varlık gösteriyor. Sendikalaşma başlıyor, hızlanıyor, çoğalıyor. Ekonomide verimlilik yakalanmaya çalışılıyor, dışa bağımlılık reddediliyor. Her anlamda ‘‘Bağımsız Türkiye’’ için müthiş bir özlem ve beraberinde mücadele başlıyor. Ancak 1961 Anayasası da bütün bu hedeflere, iyi niyete, özgür ve modern Türkiye kurmaya yetmiyor. Sistem çok zaman geçmeden arıza veriyor.

Türkiye’ de 1965 yılından sonra, AP iktidarına muhalif olan kesim meydanlara çıkarak, ülke genelinde işçi grevleri, toprak yağmalamaları ve öğrenci olaylarının yaşanmasına sebep olmuştur. Birbirine zıt olan bu iki kesimin meydana getirdiği anarşi ortamı 12 Mart Muhtırası’ na neden olmuştur. 1961 Anayasası’ nın aşırı özgürlükçü, temel hak ve özgürlükleri arttıran maddeleri; 12 Mart Muhtırası’ndan sonra da yasa dışı sol örgütlerin ve sendikaların faaliyet göstermesine neden oldu. Bu militan gruplar, muhafazakâr ve milliyetçi halk kesimiyle çatışmaya devam etmiştir. 1971 ve 1973 yıllarında, 1961 Anayasası’ nın bazı maddelerinde yapılan değişiklikler, bu anarşi ortamını düzeltmeye yetmemiştir³.

1960 yılındaki darbeden sonra ülke bir süre dinginliğe kavuşuyor. Gerçi Adnan Menderes’ in idam edilmesi toplumun pek de beklemediği bir sonuç olduğu için tıpkı darbe gibi ve elbette kabul edilemez bir gerçek olarak insanları bir süreliğine şoka sokuyor ama şoku atlatmak da beklenilenin aksine zor olmuyor. 1961 Anayasası’ nın ülkeye her koldan özgürlük getirmesiyle bazı değerler zarar görmeye başlıyor. Özgürlüğün manasının sindirilmesi kolay olmuyor. Özellikle sola açılımın her sektörde, toplumun her kesiminde hayat bulmasıyla sorunlar hızla uç veriyor. Var olan sorunlar dünyayı kasıp kavuran 68 kuşağı dalgasıyla tavan yapıyor. Bir anda gençlik olayları başlıyor; bir grup solcu genç önce toplum içinde sivrilmeye, sonra hükümetin gözüne batmayla gündemi meşgul eder oluyor. Akabinde yeni sorunlar, yeni bunalımlar ve yine yeniden darbeler, muhtıralar...Olmaz olası idamlar...Ülke makus talihine bir kez daha boyun eğiyor, eğdiriliyor ve var olan bazı gerçekler hiç değişmiyor...

Ülkemizde 12 Mart öncesi dönemde tanık olduğumuz gençlik olayları, önemli ölçüde, Avrupa’da ve özellikle Paris’te 68 Baharında yaşanan olayların uzantısı niteliğindedir. Esasen, yakın tarihimizde Batı kaynaklı olmayan bir akım bulmak zordur. Faşizm de,

³ Ahmet İnsel, ‘‘Demokrasinin Sancılı Yılları’’, Cumhuriyet Ansiklopedisi, Yapı Kredi Yayınları, 2002-İstanbul, c. 3, s.6

sosyalizm de, kapitalizm de ve hatta birçok bakımlardan irtica da... Batı kaynaklıdır. Bizim Batı kaynaklı olmayan ve fakat Batı ile birlikte tüm Dünya'da yansımaları görülen bir akıma kaynaklık ettiğimiz görülmemiş midir? Kanımca, bu açıdan önemli bir istisna Kemalizm' dir. Kemalizm, bizden kaynaklanmış olan, Büyük Fransız Devrimiyle Bolşevik Devrimi' nden esinlenerek oluşturulmuş özgün bir sentezdir ve Vietnam'dan Cezayir'e ve Latin Amerika' ya kadar değişik türlerdeki ulusal kurtuluş hareketlerine temel oluşturmuştur. Bizde, 12 Mart öncesinde cereyan eden gençlik olaylarını farklı kılan da bünyesinde taşıdığı bu Atatürkçü Kemalist özdür. ZAP suyuna köprü yapımına heyecanla katılmış olan gençlerden birisi olan Deniz Gezmiş, Atatürkçü anlamda halkçıydı ve Samsun' dan Ankara' ya doğru yürüyüş geleneğinin başlatıcısı olmakla, Atatürkçü heyecanının somut örneklerinden birisini ortaya koymuştu⁴.

Türkiye'nin 68'i farklı bir eksene oturuyor dünya ölçeğinde. Fıtil belki Paris' ten ateşleniyor ama Türkiye' nin ayrıca kendine özgü nedenleri var 1968 için. Gecikmiş ya da "geri kalmış" olmaktan kaynaklanan nedenler bunlar. Azgelişmişlik söylemi burada ağır basıyor. Üniversiter altyapı çok daha yetersiz tüm Batı ülkeleri ile karşılaştırıldığında. Ama daha da beteri Türkiye 40' lı yıllarla 80' li yıllar arası bir "demografik devrim" yaşıyor. Kimi Batı ülkelerinde 18. Yüzyılın 2. yarısında gündeme gelen bu nüfus patlaması Türkiye' ye epey geç ulaşıyor. Avrupa 19.yüzyılda kentleşiyor. Oysa Türkiye' de kentleşme 1950' lardan itibaren gündeme geliyor. Hızlı nüfus artışına kırsal kesimin hızla çözülüşü ekleniyor. Artı, Batı' nın "altın çağ" ına karşı Türkiye' de özellikle 1950' lerin ikinci yarısında gözlenen ekonomik düş kırıklığı⁵.

Kentleşmeyle birlikte tüm dünyada olduğu gibi köy yaşantısı çöküntüye uğruyor, feodalizm darbe alıyor, köylü olma olgusu çözülüyor. Sanayileşmenin başlamasıyla genişleyen çalışan kesim yelpazesi aydınlanmayla bir başka girdap içine giriyor. Kültür devrimi baş gösteriyor ve tüm dünya genelinde eğitim almak en önemli vasıf, en önemli fırsat olarak yayılıyor. Üniversitelerde eğitim ise zirveye ulaşmak, dünyayı algılamak, söz sahibi olmak, düzeni değiştirmek için yegâne ayrıcalık. Dolayısıyla bir başkalaşım söz konusu, gençler kendilerini aşmaya çalışıyorlar, bilinçleniyorlar, öğreniyorlar, yaşamanın özüne iniyorlar, fırsat eşitliği için mücadele ediyorlar.

⁴ Prof.Dr. Alparslan Işıklı; "12 Mart öncesi Gençlik", Üniversite ve Toplum (Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi), Aralık 2002,Cilt 2, Sayı 4, s.01

⁵ Zafer Toprak, "1968' i Yargılamak ya da 68 kuşağına Mersiyi", Cogito (Felsefe, kültür ve düşünce dergisi), Yapı Kredi Yayınları , Sayı: 14, 1998, s. 157

Bu şartlarda yetişen bir grup solcu genç kısa sürede var olan düzene baş kaldırmalarıyla dikkat çekiyorlar. Aslında öyle sistemli yetişmişler ve öyle kolay gündeme oturuyorlar ki, sanılanın aksine tepeden inme olmuyor hiçbir şey. Tek arzuları bağımsızlık, eşitlik, kapitalizme, emperyalizme boyun eğmemek ama her düzende olduğu gibi protest oldukları için, düzenin dilinden konuşmadıkları için niyetlerinin özü algılanamıyor, iletişim kurulamıyor, içerden ve dışarıdan organize birilerinin güdümlenmesiyle susturulmaları gerekiyor. Ve elbette Türkiye bir kez daha, bir başka darbeye üç tane özene bezene eğitilmiş, pırıl pırıl beyinli ama sadece fikirleri özürlü 3 gencini daha kurban ediyor geçmişinin kuyusuna. Hatalar silsilesi bitmek bilmiyor böylece, sınıflar arası iletişim iyice kopuyor. Halk susuyor ama her defasında bir sonrakinde daha fazla konuşmak, daha fazla söz sahibi olmak için. Gerginlik dinmiyor, aksine kuşaktan kuşağa aktarılıyor; faturalar bir sonraki nesile kesiliyor. 68 kuşağı zihnindekilerin boyutlarına hükmedemeyince, iktidarda olanlar onların bedenlerine, varlıklarına hükmediyor.

12 Mart 1971 rejimi önce parlamentoyu feshetmeden sözü AP' ye veriyor ve fakat bir süre sonra AP' den bıkanlar meydanlara yağız bir delikanlı çıkarıyor. Gözler artık her yerde bu yeni yüzü arıyor, onun nezdinde CHP yükselişe geçiyor. Tarih sayfaları Bülent Ecevit' i selamlıyor, Karaoğlan efsanesi başlıyor. Özellikle 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ile ülke dört bir koldan ona kucak açıyor. Kısa sürede idol oluyor ama 73 seçimlerinin sonucu ne yazık ki yanına kar kalmıyor.

12 Eylül' e akan sıkıntılı süreçte halk Ecevit' ten sonra Necmettin Erbakan ile tanışıyor ve ülkede ilk kez Meclis İslami motiflerin ağırlığı ile yüzleşiyor. Milli Selamet Partisi dini duyguları hayatının amacı olanların sığınağı oluyor. Ecevit' in elini tutarak yıldızını parlatan, parlamentoya giren Erbakan, çıkarlarıyla ters düşünce CHP ile restleşmeyi seçiyor. Önce Mayıs 1974' de genel af görüşmeleri ile ilişki çatlağa uğruyor, sol görüşe sahip mahkûmların da tahliyesiyle sesler yükseliyor. Akabinde gelen Kıbrıs Barış Harekâtı zaferi paylaşılamayınca Ecevit birden egosuna yenik düşüyor ve tek başına iktidar olabilme hayali ve arzusuyla MSP ile yollarını ayırıyor. Erken seçime giden Ecevit hüsrana uğrayınca, iktidarı bir başka koalisyona kaptırıyor. Zaten 1973 seçimleri sonucu ile iyice bilenmiş olan Süleyman Demirel bu fırsatı kaçırmıyor, devreye AP-MSP-MHP yani "Milliyetçi Cephe" koalisyonunu sokuyor ve hatta bu yeni oluşumu ayakta tutabilmek adına bir başka yeni parti MHP' ye sınırsız taviz veriyor. MHP dâhilinde 27 Mayıs' ın baş mimarlarından Alparslan Türkeş bu sayede sokaktaki elini iyice güçlendiriyor. Öyle ki artık bir başka sahne "perde" diyor, sokak faşizmi ortalığı kasıp kavurmaya başlıyor. Bir anda ülkeyi cinayet furyası kaplıyor, kara

bulutlar çörekleniyor toplumun ve de gençlerin üzerine. Düellolar start alıyor; art arda fraksiyonlar, bölünmeler, kamplaşmalar, gövde gösterileri...ortalık toz duman oluyor, göz gözü görmüyor. Öyle ki cepheleşme okullara, devlet dairelerine, emniyet güçlerine varana kadar velhasıl her yere yayılıyor. Bir süre sonra artık ölümler de kanıksanıyor.

Grupların birbirine insafsızca kıyımı 1976-1977 yıllarında tavan yapıyor. Özellikle bu yıllarda iki farklı karakter daha çıtasını yükseltiyor: TKP ve DİSK. İlk kez 1976 yılında kitlesel gösteri olma niteliği taşıyan 1 Mayıs kutlaması, 1 yıl sonra yerini katliama bırakıyor.

1 Mayıs 1977' de İşçi Bayramı' nı kutlamak üzere pek çok insan pek çok şehirden toplanıp gelmiş ve sayı beklenilenin üzerine çıkınca uzun bir kortej oluşmuş, akabinde alana girmekte insanlar zorluk çekmişlerdir. DİSK Başkanı Kemal Türkler' in kürsüye çıkarak yaptığı konuşmanın sonlarına doğru bir anda patlayan silah sesleri ile panik halinde halk sağa sola kaçışmaya başlamış ve akabinde Kazancı Yokuşu' nda çoğu ezilerek, boğularak ölmüştür. Bilanço ağırdır: 34 kişi ölmüş, 130 kişi yaralanmıştır. Birçok kişi ve belgeye göre olayın planlayıcısı CIA gibi dursa da, bu günümüzde dahi netlik kazanamamış, açıklığa kavuşamamıştır. Tek bir gerçek vardır: 1 Mayıs katliamı sonraki terör olaylarının, huzursuzluğun, gerilimin de tetikleyicisi olmuştur.

Bu olaylardan sonra Türkiye' de sivil savaş görünümü alan çatışma ve olaylar artarak devam etmiştir. O dönem radikal sağcı örgütlerde de tıpkı diğer gruplar gibi kendi içlerinde ayrılıyorlardı. Aşırı milliyetçi MHP' nin "Bozkurtlar" ı aşırı dinci MSP' nin "Akıncılar" adı verilen grupları vardı. MHP özellikle Kürtler ve Aleviler gibi etnik ve dini azınlıkların bulunduğu yerlerdeki Türkleri ve Sünni Müslümanları bu gruba karşı kışkırtıyorlardı. MHP çok hiyerarşik bir örgüttü ve Gençlik Teşkilatı, Ülkü Ocakları Derneği adı altında örgütlenmişti. DİSK' in karşısına kendi ideolojisinin savunuculuğunu yapacak olan MİSK (Milliyetçi İşçi Sendikaları Konfederasyonu) ile polis içinde de POL-BİR adlı ülkücü bir dernek kurmuşlardı. Kamu kurumları içinde de öğretmenler ve işçiler arasında örgütlenmeye gittiler⁶.

İstanbul, Ankara, İzmir, Adana gibi büyük şehirlerde özellikle eğitim kurumlarında, üniversitelerdeki gençler üzerine oynanan oyunlar çok zaman geçmeden halk arasına dalga dalga yayılınca sosyal hayat çökmüş ve kargaşa ortamı yaratılmıştır. Önceleri fikir boyutunda seyredip, ideolojik çatışmalar olarak nükseden huzursuzluk, gerilim tırmandıkça kisse ve boyut değiştirmiş, etnik ve mezhep kökenli olarak yoluna devam etmiş, şiddetini arttırmıştır.

⁶ Hakan Altıntaş, "Türk Siyasal Sisteminde Siyasal Partiler ve Kentleşmenin Kutuplaşma Sürecine Etkileri", Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi (5) 2003, 1-31, s.18

Amaç elbette Türkiye' yi bölmek olunca elden gelen arda konmamış, planların derinliği günden güne artmıştır. Zira Adana, Maraş, Sivas, Çorum ve hatta Ordu da meydana gelen katliamlar, Alevi-Sünni, Kürt- Türk çatışması, ayrışması gibi dillendirilmiş ve öyle lanse edildi, kardeş kavgaları ile toplum bölünmeye çalışılmıştır.

1975-1978 yılları arasında ülkeyi yöneten iki MC Hükümeti, birçok ciddi siyasal ve anayasal konuda, önemli çatışmaları içeren koalisyonlardı. Kendi içlerinde çıkan problemleri çözemedikleri gibi kısa sürede bu problemleri ülkenin siyasal sürecine yansıtmışlardı. Bu durum bir yerde hükümetin ve bürokrasinin hayati işlevlerini yerine getirememesine sebep olurken, diğer yandan sivil halkın siyasal kurumlara güven ve saygısını aşındırmış ve dolayısıyla yönetimin meşruiyeti sorununu ortaya çıkararak 1970'lerin sonlarında hükümetin tamamen işlemez hale gelmesine yol açmıştır. İlk sağcı MC koalisyonu ile sağcı partilerin iktidara gelmesi ve devletten faydalanmaya başlamaları radikal sol ideolojiyle olan çekişmeyi arttırmıştır⁷.

Terör çeşitli illerdeki katliamlardan sonra, 1978 ve 1979 yıllarında ünlü akademisyenler, bilim adamları ve gazetecileri de hedef alarak büyümeye devam etmiştir. Olaylar iyiden iyiye bir darboğaza girmiş, çözüm yolları tıkanmıştır. En son Maraş olayları ile birlikte yaklaşık 100 kişinin ölmesi tansiyonu iyice yükseltmiş ve hükümet istemeye istemeye sıkıyönetim ilan etmek zorunda kalmıştır. Fakat sıkıyönetim de yaraları sarmaya yetmemiş, cepheleşmeyi durduramamıştır. Muhalefet bu sefer de sıkıyönetimin gerektirdiği önlemlerin alınmamış olmasından yakınmaktadır.

Zamanla silahlı kuvvetler de kendi içinde durum analizi yapmakta, sivil idareden rahatsızlık duymakta ve ciddi kaygılar taşımaktadır. Nitekim kaygısını en son bir uyarı mektubu şeklinde Genelkurmay Başkanı Kenan Evren aracılığı ile 27 Aralık 1979' da Çankaya Köşkü' nde Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk' e sunmuştur. Mektup ne yazık ki hiçbir muhatap bulamamıştır. Her kurum ve her siyasi kendinde hala en ufak bir hata görmeyerek, karşısındakini suçlamayı sürdürmüştür.

27 Aralık 1979 günü Cumhurbaşkanı' na verilen Silahlı Kuvvetler uyarı mektubunun 12 Mart muhtırası' ndan farkı, uyarı mektubunun partiyi veya partileri değil, bütün anayasal kuruluşları uyarmasıdır. Başbakan Demirel, bütün politik çevreler ve partiler 27 Aralık 1979'da Cumhurbaşkanı' na sunulan uyarı mektubunu ancak 2 Ocak 1980 günü gazete

⁷ Hakan Altıntaş, "Türk Siyasal Sisteminde Siyasal Partiler ve Kentleşmenin Kutuplaşma Sürecine Etkileri", Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi (5) 2003, 1-31, s.17

manşetinde öğrenebildiler. Uyarı mektubu, 12 Eylül askeri müdahalesini önceden haber vermektedir⁸.

Sorunlar, sorunlar, hiç bitmek bilmeyen sorunlar...Daralan sokaklar, unutulmuş umutlar, hapsolan gelecek, diz boyu şiddet, gırtlığa kadar borç, sel olmuş akan kan, azgın-seviyesiz ve de basiretsiz siyasiler-liderler ve çaresiz halk...Ekonomide de sürekli bir çöküş var, tüm dünyayı saran petrol krizi var, işsizlik var, tahammülsüzlük var, sabırsızlık var...Dolayısıyla Demirel Hükümeti son kozunu 24 Ocak 1980 kararları ile ortaya koyuyor. Ekonomik danışman olarak atanan, taze kan, yeni kurtarıcı Turgut Özal serbest piyasa ekonomisinin kuralları çerçevesinde 24 Ocak Kararları' nın yürürlüğe sokulmasına vesile oluyor. Amaçlar belli: Önce Türk parasının değerini yabancı paralara göre iyice düşürmek (devalüasyonu sağlamak), sonra para arzını ve talebini sıkı takip ederek yabancı yatırıma destek sağlamak. Elbette ekonomiyi içte ve dışta piyasa koşullarına açmak, ithalatı serbest bırakmak, KİT ürünlerinin fiyatlarını serbestleştirmek ve buna benzer daha nice hedefler...Ayrıca hükümet Haziran 1980 de IMF ile de anlaşmaya çalışıyor.

Sonrasında bir de Cumhurbaşkanı seçme krizi patlak veriyor. Zaten siyasiler bir demokrasi açmazı içerisindedir. Gerek iktidar gerek ana muhalefet partisi liderleri kendi partilerinin içindeki bazı uç görüşlüler yüzünden bir türlü bir araya gelememekte ve her fırsatta uzlaşmak yerine birbirlerine en ağır hakaretleri yüklü salvolarla boca etmektedirler. Her iki lider de gözlerinin önünde olup biteni görememiş, gelecek günlerin sıkıntılı sinyalinin farkına varamamış ve arkalarında duranların bir yerde kurbanı olmuşlardır. TSK de keza aynı şekilde bir yere kadar olanlara göz yummuş, bazı şeyleri seyretmiş ve hatta Kenan Evren gibi bazı askerlerin yüksek kademelere gelmelerinin önü açılmış ve bu sayede dört koldan organize plan, sistem uygulamaya konulmuştur.

6 Nisan 1980'de Fahri Korutürk' ün görev süresinin dolmasıyla atağa geçen parti liderleri fırsatı değerlendirmekte gecikmedi. Fakat her iki partinin de istediği adaylar yüzünden, körü körüne ısrarları yüzünden seçimlerin önü tıkanmaktan öteye geçemedi. Yapılan 115 tur sonuçsuz kalınca Senato Başkanı İhsan Sabri Çağlayangil görevi üstlenerek, aylarca cumhurbaşkanlığına vekâlet etti.

16 Haziran 1980' de Ecevit, hükümeti düşürmek için bir soruşturma önergesi vermiştir. 17 Haziran 1980' de Genişletilmiş Sıkıyönetim ve Milli Güvenlik Kurulu toplantısında, Kuvvet Komutanları, Genelkurmay 2. başkanı ve Kenan Evren, Bayrak

⁸ Cüneyt Arcayürek, 'Demokrasi Dönemecinde Üç Adam', 3. Baskı, İstanbul, Bilgi Yayınevi, 2000, s.46-47

Harekâtı' nın başlatılması kararını aldılar. Plana göre 11 Temmuz 1980' de iktidara el konacaktır. Ancak Ecevit' in hükümete karşı verdiği önerenin reddedilmesi, harekâtın ertelenmesine yol açan etkenler arasında yer almaktadır çünkü Evren, Yüksek Komuta Kademesi' nin, Ecevit' in önergesi başarısız olduğu esnada, hükümeti iktidardan indirerek Ecevit' in yanındaymış gibi bir izlenimin oluşmasını engellemek istemiştir. Ayrıca 4 Ağustos 1980' de Yüksek Askeri Şura toplantısının olması da bu erteleme kararında etkili olmuştur. Çünkü Evren ve kuvvet komutanları, şura toplantısının müdahaleden sonraya bırakılması halinde tayin ve terfileri gerçekleştirmenin zor olacağını düşünmüşlerdir. Bu yüzden 4 Ağustos 1980' den itibaren 11 Temmuz 1980' de yürürlüğe konulması düşünülen ‘‘Bayrak Harekât Emri’’ iptal edilerek toplatılmıştır⁹.

Ve işte iptal edilen hareket 12 Eylül 1980 Cuma günü, saat 04:00 de Türk radyolarından halka duyuruluyor. Türk Silahlı Kuvvetleri' nin ‘‘emir-komuta zinciri’’ içinde hâkimiyeti ele geçirdiklerini duyurdukları anonsla beraber Milli Güvenlik Konseyi' nin 1 numaralı bildirisini de okunuyor. Müdahale aslında her kesimden insanın beklentisi olduğu için kabul ettirmek adına her hangi bir dayatma, zorlama ile karşılaşılmamıştır. Tek bir gerçek vardır ki artık ülkede hiçbir şey eskisi gibi olmayacaktır; yağlı urganlar aslında bundan sonra tüm toplumun, sonraki nesillerin de boğazına geçecektir. Ülkenin geleceğini yıllar geçse de ipotekten kimse kurtaramayacaktır.

Bildiride harekâtın amacı, ülke bütünlüğünü korumak, milli birlik ve beraberliği sağlamak, muhtemel bir iç savaşı ve kardeş kavgasını önlemek, devlet otoritesini ve varlığını yeniden tesis etmek ve demokratik düzenin işlemesine mani olan sebepleri ortadan kaldırmak olarak belirtilmektedir. Milli Güvenlik Konseyi (MGK) bu bildiriyle, parlamentoyu ve hükümeti feshederek, parlamenterlerin dokunulmazlıklarını kaldırmıştır. Bütün yurtda sıkıyönetim ilan edilerek, yurt dışına çıkış yasağı getirilmiştir. Ayrıca vatandaşların can ve mal güvenliği açısından ikinci bir emre kadar saat 05:00' den itibaren sokağa çıkma yasağı konmuştur¹⁰.

Elbette 12 Eylül Bildirisi' nin radyodan ülkeye, halka duyurulduğu sıralarda parti liderlerine de tebligatlar ulaştırılmıştır. Tebligatlar liderlerin ikamet edeceği yerler ile ilgilidir. Liderlerden sadece Alparslan Türkeş evinde bulunamamıştır. Harekât ile ilgili açıklama daha sonra saat 13: 00' de bizzat Kenan Evren tarafından Türkiye Radyo ve Televizyonu haber bülteni aracılığıyla duyurulmuştur. 12 Eylül İhtilalı, 27 Mayıs ve 1971 Muhtırası' ndan hem

⁹ Ersal Yavi, ‘‘İhtilalcı Subaylar’’/ 3.kitap, Yazıcı Yayınevi, İzmir-2005, s.495-496

¹⁰ Resmi Gazete, 12.09.1980, Sayı: 17103

sistem hem teorik olarak farklı gerçekleşmiştir. Her şeyden önce en uzun süreli olanıdır, 3 yıl sürmüştür.

12 Eylül 1980’ de, ordu ‘kardeşkanına son vermek’ için cari siyasal sisteme müdahale etti. Meclis lağvedildi, bütün siyasal partiler kapatıldı ve liderlerine siyaset yapma yasağı getirildi. Ordu, müdahale etmesini mümkün kılan toplumsal anarşinin müsebbibi olarak 1961 Anayasası’ nın ‘özgürlükçü’ karakterini sorumlu tuttuğu için de 1982’ de yeni bir Anayasayı yürürlüğe koydu. 1980 darbesinin Türk siyasal hayatındaki etkileri, öngördüğü siyasal sistem ve toplumsal yaşam açısından iki farklı ama ilişkili bağlamda değerlendirilebilir. 1982 Anayasası ile yürürlüğe konan siyasal sistem, 1961 rejiminin devamı bir nitelik arz ederken, öngörülen toplum tasavvuru ise tam tersi bir istikamet izledi¹¹.

Erik Jan Zürcher, 1980 müdahalesinin ardından, asker ve onun takipçisi sivil rejimin Türk-İslam sentezi formülüne dönmesini Osmanlı-Türk devletinin kriz zamanlarında dini argüman ve sembollere başvurma eğilimi ile bağlantılandırırken, bunun bir asır önce Halife-Sultan Abdülhamid’ in kullandığı reçeteden bir farkı olmadığını vurgular. Başka bir deyişle, 12 Eylül rejimi, ülkenin içinde bulunduğu kriz durumuna bir cevap olarak yeni koşullarda eski bir reçeteye dönüş yapmıştır. Bu dönüş, Türk Silahlı Kuvvetleri’ nin (TSK) — müdahaleyi de içeren— rejimin “muhafızlığı” misyonu adına yapılmıştır¹².

¹¹ Hatem Ete, ‘**27 Mayıs-28 Şubat Parantezi’ nde 12 Eylül**’, SETA-Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, Açık Görüş-14 Eylül 2008, <http://www.setav.org/>

¹² Ümit Cizre, ‘**12 Eylül’ ün ‘Anti’ Gündeminde Toplum**’, Toplumsal Tarih Dergisi, Tarih Vakfı, 31.08.2005

I-12 EYLÜL' E GİDEN SÜREÇTE GENÇLİK HAREKETLERİ VE SİYASAL ORTAM

A-68 KUŞAĞI

‘‘Türkiye’ nin 68 kuşığı, 6. filoyu protesto olayları ile başlar, 12 Mart 1971’ de sona erer’’ diyor Mümtaz’ er Türköne. 68 kuşığına bu kadar büyük merceklerle bakmamızın sebebi sonuçlarının bu topraklarda yadsınamaz gerçeklerden oluşan bir kıskaca çıkmasındandır. Zira 68’ liler 27 Mayısçılar’ ın emanetçisi ve sonucu, 12 Eylülcüler’ in mirasçısı ve sebebidir. En kısa tabirle ülkemizdeki kuşak betimlenecek olursa, dünyanın her tarafında esen özgürlük rüzgarına kapılmış, savaş karşıtlığını temel ilke benimsemiş, sol görüşlü öğrencilerin muhtelif konularda muhalif düşünme ve davranma biçimidir. Daha radikal çevrelerce ise komünist hareketin adı olarak betimlenmektedir. Peki dünyada 68 kuşığını nasıl açıklayabiliriz?

1968 yılının Mayıs ayı başında, Paris’ te Sorbonne Üniversitesi’ nin işgaliyle başlayan gençlik olayları, tarihe özel bir anlamda ‘‘68 Baharı’’ olarak geçti. Uyuşturucunun ve cinsellikte sınırsızlığın ön plana çıktığı ‘‘Çiçek Çocuklar’’, yani Hippiler’ den, her türlü otoriteye başkaldıran anarşistlere, solun her türünü içeren geniş bir yelpazeye kadar statükoya muhalif her eğilim, 68’ in rengârenk dünyası içinde yer almıştır¹³.

68 kuşığı hiç kuşkusuz bir aydınlanma dönemine imza atmış ve aynı zamanda insan hak ve hürriyetleri bakımından da çığır açmıştır. Özgürlüğün bayraktarı olup idealizm peşinde koşmuş ve sürekli kişilik-kimlik bulma arayışında olmuş gençler Marksist teori ve öğretilerle sorunlara çözüm arama uğraşlarına müdahil olmaya çalışıp, seslerini en yüksek perdeden duyurmayı kendilerine hedef edinmişlerdir. Aslında anti-militarizm savı ile ortaya çıkmıştır ama nesil 2. Dünya Savaşı sonrası savaş görmemiş bir nesildir ve birlik olmuş, hep bir

¹³ Mümtaz’ er Türköne, ‘‘Darbe peşinde koşan bir nesil-68 Kuşığı’’, Nesil yayınları-5.baskı, Kasım 2008-İstanbul, s.11

(68 kuşığı için ayrıca bakınız: Erol Kılınç, ‘‘İhtilal, ihtiras ve 68 kuşığı hakkında’’, Ötüken Neşriyat, 2008 Hasan Cemal, ‘‘Kimse Kızmasın, Kendimi Yazdım’’, Doğan Kitapçılık, 2008)

ağızdan bağırılmaktadır: ‘‘Gerçekçi ol, imkânsız iste!’’ Anti-kapitalist muhalefet bu sayede, emekçi sınıfların isyanını ve mücadelesini gençliğin heyecanı ile soslayarak aydınlara sunmuş ve elbette gördüğü marjinal destek ile yığınları arkasına almayı başarabilmiştir.

Dünyada 68 kuşağına ilham veren en önemli karakter ‘‘devrimci’’ ve ‘‘antiemperyalist’’ kelimelerinin altında duran ‘‘Ernesto Che Guevera’’ portresidir. Che gerçekte bir tıp öğrencisiyken 60’ lı yılların ortasında kendini bir anda devrimcilik, özgürlük ve Marksizm üçgeni içerisinde bulur. Latin Amerika’ yı en uç noktasına kadar dolaşmış yoksulluk ile yüzleşince dünyanın dönüş rotasını değiştirmeye kendini muktedir görür. Kendini Marksizm’ e adanmış gerilla savaş teorisi ve uygulamaları üzerine makaleler, kitaplar yazar ve akabinde dünyanın diğer ülkelerindeki devrimci hareketlere katılır.

Arjantinli doktor elbette esas sempatiyi ölümünden sonra kazanır ki 1967 yılında Bolivya dağlarında yakalanarak öldürülmesi de 68 kuşağı olaylarının başlangıcına neden olarak gösterilebilir. Yaptıkları, yaşadıkları, bıraktıkları dünya çapında bir ‘‘Che kültürü’’ nün doğmasına ve hızla yayılmasına sebep olur. ABD Dışişleri Bakanlığı’ nın Latin Amerika uzmanları, ‘‘gelmiş geçmiş en çekici ve en başarılı devrimcinin’’ ölümünün önemini hemen farkına vararak Guevara’ nın komünistler ve diğer sol eğilimliler tarafından ‘‘kahramanca ölen örnek devrimci’’ olarak idolleştirileceğini belirtmesi¹⁴ de dolayısıyla hayli önem taşır. Zaten 1968 öğrenci hareketlerine bakıldığında Che’ nin artık son derece etkili, güçlü bir başkaldırı ve devrimcilik sembolü olduğu açıkça gözlemlenmiştir. Nitekim sol kanattan eylemciler Guevara’ nın şan, şeref ve ödüllere karşı olan belirgin kayıtsızlığını belirttikten sonra sosyalist idealleri aşılacak için şiddetin gerekli olduğu fikrinde anlaşmışlardır.¹⁵ Che Guevera (belki de hiç düşlemediği şekilde) artık efsanedir. Akabinde son 40 yılın da en önemli popüler kültür figürlerinden biri olarak tarihte önemli yer sahibi olacaktır.

Che Guevera gerçekte, devrimci şiddetin teorisyeni ve kendi hayat pratiği ile somut bir modelidir. ‘‘Gerilla Savaşı’’ isimli kitabında ‘‘Sosyalist Devrim’’ in, silahlı-dar bir öncü grubun eylemleri ile başarılacağını savunur. Silahlı, küçük bir gerilla grubunun uyguladığı şiddetin öncülüğünde (foco), halk ayaklanması gerçekleştirilecek, iktidar devrilecektir. Bu model Türkiye’ de 1960’ ların sonlarında başlayan ve 1970’ ler boyunca devam eden siyasal

¹⁴ ABD Dışişleri Bakanlığı (U.S. Department of State) : ‘‘ **Guevara's Death, The Meaning for Latin America**’’ s.6. 12 Ekim 1967: Thomas Hughes, Dışişleri Bakanı Dean Rusk için yorum içeren raporu hazırlayan Dışişleri Bakanlığı İstihbarat ve Araştırma Bürosu mensubu, <http://www.companeroche.com/index.php?id=108>

¹⁵ Trento, Angelo. ‘‘**Castro and Cuba : From the revolution to the present**’’, Arris Books, 2005, s.64

şiddetin ilham kaynağıdır...Che efsanesi aynı zamanda hem silahın ve şiddetin tek çözüm olduğu fikrinin ve bu şiddeti içselleştiren “ gerilla romantizmi” nin de temelidir ¹⁶.

Che’ den sonra tekrar Türkiye’ deki 68 kuşağına dönecek olursak karşımıza çıkan ilk isimler Deniz Gezmiş, Mahir Çayan, Hüseyin İnan, Yusuf Aslan, Harun Karadeniz, Sinan Cemgil gibi devrimci gençlerdir ki onlar da kendi aralarında solu fraksiyonlara ayırmışlardır. Şüphesiz bu devrimci ve eylemci gençlerin içinde de en önemlisi, idol olarak bugün dahi gençliğin bağrına bastığı Che gibi Türkiye’ de kült haline gelmiş olan Deniz Gezmiş’ ten başkası değildir. Can Yücel dahi ‘*Mare Nostrum*’ adlı şiirinde Deniz Gezmiş’ e ithafen duygularını dizelere akıtarak anlatmıştır ki bu da dönemin gençlik ateşinin ve Deniz hayranlığının nasıl en derinden tüm toplumu, her kesimiyle heyecanlandırıp, sıkıca kucakladığının bir başka delilidir.

*En uzun koşuysa elbet
Türkiye' de de Devrim
O, onun en güzel yüz metresini koştu
En sekmez lüverin namlusundan fırlayarak...
En hızlıydı hepimizin,
En önce göğüsledi ipi...
Acıyorsam sana anam avratım olsun
Ama aşk olsun sana çocuk, Aşk olsun...*

Psikolog Jülide Aral, '68 hareketinin önemli kadın figürlerinden biri. 20 yaşında idamla yargılandı, gazetelerde 'Telefoncu Kız' diye afişe edildi. O yıllarda evlendiği eşiyle tam 40 yıldır birlikte. Şimdi ise kadın hareketinde gönüllü çalışmalarıyla yer alan bir aktivist. "41 kere maşallah!" dediği 68'i, 41 yıl sonra bu kez kadın gözüyle, biraz da eleştirerek değerlendiriyor: ‘Bizim kuşağın en temel özelliği çok fazla okumasıydı. Çıkan her yeni kitabı alır, çılgın bir aşkla okurduk. Çok şiir okurduk, bizim kadar şiir okuyan bir kuşak olmadı sonra. Romanlarla, edebiyatla iç içeydik. Tiyatro, sinema bizim için önemliydi. Tabii en büyük zenginliğimiz dostlarımız ve arkadaşlarımız. Her kuşak için bu söz konusudur ama 40

¹⁶ Mümtaz’er Türköne, “**Darbe peşinde koşan bir nesil-68 Kuşağı**”, Nesil yayınları, 5.baskı, İstanbul, Kasım 2008, s. 41

sene sonra bile çok sıcak, çok yakın, çok dolaysız kendimizi ifade edebileceğimiz, yanlarında yer bulacağımız dostluklarımız var¹⁷.

Toplumun, karlara inat kardelen misali hızla başlarını göğe kavuşturmaya niyetli coşkulu gençleri kucaklaması ne ilginçtir ki beklenenin aksine uzun ömürlü olmadı. Bir telaş yakılan ateş devasa kıvılcımlar eşliğinde büyük bir yangına dönüşme modundayken yukarıdan helikopterlerle püskürtülen soğuk sularla küllendirildi. Zaten müdahale ancak en tepeden yapılabilirdi, halk ilk şokun ardından devam eden kıvılcımları da kendi bildik yöntemleriyle çözdü, yangını hiç tutuşmamış varsaydı.

Oysa niyetler temizdi, her şey halk içindi, ülke yararınaydı ama halk kendine yararı olana, dayatmalar sonucunda, bağına taş basarak susma pahasına sırtını döndü. Nihayetinde Deniz Gezmiş ve arkadaşları ne yazık ki çıktıkları dikenli, meşakkatli ve amansız yolda sahip oldukları idealler, toplumsal dinamizmle bütünleşmeyi sağlama arzusu, mücadele azmi ve takındıkları direnişçil üslupla sistemle ters düşerek sonu ölümcül hatayı yapmışlardır. Bu uğurda idam cezası gibi utanç verici, kabul edilemez bir sonla hayatlarının nihayete ermesi kendilerine reva görülmüştür.

Nitekim düzensizliğe, haksızlığa, emperyalizme, ekonomik sıkıntıya, IMF' ye inat baş kaldırış boyun eğme ile cezalandırılmıştı. Bu cezalandırma ile birlikte Türkiye artık Cumhuriyet tarihindeki karanlık sayfaları aralayıp, ışksız tünellere doğru ilerlemeye başlıyordu. Suskunluk ve acının ardı arkasının kesilmeyeceği katran karası günler birer birer ülkeyi karşılamaya hazırlanıyordu. 68 kuşağı ile başlayan coşku, sonrasında derin denizlere atılarak boğulacak, yok edilecekti ama elbette bir şartla: Yeniden, en cesaretli olan, o derinliğe dalıp onu çıkarana kadar.

Türkiye asıl acıları, yaşadıklarından ders çıkartmayan 68 kuşağının açtığı kapıdan yola devam eden bir sonraki kuşakla yaşamıştır. Ne 68 kuşağının, ne de 70' li yılların bir cinnete dönüşen kitlesel şiddetinin 1968 yılının 3 Mayıs' ında Paris' te başlayan eylemlerle ilişkisi yoktur¹⁸.

¹⁷ Müjgan Halis, Röportaj / Psikolog Jülide Aral: **“Benim 68’ im Mazbut ve Cinsiyetsizdi!”**, Sabah Gazetesi-Pazar Sabah (ek), 05.07.2009

¹⁸ Mümtaz’er Türköne, **“Darbe Peşinde Koşan Bir Nesil-68 Kuşağı”**, Nesil yayınları-5.baskı, İstanbul, Kasım 2008, s.13

1-1971 Yılına Girerken

1960' ı takip eden yıllarda, ülkede dünya konjonktürüne bağlı olarak sol akım zirve yapmıştı. Toplum bu yeni akımdan etkilenmiş, her şeyi sorgular duruma gelmişti. Yenilik insanlara iyi gelmişti gelmesine ama ters giden bir şeyler de vardı. Gençlik bilgiye susamışçasına okuyor, okuyor açlığını gidermeye çalışıyordu ama okuduklarını pratiğe aktarmak esas hedefleriydi. Hedeflerine ulaşana kadar ara vermeden icraat gerekliydi. Lastikleri inmiş araba yoldan çıkarılmalı; bozuk olana, arıza verene daha fazla yer verilmemeli, eskiler yenileri ile değiştirilmeliydi.

Zira teorilerin pratikle buluştuğu yıl oldu 1969 yılı. Dehşet bir süreç başladı o yıl; şiddet başladı, her şey kontrolden çıktı. Gençler galeyana geldi, getirildi, devlet çaresiz kaldı. Tüm dengeler sarsıldı, siyaset aciz kaldı. Sol akım ile birlikte Türkiye' de siyasal işçi hareketi de oluşmaya başlamıştı ki TİP bu süreçte baş aktördü. Ordu ise bambaşka bir boyuta atladı, her kıdemden asker kendini önemli ve vazgeçilmez sayarak cuntacılığa soyundu. Üstelik öğrenci hareketlerindeki çarpıklık, bilinçsizlik ve düzene karşı durma arzusu kan dökülmesini de hızlandırmış oldu.

12 Mart 1971 Muhtırası' na doğru toplum bir sel misali kapılmış giderken yapılabilecekler siyasiler açısından da sınırlıydı. Gruplar arası aşırı politikleşme, politik partiler arası kutuplaşma ve birbirine tahammül edememe; bunun yanı sıra ekonomik uçurumlar içeren finansal kriz ve elbette terör sahnenin hazırlığı için el birliğiyle dekor yetiştiriyordu.

2-Tip Ve Milli Demokratik Devrim

1961 Anayasası parti kurulabilmesi için siyasilere belirli bir süre tanımıştı ve bu sürenin son günü bir devin doğuşu sahnelenmişti. Son gün kurulan Türkiye İşçi Partisi hiç umulmadık bir ilgi görmüştü. Üstelik kurucuları da 12 sendikacıydı ki kendileri de aslında burjuva aydınları olarak dikkat çekmekteydi. TİP' in bir başka çarpıcı özelliği de anayasaya sahip çıkan bir parti unvanını almasıydı. Ardından 1965 seçimlerinde 15 milletvekili

TBMM'ye girdi, üstelik sosyalist bir parti olmasına rağmen. Ne var ki 68 ruhu onu da sona götürdü.

Yapılan 2. kongrede "Milli Demokratik Devrim" adı altında bir muhalif hareket baş gösterdi. Muhalefet "Yön" ve "Devrim" dergilerinden ilham alıyor ve bu yeni oluşumun başını da "Mihri Belli" çekiyordu. Felsefe aslında çok netti: Burjuvaziye sadık kalarak sınıf işbirliği yapabilmek. Bu bağlamda Mihri Belli sosyalizm mücadelesi için şartların uygun olmadığını da altını çiziyor ve devrimin hangi sınıflar etrafında şekilleneceğini sorguluyordu. Tünelin sonunda ülke mutlaka sosyalizmle buluşmalıydı. Yalnız bu idea Mihri Belli' ye yetmeyecekti çünkü MDD' de kendi içerisinde bir yap –bozun parçalarından ibaretti. Bir yanda Aydınlık Sosyalist Dergisi ile radikal ve demokratik devrim peşinde koşan "Mahir Çayan", öte yandan bilimsel sosyalizmi benimseyen, kitlesel gençlik eylemlerinin önderlerinden "Doğu Perinçek."

Fikir ayrılığı yeni örgütlenmeleri belirledi, Mihri Belli yalnız kaldı. Herkes ince çizgilerle ayrışarak kendi yolunu seçti. Bu yeni bölünmelerin, özgün hareketlerin adları da THKO, THKP-C VE TİKKO olarak belirlendi. "Devrimci gençler" daha sol görüşler etrafında kümelenmeye bu şekilde başlıyorlardı.

İşte bu sayede, dönem içi çeşitli çevrelerde vuku bulan sosyalistler arası dayanışma polemliği 1969 seçimlerine TİP' in bölünerek girmesiyle sonuçlandı. TİP gücünü artık yitirmişti.

12 Mart' ın önemli sonuçlarından birinin de TİP' in kapatılması olduğunu söylüyor Kürt siyasetçi Tarık Ziya Ekinci. "4. Büyük Kongre'de "Türkiye' nin doğusunda Kürtler yaşıyor, Kürt dili vardır" dediği için kapatıldı TİP. TİP' in almış olduğu karar belirleyicidir. "Kürtlerin üzerinde burjuvazinin baskısı vardır, kardeşçe yaşamayı engellemektedir" diyordu bu karar." TİP 1975' teki yasa değişikliğiyle yeniden açıldı. Kürt siyasi hareketinin 12 Mart' ın ardından değiştiğini de söylüyor Ekinci¹⁹.

¹⁹ Tolga Korkut, "Ekinci: Kürt Hareketi' nin Değişimi", BİA haber merkezi-İstanbul, 12 Mart 2009

Perşembe, www.bianet.org

(Yön Hareketi için bakınız: Prof Dr. Hikmet Özdemir, "Kalkınmada Bir Strateji Arayışı/Yön Hareketi", Bilgi Yayınevi, 1. Baskı, 1986

Gökhan Atılğan, "Yön-devrim Hareketi/ Kemalizm ile Marksizm Arasında Geleneksel Aydınlar", Yordam Kitap, 2. Baskı, Ekim 2008)

3-DİSK

Bu süreçte bir de DİSK' in kuruluşuna bakmakta fayda var. DİSK 13 Şubat 1967' de kuruldu ve hemen akabinde "Antidemokratik İş Kanunu" nu protesto etmek amacıyla 24 Haziran günü Ankara' da düzenlediği mitingle ilk kitlesel eylemi gerçekleştirdiği için tarihe geçti, çeşitli çevrelerce saygınlık kazandı. Mitingde "Çetin Altan", "Kemal Türkler" ve "Alparslan Işıklı" gibi isimler de birer konuşma yapmış ve toplananlara etkileyici bir hitabet sunmuştu. Bundan sonrasında örgüt kitleleri peşinden sürükleyerek çeşitli eylemlere imza atmış ve tartışılmaz oranda etkin bir güç olduğunu ispatlamıştır.

DİSK işçi hareketindeki bağımsızlaşma eğiliminin ürünüydü. Devlet sendikacılığına karşı bir tepkiyi ifade ediyordu. Bu, kuşkusuz bu kadarıyla da, işçi hareketinin daha ileri bir düzeye ulaşması anlamına gelmekteydi. Fakat aynı zamanda DİSK bağımsız siyasal sınıf çıkarlarını eksen alan bir örgütlenme değildi. Dolayısıyla ilerleyen sınıf mücadelesinin önünde giderek bir engele dönüşecekti. DİSK, Türk-İş'in geleneksel politikasına, hükümetteki burjuva partilerle "iyi geçinme" anlayışına, ABD sendikacılığı ile iç-içeliğe karşı, burjuva partilerden ve "yabancı ülkelerden" bağımsız bir sendikal anlayışı savunuyor, geleneksel burjuva partilere karşı TİP' e daha yakın bir pozisyonda duruyordu. Kaldı ki, TİP' in DİSK' in oluşumunda özel bir rolü vardı²⁰.

Özellikle 15-16 Haziran eylemleri DİSK tarihinin kilometre taşıdır. Oradaki amaç tamamıyla DİSK' i tasfiye edip, etkisizleştirmektir ama tarihsel ve siyasal sonuçlarıyla da eylemler aslında doruk noktasıdır. Zira işçiler ne yağmalamaya, tahribata veyahut ufacık dahi olsa bir olaya karışmamış ve sessiz destek de alarak mükemmel organize olmayı başarabilmiştir. DİSK kuruluşundan itibaren tüm çalışanların grevli ya da toplu- sözleşmeli sendika hakkının en önde gelen savunucusu olmuş ve bu bağlamda gerçekleşmiş etkinlikleri, hareketliliği desteklemeye devam etmiştir.

DİSK, yönetiminin reformist konumundan bağımsız olarak, işçilerin burjuvaziye karşı '60'lı yıllar boyunca sürdürdüğü zorlu mücadelelerin somut bir kazanımı ve o günlerdeki simgesi idi. İktisadi istemler ve sendikal-demokratik haklar için verilmiş mücadelenin büyük fedakârlıklarla yaratılmış bir mevzisiydi. İşçiler yıllardır sermayenin baskısına ve sömürüsüne

²⁰ Sınıf Hareketi, "İşçi Hareketi Tarihinden Kesitler", Türkiye Komünist İşçi Partisi web sitesi, 25 Mart 2009

karşı sürekli genişleyen ve değişik biçimler alan bir direniş göstermişlerdi. Saraçhane mitingi ve Kavel direnişleriyle başlayan bu süreç, çok sayıda grev, direniş, fabrika işgali vb.' den geçerek 1970'e dayanmıştı. Aynı dönemde sosyalizm adına ortaya çıkan akımların tersine, burjuvazi işçileri fazlasıyla ciddiye alıyor, işçi hareketinin potansiyel gücünü görüyor, ona dış biliyordu²¹.

1960 ve 1970 yılları arasındaki dönem işçi hareketinin ve işçi eylemlerinin tavan yaptığı süreçtir. İlk kez bu denli birlik ve bir sınıf statüsü ile işçiler hareket edebilme, eylem yapabilme fırsatı bulmuşlardır. Bunda tabii ki sayısal artış, bilinçlenmedeki ve örgütlenmedeki idrak çitasının yüksekliği, sınıfsal mücadele edebilme yetisi, geçmişe ait birikim ve sendikal tavır alma etken faktörlerdir.

a-Kanlı Pazar

DİSK' in tarihinde bir de kara sayfa vardır: ‘‘Kanlı Pazar-16 Şubat 1969’’. ABD’ nin 6. filonunu protesto etmek amacıyla DİSK ve üniversite öğrencilerinin birlikte düzenlediği Taksim’deki mitinge provakatif tarafların saldırmasıyla ortalık kan gölüne döner. İki kişi ölmüş ve yüzlercesi de yaralanmıştır. Aslında 6. filonun bu ilk ziyareti değildir. Ziyaret ilk kez 1967’ de başlamıştır ve sonrasında da düzenli tekrarlanmıştır. Zira 1967 ilk protesto yılıdır ve işte 68 kuşağı ilk pratiğini bu şekilde hayata geçirir.

68’ li olmak biraz da Amerikan bahriyelilerini Dolmabahçe sahillerinden denize atmak veya bizzat atanlardan bu hikâyeleri dinlemek demektir²².

6. Filo İstanbul’ a her demirleyişinde olaylar çıkmaktadır çıkmasına ama hiç birisi 16 Şubat’ ta çıkılan yürüyüşteki kadar ses getirmemiştir. Beyazıt’ tan başlayarak Taksim’ e kadar yürünecektir. Yürüyüş için gerekli izinler alınmış ve yasallığı tescillenmiştir. Üstelik insanlar evlerinin pencerelerinden, balkonlarından destek de vermektedir ama ne yazık ki yürüyüşün sonu beklenen üzere olumlu sonlanmayacaktır. Yürüyüşün öncesinde bir de 24 Temmuz

²¹ H. Fırat, ‘‘15-16 Haziran/ Sol Hareket ve İşçi Hareketi’’, TKIP web sayfası, Haziran 1988, www.tkip.org

²² Mümtaz’er Türköne, ‘‘Darbe peşinde koşan bir nesil-68 Kuşağı’’, Nesil Yayınları, 5.baskı, İstanbul, Kasım 2008, s.82

günü, yine 6. filoyu protesto sırasında öldürülmüş devrim şehidinin-“Vedat Demircioğlu” nun anısı vardır. Vedat Demircioğlu İTÜ öğrenci yurdunda çıkan olaylarda polislerce öldürülür ve 68 kuşağının verdiği ilk kayıp olarak tarihteki yerini alır.

Taksim’ e girerken şiddetli taş yağmuru eşliğinde gruplar engellenir. Anadolu’ dan ‘‘Din elden gidiyor!’’ söylemiyle tahrik edilen topluluklar Taksim’ i kuşatmıştır. Zaten Taksim’ de olayların çıkacağı söylentisi ortalığı günler öncesinden kasıp kavurmaktadır. Üstelik karşı saldırıyı yapacak olanlar toplu namaz kılıp, ellerinde sopalarla Taksim’ e girme cesaretini de fütursuzca kendilerine hak görmüşlerdir. Ağır tahrikle yönlendirilen bu milliyetçi grup kısa süre sonra meydanı hâkimiyetine almıştır. Olaylar sokak aralarında göğüs göğse devam eder ama günün sonunda bilanço ağır olacaktır.

Yürüyüş öncesinde gerilim tırmanmıştır. İki gün önce Cuma namazı sonrasında MTTB ve Komünizmle Mücadele Derneği öncülüğünde Beyazıt Meydanı’ nda ‘‘Bayrağa Saygı’’ mitingi düzenlemiştir. ‘‘Bayrağa Saygı’’ nın sebebi, Beyazıt Kulesi’ ne kızıl bayrak çekilmesidir. Bu kızıl bayrak meselesinin de asılsız bir provakasyon olduğu ortaya çıkacaktır. Beyazıt Mitingi’ nde ‘‘komünizme savaş’’ ilan edilmiştir²³.

B-12 MART MUHTIRASI

1-12 Mart Muhtırası’ na Doğru Koşar Adım

1971’ e gelene kadar da elbette göze batan belli başlı başka gelişmeler de vardı. Herkes biliyordu, hissediyordu; müdahale 1960 darbesinin ardındaki sebeplerden farklı olarak biçim değiştirmiş fakat sesini en uzaktan dahi gümbür gümbür duyurarak geliyordu. Adalet Partisi’ nin 1969 seçimlerinden tek parti-iktidar olarak çıkmasının akabinde yaşanan ‘‘Demokrat Partililer’ in siyasal haklarının iadesi’’ konusu da parti içinde hizipleşmeye kadar gitti ve içinden çıkılmaz hal alan görüş ayrılığı bazı siyasilerin gruptan ayrılması ile

²³ Mümtaz’er Türköne, ‘‘Darbe Peşinde Koşan Bir Nesil-68 Kuşağı’’, Nesil yayınları, 5.baskı, İstanbul, Kasım 2008, s.86

sonuçlandı. Bu sonuç aynı zamanda yeni bir partinin de doğmasına sebep olacaktı: ‘‘Demokratik Parti’’

Tırmanan şiddet olayları şüphesiz Silahlı Kuvvetler tarafından da yakın markaja alınmıştı. Bir çıkış yolu olmalı, bir şeyler yapılmalıydı, ülke bir uçtan diğerine kısıpaca girmişti. Ulusal değerler tahrip olmaya başlamış, sağlı sollu bölünmeler derinleşmişti. Beyinleri yıkanan gençlerin önünü almak neredeyse imkânsızdı. Kendini iyiden iyiye hissettiren kaçınılmaz sonun boyutları o günlerde muhakkak ki tasvir edilemiyordu.

Neticede 1971 yılına girilirken aslında herkes diken üstündeydi, bir şeylerin olacağına dair sezgiler güçleniyordu. Olaylar hızını kaybetmiyor, ayrışma derinleşiyor ve hatta orduya dahi sirayet ediyordu. Üstelik dönemin Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç, 12 Mart' ın arifesinde, 22 Şubat 1971' deki MGK toplantısında yaptığı durum değerlendirmesinde bu ayrıntıya özellikle dikkat çekiyordu: "Öğrenciler aşırı sola yöneldi, öğretmenler sol sendikalara kaydđ. Öyle bir hava var ki memlekette, bundan ordu da etkileniyor. Ordunun içinde de bir hareketlilik var, buna bir çözüm bulmak lâzım." Sol orduyu da etkisi altına almış, bazı askerlerle elele ortaklığa yürümüştü.

Solcu grupların terörist hareketlere başvurması, subayların gizlice örgütlendiğı cuntalar Türk Silahlı Kuvvetleri' nin önemli bir kesimini de sol macera girişimlerinin içine çekmeye başlamıştı. 12 Mart Muhtırası işte böyle bir atmosferde, içinde sivillerin de rol aldığı cuntanın 9 Mart 1971' de gerçekleştireceğı Baas tipi, sosyalist darbesini önlemek için verildi. Hedef sonradan çok tartışıldığı gibi Genç Başbakan Süleyman Demirel değil, SSCB' nin dümen suyuna girmesi olası bir darbenin önünü kesmekti²⁴.

2-15/16 Haziran Eylemleri

Kuşkusuz olaylar zincirleme birbirini takip ediyordu. Adalet Partisi' nin oy oranının düşmesi, öğrenci hareketliliğinin boyut atlaması, silahlı eylemlerin başlaması, toplumsal huzursuzluk, sendikalar için hazırlanan yasa tasarısına karşı 15- 16 Haziran işçi eylemleri

²⁴ İrfan Ülkü, ‘‘Alparslan Türkeş- Fırtınalı Yıllar,’’Kamer yayınları-2. baskı, İstanbul 1998, s.24

Silahlı Kuvvetler' deki endişe, merak ve gerginlik üçgeni ile birleşip Başbakan'a uyarı mektupları olarak yansımıştı yeni aşama olarak. İşçiler bu eylemlerle daha uzun zaman dilimleri içerisinde inadına daha düşük ücretle çalıştırılmaya karşı çıkıyordu. Olacakları tahmin etmek artık zor değildi. Ara rejim dönemi koşar adımlarla geliyordu.

İşçi hareketinin buna göğüs gerışı, meydan okuyuşu, o zamanın sosyalist hareketinin iki odağı olan Türkiye İşçi Partisi' nin (TİP) ve TİP' e soldan muhalefet eden kesimlerin hayal gücünü aştı. İşçi hareketinin zembereklerinden boşanmışçasına İstanbul ve İzmit sanayi havzası gibi büyük metropollerini iki gün boyunca teslim alması karşısında hiç kimsenin. TİP'in, hatta Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu' nun (DİSK) bile bir planı olmadığı anlaşıldı. TİP' e muhalefet edenlerin de bir planı yoktu. Onlar zaten esas olarak Türkiye' de işçi sınıfının nesnel varlığını da tartışmalı buluyordu²⁵.

1950 sonrasında hızla yükselişe geçen kapitalist gelişme beraberinde işçi sınıfı saflarını doğurmuştu. Kimisine göre 27 Mayıs Anayasası ‘tam özgürlük’ veren bir dizindi. Ve sınırsız özgürlük düzeni tehdit ediyor denilerek sebebi ortadan kaldırılmaya çalışılıyordu; kesinlikle sınırlama gerekliydi. Dolayısıyla bu dönem içerisinde sendikacılık kendini geliştirme imkânı bulmuş, ideolojik farklılıklara bürünmüştür. Bununla beraber devlet özel kesimi de destekleme güdümüne girmiş ve burjuvazinin büyümesine sebep olmuştur. Öte yandan kırsal yerlerden kentsel alana göç dalgasının başlamış olması da ülkenin ekonomik istikrarını tehdit etmektedir. Tarım sektöründe başlayan daralma ile kentlere göç edenlere istihdam sağlanamayınca hem tarım sektöründe hem de kentlerde olağan dışı işsizlik baş göstermiştir.

Kendini sürekli baskı ve sömürülen kesim olarak gören işçi kesimi sosyal refahı hedeflemektedir, her çalışanın var oldukça tüm ihtiyaçlarının en iyi şartlarda ve makul standartlarda karşılanması gerektiğini savunmaktadır. Bununla beraber devlet de bu süreç içerisinde sanayileşmeye önem vermiştir vermesine ama iş gücü fazlalığının önüne de geçememiştir. Bununla beraber bir sermaye baskısı vardır ve bu da emekçiyi, işçiyi rahatsız etmektedir. Bu rahatsızlık elbette çeşitli yerlerde ve farklı zaman dilimlerinde direnişlerle sonuçlanacaktır.

Kuşkusuz Cumhuriyet tarihinde ilk kez demokratik mevziler emekçilerin ellerinde ete kemiğe bürünüyordu. Özellikle 24 Temmuz 1963' te toplu iş sözleşmesi, grev, lokavt ve

²⁵ Ertuğrul Kürkçü-Yücel Göktürk, ‘12 Mart orduyu Burjuva ordusu yaptı’ Express-İstanbul, 18 Mart 2006

sendika yasalarının yürürlüğe girmesiyle hedeflere kısa yoldan ulaşma yolu da açılmıştır. Bu yüzden ki 15- 16 Haziran' da işçilerin sokaklara dökülüp, eylem yapmalarının asıl sebebi sendikal yasalarda yapılacak değişiklikler gibi dursa da buz dağının görünen kısmı başkadır. Eylemler hiç şüphesiz kitlesel örgütlenmenin muazzam somut örneği ve delilidir.

“15-16 Haziran Direnişi, yalnızca burjuvaziye değil -ki o gerçekte işçi sınıfını zaten yeterince ciddiye alıyordu-, fakat özellikle sosyalizm adına konuşan revizyonist akımlara da işçi sınıfının varlığını, gücünü, devrimci enerjisini, militan karakterini yeterli açıklıkta gösterdi. Bununla da kalmadı, sol adına bel bağlanan burjuva kurumların gerçek niteliğini de gözler önüne serdi. Hiçbir ideolojik çaba, parlamento ve ordu konusundaki gerici hayallere 15-16 Haziran Direnişinden daha kesin, etkili ve sonuç alıcı darbeler indiremezdi. Devrimci sınıf pratiğinin parlamenter ve darbeci gerici teoriler için çaldığı ölüm çanını, 12 Mart askeri darbesi kanlı icraatı ile kendi yönünden ayrıca tamamladı. Barışçıl geçişi savunanlar soluğu hapisanede aldılar. Sermaye ordusuna bel bağlayanlar onun “balyoz”unu yediler, zulmüne uğradılar.”²⁶

3-12 Mart Muhtırası

12 Mart' ın aslında temel sebebi ordudaki hissedilir boyuta kavuşmuş ayrışmayı durdurmak ve hiyerarşiyi yeniden kurup, yerine oturtmaktı. Zira artık orduda herkes başına buyruk hareket ediyor ve kimse üstünü takmıyordu. Kurumsal kimliğine müdahale edilen ordu kendi içinde 27 Mayıs 1960 darbesinin meyveleriyle baş edememiş, ast-üst ilişkisi yerle bir olmuştu. Ordu sola kaymıştı bir kere, öyle ki bazı kuvvet komutanları dahi sol görüşlü olduğunu saklayamaz hale gelmişti. Bu yüzden, 27 Mayıs ile birlikte sayıları hızla artan cuntacıların önü bir an önce kesilmeliydi. Eğer ordu bir an önce emir komuta zincirini yakalayıp, onaramazsa ülkedeki anarşi ortamı yangına dönmeye devam edecekti. İşte muhtıra ile birlikte ilk hedeflenen iş sistem dışı davrananları tasfiye etmek oldu.

Gerçekte Süleyman Demirel'in bir ordu müdahalesiyle devrilmesi aylardır bekleniyordu ancak hükümetten yana olduğu bilinen Genel Kurmay Başkanı Memduh Tağmaç' ın müdahalenin başında bulunacağı umulmuyordu. Silahlı kuvvetlerde hayli yaygın

²⁶ H. Fırat, “15-16 Haziran/ sol hareket ve işçi hareketi”, TKIP web sayfası, Haziran 1988

bir zemine sahip olan "radikaller" in bir kere girişim başlayınca önderliği ele geçireceği sürekli olarak varsayılmıştı. Radikallerin sürekli aşağıdan yukarı doğru baskısıyla sonunda 8 Mart' ı 9 Mart' a bağlayan gece-yarısı silahlı kuvvetlerin büyük bir bölümü harekete geçmek üzere alarma geçirildi. Darbe için hazırlanmış planlar uyarınca birlikler seferber edildi. Sıra kuvvet komutanlarının harekât emrini vermesindeydi²⁷.

Aslında sadece ordu, işçiler ya da devrimci gençler değildi darbe beklentisi içinde olan. Büyük sanayici ve tüccar çevreler de bir yandan ekonomik krizle boğuştuıkları için ülkede ısrarla ve şiddetle devam eden örgütlenmelerin, uç noktaları bulan hareketliliğin kendi potansiyellerini, büyümelerini ve de geleceklerini tehlikeye attığı kaygısıyla bir baskı modeli ile ortamın sakinleştirilmesi gerektiği inancındaydılar. Dolayısıyla 8- 9 Mart gecesini yapılması düşünülen müdahale emir komuta zinciri gerçekleştirildikten sonra yani ancak 3 gün sonra gelebilmişti.

12 Mart 1971 müdahalesiyle silahlı kuvvetler yönetimi fiilen kendi üzerine almak yerine, kurduğu partiler üstü hükümetle, hakemlik işlevini yerine getirmiştir. Müdahaleyle sivil yönetim mekanizmasının şeklen yerinde olduğu, fakat hükümetin eylemlerini ve kararlarını silahlı kuvvetlerin yönlendirdiği ya da kısıtladığı *veto rejimi* kurulmuştur²⁸.

Genelkurmay Başkanı Orgeneral Memduh Tağmaç, Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Faruk Gürler, Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Muhsin Batur ve Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Celal Eyiceoğlu' nun imzasını taşıyan muhtıra şu maddelerden oluştu:

1- *Parlamento ve hükümet, süregelen tutum, görüş ve icraatlarıyla yurdumuzu anarşi, kardeş kavgası, sosyal ve ekonomik huzursuzluklar içine sokmuş, Atatürk'ün bize hedef verdiği uygarlık seviyesine ulaşmak ümidini kamuoyunda yitirmiş ve anayasanın öngördüğü reformları tahakkuk ettirememiş olup, Türkiye Cumhuriyeti'nin geleceği ağır bir tehlike içine düşürülmüştür.*

2- *Türk milletinin ve sinesinden çıkan Silahlı Kuvvetleri'nin bu vahim ortam hakkında duyduğu üzüntü ve ümitsizliğini giderecek çarelerin, partiler üstü bir anlayışla meclislerimizce değerlendirilerek mevcut anarşik durumu giderecek anayasanın öngördüğü*

²⁷ **Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi**, 7.cilt, sf. 2166-68

²⁸ William Hale, "Türkiye'de Ordu ve Siyaset" (1789'dan günümüze), çev. Ahmet Fethi, Hil Yayıncılık-İstanbul, 1994, s.264

reformları Atatürkçü bir görüşle ele alacak ve inkılap kanunlarını uygulayacak kuvvetli ve inandırıcı bir hükümetin demokratik kurallar içinde teşkili zaruri görülmektedir.

3- Bu husus süratle tahakkuk ettirilemediği takdirde, Türk Silahlı Kuvvetleri kanunların kendisine vermiş olduğu Türkiye Cumhuriyeti'ni korumak ve kollamak görevini yerine getirerek, idareyi doğrudan doğruya üzerine almaya karardır. Bilgilerinize.²⁹

Parlamento kapatılmamış, siyasal partilerin çalışması engellenmemiş ve hiçbir yönetici tutuklanmamış ve hükümet idaresine fiilen el konulmamış olmakla birlikte bu apaçık bir darbe idi. Ordu kendi iradesini seçilmiş meclislerinin iradesine dayatmış ve silahlı kuvvetlerin yürütmesi "egemenliğin kayıtsız şartsız ait" olduğu söylenen milletvekillerinin ellerinden alınmıştı. Silahların kontrolü meclis ve hükümetin elinden çıkmıştı ve "silahlar kimdeyse iktidarın da onda" olduğu ilkesi bir kere daha doğrulanmıştı³⁰.

Kabataslak bakıldığında demokrasi işler gibi gözükmektedir, demokratik süreç devam ediyor gibi algılanmaktadır fakat ne yazık ki görünen köy kılavuz istememektedir. Rejim üzerinde istikrarlı bir ordu baskısı çarpıcı biçimde seyretmektedir. Parlamento kapatılmamasına rağmen aldığı kararlar sıkı denetimden geçmekte ve yönlendirilme ile yürürlüğe konulmaktadır. İşin özünde ordu bir kez daha kendini düşünmüş, temelini sağlama alıp, otoritesini güçlendirmiş ve demokrasiye sekteye uğratmıştır. Sonrasında kurulan 12 Mart Hükümetleri de askerin siyasi sistem içindeki yerini sağlamlaştırmaktan başka bir işlev görmemiştir.

12 Mart döneminin en önemli yanı, uluslararası ilişkiler ve ekonomik boyutunun çok ötesinde, Türkiye'nin sosyo-politik yapısına dönük gelişmelerde ortaya çıkar. 12 Mart' a gelen süreç Türkiye' de belli bir aydın tavrından beslenmiştir. Bu tavır Türkiye'nin 1908 ve sonrasında etkili olan, şimdi 'jakoben' diye adlandırılan tavidir. Bu anlayış, toplumsal dönüşümün, ancak öncü aydınlar aracılığıyla ve ordunun desteğinde, onunla iç içe geçmiş bir yönetimle, yukarıda biçimlendirilmiş ve aşağıya indirilen ilkeler doğrultusunda sağlanabileceğine inanır, bunun tek yol olduğunu düşünür. Bu model, gerek Jön Türk iktidarının, gerekse Kemalist modelin oluşumunda kullanılmıştır. Dolayısıyla da, mülkiye (bürokrasi), askeriye (ordu) ve ilmiyeden (aydınlar) oluşan klasik devlet yapısının

²⁹ Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği, "12 Eylül Öncesi ve Sonrası", Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2.baskı, Aralık 1981-Ankara, s.8

³⁰ **Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi**, 7.cilt, sf. 2166-68

kemikleşmesine olanak sağlamıştır. Bu modelin aktörleri kendilerini 1960' tan başlayarak genellikle sol ya da Kemalist - sol olarak tanımlamıştır³¹.

İÇERDE

*Haberin var mı taş duvar?
Demir kapı, kör pencere,
Yastığım, ranzam, zincirim,
Uğruna ölümlere gidip geldiğim,
Zulamdaki mahzun resim,
Haberin var mı?
Görüşmecim yeşil soğan göndermiş,
Karanfil kokuyor cigaram
Dağlarına bahar gelmiş memleketimin...*

AHMET ARİF

4-26 Nisan-Sıkıyönetim

Ne yazık ki Nihat Erim kabinesi beraberindeki değişim, reformlar ve muhtıra da ülke genelindeki huzursuzluğu yok edemedi. Sol akım gücünü arttırarak ivme kazanmıştı, silahlar her yerde konuşur durumdaydı, çözüm çözümsüzlük olmuştu. Ülke genelinde kan akmaya devam ediyordu, eylemler her yerde toplumu kısıktırak sarmalamıştı. 26 Nisan 1971 günü ülkenin önemli bir bölümünde sıkıyönetim ilan edildi. Sıkıyönetime giden yolda belli başlı dikkat çeken olaylar şunlardı:

³¹ Hasan Bülent Kahraman, ‘‘12 Mart Muhtırası’’ yazı dizisi, Radikal Gazetesi, 16 Mart 2001

**20 Mart 1971- Batman' da 3000 köylü kent meydanında bir araya gelerek 'açız' diye haykırdılar. Jandarmanın zor kullanmasına karşın dağılmayarak sopa ve taşlarla karşılık verdiler.*

**21 Mart 1971- Konya' da Eğitim Enstitüsü' nde faşist 'komando' lar devrimci öğrencilere saldırarak altısını bıçakla yaraladılar.*

**24 Mart 1971- İstanbul' da 1000 tekstil işçisi Enboy Fabrikası' nda direnişe geçtikten sonra haklarını savunmayan Teksif merkezi ve şubelerini işgal ettiler.*

**25 Mart 1971- Samsun' un Alaçam ilçesinde tütün üreticilerin Tekel' in tütün satmasını engelleyerek gerçekleştirdikleri direnişte dört öğretmen ve dört üretici tutuklandı.*

**İstanbul' da Vezneciler' de faşistlerin üniversiteyi işgal girişimini önleyen devrimci öğrencilerle faşistler arasında çıkan çatışmadan sonra DGSA' yı basan polislerle de silahlı çatışma çıktı ve bir öğrenci iki polis yaralandı.*

**29 Mart 1971- Ankara' da Kurtuluş Lisesi önündeki çatışmada faşistler üç devrimci öğrenciyi kurşunladılar. İstanbul' da Işık Mühendislik ve Mimarlık Akademisi' ni işgal ederek uzun saçlı erkek öğrencilerin saçlarını kesmeye başladılar.*

**31 Mart 1971- İTÜ olaylar çıkacağı gerekçesiyle kapatıldı.*

**1 Nisan 1971- Robert Kolej kapatıldı.*

**3 Nisan 1971- İşçileri 80 gündür grevde olan Grundig elektronik fabrikasının sahibi evine konulan dinamitle yaralandı.*

**Yine aynı tarihte Otomarsan Fabrikalarının sahibi Mete Has ile Adanalı toprak sahibi Talip Aksoy kaçırıldılar ve 400 bin TL fidye karşılığında 5 Nisan' da serbest bırakıldılar.*

**10 Nisan 1971- İstanbul' da Balıkesir Öğrenci Yurdu' na faşist 'komandolar'' tarafından açılan ateşle Niyazi Tekin ağır yaralandı ve öğrenci Hasan Erkişi kaçırıldı.*

**16 Nisan 1971- Dr Rahmi Duran' ın oğlu Hakan Duman fidye karşılığı kaçırıldı ve 18 Nisan' da serbest bırakıldı.*

**20 Nisan 1971- İstanbul DMMA faşistlerin saldırısı üzerine kapatıldı.*

**21 Nisan 1971- Niyazi Tekin hastanede öldü.*

**26 Nisan 1971- Ankara, İstanbul, İzmir, Adana, Hatay, Kocaeli, Sakarya, Zonguldak, Eskişehir, Siirt ve Diyarbakır' da 1 aylık sıkıyönetim ilan edildi.³²*

5-Muhtıra Sonrası

27 Nisan 1971' de ise Dev-Genç, Doğu Kültür Ocakları ve Ülkü Ocakları kapatıldı. 13 Mayıs' da da sıkıyönetim mahkemelerinde duruşmalar başladı. Tüm yurttta bu arada aralıksız arama ve taramalar sürdürülüyordu. Büyük kentlerde eylemler devam ediyor, güvenlik sorunu yaşanıyordu. Bu gelişmelerin ardından Nihat Erim hükümetinin parlamento dışından gelen 11 bakanı istifa etmiş, bunun üzerine istifasını Çankaya'ya sunan Erim'e yeniden hükümeti kurma görevi verilmişti. İşte kurulan Sıkıyönetim Mahkemelerince alınan döneme ilişkin en önemli karar THKO örgütünün lider militanlarından Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan' ın idamına karar verilmesi oldu. Kurulan mahkemeler ve verilen kararlar etkisini göstermeye başlamış çok geçmeden terör olaylarında önemli azalmalar gözlenmeye başlanmıştır.

12 Mart rejimi bir kasırğa gibiydi. O kasırğa solu ezdi geçti. Ülkede sol görüşlü olanlara karşı büyük bir tutuklama ve gözaltı kampanyası başladı. İşkenceli sorgular insanları dehşete düşürdü. Dernekler kapatıldı, sokağa çıkma yasaklarıyla özgürlükler kısıtlandı. Aradan bir yıl geçtiğinde Türkiye bir kez daha idam sehпасıyla tanıştı. 12 Mart Müdahalesi' ne giden olayların faturası Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan' a çıktı³³.

12 Mart Muhtırası ile birlikte, sürekli koltuğundan olma endişesi duyan ve suya sabuna dokunmadan yoluna devam etmeye çalışan Başbakan Süleyman Demirel görevinden istifa etti. Aniden CHP' den istifa ettirilip, bir gecede bağımsız hale getirilen "Nihat Erim" de Cumhurbaşkanı tarafından başbakanlığa getirildi. Aydınlar ve toplumun diğer kesimleri de yeni hükümeti destekliyordu, TİP ve CHP Genel Sekreteri Bülent Ecevit hariç. İsmet İnönü'

³² Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, "Sıkıyönetime giden yolda vuku bulan olaylar zinciri" 7.cilt, sf. 2166-68

³³ Mehmet Ali Birand-Rıdvan Akar, "12 Eylül, Türkiye' nin Miladı", Doğan Kitapçılık, 5. baskı, İstanbul, Eylül-2006, s.13

nün muhtıraya önce karşı çıkıp sonra desteklemesi Ecevit' in ağına gitmişti, bu tavizi bir türlü içine sindiremiyordu. 12 Mart' ın kendisine ve partisine yapıldığını düşünüyordu. Tepkisini CHP genel sekreterliğinden istifa ederek gösterdi ki bu, siyasetin çınarı, emektarı İnönü ile de aralarının açılması demektir. İlişkiler bundan sonra sekteye uğrayacaktı.

...12 Mart' ın ikinci darbesi Türk siyasetinin bir anıtı sayılan İsmet İnönü' yü devirdi. O, Atatürk' ün mirası olan CHP' nin 34 yıllık lideri, devlet geleneğinin temsilcisiydi. Onsuz politika hayal bile edilemezdi. İstikrar sembolüydü³⁴.

7 Mayıs 1972 günü CHP kurultayında olan oldu, gerilen ipler koptu. İsmet İnönü mizacına yaraşır şekilde naif bir olgunlukla tavrını ortaya koydu, partililere iki tercihi sundu ve o tarihi resti ağzından attı: "Ya ben ya Bülent" Kurultay kararını ya genç, cesur, yağız delikanlıdan yana kullanacaktı ya da deneyim sahibi, dürüstlük abidesi asil çınara vefa borcunu ödeyecekti. Karar Ecevit' in lehine oldu; kurultay taze kan talep etmişti. Ve sahne artık "Karaoğlan"ındı.

CHP' de sular durulmuştu. Ancak devletin zirvesi yeni fırtınalara gebeydi. 1972 yılının ikinci yarısına girildiğinde saflar netleşti. Bir yanda 12 Mart Müdahalesi' ni sürdüren ve istedikleri değişikliğin mutlaka gerçekleşmesini bekleyen askerler, öte yanda asker müdahalesinin bir an önce bitmesini isteyen Demirel ve Ecevit. Demirel ve Ecevit ikilisi askerin zorlamasına karşı çıkıyor, asker ise parlamentoyu kapatmakla tehdit ediyordu³⁵.

Darbenin bir başka sonucu da elbette ki 1961 Anayasası' nın değiştirilmesiydi. 1972 yılında istenilen oldu ve 1961 Anayasası' nın üçte biri değiştirildi Demirel ve AP 12 Mart' a karşı durmaya çalışsalar da fazlasına güçleri yetmiyordu ve nitekim ordunun isteği doğrultusunda hareket ettiler; kaldı ki yapılan bazı değişiklikler onları memnun bile ediyordu. Her fırsatta "Bu anayasayla bu memleket idare edilmez" diyerek şikâyetini yüksek sesle dillendiren Demirel daha sonra darbecilerle işbirliği yaparak anayasanın değiştirilmesine katkıda bulunmuştu. Ne de olsa suçlu belliydi: "1961 Anayasası". Hatta bir keresinde Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç' ın bizzat ağzından dökülen "Sosyal gelişmenin ekonomik gelişmenin önüne geçtiği" iddiası dayatmanın dayanağını oluşturuyordu. Bundan sonrasında Cumhuriyet tarihi siviller ve askerler arasındaki darboğazda toplumun boğulmasını seyredecekti.

³⁴ Mehmet Ali Birand-Rıdvan Akar, "12 Eylül- Türkiye' nin Miladı", Doğan Kitap, İstanbul, 5. baskı, Eylül/2006, s.14

³⁵ Mehmet Ali Birand-Rıdvan Akar, "12 Eylül Türkiye' nin Miladı", Doğan Kitap, İstanbul, 5. baskı, Eylül/2006, s.15

1972 Ağustos ayında Genelkurmay Başkanlığı' na Orgeneral "Faruk Gürler" in gelmesi ile birlikte ortalığın yeniden karışacağına sinyalleri veriliyordu. 1973' e girilirken herkesin aklı Cumhurbaşkanlığı seçimlerindeydi. Zira ordu Çankaya' ya çıkacak ismi dört gözle bekliyordu. Aday olarak ilk akla gelen şüphesiz Faruk Gürler' di ki ordu önceleri onu desteklemiş ve fakat sonra vazgeçmişti. Böylece Faruk Gürler' in tüm hevesi kursağında kalacak, bu uğurdaki çabaları sonuç vermeyecekti.

Partiler, cumhurbaşkanlığına genelkurmay başkanının kendiliğinden geçmesinin gelenek haline gelmesinin sivil – politik yönetime zarar vereceği hususunda birleştiler. Hem Gürler' in cumhurbaşkanı olması hem de Sunay'ın görev süresinin uzatılması yönündeki önerileri reddedilen silahlı kuvvetler bu durum karşısında cumhurbaşkanlığı seçimini dikkatli bir şekilde takip etmiştir³⁶.

Akabinde AP ve CHP aralarında uzlaşma sağlayarak, sıkı bir ittifakla, 6 Nisan 1973 günü Türkiye' nin altıncı Cumhurbaşkanı seçiyorlardı ve bu 12 Mart rejiminin de sona ermesi anlamını taşıyordu. Yeni Cumhurbaşkanı, Cumhuriyet Senatosu Kontenjan üyesi ve emekli Oramiral "Fahri Korutürk" idi. Süleyman Demirel bu sayede kendi adına 12 Mart' ın da rövanşını almış oluyordu. Kum saati artık genel seçimler için akmaya başlamıştı. Faruk Gürler' in Cumhurbaşkanı seçilememesinin arkasındaki en önemli aktörlerden olan Demirel tek favori olarak kendini gördüğü için gözünü seçim ayı-Ekim' e dikmişti.

C-1973 SEÇİMLERİ

Her şeyin normale dönmesi ve 12 Mart rejiminin bitişi 1973 seçimleri ile sağlandı. Seçimler doğal olarak iki parti arasında geçti. 12 Mart' ın rövanşını alarak güç kazandığını zanneden Süleyman Demirel' in AP' si ve İnönü ile restleşerek kendine "ak güvercin" li sayfalar açan Bülent Ecevit' in CHP' si. Zaten Ecevit bizzat kendisinin kaleme aldığı "Ak Günlere" adlı seçim bildirgesiyle kampanyayı yürüttü. Sloganı: "Ne ezilen ne de ezen...insanca, hakça bir düzen" di. Demirel' de Demokrat Parti' nin mirasçısıydı ki Celal

³⁶ Feroz Ahmad, "Modern Türkiye' nin Oluşumu", Çev. Yavuz Alogan, Kaynak Yayınları- 2. Baskı, İstanbul, 1999, s.185

Bayar ve arkadaşları desteklerini kendisinden esirgemiyorlardı. Birisi vaatlerin diğeri umutların simgesiydi.

Bir diğeri siyasetçi de İsviçre’ den dönüp ‘‘Milli Selamet Partisi’’ ni kuran ‘‘Necmettin Erbakan’’ oldu. Öncesinde kapatılan ‘‘Milli Nizam Partisi’’ lideri olan Erbakan, tamamıyla İslami düzen isteyenlerin-hedefleyenlerin umut kaynağı oldu. O da seçim kampanyasını ışık saçarak yürüttü. Son olarak milliyetçilerin olmazsa olmaz kabul ettikleri MHP lideri ‘‘Alparslan Türkeş’’ ve sloganı: ‘‘Milli devlet, güçlü iktidar!’’

Politik kampanyalarına 1972 sonbaharında başlanan 1973 Genel seçimi, CHP ile AP arasındaki mücadeleyle geçmiştir. Türkiye seçime, TİP’ in kapatılmasıyla birlikte solda tek kalan ve İnönü’ nün istifası ile birlikte Satır grubunun ayrılması sonucunda gerileme sürecine girdiği düşünülen bir CHP ile Demirel’ in AP’ si, Bozbeyli’ nin DP’ si, Erbakan’ ın MSP’ si ve Feyzioğlu – Satır ikilisinin Cumhuriyetçi Güven Partisi arasında bölünmüş bir sağ yelpaze ile girmiştir³⁷.

Seçimler sürpriz ile sonuçlanmıştı. 1950’ den bu yana ilk defa CHP birinci parti olmuştu. TİP’ in kapatılmasıyla CHP solda tek kalmış ama bütün provakatifliğe rağmen kazanmıştı. Seçmen 1965 ve 1969 seçimlerinin galibine, ‘‘12 Mart’’ döneminde siyasal ve ekonomik politikaların sebebi olarak fatura kesmiş ve oylarını da bölmüştü. Erbakan liderliğinde MSP (DP-ile aynı sıralamada) üçüncü parti olarak seçimlerde şaha kalkmıştı. Erbakan ve MSP’ nin önlenemez, vazgeçilemez, değişmez yükselişi için bu saatten sonra kum saati de hızla akmaya başlayacaktı. Türk siyaset tarihine bu şekilde görkemli giriş yapan Erbakan 1973’ ten sonra kolay kolay bir daha tarih ve siyaset sahnesinden inmeyecekti. Öyle ki ‘‘Milli Görüş’’ felsefesinin yörüngesinde yetiştirdiği öğrenciler, bir müddet sonra ondan görev çalarak 2000’ li yıllarda iktidara oynayacak ve Türkiye’ nin geleceğini avuçları içerisine hapsedecekti.

Bitmek tükenmez koalisyon pazarlıkları, koltuk uğruna verilen tutarsız tavizler, yeni bir tip politikacının yeşermesine de vesile olacaktı. –Çirkin politikacı- Bol miktarda görülecekti yeni dönemde. Milletvekillerinin çıkar karşılığı parti değiştirmesine yol açan politika ve güvensizliği de beraberinde getirdi. Parti yöneticilerine güvensizlik...

Partilerin bir birine karşı güvensizliği... Tabii halkın hepsine karşı olan güvensizliği...³⁸

³⁷ Mustafa Erdoğan, ‘‘Türkiye’de Anayasalar ve Siyaset’’, Liberte Yayınları-4. baskı, Ankara,2003, s.119

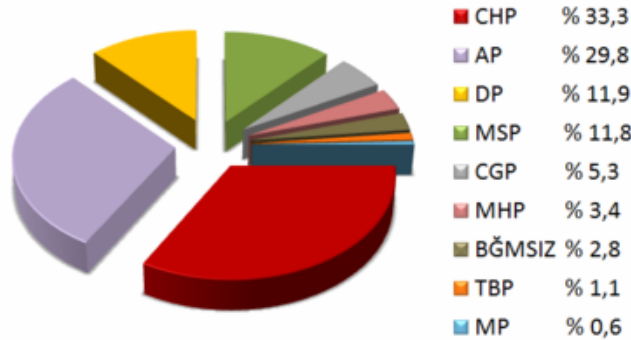
³⁸ Bülent Ruscuklu, ‘‘Demokrat Parti’ den 12 Eylül’e’’, Alfa Yayınları- 1.basım, İstanbul, 2008, s.125

Dini zaaf, dini duyguların sömürülmesi, din üzerinden siyaset bu topraklarda hep var olmuştur ve ülke kaderini belirlemede domino taşı gibidir. Her şey değişir, her kriter değişir, modernleşme-batılılaşma kıstasları değişir ama dini siyasete alet etmek asla değişmez. Din ve din adamları, Türkiye' nin yumuşak karnıdır ve birileri hep o yumuşak karına vurmaktan zevk alır. Türkiye ancak din üzerinden alt edilebilir. İşte 1973 yılı da Cumhuriyet sonrası dini kendi emellerine alet edecek olanların sahneye çıkma vaktidir.

1973 seçimlerinden sonra sağ-sol ideolojilerin kavgaları sürerken, pusuda bekleyen başka bir görüş de artık ortalıkta salınmakta mahzur olmadığını düşünerek, suyun üzerine çıkmıştı. Laiklik ilkesine karşı olan, teokratik düzeni savunanlar...³⁹

Türkiye Geneli Seçim Sonuçları:		1973 Milletvekili Genel Seçimi	
Toplam Sandık	: 70.137	Seçim Tarihi	: 14 Ekim 1973
Toplam Seçmen	: 16.798.255	Nüfus	: 38.073.000
Toplam Kullanılan Oy	: 11.223.843	İl	: 67
Toplam Geçerli Oy	: 10.723.657	Seçim Çevresi	: 67
Katılım Oranı	: % 66,82	Seçmen / Nüfus Oranı	: % 44,12
Milletvekili Sayısı	: 450	Seçim Sistemi	: Barajsız d'Hondt
		Kadın Milletvekili (Sayı-Oran)	: 6 - % 1,33
		Yeni Milletvekili (Sayı-Oran)	: 286 - % 63,56
		Eski Milletvekili (Sayı-Oran)	: 164 - % 36,44

Tablolar : www.belgenet.net/

³⁹ Bülent Ruscuklu, "Demokrat Parti' den 12 Eylül'e", Alfa Yayınları -1.basım, İstanbul-2008, s.125

Seçimler bitmişti bitmesine ama ülke yeniden sıkıntılı günler ile karşı karşıyaydı. CHP Seçimden 1. parti çıkmıştı ama tek başına iktidar olmaya 1. parti olmak yetmiyordu. Dolayısıyla Türkiye 2. kez "koalisyonlar" kapısını aralıyordu. Kapı aralandıktan sonra zaten siyasal istikrarsızlık rüzgârı ülkeyi fırtınalarla buluşturacaktı.

Seçimden gerekli çoğunluğu sağlayamasa da birinci parti çıkan CHP lideri Bülent Ecevit 27 Ekim 1973 tarihinde Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk tarafından hükümeti kurmakla görevlendirildi. Anayasanın hükümet kurmak için öngördüğü yeterli çoğunluğu sağlayabilmek amacıyla Ecevit mevcut partilerle uzun bir diyalog sürecine başladı ve fakat aldığı tepkiler sonucu çaresiz kaldı. 100 günü aşan bir süre sağ partilerin gerek siyasal gerek kişisel nedenlerle bir araya gelmeyi reddetmesiyle hükümet kurulamıyordu.

1973 seçim sonuçlarına baktığımızda bir çarpıcı tablo daha çıkar karşımıza. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde de CHP adına bir oy patlaması yaşanıyor. 1950'li yıllardan bu yana yapılmış tüm seçimlerde CHP en yüksek oyu alarak tavan yapıyor ve hatta bu değişim 1977 seçimlerinde de bariz devam ediyor. Bu değişimin en önemli sebeplerinden birisi elbette "Karaoğlan" faktörü yani lider değişikliği. Güneydoğu da, "Karaoğlan" a nasıl güvendiğini, bölgenin çehresini değiştireceğine nasıl inandığını ve hükümetin artık o bölgenin insanını da iyileştirme politikası kapsamına alacağını nasıl garanti olduğunu hissettiğini oylarıyla ifşa etmiş oluyordu.

1973 seçimlerinin yine bir başka çarpıcı yanı da dini temaların baş gösteriyor olmasıydı. Üstelik bazı siyasetçiler halkın dini duygularını, zaafını kullanarak toplumun dikkatini başka yöne çekerek, tatsızlıklara çanak tutuyordu. Bakın TSK bu konuyu nasıl irdeliyor: "1973 seçimleri ve onu takip eden günlerde dini politikaya alet etme faaliyetleri, Anayasamızın bu konudaki bağlayıcı hükmüne rağmen, geçmiş yıllarda olduğundan daha yoğun ve açık bir şekilde sürdürülmeye başlanmış ve devlet düzenimize yerleştirilmek istenmiştir. Bu yasa dışı tutum ve davranışlar, sorumluluk mevkiindeki bazı siyasi parti yöneticileri yanı sıra, yine bazı parlamenterlerin açıklama ve tutumlarıyla gün yüzüne çıkarılmış ve kamuoyunun bu olgu etrafında bütünleştirilmesi çabalarına girilmiştir"⁴⁰

2.5 ayı aşan bir süre hükümetin kurulamamış olması ortamı germeye yetiyor fakat birilerinin de ekmeğine yağ sürüyordu. Toplum içinde tansiyon hızla yükseliyor ve fakat kişisel çekişmeler, ihtiraslar bitmek bilmiyordu. Siyasetçiler öyle bir ihtirasa kapılmış ve

⁴⁰ Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği, "12 Eylül Öncesi ve Sonrası", Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2.baskı, Ankara, Aralık 1981, s.11

hırslarına yenik düşmüşlerdi ki yanı başlarında kayıp giden bir milletin geleceğinin karanlığa gömüldüğünü fark edemiyorlardı.

Siyasi partiler milletin iradesiyle oluşan bu yeni duruma, kısır çekişmeler ve kişisel menfaatler nedeniyle uyum sağlayamadılar. Siyaset alanında baş gösteren huzursuzluk, giderek toplumda sosyal ve ekonomik dengesizliklere yol açtı. Siyasi parti yöneticileri ülke sorunlarının yalnız kendi görüşleri doğrultusunda çözümlenebileceğine inanıyor ve hükümet programlarının da kendi isteklerine uygun olarak hazırlanmasını istiyorlardı. Koalisyon hükümetlerini oluşturan siyasi partilerle, hükümet içinde ayrı görüşlerden kaynaklanan sürtüşmeler, çekişmeler ve uzlaşmazlıklar ortaya çıkıyordu. O kadar ki ülkemizin acil çözüm bekleyen bir çok sorunları olmasına rağmen, parlamentoda günlerce sürecek koalisyon pazarlıkları yapılıyor, Meclisi çalıştıracak Başkanlık seçimleri dahi sürüncemede bırakılıyordu. Denilebilir ki, koalisyon yönetimleri ‘tavizler devrini’ beraberinde getirmiştir⁴¹.

1-Sıkıntılı Ortaklık

Hükümeti kurma görevi alan Ecevit’ e bütün partilerden ret cevabı geldi. Dört aylık hükümet krizi yaşandı. Oysa CHP örgütü iktidara susamıştı. Dağlara, taşlara ‘Başbakan Ecevit’ yazılmıştı. Sol içindeki düzenin değini isteyen devrimciler de Ecevit’ i sıkıştırıyor, verdiği sözler tutmasını istiyorlardı. Ecevit bu baskıyla MSP’ ne gitti⁴².

26 Ocak 1974 tarihinde CHP-MSP koalisyonu kuruldu. Türkiye’ de ilk defa İslamcılık için çarpışan, gerici hatta ‘takunyalı’ diye adlandırılan bir parti iktidar ortağı olup, siyasal meşruiyet kazanmaktaydı. Başbakan yardımcısı Necmettin Erbakan, din işlerinden sorumlu devlet bakanlığı, içişleri, adalet, ticaret, gıda tarım hayvancılık, sanayi teknoloji bakanlıklarını aldı. İki uç noktanın uzlaşabileceği varsayılırken daha ilk aylarda çeşitli konularda anlaşmazlıklar patlak vermeye başlamıştı. Ecevit dahi dindarlık ile laikliğin barışacağı iddiasındaydı ama olmadı, olamadı.

⁴¹ Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği, ‘12 Eylül Öncesi ve Sonrası’, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2.baskı, Ankara, Aralık 1981, s.10

⁴² Mehmet Ali Birand-Rıdvan Akar, ‘12 Eylül, Türkiye’ nin Miladı’, Doğan Kitapçılık, 5. baskı, İstanbul, Eylül-2006, s.27

Kamuoyunun ve özellikle iş çevrelerinin beklentisi, istikrarlı bir yönetim oluşturacağı düşüncesiyle, AP – CHP koalisyonu kurulması yönündedir. Ancak, Demirel'in hükümette yer almak istemeyerek muhalefette kalmayı tercih etmesi ve DP'nin CHP ile koalisyona yanaşmaması MSP' yi beklenmedik bir biçimde kilit parti haline getirmiştir⁴³.

Hükümeti teşkil eden CHP ve MSP' nin karma ekonomik modeli savunmak, ekonomik kalkınmanın toplumsal adalet ile gerçekleştirilmesine inanmak, küçük ölçekli girişimlerin korunmasını teşvik etmek, milli kaynakların devlet tarafından kontrolünü öngörmek, ağır sanayinin oluşturulmasını amaçlamak gibi ortak özellikleri mevcuttur⁴⁴.

TCK' nın 163. maddesini kaldırmakta ısrar eden MSP, Meclis' te 141 ve 142' nin kapsam dışında tutulması için oy kullanır. Çatışma ancak Anayasa Mahkemesi' nce çözülür. MSP, protokolde yer alan 18 yaşa oy hakkı için de benzer bir tutum içine girer ve bunu seçim yasasında yapılmasını istediği bütün değişikliklerin gerçekleşmesi koşuluna bağlar. İşte sekiz aya yakın görev yapan CHP-MSP koalisyonu hükümetin meclise sunduğu genel af yasa tasarısının görüşmelerinde bazı MSP milletvekillerinin öteki sağ partilerle işbirliği yaparak 12 Mart döneminde siyasal suçlardan mahkûm olmuş kişilerin yani solcuların da af yasasından yararlanmalarını engellemesi nedeniyle sarsılır. Ancak adı geçen yasanın eşitlik ilkesine aykırı olduğu gerekçesiyle Anayasa Mahkemesince iptal edilmesi sonucu bu kişilerin de aftan yararlanmaları, hükümetin devamına imkân verir.

235 gün devam eden CHP – MSP koalisyon hükümetinin üç konudaki karar ve eylemleri önemlidir. Bunlardan birincisi, haşhaş ekim yasağının kaldırılmasıdır. İkincisi, Genel Af yasası ve sonucusu da, Kıbrıs harekâtıdır. 12 Mart' tan sonra kurulan Nihat Erim hükümeti, ABD' nin baskıları sonucu haşhaş ekimini yasaklamıştır. ABD, bu yasağı kendi toplumunda yaygınlaşan uyuşturucu kullanımına karşı bir tedbir olarak istemişse de, koalisyon hükümeti bu yasağı kaldırmıştır⁴⁵.

Koalisyondaki ilk çatlağı "Genel Af Yasası" konusundaki fikir ayrılığı oluşturmuştur. 141 ve 142. maddeleri, çıkartılan af kanununun kapsamaması için muhalefet ile hareket eden ve bu yönde oy kullanan MSP, CHP duvarına toslamış ve kararında ısrara ettikçe de Ecevit tarafından sert diyaloglara maruz kalmıştır. 141 ve 142. maddeler siyasi suçluları kapsamaktadır ve MSP bunlara yönelik bir affın toplumu yeniden derinden sarsacağını

⁴³ Feroz Ahmad, "Demokrasi Sürecinde Türkiye", Çev. Ahmet Fethi, Hil Yayınları -İstanbul, 1994, s.158-159

⁴⁴ Feroz Ahmad, "Modern Türkiye'nin Oluşumu," Çev. Yavuz Alogan, Kaynak Yayınları-2. Baskı, İstanbul, 1999, s. 191.

⁴⁵ Tefik Çavdar, "Türkiye'nin Demokrasi Tarihi", İmge Yayınları, 3. Baskı, Ankara, 2004, s.237.

düşünmektedir. Nitekim sonrasında bu affin kriterleri ve uygulaması dönemle ilgili tartışılan konuların başında gelecektir.

TBMM' ce çıkarılan Genel Af Kanunu ile birkaç yıl öncesinin şiddet eylemcileriyle birlikte, yapımızla tamamen ters düşen çağ dışı ideolojilerle gençlerimizi zehirlemeye kalkışan siyasi suçlular da serbest bırakılıyorlardı. Geniş kapsamlı bu af, daha sonra ülkenin içine sürükleneceği anarşi ve terör ortamının nedenleri arasında gösterilecektir. Hiç şüphesiz bu konudaki yargı, Türk Milleti' nin vicdanlarında cevap bulmuştur ⁴⁶.

2- Kıbrıs Barış Harekâtı

Hükümetin iletişimindeki fikir uyuşmazlığı, beraber durmadaki derin çatlakların ardından ‘Kıbrıs Barış Harekâtı’ geldi. Harekât Ecevit efsanesinin iyice pekiştirilmesini sağladı. ‘Barış Harekâtı’ için gösterilen tek gerekçe, Nikos Sampson’ un faşist, ‘enosis’ ci darbesine karşı, Kıbrıs Türkleri’ ne yönelik herhangi bir etnik temizlik girişimini önlemektir. 15 Temmuz 1974 günü Yunanistan' la birleşmeyi savunan EOKA adlı milliyetçi gizli örgüt Kıbrıs Cumhurbaşkanı Makarios' a karşı bir darbe yaparak adada iktidarı ele geçirmişti ve buna Türkiye sessiz kalamazdı. Sampson Kıbrıs Elen Cumhuriyeti’ ni ilan etmişti bir kere. Başbakan Ecevit, Kıbrıs konusunda Rum kesimi ile üç garantör devletten biri olan İngiltere' nin siyasetlerini ve kamuoyunu ikna etmek için 17 Temmuz 1974' te Londra' ya gitmiş, Erbakan' ı Başbakan Vekili olarak bırakmıştı. Yapılan iki harekâtla adanın %35’ lik bölümünde hâkimiyet sağlanmış ve yaklaşık 20 yıldır devam eden sorun çözüme kavuşmuştu fakat dönüş yolunda, Ecevit’ in büyük bir zafer kazanması iktidarda yeni bir krize gebe idi.

Bir anda herkes kardeş olmuştu ülkede, dostluk gelmişti, barış gelmişti. Kıbrıs Barış Harekâtı başarılı olmuştu, zafer herkese iyi gelmişti ama koalisyon ortakları kazanılan zaferi paylaşmamıştı. Kıbrıs'ın tümüyle ilhak edilmesini öneren Erbakan' ı önce MSP' liler "Kıbrıs Fatihî" ilan ettiler. Oysa halk ‘Karaoğlan’ ı bağrına basıyordu. Ecevit iyiden iyiye huzursuzlaşmıştı, artık eskisi gibi sabırlı davranamıyordu. Tek çözümü seçimde görüyordu. Kıbrıs zaferini oya çevirmek isteyen Ecevit’ in erken seçim isteği ve kendine duyduğu olağan üstü güven ne yazık ki ayağına dolanacaktı. Atladığı en önemli noktalardan biriye 1960

⁴⁶ Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği, ‘12 Eylül Öncesi ve Sonrası’, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2.baskı, Ankara, Aralık 1981, s.13

Anayasası' na göre parlamentonun görev süresinin 4 yıl olduğuydu. Kısacası Ecevit yürüttüğü bu stratejinin fiyasko ile sonuçlanacağını aklının ucunu getirmiyor, kazandığı zaferle sarhoşluktan nasıl bir tünele girdiğini fark edemiyordu. Üstelik AP de hükümeti kısa sürede yıpratmak ve koalisyonun çöküşünü hızlandırmak için görev başındaydı.

Amerika 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı' ndan sonra Şubat 1975' den itibaren Türkiye' ye silah ambargosu uygulamıştır. Bu ambargo her ne kadar Türkiye' yi zorlasa da cevabı 15 Şubat 1975' de "Kıbrıs Türk Federe Devleti" ni kuruluşu olmuştur. İstikrarlı tutum bir müddet sonra Amerikan Temsilciler Meclisi' ni de yumuşatmış ve Kıbrıs Rumları da müzakerelere mecbur kalmışlardır.

Kıbrıs olayları Başbakan Ecevit ile silahlı kuvvetler arasında olumlu ilişkilerin gelişmesine olanak sağlarken, koalisyonun diğer ortağının lideri Erbakan' da bu durum rahatsızlık oluşturmuştur. Böyle bir ortamda Başbakan Ecevit' in 13 Eylül 1974 tarihinde İskandinav ülkelerine yapacağı resmi ziyaret öncesinde yerine vekâlet etme yetkisini Devlet Bakanı ve CHP Genel Sekreteri Orhan Eyüpoğlu' na vermesi koalisyonun bozulmasına vesile olmuştur. Başbakan yardımcısı olarak vekâlet etme yetkisinin kendisinde olması gereken Erbakan buna tepki olarak ziyaret kararnamesini imzalamamıştır. Bu gelişme üzerine Başbakan 18 Eylül 1974' de istifa etmiştir.⁴⁷

1974 yılında göze çarpan bir başka önemli ayrıntı da 12 Mart sonrası ilk siyasi cinayetin işlenmesiydi. Vatan Mühendislik Yüksek Okulu öğrencisi Şahin Aydın bıçaklanarak öldü ve bu da artık ülkedeki ayrışmayı derinleştirdi, altını kalınca çizdi, safları belirledi ve deşifre etti. Artık her gün olaylar tırmanacak ve her iki taraftan birileri sırayla ölecekti.

3-Milliyetçi Cephe (MC Hükümeti)

Koalisyon dağıldıktan sonra yeniden gerilimin kucığına düşmüştü ülke. Cumhurbaşkanı Korutürk tarafından görevlendirilen Kontenjan Senatörü Sadi Irmak' ın kurduğu hükümet ise Meclis' ten güvenoyu alamadı, fakat yine de bir süre varlığını sürdürdü. "CGP dışında kalan diğer partilerin bakan vermediği 11 parlamenter ve 15 teknokrattan oluşan Irmak kabinesi, 29 Kasım 1974 tarihinde yapılan güven oylamasında 358 olumsuz oya

⁴⁷ William Hale, "Türkiye' de Ordu ve Siyaset -(1789' dan günümüze)". Çev. Ahmet Fethi. Hil Yayıncılık -İstanbul, 1994, s.189

karşılık sadece 17 olumlu oy aldığı halde yeni bir kabinenin teşkil edilememesi nedeniyle, 31 Mart 1975 tarihine kadar parlamento desteği olmadan ülkeyi yönetmek zorunda kalmıştır⁴⁸.

İktidar yolunda adı geçen diğer partilerin liderleri hem mecliste çoğunluğu sağlayamıyor hem de kişisel çekişmeleri sonucu bir türlü uzlaşmıyor ve hükümet kurulamıyordu. Ecevit' in ısrarla erken seçim önerisine de karşı çıktılar. Artan hayat pahalılığı ile birlikte sokaklarda tırmanan şiddet olayları, baskı ve taşkınlık her yere sıçramıştı. Ekonomik ve siyasal bunalım can yakıyordu. Bir an önce siyasal istikrarın sağlanması herkesin tek isteğiydi. Çözüm sağ partilerin bir araya gelmesinde görüldü.

19 Mart 1975' te CHP Genel Başkanı Ecevit, Cumhurbaşkanı Korutürk' ün kendisine verdiği Hükümeti kurma görevini kabul etmedi. Bunun üzerine Korutürk, Hükümeti kurma görevini AP Genel Başkanı Demirel' e verdi. 21 Mart 1975' de ise AP, MSP, CGP ve MHP (Milliyetçi Cephe) arasında koalisyon protokolü için çalışmalar başladı. 31 Mart 1975' de de AP Genel Başkanı Demirel' in başkanlığında kurulan MC (Milliyetçi Cephe) Hükümeti açıklandı. MSP Genel Başkanı Necmettin Erbakan, MHP Genel Başkanı Alparslan Türkeş ve CGP Genel Başkanı Turhan Feyzioğlu, Başbakan Yardımcısı olarak Kabinede yer aldılar.

Daha kısa vadede, Erbakan ve MSP ile koalisyonun bitmek bilmez didişmelerinden bıkan Ecevit, "Kıbrıs fatihliği" ni oya tahvil ederek tek başına iktidara gelme hevesine kapıldı. Bu amaçla, koalisyonu bozup erken seçime gitmek istedi. Bu, yakın tarihin en büyük ve sadece öznellik düzeyinde açıklanabilecek taktik hatalarından birine dönüştü. Adalet Partisi, Milliyetçi Hareket Partisi ve Milli Selamet Partisi'nin güç birliği, erken seçimi engellemekle kalmadı. Aynı zamanda, ortanın solundaki CHP' ye karşı güçlü bir sağ bloğa dönüştü. Soğuk Savaş yıllarına özgü tipik bir kutuplaşma çerçevesinde, Süleyman Demirel' in liderliğindeki AP-MSP-MHP "Milliyetçi Cephe Koalisyonları" kuruldu⁴⁹.

Nihayet Demirel, 1977 yılı seçimlerine kadar görev yapacak olan ve "Milliyetçi Cephe" (MC) adı verilen hükümeti kurmuştu. AP, MSP, MHP, CGP ve DP' den ayrılan dokuz milletvekilinin destek vermesiyle, Demirel 450 sandalyelik Millet Meclisi' nde, 228 sandalyelik bir çoğunlukla "Milliyetçi Cephe" olarak anılan koalisyon hükümetini 28 Mart 1975 tarihinde kurmuştur. Koalisyon hükümeti göreve otuz bakan ile 31 Mart tarihinde başlamıştır. Hükümette AP' den 16, MSP' den 8, CGP' den 4, MHP' den ise 2 bakan yer almıştır. MC hükümeti artık tarih sahnesine çıkmıştır ve hedefi sadece CHP' nin olabilecek bir erken seçimle başa gelmesini engellemektir.

⁴⁸ Feroz Ahmad, "Demokrasi Sürecinde Türkiye", Çev. Ahmet Fethi, Hil Yayınları -İstanbul, 1994, s.165

⁴⁹ Halil Berktaş, "Türkiye 12 Eylül Darbesi' ne Adım Adım Hazırlanmıştı", Taraf Gazetesi, 30 Eylül 2008

Yeni koalisyonda merkez sağın geleneksel temsilcisi ‘‘Adalet Partisi’’, İslam’ ın bayraktarı ‘‘Milli Selametçiler’’, sokağı kontrol eden ‘‘Milliyetçi Hareket’’ ve sağda statükonun bekçisi olan ‘‘Güven Partisi’’ vardı. Bu koalisyona kendilerinin verdikleri isim de çok tehlikeli bir dönüm noktasının adıydı: ‘‘Milliyetçi Cephe’’⁵⁰.

Bu yeni hükümet de ne yazık ki ülkeye refah getirmiyor, getiremiyor. Türkiye’ de artık müthiş bir kampaşma dönemi başlıyor. Taraflar, birbirlerine, kuşandıkları kılıcın en keskin tarafını göstermekten kendilerini alamıyor. Herkes kendini gelecek adına tek kudretli, en başarılı, yegâne şans olarak gördüğü için bu sıkıntılı günlerde tek kaybeden hoşgörü oluyor. Akıl ve selamet memleketi terk ediyor. Her köşede şiddet kol geziyor, ülke aniden kutuplara ayrılıyor, gençler bir kıyıma doğru galeyana getiriliyor. Ne hükümet ne aydınlar ne de masum halk, hiç kimse hiçbir şeyin önüne geçemiyor. Ülke adeta sonu görünmeyen dipsiz bir kuyuya eli kolu bağı atılıyor.

Taha Akyol (MHP Yönetim Kurulu Üyesi): ‘‘MC kurulurken bütün Türkiye’ nin partisi olma, tansiyonu düşürmek gibi bir rasyonellikle değil, Ecevit ile birlikte yükselen solu durdurmak, solun karşısında bir baraj oluşturmak gibi negatif bir duyguyla kurulmuştur. Dolayısıyla yükselen solun peşindeki milyonlar bu hükümeti kendisine karşı düşman olarak görmüştür. MC’ nin temel hatası cephe olmasıydı. Cephe mantığı ile hareket etmesiydi ⁵¹.’’

Bir yandan siyasal, ekonomik ve sosyal sıkıntılar var öte yandan dış güçlerin ülkeyi bir şeytan üçgeninde sıkıştırma arzusu var. Bütün bunların yanı sıra toplumun beklentileri eklenince piramit baştan sona dejenere olmaya mahkûm bırakılıyor. Zira 70’ li yılların ortasından itibaren bakış açıları farklı, parti olarak doğdukları ve büyütüldükleri mekân farklı, ideolojileri farklı, beslendikleri güç noktaları farklı, davranış ve uygulamaları farklı ve en nihayetinde hedefledikleri gelecek farklı siyasi partilerin bir arada durabilme kompozisyonu ne yazık ki ülkeyi uçurumların kenarına yerleştirevermişti.

Türkiye, Ecevit’ in yanlış hesabının bedelini zaman içinde çok ağır ödedi. Ne pahasına olursa olsun 1973 seçim yenilgisinin intikamını alma arzusuyla yanıp tutuşan Demirel, MC hükümetlerini ayakta tutabilmek için, Alparslan Türkeş’ e çok büyük tavizler verdi. MHP o zamanki varlığıyla orantılı olmayan bir tarzda hükümete girme ve kadrolaşma fırsatı buldu. Özellikle Millî Eğitim Bakanlığı’ ndaki MHP nüfuzu, Türk pleb (sokak) faşizmine, hem öğretmen kadroları ve okul yönetimlerini ele geçirme, hem de ‘‘enternasyonal komünizm ve

⁵⁰ Mehmet Ali Birand-Rıdvan Akar, ‘‘12 Eylül-Türkiye’ nin Miladı’’, Doğan Kitap-İstanbul, 5. baskı, Eylül-2006, s. 38

⁵¹ Mehmet Ali Birand-Rıdvan Akar, ‘‘12 Eylül-Türkiye’ nin Miladı’’, Doğan Kitap-İstanbul, 5. baskı, Eylül-2006, s. 38

kozmpolitizm tehlikeleri” ne karşı müfredatı alabildiğine daraltma, taşralılaştırma, dünyaya kapatma fırsatı verdi. Böylece eğitimde, kültürel etkileri bugün de süren büyük bir dejenerasyon süreci başladı⁵².

a- Milli Türk Talebe Birliği (MTTB)

60’ lı ve 70’ li yıllara damgasını vuran gençlik hareketlerinin en önemli saç ayaklarından birini oluşturur İslami gençlik. Dolayısıyla MTTB dönem Türkiye için oldukça önemlidir. Kuruluş tarihine baktığımızda 1916 yılı çıkar ilk karşımıza. İttihat Terakki’ nin desteğiyle üniversite öğrencileri tarafından kurulmuştur. Amaçları imparatorluğun içinde bulunduğu kötü duruma tepki göstermek, bilhassa Balkanlar’ daki toprak kaybına karşı durmak ve en çok da ülkenin geleceği üzerinde söz sahibi olabilmektir. Bu hedefler doğrultusunda azimle örgütlenmişler, sistemli yol almışlar ve her geçen zaman aynı ateşle tutuşan gençleri aralarına almak için çalışmışlardır. İşte bu tam anlamıyla MTTB adına kavuşup, bilinçli hareket etmeye başladıkları yıl 1926’ ya tekabül eder.

1. Dünya Savaşı, mütareke günleri ve ardından başlayan milli mücadele döneminde mensubu olduğu öğrencilerin çeşitli katkılarıyla bu sürece destek veren Talebe Birliği’ nin resmîyet kazandığı tarih ise, örgütlenerek MTTB adıyla yasal bir statüye kavuştuğu 1926’ dır⁵³.

Önceleri Ziya Gökalp’ çi bir Türkçülük anlayışı çerçevesinde gençler hareket eder, fakat ilerleyen zaman içerisinde güttükleri Türkçülük kavramı boyut değiştirir ve faşist eylemlerle “faşist milliyetçiliğe” başlarlar. MTTB’ nin kurucusu Ahmet Tevfik İleri’ dir. Türk Demokrasi tarihinde çok önemli bir köşeyi tutup, ihtişamla başlayan fakat sancılı günlerle sona eren bir döneme damgasını vurmuş Demokrat Parti’ nin Mili Eğitim Bakanlığı’ nı yapmıştır. Ne acıdır ki 27 Mayıs Darbesi ile birlikte o da arkadaşları ile birlikte Yassıada’ da yargılanmıştır. Türk eğitim sistemine katkıları ve kendine özgü yaklaşımlarıyla adından bugün dahi önemle ve saygıyla bahsedilmektedir.

Tevfik İleri, Demokrat Parti idealine sonuna kadar sadık kaldı, sahip çıktı ama bir farkla fikirlerini açıklamaktan çekinmeyerek. Asla menfaat peşinde koşmadı, tek bildiği ülke

⁵² Halil Berktaş, “Türkiye 12 Eylül Darbesi’ ne Adım Adım Hazırlanmıştı”, Taraf Gazetesi, 30 Eylül 2008

⁵³ Mehmet Ali Gökaçtı, “Milli Türk Talebe Birliği Geri Dönerken”, Radikal Gazetesi, 24.12.2006

geleceğinin olması gerektiği ve layık olduğu şekliyle yüksek çitalara oturmasıydı. Hep mağrur hep vakurdu. Mahkemede dahi dimdik ayaktaydı.

Samet Ağaoğlu, “... dimdik, baş eğmeden ayakta durmuş karakter sütunları arasında daha da yükselen birkaç abideden biridir. Açın Yassıada İhtilal Mahkemesi’ nin zabıtlarını, o yapraklar arasında İleri’ nin başı bir aslana benzer, sesi bir aslan kükreyişine. Bu kükreyiş Vatan Cephesi davasında öylesine yükselmiştir ki, savunmasını keserek duruşma salonundan çıkarmışlardı” sözleriyle onu tanımlamaktadır ⁵⁴.

Tevfik İleri hayatı boyunca bağınazlığın karşısında durdu, batıl inançlara ve din sömürüsüne olabildiğince karşı çıktı. Fakat öte yandan İslami değerlere saygılıydı, hakiki din adamlarını ve fikirlerini destekliyordu. Bilhassa İslamiyet ile medeniyetin zıt kutuplara konulmasına karşı çıkıyordu ve zaten İleri, Türk Milleti’ nin hem Müslüman hem modern model olarak örnek olduğunu savunuyordu. Aynı zamanda “Bediüzzaman” ı “İslamiyet’ in kahramanı” olarak model almıştı kendisine.

Onun Milli Eğitim Bakanlığı döneminde, ilkokula dayalı birinci devresi dört, ikinci devresi üç yıllık olan toplam yedi yıllık İmam Hatip Okulları yedi vilayette açıldı. “Din düşmanlığının had safhaya ulaştırılmasının neticesinde uzun yıllar din görevlisi yetişmemiş, halk irşattan mahrum kalmış, cehalet her tarafı kaplamış ve nihayet Müslüman’ ın “ölüsünü yıkayacak adam” bile bulunamamıştır ⁵⁵. Bu sözleriyle büyük sempati toplamış, İmam Hatip Liseleri’ nin de kuruluş sebebini açıkça ortaya koymuştur.

Birlik 1926’ dan sonra, yani Cumhuriyet ile birlikte, devletten de destek alarak faaliyetlerine Türk ocaklarıyla dayanışma içinde, Turancı çizgide devam eder: “Vatandaş Türkçe konuş!” birliğin ülküsünün, anlayışının temelini oluşturur. 1930’ u takip eden yıllarda tek parti iktidarı ile ters düşer; Hatay konusunda Suriye ile yaşanan problemlere sessiz kalmamak amacıyla izinsiz düzenlediği miting kapatma sebebi olur. Tarih, 22 Kasım 1936’ dır.

Akabinde bir müddet sessiz kalır ama bu sessizlik resmi olmasa da faaliyetlerini gizlice sürdürmesine engel olmaz. DP iktidar olunca, Tevfik İleri başta olmak üzere başka diğer MTTBliler’ in de bakan olmasıyla daha farklı bir rotadan yoluna devam eder, daha muhafazakâr tutum sergiler.

⁵⁴ Cahide (İleri) Aksoy, ‘Babam Tevfik İleri’, I.C., Ankara, 1977, sf. 431

⁵⁵ Gotthard Jaschke, ‘Yeni Türkiye’ de İslamlık’, Çev. Hayrullah Örs, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1976, s.76

MTTB, 50' li yıllardan itibaren başta komünizmle mücadele olmak üzere Kıbrıs' a sahip çıkmak, Yahudileri protesto etmek, bayrağı ve vatan toprağını koruyup kollamak adına pek çok etkinlik düzenleyecekti. Bir başka şekilde ifade etmek gerekirse, Anadolu insanını etrafını çevreleyen tehlikeler karşısında teyakkuz durumuna geçirecek, ülkeye ve millete sahip çıkmak adına ne gerekiyorsa kendi bildiği doğrultuda onu yapacaktı ⁵⁶.

‘‘Komünizmle Mücadele Dernekleri’’ de MTTB gibi eş zamanlı olarak, toplumun kabuğunu kırma süreci yaşadığı sırada, kitlesel uyanışını ve devrimci hareketliliğe soyunmasını engellemek, aynı anda da solcuların karşısında durabilecek sivillere taban hazırlamak üzere kurulmuştu. Bu tür oluşumlar Türk İslam Sentezi çerçevesinde hayat bulmuşlardı. Emperyalizmin ihtiyaçlarına cevap verdikleri için dış güçler ve bilhassa Amerika tarafından yönlendirilmiş, desteklenmişlerdir.

MTTB, bir ara solcuların da içinde çalışma yapmasına karşın tarihi boyunca sağcı, muhafazakâr ve İslamcı gençliğin örgütlenmesi olmuştu. Türk sağının kadro kaynaklarından biri olan bu örgütün tarihi 1950' li yıllara uzanmakla birlikte 1970' li yıllarda hayli silik bir profil veriyordu. Daha çok imam hatip liselerinde ve ilahiyat fakültelerinde örgütlüydü ⁵⁷.

MTTB esas misyonunu 1965 yılında ‘‘Burhanettin Kayhan’’ eşliğinde sergiliyor ve 12 Eylül' e kadar da İslamcı gençliğin, İslami hareketin baş aktörlüğünü yapıyor. Çeşitli kereler sağ ve sol çizgide gidip gelen MTTB, Burhanettin Kayhan ile birlikte tamamıyla İslami kimliğe bürünmüştü. Artık MTTB İslamiyet' i kaynağından öğrenmek isteyen, kendilerini burada İslamiyet' in gerekleriyle donatmak ve doyurmak isteyen gençlerin uğrak noktası ve başvuru kaynağı oluyordu. Üstelik bu tür çatılarda artık İslam dünyasından en çok ses getiren eserlerin tercümesi yapılıyor ve sonra yorumlanıyor, akabinde tartışmalar yapılıyordu. Gerek Nurcu kesimden gerek Süleymancı kesimden ve elbette MSP' nden bireyler MTTB çatısı altında birleşiyor ve fikir beraberliği yapıyordu. Bu dönemde MTTB, milli ve manevi değerlere saygılı fikriyatın maneviyatçı, milliyetçi gençliğin tek temsilcisi olmuştur.

Türkiye' nin yakın tarihi insafılı bir gözle yazılacak olsa, Milli Türk Talebe Birliği' nin (MTTB) yepyeni bir gençlik yetişmesindeki merkezi konumu o tarihin sayfalarında mutlaka

⁵⁶ Mehmet Ali Gökaçtı, ‘‘**Milli Türk Talebe Birliği Geri Dönerken**’’, Radikal Gazetesi, 24.12.2006

⁵⁷ Merdan Yanardağ, ‘‘**Akıncılar Partisi**’’ BİA Haber Merkezi, 30.11.2002, www.bianet.org.

yer alacaktır. Bilenler biliyor: Üniversite yıllarını o çetin 1960 sonlarında yaşayan pek çok genç, Rasim Cinisli ve ardından İsmail Kahraman' la 'şahlanmış' MTTB' yi Burhanettin Kayhan' ın başkanlığı döneminde sevdi ⁵⁸.

MTTB bulunduğu şartlar içerisinde sürekli mevcut sistemle hesaplaşmaya girmiş, toplumsal sorunlarla baş edebilmek için yaratıcı projeler geliştirmiş ve başarılarıyla ses getirmiştir. Geniş bir çevreyi arkasına almasının en çarpıcı faktörü şüphesiz dini felsefedir. MTTB' de İslami düşüncelerin öncülüğünü Mehmet Akif, Necip Fazıl, Ali Şeraiti gibi isimler yapmış ve donanımlı, güvenilir kişilikleri ile de kitleleri etkileyebilmişlerdir. Öyle ki bugün dahi bu isimler düşünceleri ve yaptıklarıyla, bıraktıklarıyla İslamcı gençlik üzerinde dominant rol oynamaktadır. Özellikle Necip Fazıl, İslami gençlik üzerinde hem dün hem de bugün bir dini ikondur. MTTB aynı zamanda bugünkü İslamcı siyasetin temellerinin atılması bakımından da tarihte hayli önemli yer tutar.

b-Türkiye Milli Talebe Federasyonu (TMTF)

MTTB kurulduğu ilk yıllarda Kemalist düşünceleri benimsemiş ve ülkenin sorunlarının bu bağlamda çözülmesi gerektiğine inanmıştır. Ülkenin iç ve dış sorunlarına kayıtsız kalamamış ve her fırsatta varlığını teyit ettirmiştir. Gençlik ilk önce Türk Ocağı ve kapatılmasının akabinde Halk Evleri' nde örgütlenmiş, fikirlerini geliştirmiştir. Hatta uluslar arası yapılan ilk gençlik toplantılarına da MTTB katılmıştır.

İşte MTTB' nin ardından, yerine gençlik içinde yeni bir örgütlenme oluşturuldu. 19 Mayıs 1948' de İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği ile İstanbul Teknik Üniversitesi Talebe Birliği birleşerek kısa adı TMTF olan Türkiye Milli Talebe Federasyonu kurdu.

TMTF' nun en önemli icraatı ‘‘Kıbrıs Türk’ tür Komiteleri’’ ni kurmak olmuştur. 24 Temmuz 1954’ deki bir toplantısında bir Kıbrıs Komitesi kuruyor ve yaptığı sık mitinglerle de Kıbrıs sorununa parmak basarak, Türk gençliği’ nin de Kıbrıs davasına sahip çıkmasını salık

⁵⁸ Taha Kıvanç, ‘‘Güzel İnsanlar da Ölüyor’’, Yeni Şafak Gazetesi, 6 Ekim 2002

veriyordu. Eylemlerin ve mitinglerin amacı sorunu kamuoyuna taşıyarak ulusal bir bilinç oluşturmak ve bu sayede Kıbrıs Türkleri' ni aslında tüm dünyaya karşı savunmaktı.

Turancılar, ‘‘Kıbrıs Türktür Cemiyeti’’ kuruyordu. Türkiye' de anti-komünizmin gazladığı Türk-İslam sentezi güçlenirken, Menderes sonunda adadan gelen sese kulak verdi. Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu' nun önerisiyle Özel Harp Dairesi Başkanı Tümgeneral Daniş Karabelen, Albay Eyüp Mater ve Binbaşı İsmail Tansu' nun seçtiği yedi subay ve sivil görevliler adaya gönderildi. 28 Ağustos 1954' te Menderes, Kıbrıs Türk liderlerini görüşmeye çağırırken, gazetelerde "Kıbrıs asla Yunan olmayacaktır" sözleri vardı. Dr. Küçük' ün 1944' te kurduğu ‘‘Kıbrıs Milli Halk Partisi’’ nin adı ‘‘Kıbrıs Türktür Partisi’’ olarak değiştirilmişti ⁵⁹.

TMTF ayakta kaldığı süreç içinde gençlik örgütlenmeleri ve eylemleri çerçevesinde yoğun faaliyetlere imza atmıştır. Üstelik oluşumlarını devlet politikasına da dayandırma inancı gütmüşlerdir. İdeolojik ve politik olarak ırkçılık boyutlarına varan Türk milliyetçiliğini toplum içerisinde yayma ve işleme hedefi, bariz misyonu olmuş ve hep vizyonu tartışılmıştır. MTTB' nin baskın sağ görüşüne nazaran TMTF ağırlıklı olarak solun baskın olduğu bir örgütlenmedir.

c-Akıncılar

70' li yılların ortalarından itibaren MTTB' nde her örgütte, grupta olması normal bir süreç başlıyor. Birlik içerisinde gençler çeşitli sebepler sonucu anlaşamamaya başlıyor, fikir ayrılıkları ortaya çıkıyor. Bu doğal süreç bölünmeye kadar gidiyor, kamplaşma doğuyor. Bu hepsi birbirinden heyecanlı, idealist ve coşkulu gençlerin bir arada durabilme güdüsünün bloke olması, faaliyet gösteren bazı talebe derneklerinin sırayla ihraç edilmesiyle sonuçlanıyor.

1976 yılında, Ankara Devlet Mimarlık ve Mühendislik Akademisi öğrencilerinden bir grup gençle birlikte Tefik Rıza Çavuş başkanlığında kurulan Akıncılar' a özellikle 1978' den sonra MTTB' den önemli kaymalar gerçekleşti. Akıncılar, MTTB'den sonra ortaya çıkan ve

⁵⁹ Ceyda Karan, ‘‘Portre: Rauf Denктаş’’, Radikal Gazetesi, 18 Nisan 2005

sağ-sol çatışmalarının ortasında İslami çizgiyi temsil eden, ama MTTB' yi aksiyoner olmamakla suçlayan bir gençlik hareketiydi. Milli vurgular yapan MTTB' nin yanında Akıncılar daha İslami bir çizgiyi ve hattı savundular. Hatta ülkücüler ve sol örgütlerin zaman zaman hedefi haline gelerek şehitler verdiler⁶⁰.

Akıncılar o dönem içinde aradıkları kimliği bulduklarını ve sahip oldukları dinin inceliklerini, niteliğini keşfettiklerini ve her türlü bir arınmaya girdiklerini düşünüyorlardı. Doğal bir uyanış yaşıyorlardı. Sağ kanatta artık ayrışma yaşıyordu. Milliyetçi hareket MHP ve Ülkü Ocakları safını tutarken, mukaddesatçı-dinci hareket ise MSP ve Akıncılar kanalında ete kemiğe bürünüyordu. Akıncılar aradıkları kanı da MSP' nden tedarik ediyordu.

MSP' nin gençlik kolları olarak bilinen Akıncılar Derneği Genel Başkanı Tevfik Rıza Çavuşoğlu, "Gençlerin kendilerini korumak için Uzakdoğu sporlarını, yakın dövüş tekniklerini öğrenmeleri yadırganmasın. 12 Eylül öncesinde gençleri çok sayıdaki kampımızda eğittik" diyerek bir Kayseri gezisi sırasında verdiği demeçte dönem içindeki oluşumlarını savunuyor ve akabinde ekliyordu: "Türkiye çapında gençlerin istek ve arzuları dâhilinde, emniyet, jandarma ve belediyelerden izi alınarak spor kampları kuruldu. Çok sayıdaki kampımızda sabah ezanı ile birlikte 5 kilometrelik zorunlu koşu, kültür- fizik, yakın dövüş teknikleri, Uzakdoğu sporlarının hemen hemen tamamı zamanın antrenörleri, bugünün ünlü hocaları federasyon görevlileri tarafından legal olarak yaptırıldı. Kamplarda binlerce kişi eğitildi. Amaç gençlerin dinç, zeki, atak, çevik olmaları, kendilerine güven duymaları korumaları içindi"⁶¹.

Akıncılar ayrıca Türkiye' deki İslami Hareket içerisindeki yerlerini şu şekilde tanımlamaktadırlar: "İslami Hareket iman ve cemaat ikilisinden oluşur. Dünya üzerindeki parça parça İslami tavırlar bir bütünlük arz etmek zorundadır. Bütün Müslümanlar aynı zamanda birer askerdirler. Bundan dolayı imam cemaat ikilisini bir orduya benzetebiliriz. Bütün dünya Müslümanları bir ordu haline gelmeye mecburdurlar. Türkiye' de Müslümanlar sosyal, iktisadi ve siyasi alanda aktif mücadele içerisinde. Bu mücadele kolları bir ordu disiplini içerisinde yürütülmektedir. Türkiye' deki Müslümanlar bütün Dünya Müslümanları' nı da içine alabilecek bir ordu hareketini başlatmışlardır. Bu ordunun dışında kalanlar samimi olsalar da bilmeden İslam dışı güçlere hizmet etmiş olurlar. Müslümanların en önemli özelliği teşkilatlanmasıdır. İki kişilik bir Müslüman cemaatin varlığı söz konusu olduğuna göre, İslam'

⁶⁰ "Darbenin çocukları", www.tokatyenidonem.com, 17 Kasım 2008

⁶¹ Davut Güleç' in haberi, Milliyet Gazetesi, 1 Şubat 1997 Cumartesi

da tek kalmamak ve ordu hareketi içerisinde olmamak mazeret kabul etmeyen büyük bir suçtur⁶².

Aslında Akıncılar da diğer tüm İslami motifleri giyinmiş örgütlenmeler ve dernekler gibi önceleri sakin limanlarda demirliyordu fakat MTTB ile yollarını ayırdıktan sonra daha radikal eğilimlere meyletteler. Akıncılar, özellikle 70' li yılların sonlarına doğru iyice göze batmaya başlamış ve MHP' li gençlerin karşısına dikilmiştir. Sokak çatışmalarında söz sahibi olduklarını ispata kalkmış ve daha sonrasında acı tablolara imza atmıştır.

1970' lerin sonlarında İslamcı hareket belli bir güce ulaştıncaya, daha radikal eğilimlere sahip olan kesimler MTTB' yi aşan, sola ve komünizme karşı daha etkili bir mücadele yürütecek bir örgütlenmenin arayışı içine girdiler. Daha önce dağıttıkları bildirilerde "İslamcı Gençlik" imzasını kullanan bu kesim, Milli Selamet Partisi yönetiminin de icazet vermesiyle "Akıncılar" ismini kullanmaya başladı⁶³.

Akıncı Gençler' in önemli bir özelliği de düzenledikleri mitinglerde bir yandan haksızlıkları haykırırken diğer taraftan yardıma muhtaç ailelere yakacak ve giyecek yardımında bulunma gibi hayır işleri tertipliyor olmalarıydı. Yardıma muhtaç ailelerin sağlık ihtiyaçlarıyla da ilgilenen Akıncılar sadece bir eylem teşkilatı, bir örgüt değil, zorda kalanlara yardım elini uzatan bir dernek haline de gelmişti. Her ihtiyacı olanın yardımına koşuyor, derdine derman oluyor, eksikliğini kapatıyor ve bu sayede bazı çevrelerde adından sempati ile söz ettiriyordu.

d-Milli Selamet Partisi (MSP)

12 Mart cuntasının hemen öncesinde Milli Nizam Partisi (MNP) siyasal arenada yerini almıştı. Parti Necmettin Erbakan tarafından 26 Ocak 1970' de kuruldu. 12 Mart cuntasıyla birlikte de ömrü kısa sürdü, kapatıldı. Erbakan, "Anayasayı şeriat temelinde tedit ve takyir

⁶² "Üniversiteli Müslüman Gençlerin 30 yıllık Yürüyüşü", www.akyolhaber.com, 3 Ocak 2008

⁶³ Merdan Yanardağ, "Akıncılar Partisi" BİA Haber Merkezi, 30.11.2002, www.bianet.org.

etmekten" yargılanırken İsviçre' deydi. "Partinin perde arkasındaki asıl kurucusu Nakşibendî Gümüşhanevi Dergâhı Şeyhi Mehmet Zahit Kotku idi. Parti Nakşibendî-Nurcu-Kadiri ittifakıyla kurulmuştu. Üç milletvekili vardı: "Necmettin Erbakan Nakşibendî; Hüsamettin Akmumcu ve Hüseyin Abbas Nurcu' ydu"⁶⁴.

İşte MSP, 12 Mart sonrası 11 Ekim 1972' de MNP yerine kurulmuş ve kısa süre içerisinde AP' nin politik geri çekilişi ile birlikte, bir güç olmuştur. AP' nin liberal, CHP' nin sol görüşüne karşılık "Milli Görüşü" ortaya koymuştur.

Milli Görüş, 1969 yılında bağımsızlar hareketi olarak başlayan daha sonra Milli Nizam Partisi, peşinden Milli Selamet Partisi, bilahare Refah Partisi, Fazilet partisi ve Saadet Partisi olarak devam eden siyasi sürecin düşüncesinin adıdır. Milli Görüş bu hareketin fikri plandaki adı olmuş ama Türkiye' de Milli Görüş adıyla bir teşkilat kurulmamıştır. Milli Görüş adını taşıyan teşkilat merkezi, Almanya' da önce Avrupa Milli Görüş Teşkilatı (AMGT), sonra da İslam Toplumu Milli Görüş (İGMG) adı altında kurulmuş Avrupa' nın en büyük sivil toplum örgütlerinden biri olarak faaliyet göstermektedir. Bu sivil toplum örgütü, Avrupa' da haklarını koruma konusunda yeterli donanımına sahip olmayan vatandaşlarımızın haklarını korumak, milli dayanışma sergilemek ve asli kültürlerini muhafaza etmek üzere faaliyet göstermiş ve hâlâ da göstermektedir ⁶⁵.

Millî Görüş, dört önemli toplumsal gruptan güç alıyordu. Birisi Türkiye'nin entelektüel çevresi, Necip Fazıl' lar, Eşref Edip' ler gibi. İkinci grup Türkiye' nin kanaat önderleri, sivil toplum kuruluşları. Üçüncü grup Anadolu sermayesi. Dördüncü grup ise gençlik hareketi idi ⁶⁶.

Necip Fazıl Kısakürek "Büyük Doğu" ve Sezai Karakoç "Diriliş" gibi dergiler üzerinden ilgi noktası oluyor ve gençleri bu kaynaklardan besliyorlardı. Elbette tercüme eserler de gençlerin maneviyatını güçlendiriyor, hedefler şaşmadan yerini buluyordu. Ancak bu tür önderlerin etkileşim üçgenine çektiği MSP' de de içsel bir tartışma giderek can sıkıyordu. Farklı tarikatlardan beslenen gruplar 1977 seçimleri ile yol ayrımına gelecek, çapraz sokaklarda ufuklarını arayacaktı.

⁶⁴ Soner Yalçın, "AKP' nin Asıl Korkusu Nurcu-Nakşibendi kavgası", Hürriyet Gazetesi, 1 Haziran 2008

⁶⁵ Resul Tosun, "Milli Görüş ve Terör", Yeni Şafak Gazetesi, 9 Nisan 2003 Çarşamba

⁶⁶ Mehmet Baki, "Numan Kurtuluş: 28 Şubat' ta Kaybettiğimiz Tabanımızı Kazanacağız", Aksiyon Dergisi, 27 Ekim 2008

Meclis 5 Haziran 1977 günü seçim yapılması kararı aldı. Muhafif Nurcu milletvekilleri, 10 Nisan 1977 tarihinde seçimlerde aday olmayacaklarını belirten bildiriyi MSP Genel Merkezi'ne gönderdiler. Nurcular ve Kadiriler, MSP' yi Nakşibendîler' e bırakıp partiden ayrıldılar⁶⁷.

MSP, 1977 seçimlerinde milletvekillerinin yarısını kaybetti ama buna rağmen kemikleşmiş, diri bir tabana sahipti ve Türk siyasetinde kilit parti konumundaydı. Aslında enerjisini cemaatlerle mücadele etmeye ayırıyorken bir anda kendisi kitlesel bir cemaate dönüşmüştü. Bu çevrelerde MSP' yi destekleyenler Erbakan' a bir şeyh gibi bağlıydılar, onu yere göğe sığdıramıyorlardı.

Necmettin Erbakan adeta onları büyülyordu; sözleri ile davranışları ile yaptıkları ile her geçen gün biraz daha sembolleşiyordu. Ne olursa olsun, kurulmuş robot misali partililer ve onu destekleyenler, en önemlisi gençler sözünden dışarı çıkmıyordu. Erbakan onlara göre Türkiye' yi kurtaracak tek liderdi hatta öyle ki onunla birlikte Türkler dünyaya bile hükmedebilirdi. Tüm Müslümanlar aynı çatı altında toplanabilirdi. Öylesine büyük, değerli ve ayrıcalıklı bir insandı Erbakan camia içinde. Parti resmen İslam ordusu misyonunu yüklenmişti ve Erbakan da bu ordunun ‘‘Yüce Komutanı’’ ydı. Erbakan' ın dünya üzerindeki görevi buydu, var olma sebebiydi ve idealini gerçekleştirmek için yapılacak her şey mubahtı. Erbakan ve etrafındakiler olayı artık ‘‘cihat’’ olarak addediyorlardı.

MSP' nin ana değerleri ve kendine özgü çarkları vardır. Her şeyden önce Türk Milleti' nin aziz ve çok güçlü bir millet olduğu, tarihinin zaferlerle dolup, ihtişamla donandığını ve işte Türk Milleti' nin bu hatlar dâhilinde aklını kullanarak, özüne sahip çıkarak ve kendi yağıyla da kavru olarak yol alması gerektiğine inanırlar. Partililer arasında bariz bir Yahudi düşmanlığı vardır. Üstelik birlikte siyaseti şekillendirdikleri diğer partiler Türkiye için oldukça tehlikeli ve endişe vericidir. Özellikle CHP Erbakan' a göre dine düşmanlık besleyenlerin partisidir. CHP ülkedeki dini motifleri yok etmek ve halkı tamamıyla özüne yabancılaştırmak için iktidar peşinde koşmaktadır. Üstelik AP ' nin de ondan geri kalan yanı yoktur. AP' liler de zaten Masonlar' ın partisidir ve faiz yemektir, halkı da dine dayalı bir partiymiş gibi kandırmaktadır. Çözüm sadece ve sadece İslam' ı Hak yolu bilen MSP tayin edecektir.

⁶⁷ Soner Yalçın, ‘‘AKP' nin Asıl Korkusu Nurcu-Nakşibendi kavgası’’, Hürriyet Gazetesi, 1 Haziran 2008

e- Mhp Ve Ülkücü Hareket

‘1960 sonrası Türkiye siyasetinin politik yelpazesinin sağ ve sol eksenlerde tanımlanmaya başlamasıyla birlikte, Türk sağının en önemli bileşenlerinden biri de milliyetçilik olmuştur. Hatta Tanıl Bora' nın "Türk Sağının Üç Hali" (Birikim, 1998) kitabında ifade edildiği gibi, "Milliyetçilik Türk sağının grameri/dilbilgisi olarak" ortaya çıkmıştır. Türk sağının; "içerikleri, kavramları, imgeleri uyarlama, uydurma gücü esas olarak ondadır" (a.g. e)

Ayrıca milliyetçilik, Türk sağının diğer "halleri olan" İslamcılık ve muhafazakarlık ile, çeşitli tarihsel dönüm noktalarında, stratejik ihtiyaçlar ölçüsünde değişen oranda ama hep ilişkide olmuştur. Bunun özlü ifadesi de; "milliyetçi-maneviyatçı" tamlamasıdır⁶⁸.

Alparslan Türkeş 1917 yılında Kıbrıs' da doğmuştur ama halk arasında bilinenin aksine aslen Kayserili' dir. Background' unun her köşesi başarılarla taçlanmıştır. 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi' nin baş mimarıdır.

Türk milleti Alparslan Türkeş' i ilk kez, 1960 yılında "Türk milleti" diye başlayan bildiriye okurken tanıdı. Bu kudretli albay önceleri MBK üyesiyken, komite içinde çıkan bazı anlaşmazlıklar sonucu, "ondörtler" olarak bilinen arkadaşları ile birlikte Komite' nin diğer üyelerince emekliye sevk edilerek tasfiye edildi. Sonrasında yurtdışında görevlendirilmek bahanesiyle Kurmay Albay Alparslan Türkeş, 13 Kasım 1960' da Hükümet Müşaviri sıfatıyla Yeni Delhi' ye gönderildi ve orada 3 yıl kaldı. Bu dönem aslında Türkeş' in sürgün dönemiydi.

Türkeş, ülkesinden çok uzaklarda bu mistizimin kol gezdiği Hindistan' da sık sık kendini dinleme, kafasındakileri muhasebe etme fırsatı bulacak ve din, renk, kabile mozağinin arasında kendini yeniden keşfedecekti. Bazılarına karşı duyduğu kırgınlık da geçmiş, kafasındakiler hesaplaşması ve idealleri ile harmanlanınca bir karara varmıştı. Ülkesine dönüp yeniden doğuşa imza atacaktı.

Döndükten sonra bir grup arkadaşıyla Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi' ne üye olmuş, önce parti Genel Müfettişliği yapmış ve akabinde 1965 yılında yapılan genel kongrede partililer tarafından genel başkanlığa seçilmiştir. Şubat 1969' da Adana Kongresi' nde bizzat

⁶⁸ Gazeteci-Araştırmacı –Yazar Kemal Can, ‘**Milliyetçilik ve MHP' nin Yükselişi**’, Gündem/Görüş: Mayıs 1999, syf.62, www.gundem-online.com.

Türkeş' in kendi teklifiyle CKMP partisi MHP (Milliyetçi Hareket Partisi) olarak ad değiştirmiştir. Partinin amblemi de "Bozkurt" değiştirilerek, "Üç Hilâl" olarak belirlenmiştir. Bozkurtlar da artık "Ülkücü" olmuştur.

Partinin gayesi MHP tüzüğünde şöyle anlatılmaktadır: (EK-5/ Madde 2)

" Tarih boyunca istiklal ve hürriyet içinde yaşamış şerefi, vatani, milli bütünlüğü ve egemenliği için savaşmış büyük Türk Milletini; ilim, irfan, ahlak ve nizam şuuru içinde; feragat, fedakarlık ve ilim zihniyeti ile dinamik milliyetçilik ve ülkücülük anlayışına dayanarak muasır medeniyet seviyesine ulaştırmak, içtimalı adaleti, güvenliği teminat altına almak, imkan ve fırsat eşitliğini temin etmek, tek mil kamu faaliyetlerini en ilmi ve akli metotlarla teçhiz etmek, sefalet ve cehaleti yenmek, kişinin ve toplumun refah ve huzurunu sağlamak, bunun içinde; Milliyetçilik, Ülkücülük, İlimcilik, Ahlakçılık, Gelişmecilik, Hürriyetçilik, Tekçilik, ve Endüstricilik, Köycülük, Toplumculuk ve Halkçılık prensiplerinden hareket ederek ve vatandaşlarımıza benimseterek, milli birlik ve beraberlik anlayışı içinde Türk Devleti' nin devamlılığına hizmet etmektir"⁶⁹.

Bu kavramlar çerçevesinde ülkücülerin "Dokuz Işık Doktrini" de ortaya çıkmıştır ve bu doktrin özünde Türk Milleti' ne, tarihine ve kültürüne dayanan, inanan bir felsefedir.

27 Mayıs 1960 askeri müdahalesine katılan dokuz subay, 22 Şubat 1964 tarihinde Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi' ne katıldı. Liderleri Alparslan Türkeş' ti. Bu ekip kısa bir süre sonra partiyi ele geçirdi. Alparslan Türkeş, partinin genel başkanı oldu. İhtilalcı subayların parti yönetimine gelmesiyle CKMP' de büyük dönüşümler yaşandı. Örneğin, partinin o tarihe kadar ülke yarısında teşkilatı varken, bu sayı hemen 61 il ve 435 ilçeye yayıldı. Türkiye ilk kez, partili gençlerin kendilerine verdikleri isimle, "komando yürüyüşü" yle tanıştı. Genel Başkan Türkeş'e,"Başbuğ" deniliyordu. CKMP, Türkçü bir partiydi. Bu siyasal çizgi geniş kitlelerle buluşamıyor; oy alamıyordu. Türkeş ve arkadaşları, "ayakları yere basmayan romantik Türkçü" parti çizgisini değiştirmeye karar verdi ⁷⁰.

Alparslan Türkeş de tıpkı Erbakan gibi kitleleri nasıl etkileyeceğini çok iyi biliyordu. Zaten bu uğurda çok fazla bir şey yapmasına da gerek kalmıyordu, çünkü 27 Mayıs' da baş aktör olması, cesareti, geçmişindeki başarılar, duruşu ve hitabeti gençlerin başını döndürüyordu. Gençler ondan etkileniyorlar ve kendilerini onun yerine koyuyorlardı. Türkeş

⁶⁹ Alparslan Türkeş, "Savunma", Kamer yayınları, İstanbul- 1998, s.164

⁷⁰ Soner Yalçın, "MHP' nin 40 yıldır bitmeyen derdi", Hürriyet Gazetesi, 24 Şubat 2008

etrafında kümelenenler için yeri doldurulması zor bir idoldü; diğer liderlerden farklıydı, cesur, önder ve gerçek bir kahramandı.

Türk Silahlı Kuvvetleri' nde 12 Eylül öncesinde Alparslan Türkeş' e yönelik büyük bir sempati ve sevgi vardı. MHP Genel Başkanı' nın 27 Mayıs' ın gerçek mimarı ve bir subay olmasının ötesinde Türkçü söylemi, Sovyet tehdidine, komünizme karşı etkili çıkışları, ordudaki her kademedan subayı ama özellikle de genç subayları etkiliyordu ⁷¹.

Doktor Selim Kaptanoğlu (MHP Genel Başkanı Alparslan Türkeş' in doktoru, MHP Genel Sekreter yardımcısı ve Basın Danışmanı): "Orduda MHP' ye karşı müthiş bir sempati vardı: 12 Eylül' den önce Türkeş Gülhane Askeri Hastanesi' ne muayene olmak için geldiğinde 300 kadar subayın kendisini törenle karşıladığını biliyorum çünkü onlardan birisi de bendim. Olağanüstü bir sahneydi; genel başkan da çok duygulanmıştı. Subaylar esas duruşta girişi ve koridorları doldurmuşlar "Hoş geldin komutanım!" diyerek selam veriyorlardı. Tabi bu ve benzeri olaylar üst kademeyi çok rahatsız ediyordu"⁷².

MHP' nin geçmişine baktığımız zaman bir önemli karakter daha çıkar karşımıza: "Nihal Atsız" Atsız bugün dahi, MHP' nin ve ülkücülüğün yanlış yönlendirildiğini, detaylı tariflendiremediği ve bazı çıkmaz sokaklara girildiği için ideolojinin dönülmez yolda yara aldığını düşünenlerin yegâne felsefe taşıdır. Zira Atsız MHP' nin şekillenmesinde, kıvam bulmasında, kitlelere yayılmasında kilometre taşı faktörlerden biridir. 1931' de Atsız Mecmua dergisini çıkartarak Ziya Gökalp' ın daha önce işlediği Türkçülüğü ırkçılık boyutunda yeniden ele alıp işler. Dünya genelinde bir yanda Komünizm, bir yanda faşizm kol gezerken o geçmişe bakıp, özünü irdelemiş ve Türk Milliyetçiliği ile insanları arkasına almıştır.

İşte Türkeş ve Atsız figürleri ile 1960' ların ikinci yarısında partililer, MHP içerisinde çelişkili bir beraberliğe doğru yol almışlar ve bu beraberlik bir müddet sonra ayrılıkla sonlanmıştı. Türkeş ile hareketin "ideologlarından" biri olarak kabul edilen Nihat Atsız arasında yaşanan ayrışma, taraflar arasında Türk-İslam sentezi üzerine kavramlar karmaşasını da beraber getirmişti. Hem Nihal Atsız hem de Alparslan Türkeş' in bulunduğu tek payda "Milliyetçilik" olarak kaldı, onun dışında bir türlü fikri beraberlik sağlayamadılar.

Nihal Atsız tamamıyla "Turancı" bir çizgi belirlemişken, Türkeş İslamiyet' e biraz daha fazla vurgu yapıyordu. Türkeş, partiyi İslami renklerle boyayıp, İslam' ı Türk

⁷¹ İrfan ÜLKÜ, "Alparslan Türkeş- Fırtınalı Yıllar", Kamer Yayınları, 2.baskı, İstanbul-1998, s. 33

⁷² İrfan ÜLKÜ, "Alparslan Türkeş- Fırtınalı Yıllar", Kamer Yayınları, 2.baskı, İstanbul-1998, s. 33

Milliyetçiliğinin vazgeçilmez bir parçası olarak gördüğünü ifade ederken Atsız ise bunu ‘‘Ümmetçilik’’ olarak algıladığını ve Milliyetçilik İle Ümmetçiliğin kol kola gezemeyeceğini vurguluyordu. Kaldı ki Atsız’ a göre, Ümmetçilik sayesinde Milliyetçilik zarar görüyor, darbe alıyordu. Toplumun algısında bu sayede karmaşa yaratılıyordu.

Her iki lider de uzlaşamadıklarını keşfettiklerinde ayrılığı son durak gördüler. Nihal Atsız’ ın temsil ettiği İrkçı-Turancı rota artık tırpanlanmalı, rötüşlanmalıydı. Dolayısıyla MHP ile birlikte Türkes eski çizgisinden başka bir kavşağa sapmış ve Atsız ile olan geçmişinden de sıyrılarak farklı bir potaya hedef koymuştu. Amacı bundan sonrası için ‘‘Türkçülük’’ kavramının yanına ‘‘Sünnilik-İslamlık’’ sıfatını da ekleyerek taşrada yaşayanların muhafazakâr ve dini duygularına seslenmekti. Bununla beraber MHP’ nin değişmez sloganlarından biri, "Tanrı dağı kadar Türk, Hira dağı kadar Müslümanız" sloganı da bu dönemin cafcaflı ürünü olarak vitrine sürülüyordu.

Adana Kongresi iki gün boyunca hayli hareketli geçti. Kongre Başkanı Orhan Kaleli bile divandan istifa etmek zorunda kaldı. Türkçülerin simgesi "Tanrıdağı" nın yanına, İslamiyet’ in simgesi "Hiradağı" eklenip yeni bir slogan üretilmişti: "Tanrıdağı kadar Türk, Hiradağı kadar Müslüman." Zamanla, "Tanrı Türk’ ü Korusun" pankartının yerini de "Kanımız Aksa da Zafer İslam’ın" olacak pankartları aldı. Benzeri İslami simgeler, Türkçü gruptan "Türkler Araplaştırılmak isteniyor’’ şeklinde tepki aldı.

Nihal Atsız ekibi, kongrede direkt Türkes’ i hedef aldı. Aslında Nihal Atsız ile Türkes’ in dava arkadaşlığı çok eski yıllara dayanıyordu. Türkes daha Kuleli Askeri Lisesi’ nde öğrenci iken Nihal Atsız ile tanışmıştı. Onu öğretmeni bilmişti! 1944 Türkçüler Davası’ nda birlikte yargılanıp hüküm giymişlerdi. Şimdi ise karşı gruptaydılar ⁷³.

MHP ilk başlarda, ‘‘Komünizm ile Mücadele Dernekleri’’ çevresinde tepkisel potansiyelini ortaya koydu, fakat sonraları, 70’ li yıllarda amaçları arasına İslami renkler de kattı. Artık hızla büyüme sürecine girmişti ve yine 70’ li yıllarda beraberindeki ülkücü gençlik ile sola karşı kıyasıya mücadele veriyordu.

1968 yılından itibaren Marksist ve bölücü gençlik hareketleri üniversitelerde yuvalanır ve üniversite özerkliğinden istifade ederek buraları silah, cephaneye deposu, "Komünist Devrim" için üs haline getirirler. Üniversiteler işgal altındadır. Her yer Lenin’ in Stalin’ in Mao’ nun resimleri ve komünist sloganlarla doludur. Komünist yeraltı örgütleri "şehir gerillası" mı "kır gerillası" mı tartışmaları yapmakta, okullara kendilerine tabi olanlardan başka hiç kimseye

⁷³ Soner Yalçın, ‘‘MHP’ nin 40 yıldır bitmeyen derdi’’, Hürriyet Gazetesi, 24 Şubat 2008

hayat hakkı tanımamaktadırlar. Bunun üzerine Başbuğ Alpaslan Türkeş toplanan çok az sayıdaki gence verdiği seminerlerle onları komünizm konusunda aydınlatmağa ve alternatif olarak da Türk Toplumculuğunu, Türk Milliyetçiliğini anlatmaya başlar. Kısa zamanda çoğalan gençler örgütlenirler. Doktriner Türk Milliyetçiliği safhası başlamıştır. Türk Milliyetçileri Dokuz Işık, dokuz prensip etrafında toplanırlar ⁷⁴.

Ülkücü hareketin amacı genel hatlarıyla 60' lı yılların ortasından itibaren yükselen sol hareketi durdurmaktır. Bu uğurda oluşum, kabaran sınıf hareketini de pasifize etmeye kilitlenmişti. Zira ülkücüler bir müddet sonra karşı devrimci "sokak gücü" olarak boy gösterecekti. Önceleri MTTB ve TMTF etrafında hareketlenen çevreler sonraları ülkücü hareketin gençlik kolları olacak olan "Ülkü Ocakları" çatısı altında solun üniversite içindeki dominantlığından kurtularak rahat nefes alacaktı. Yarı askeri bir yapı üzerine oturtulan bu ocaklarda toplanan gençlere partinin ileri gelenleri tarafından ideolojik eğitim veriliyordu.

Ülkü Ocakları' nın yanı sıra gençlerin daha donanımlı olabilme, ülkede baş gösteren tehlikeli akımlara ve yükselen komünizm değerlerine bağlı olarak olumsuz ortamlarla baş edebilme yeteneklerini iyileştirmek adına ilki İzmir' de olmak üzere bazı kamplar açıldı. Bunlara sonradan "Komando Kampları" denildi. Gerek Türkeş' in 27 Mayıs Darbesi' nde beraber olduğu, aynı fikirleri paylaştığı askerler, emekli subaylar tarafından bu gençlere gerek teorik eğitim gerekse judo-karate eğitimi veriliyordu. Zamanla bu kamplar pek popüler olacak, 35 ile yayılacak ve ülke genelinde sayıları 100' ü bulacaktı. Hatta Hürriyet gibi bazı baş gazetelerce haber yapılarak toplum içinde sempati bile toplayacaktı. Oysa kampların amacı sol akıma karşı vurucu tim yetiştirebilmektir ki ülke sonradan bu tür kampları destekleyenlerin aracılığıyla kan banyosuna hazırlandığını sonradan anlayacak, bu bağlamda çektiği acıları dillendiremeyecekti.

Ülkücülüğün kitle tabanı bulmasının iki temel dinamiği oldu. Birincisi solun artan eylemleri ve hâkimiyet savaşı; ikincisi ülkücülüğün muhafazakâr milliyetçi çizgiye verilmesi...68 sağ için de önemli bir kırılma anıdır. Mayıs baharı öğrencilere değil ama iktidar savaşında ellerine geçen her aracı kullanacak olan cuntacılar yeteri kadar ilham vermiştir. Bu ilhamla önce sol, cuntanın sokak gücüne dönüşecek, sonra karşısında sağ esaslı bir dönüşümden geçerek anti-tezi oluşturacaktır. Kafa kafaya tokuşan sağ ile solun elbirliği ile tırmandıracağı şiddet, darbe için aranan şartları olgunlaştıracaktır ⁷⁵.

⁷⁴ "Başbuğ Alpaslan Türkeş", www.bozkurtmhp.com.tr

⁷⁵ Mümtaz'er Türköne, "Darbe Peşinde Koşan Bir Nesil- 68 kuşağı", Nesil Yayınları, İstanbul, Kasım 2008, s. 77

D- APOCULAR VE KÜRT HAREKETİ

1923' te kurulan Genç Türkiye Cumhuriyeti; Osmanlı Devleti' nden birçok miras devralmıştı. Kürt Sorunu bu miraslardan biridir.

Abdullah Öcalan, 1947 yılında Şanlıurfa' nın Halfeti ilçesine bağlı Ömerli köyünde dünyaya geldi. 1971 yılında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi' ne kaydını yaptıran Öcalan, aynı yılın sonunda kaydını naklen Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne aldırdı. Ankara günlerinde, dönemin politik havasını iyi kullanan Öcalan, kısa sürede hatırı sayılır bir militan grubunu çevresinde toplamış ve ideolojik eğitim sürecine girmiştir.

Abdullah Öcalan tarafından kurulan ve Emperyal Devletlerce desteklenen PKK; Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerini de içine alacak şekilde Suriye, İran ve Irak toprakları üzerinde Kürdistan olarak adlandırdıkları bölgede Marksist-Leninist ilkeler doğrultusunda Bağımsız Birleşik Demokratik bir Kürdistan devleti kurma amacı gütmekteydi⁷⁶.

Şöyle biraz geriye gidersek Kürt Hareketi' nin nasıl kıvılcım aldığına şahitlik edebiliriz. Öncelikle karşımıza "Avrupa Kürt Cemiyeti"'nin bir kolu olarak "Türkiye Kürt Öğrenci Örgütü" çıkıyor. Örgüt 1959 yılında Irak-İran kökenli, kendilerini "Kürt" olarak nitelendiren öğrenciler tarafından İstanbul' da kuruluyor. İlk etapta örgütün üyelerini de yabancı uyruklu vatandaşlar oluşturuyor. Marksist-Leninist politika güdüyorlar ve bir müddet sonra bir baskınla yakalanıyorlar. Hatta dönemin İçişleri Bakanı Hıfzı Oğuz Bekata basında da yer alan bir basın açıklaması yapıyor:

*Topraklarımızda bir Kürt devleti kurmak isteyen 13 Komünist Kürtçü' nün yakalandığını, bu kişilerin Barzani' nin yardımı yanında, dışarıdan aldıkları destekle Kürtçülük faaliyetlerinde buldukları...*⁷⁷

Aslında hedef bellidir: "Kürdistan" devletini kurma eylemi yarıda kalmış bazı fesat iç ve dış güçlerin "Milli Mücadele" döneminde olduğu gibi Doğu Anadolu' da toplumu galeyana getirerek, orada bir karışıklığa sebep olmak hedefi doğrultusunda toprak talebinde bulma arzusu. Elbette yargılama sürecinde kendilerini bir şekilde aklamaya çalışan bu

⁷⁶ Dr. Nihat Ali Özcan, "PKK Tarihi,İdeolojisi ve Yöntemi", Asam Yay, Ankara- 1999, s.64

⁷⁷ Vedat Şadillili, "Türkiye' de Kürtçülük Hareketleri ve İsyanlar", Kon yayınları- 1980, s.170

öğrencilerin “Kürdistan” hayaliyle kurdukları bu örgüt ne ilk ne de son olacaktır. Kürtçü eğilim bu talebin ardı arkasını bir daha bırakmayacak ve her defasında daha tamahkâr olarak toplum karşısına çıkacak ve daha cüretkâr içimizde yuvalanmaya devam edecektir. Zihniyet aynı fakat örgüt adları sürekli değişkenlik gösterecektir.

1961 Anayasası’ nın serbest ortamından ve geniş imkânlarından faydalanan Abdulkadir Ökten, Faik Bucak, Ömer Turan ve Sait Elçi gibi bir grup Kürtçü; Irak Kürdistan Demokrat Partisi (IKDP) ile sürdürülen ilişkiler doğrultusunda, 1961 yılında Silopi’de “Kürdistan Demokrat Partisi Mesullüğü adı altında gizli bir Kürtçü oluşumun kuruluşunu gerçekleştirmişlerdir ⁷⁸.

İşte yine farklı bir boyuttan işe başlayan amacı aynı bir başka oluşum daha bu şekilde uç veriyor. Sonraları partileşmeyi arzulayan örgüt mensupları kendilerine Diyarbakır’ ı merkez seçerek çalışmalarını hızlandırıyor ve hareketlendiriyorlar. Akabinde emeklerinin karşılığı 1965 yılında Diyarbakır’ da “(TKDP)-Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi” olarak hayat buluyor. Partinin yegâne amacı federe bir devlet olarak Türkiye’ nin varlığının devam etmesi ve bununla beraber diliyle, Meclis’ deki milletvekilleriyle, eğitim ve yayın organlarıyla bağımsız ve de özerk bir Kürt bölgesinin tanınması şeklinde tanıtılıyor. Elbette yasadışı bir mevzuat, üniter yapıyı tehdit eden bir yapı fakat ne yazık ki ülkenin iç karışıklık yaşadığı periyotta fevkalade sistemli, hedef kar, azimli ve devletin altını oymaya hevesli-yeminli bir tavırla ses getirmiş bir parti olarak kayda geçiyor.

Ecevit Başbakan olduğunda (1974) asayiş bakımından feci bir manzarayla karşılaştı. Kendisine sunulan tüm raporlar Güneydoğu` da 80` li yıllarda yaşanacak olayları haber veriyordu: Kürt örgütleri Apocular’ ın şemsiyesi altında toplanıyordu. Devletin hâkimiyeti giderek kayboluyordu. MİT, sağcılarının elinde, iflas halindeydi. Bölge halkı ise devlet ile örgüt arasında kalmıştı: "Hangisi ağır basarsa o tarafa kayacak" tı ⁷⁹.

TIP de yine aynı dönemlerde Kürt hareketine destek veren en önemli sol oluşumlardan birisidir. Öyle ki partinin 4. kongresinde, Türkiye sınırları içerisinde ilk defa bir parti tarafından Kürtler’ e özerklik istenmiş ve *tarihin bu hep ezilen, hor görülen topluluğuna* diye atıfta bulunularak halkın sorunları gündeme getirilmiş, çözüm önerileri sunulmuş ve federasyon kurulması dillendirilmiştir.

⁷⁸ Abdulhaluk Çay, “Her Yönüyle Kürt Dosyası”, Boğaziçi İlmî Araştırmalar serisi:15, Ankara,1993, s. 359 vd

⁷⁹ Can Dündar/Rıdvan Akar, “Ecevit’in Arşivi / 6bölüm”, 2. bölüm:”Doğu’ da Devlet yok, Apocular örgütleniyor”, Milliyet Gazetesi, 23 Ocak 2008

TIP, 1971 muhtırasıyla tamamen kapatılmıştır fakat kapatılmadan bir müddet önce, 1969 yılının Mayıs ayında TIP' in faaliyetlerini yetersiz bulan bir grup "Kürtçü" üniversite öğrencisi tarafından Ankara' da "Devrimci Doğu Kültür Ocakları" adı altında yeni bir dernek kurulacaktır ve bu dernek bu sefer yasaldir. TIP' in daha önce yaptığı "Doğu Mitingleri" nden gençler etkilenmiş, kısa sürede etkileşim sağlamış ve hızla farklı yerlerde şube açmıştır. Derneğin en büyük destekçisi "Musa Anter" dir. Bu örgütün sonu da yine tüm şubeleri ile birlikte 12 Mart Muhtırası ile kapatılmak olmuştur.

İşte bütün bu adı geçen oluşumlar daha sonra ana damar olacak bir partinin doğum sancılarıydı. Fikri temellerini yaptıklarıyla, yürüttükleri faaliyetlerle belirlen bu dernekler yerlerini önce Ankara' da, 1974 yılında, "Ankara Demokratik Yurtsever Yüksek Öğrenim Derneği" ne ve nihayetinde PKK' ya (*Partiya Karkaren Kürdistan-Kürdistan İşçi Partisi*) bırakmışlardır.

"...O günlerde Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi' nde okuyan halim selim görünüşlü bir öğrenci, 16 arkadaşını Dikmen' de bir eve davet etmişti. Bu 16 kişinin adı daha önceleri sol örgütler içinde anılıyordu. Artık kendi örgütlerini kurmaya karar vermişlerdi. Karanlık bir dönemin sağladığı olanaklardan yararlanmaları gerekiyordu. Bağımsız bir Kürt Devleti kurmayı hedefliyorlardı. Bunun için de silahlı eylem kararı verdiler. Artık konuşmak değil silah kullanmak vaktiydi"⁸⁰.

Tarih bundan sonrasında artık Abdullah Öcalan' ın doğuşuna, onun kanlı ellerinden tutanların çoluk çocuk, genç yaşlı dinlemeden gözü dönmüş eylemlerine tanıklık edecektir. 12 Eylül gerçek bir şehir gerillası, gerçek bir canavar doğuracak ve Türkiye bu cellâdın yaptıklarıyla uzun yıllar mücadele etmek zorunda bırakılacak akabinde geleceğini de ipotek altına alacaktır.

Abdullah Öcalan, Nisan 1973'te gittiği Ankara Çubuk Barajı'nda arkadaşlarına bir parti kurularak gerilla yöntemleriyle ayaklanma hazırlanması gerektiğini anlatmıştır. Mahir Çayan ile Deniz Gezmiş' in gerilla yöntemlerini birleştirmek gerektiğini savunan Öcalan' ın sözleri ve faaliyetleri Almanya'da yayınlanan "Berçwedan" adlı PKK gazetesinde, "*Türkiye' de kesintiye uğrayan 1971 direnişçiliği 1975' lerden itibaren en somut ifadesini PKK' de*

⁸⁰ Mehmet Ali Birand-Rıdvan Akar, "12 Eylül-Türkiye' nin Miladı", Doğan Kitap-İstanbul, 5. baskı, Eylül-2006, s. 45

buldu.” şeklinde değerlendirilmiş ve PKK’nın THKP-C (Çayan liderliğindeki) örgütün devamı olduğu ileri sürülmüştür ⁸¹.

Tarihin 1978 yılı Kasım ayını gösterdiği günlerde Diyarbakır Lice’ de kimsenin pek de farkında olmadığı bir şeyler oluyordu. Kendilerini demokrasinin baş aktörü olarak gören birileri, artık söz sahibi olabilecekleri kanaatini yüklenen birileri için icraata geçme vaktiydi 78 yılı. Kum saati dolmuştu.

26 – 27 Kasım 1978 tarihinde Lice’ de yapılan bir toplantıda, örgütün adı Kürdistan İşçi Partisi (PKK) olarak değiştirilirken, A.Öcalan örgüt genel sekreterliğine, C.Bayık da yardımcılığa getirilmişti ⁸².

Toplantıyla birlikte Türkiye’ yi karanlığa sürükleyecek eylem planlarının ilk hazırlıkları da yapılmış ve radikal kararlar alınmıştır. Öcalan’ ın bundan sonrasında hedefi tektir: Kürdistan halkı için sosyal, kültürel ve de siyasal her gelişme, düzenleme ancak silahlı eylemlerle sağlanabilir. Silahlı eylemler hem bir devrimin ilkesidir hem de hedef için elzemdir. Sonuçta Türkiye sömüren, Kürt halkı da sömürülendir, sömürgeci. Dolayısıyla bu düzen değişmelidir ve düzen değişirken de yapılacak her eylem haktır, kazançtır.

LEYLİM LEYLİM (AHMET ARİF)

*Leylim - leylim dünyamızın yarısı
Al - yeşil bahar,
Yarısı kar olanda
Gene kavim - kardaş, can - cana düşman,
Gene yedi boğum akrep,
Sarı engerek,
Alnımızın aklığında puşt işi zulüm
Ve canım yarı geceler
Çift kanat kapılarına karşı darağaçları,
Mahpushanede çeşme
Yandan akar olanda,
Gelmiş yoklamış ecel
Kaburgam arasından.
Yoklasın hele...*

⁸¹ Uğur Mumcu, ‘‘Kürt Dosyası’’, Tekin Yayınları, İstanbul, 1993, s. 14-34; Ahmet Cem Ersever, ‘‘Kürtler, PKK ve Abdullah Öcalan’’, Ankara, 1993, s. 43-50

⁸² Dr. Nihat Ali Özcan, ‘‘PKK Tarihi, İdeolojisi ve Yöntemi’’, Asam Yay., Ankara, 1999, s.26-42.

E-1977 YILI--KANLI 1 MAYIS VE SEÇİMLER

1977 yılı Türkiye’ de gerçekten şimdiye kadar karşılaşılmamış en boyutlu ekonomik kriz ve pahalılık yıllarından biri olarak hatırlanacaktır. Gerçekten de milyonları en ağır sıkıntıların içine sokan, geçim imkânlarını darboğazların ortasına iten fiyat artışları, zincirleme bir şekilde 1977 yılında uygulamaya konulmuştur⁸³.

Milliyetçi Cephe ile birlikte yeniden umutlar yeşerir gibi olmuştu. Bu sefer belki de kaotik ortam sona erecekti. Halk beklenti içerisindeydi. En azından bu sefer birden fazla parti vardı ve bu partiler çeşitli çevrelere hitap ediyordu. Yaraları sarmak adına, yokuş aşağı giden arabayı düze çıkarmak için ellerinden geleni bir olup yapabiliyorlardı. Fakat planlar tutmadı. Ülkede çatışmalar hızla tırmandı. Kıbrıs Harekâtı ile kazanılan coşku, yeniden tutulan eller yine ayrı kalmaya gebe idi. Siyasal olarak tek yenilik, 1975 kısmi Senato seçimlerinde CHP’nin sağ grupların saldırılarına maruz kalmasına rağmen oylarını %40’ a yükseltmiş olmasıydı.

12 Eylül 1975’ de yapılan senato seçiminde CHP % 43,9, Adalet Partisi % 40,8 oy oranına ulaşmıştır. Diğer partilerin oylarında ciddi bir düşüş olmuştur. DP % 3,2, MSP % 8,4 ile oy oranlarını düşürürken, MHP % 3,4 ile oy oranını korumuştur. Seçim sonuçları Türkiye’ nin iki partili sisteme doğru yöneldiğini göstermektedir⁸⁴.

Her şeye rağmen cepheleşme derinleşiyordu, taraflar keskin çizgilerle her sektöre yayılmıştı. Mitoz gibi bölünmenin önü alınamıyordu. Her yerde partizanlık vardı. Ülkenin en uç noktasına kadar anarşi uzanmıştı.

Bu partizanca ve tavizkar tutumların da etkisiyle, gençler yeniden örgütlenerek anarşinin içine sürüklenmişler ve karşılıklı kamplara ayrılarak silahlı ve bombalı şiddet eylemlerine başlamışlardı. Okullarda sınıflar bölünmüş, koridorlar çeşitli yabancı liderlerin resimleriyle doldurulmuştu. Çocuklarımızın emanet edildiği öğretmenler ile ülkede huzur ve asayiş sağlamaya görevli polislerimiz bile sonu ‘‘DER’’ li veya ‘‘BİR’’ li biten dernekler halinde örgütlendirilmişler, mesleki ilerleme ve meslek sorunları için kurulan odalar siyasi

⁸³ Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği, ‘‘12 Eylül Öncesi ve Sonrası’’, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2.baskı, Ankara, Aralık 1981, s. 26-27

⁸⁴ Feroz Ahmad, ‘‘Modern Türkiye’nin Oluşumu,’’ Çev. Yavuz Alogan, Kaynak Yayınları-2. Baskı, İstanbul-1999, s.198

faaliyetlerin içine çekilmişlerdi. Öte yandan yasa dışı örgütler de rejimi yıkmaya yönelik sinsi faaliyetlerine hız vermişlerdi⁸⁵.

Zira sonun başlangıcı 1 Mayıs 1977 ile depreme uğrayacaktı. Oysa 1976 yılında 1 Mayıs, kitlesel barış çerçevesinde kutlanmıştı. Ama 77 felaket yılıydı. Depremin sebepleri çoktu elbet ama belirleyici faktörler baskındı. Örneğin DİSK ile birlikte işçi hareketi yayılmış, bileği kolay kolay bükülmez bir güç olmuştu. Arkasında kemikleşmiş bir kitle vardı, CHP' ye destek veriyordu, solun yanındaydı ve işte o DİSK 1977 'deki 1 Mayıs için gövde gösterisine hazırlanıyordu. Üstelik aynı anda hedef olarak Milliyetçi Cephe hükümetini düşürmeyi de amaçlamıştı. Bunun yanı sıra diğer gruplar da kendi saflarını biliyordu. Basın da teşvik ediyor, kamçılıyor ve panik yaratıyordu. Basın aslında olabileceklerden korkuyordu ama tek korkan o değildi. DİSK endişeliydi. Hükümet tetikteydi. Halk sinmişti. Nitekim havadaki gerginlik elle tutulur vaziyetteydi.

1 Mayıs 1977 sabahı korku duyan sadece sağ basın değildi. DİSK de korkuyordu. Zira sol fraksiyonlar içinde, özellikle Sovyet yanlıları ile Çin yanlıları arasındaki çatışma son günlerde giderek artmıştı. İşçi Bayramı' ndan iki-üç gün önce İstanbul ve İzmir' de üç kişinin öldürülmesi, gerilimi daha da artırmıştı. Bu gruplar Taksim' de kozlarını paylaşabiliyorlardı⁸⁶.

Disk alana 500 bin kişiyi toplamıştı. Solun bütün renkleri o gün meydandaydı. Kalabalıktan kortej ağır ilerlemiş ve miting de bu yüzden uzamıştı. Aslında başta her şey normaldi fakat DİSK başkanı "Kemal Türkler" in konuşmasının bitmesine yakın normal olan her şey bir el silah sesi ile bozulacak, sessizlik yırtılacaktı. Bu provakatif saldırıya halk sessiz kalamayacak ve anında dalga dalga bir panik rüzgârı meydana yalayıp geçecekti. Sonradan olacakları önlemeye kimsenin gücü yetmeyecekti.

Önce Sular İdaresi binasının üstünden açıldı ateş, sonra o zamanki adıyla "Intercontinental" şimdiki "The Marmara Oteli" nin çeşitli katlarından peş peşe ateş edildi. İnsanlar kendilerini koruyacak güvenli bir yer peşindeydiler ama bulamıyorlardı, kaçamıyorlardı. Dört etraftan kuşatılmışlardı. Kalabalığın tam ortasına bir de panzerler dalmış ve insanları Kazancı Yokuşu' na doğru yönlendirmeye başlamıştı. O yokuş ki zavallı canlara mezar olacaktı. Korkunç bilanço gün sonunda su yüzüne çıkacaktı: 34 ölü, 130 yaralı.

⁸⁵ Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği, "12 Eylül Öncesi ve Sonrası", Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2.baskı, Ankara , Aralık 1981, s. 14

⁸⁶ Mehmet Ali Birand-Rıdvan Akar, "12 Eylül-Türkiye' nin Miladı", Doğan Kitap-İstanbul, 5. baskı, Eylül-2006, s.50

Panik sonucunda 29 kişi ezilerek, boğularak yaşamını yitirmiş bulunuyordu. 5 kişi ise ateşli silah yarası sonucu ölmüştü. Yüzlerce kişi ise yaralanmıştı. Yaralıların 34' ünün yaraları, vücutlarının baş ve göğüs gibi öldürücü bölgelerindeydi ve ateşli silah yarasıydı...Aslında planlanan çok daha büyük bir katliamdı ama şans eseri daha korkunç bir kıyım gerçekleşmemişti⁸⁷.

Bu korkunç olay aslında 15-20 dakika sürmüştü. Sesler kesildiğinde Taksim sanki sihirli bir el tarafından boşaltılmıştı. Koskoca meydan bir savaş alanı gibiydi. Bayraklar, slogan dolu pankartlar ve insanların bırakıp kaçtıkları eşyalar etrafa dağılmış, alan ölüm sessizliğine bürünmüştü. Geriye 34 ölü, yüzlerce yaralı kalmıştı. Ölenlerin cesetleri bir araya toplandı. Kimlikleri belirlendi ve sessizce kaldırıldılar. Kanlı 1 Mayıs bitmişti. Perde indi. Işıklar söndü⁸⁸.

1 Mayıs 1977, 12 Eylül' e giden yolun ilk duraklarından ve ışsızdır, koyu karanlıkta kalmıştır. Etrafında yoğun sis bulutu vardır ve o sis perdesini bugün dahi kaldırmak mümkün olmamıştır.

Geriye dönüp baktığımızda görüyoruz ki, bu olay birilerince Türkiye' ye yapılan operasyonun 'neşter' evresidir. O noktadan sonra oluk oluk kan akacak, iç barışı sağlamak mümkün olmayacak; ülke, sel sularının köpüre köpüre denize doğru koşturması gibi, sağcı 12 Eylül darbesine doğru koşturacaktır. Soğuk Savaş koşullarında Türkiye' yi sola kaymaktan korumak gerekçesiyle yapıldığı anlaşılan ve Gladyo' nun imzasını taşıdığı hemen hemen kesin olan bu geniş kapsamlı operasyon kuşkusuz birilerinin defterine 'büyük bir başarı' olarak yazılmıştır. Ne var ki, bizler o defteri belki de hiç göremeyeceğiz⁸⁹.

Herkes yeniden sessizliğe bürünüyordu. Olan bitenden kimse bir şey anlamamıştı. Bir gerilim vardı, bir şeylerin olması bekleniyordu ama o beklenen şey bu değildi. Bu bir katliamdı, kıyımdı ve bunu devlet kanalıyla birilerinin yapacağını kimse aklının ucuna getirmiyordu. Herkes dehşete kapılmıştı. Sular kabararak akıyor ve malum sona yol alıyordu, selin önüne geçmek artık imkânsızdı.

⁸⁷ Barış Yetkin, "Kırılma Noktası-1 Mayıs 1977 Olayı", Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk yayınları, 2. basım, Antalya-Mart 2007, s.62

⁸⁸ Mehmet Ali Birand-Rıdvan Akar, "12 Eylül-Türkiye' nin Miladı", Doğan Kitap, 5. baskı, İstanbul, Eylül-2006, s.54

⁸⁹ Haluk Şahin, "1 Mayıs 1977' de ne oldu?", Radikal Gazetesi, 3 Mayıs 2006

Hükümet de gerilmişti. Demirel aynı gün hemen bir komisyon kurdu olayla ilgili araştırma yapsın diye. Ecevit de şoktaydı, her şeyin ters gittiğinin ilk kez bu kadar ayırına varıyor ve birilerinin onun da ayağını yerden keseceğini hissediyordu. Nitekim olay sonrası Ecevit' e yönelik suikast girişimleri olacak ama bunlar da aydınlanamayacaktı. Ecevit şans eseri kurtulacaktı. Her şey karanlıktaydı artık, hep tüneller vardı, uzun labirentler ve halk bir tünelden diğerine hızla sokuluyor, ışığa bir türlü kavuşamıyordu.

1 Mayıs olayından hemen sonra 1977 yılının Haziran ayında çok gergin şartlar altında erken seçimlere gidildi. Aslında Anayasa gereği Ekim 1977' de yapılması gereken milletvekili genel seçimi dört ay öne alınarak 5 Haziran' da yapılmasına karar verildi. Katılım yüksekti, olay azdı ama ortam sisliydi. CHP yine sandıkta oy patlaması yaşamış, AP oylarını arttırmış, MHP 16 milletvekili ile Meclis' e girerken, MSP de oy kaybetmişti. Ne yazık ki yine hiçbir parti tek başına iktidar olamayacaktı.

Türkiye Geneli Seçim Sonuçları:		1977 Milletvekili Genel Seçimi	
Toplam Sandık	: 80.443	Seçim Tarihi	: 5 Haziran 1977
Toplam Seçmen	: 21.206.848	Nüfus	: 41.769.000
Toplam Kullanılan Oy	: 15.358.710	İl	: 67
Toplam Geçerli Oy	: 14.823.943	Seçim Çevresi	: 67
Katılım Oranı	: % 72,42	Seçmen / Nüfus Oranı	: % 50,77
Milletvekili Sayısı	: 450	Seçim Sistemi	: Barajsız d'Hondt
		Kadın Milletvekili (Sayı-Oran)	: 4 - % 0,89
		Yeni Milletvekili (Sayı-Oran)	: 259 - % 57,56
		Eski Milletvekili (Sayı-Oran)	: 191 - % 42,44

*tablo:www.belgenet.net

5 Haziran 1977 günü yapılan milletvekili genel seçiminin en belirgin özelliği, toplam geçerli oyların % 78.25'inin iktidar adayı iki büyük partide toplanmasına karşılık, geri kalan % 21.75 'inin seçime katılan diğer altı parti ile bağımsızlar arasında dağılmasıdır. 1973 milletvekili genel seçiminde toplam geçerli oyların sadece % 63.12'sinin iki büyük partiye verildiği, geri kalan % 36.88'inin seçime katılan diğer altı parti ile bağımsızlar arasında paylaşıldığı hatırlanırsa; bu, son derece anlamlı bir gelişmedir. Geçen yasama döneminin hükümet formüllerine bir tepki olarak, seçmenlerin çok geniş bir çoğunlukla oylarını tek parti iktidarı oluşturma yönünde kullandıkları açıktır⁹⁰.

⁹⁰ Doç.Dr. Hikmet Sami Türk, "Nasıl bir seçim sistemi?", www.dergiler.ankara.edu.tr.

Seçmen tek parti iktidarı istemiştir istemesine ama sonuç alamamıştır. Yine aynı senaryo baştan yazılacaktır. Koalisyon oluşturmak için yeniden turlara çıkan Ecevit' in elleri yine boş kalacaktır. Bunun üzerine Fahri Korutürk Demirel' e görev verecektir. Demirel bu sayede AP-MSP-MHP' den oluşan 2. MC Hükümeti' ni kuracak ama ne yazık ki 2. MC Hükümeti de fiyaskoyla sonuçlanacak, gerilim ve terör hızından hiçbir şey kaybetmeyecek, ekonomik çöküntü süratle ülkeyi vuracak, gizli eller hedeflere odaklanacak ve katliamlar başlayacaktır. Hızla son perdeye geliniyordur.

Sivil kurumlarda kargaşa, siyasi partiler cephesinde çekişmeler yaşanırken, seçimlerden dört gün önce Türk Silahlı Kuvvetleri' ni sarsacak başka bir gelişme, kriz ortaya çıktı. Bir ülkede huzuru sağlamak politikacının temel hedefi olması gerekirken, Türkiye' de bu durum sanki tersiydi. Silahlı Kuvvetler' deki krizin sorumlusu Başbakan Demirel' di. Genelkurmay Başkanlığı' na, kendisine yakın bir komutanı getirme fırsatını yakaladığını düşünmüştü ⁹¹.

Koalisyon hükümeti işe başlar başlamaz Süleyman Demirel kendi zaaflarına yenik düştü. Gerek boy gösterisi gerek kendini sağlama almak olsun yapılmayacak bir şey yaptı. Ağustos 1977' de Kara Kuvvetleri Komutanlığı, Namık Kemal Ersun süresi dolmadan emekliye ayrıldığı için boş kalmıştı. Yerine Orgeneral Adnan Ersöz vekâlet etmekteydi. Kara Kuvvetleri Komutanının seçiminin bu kadar önemlisi olmasının sebebi ertesi yıl için muhtemel Genelkurmay Başkanı' nı belirliyor olmasıydı. Başbakan Demirel tarafından "Deniz Kuvvetleri Komutanı" Oramiral Hilmi Fırat' ın süresi uzatılmayınca (süresi dolmuştu) "Bülent ulusu" da Deniz Kuvvetleri Komutanı olmuştu.

Demirel adaylardan son sıradaki "Ali Fethi Esener" i Kara Kuvvetleri Komutanlığı için önerince büyük gümbürtü koptu. Öneri hem Cumhurbaşkanı hem Silahlı Kuvvetler tarafından tepkiyle cevap buldu. Sorun elbette ordunun içindeki hiyerarşinin bozulmasındaydı. Cumhurbaşkanı 30 Ağustos' a kadar kararnameyi aynı gerekçe ile imzalamadı.

Bu inatlaşma 30 Ağustos gününe kadar sürdü. Sonunda hiç beklenmeyen, hiç umulmayan gerçekleşiverdi. Genelkurmay başkanlığına aday durumundaki üç orgeneral, 30 Ağustos akşamı saat 17: 00' de sürelerini doldurdular ve emekli oldular. Geriye, o ana kadar

⁹¹ Bülent Rusçuklu, "Demokrat Parti' den 12 Eylül'e", Alfa yayınları-1.basım, İstanbul, Eylül 2008, s.171

hiç sözü edilmeyen, komuta kademesinin dördüncü sırasındaki isim kalmıştı. Sürpriz şekilde Kara Kuvvetleri Komutanlığı' na gelen bu komutanın adı 'Kenan Evren' di⁹².

Kader ağlarını örmüştü bir kere. O kan banyosuna halk banacak, terör kanıksanacak ve ışıklar sönecekti. Artık hep karanlık olacaktı ortalık. Halk bundan sonrasında körebe usulü yolunu bulacaktı. Ölüm elbise olacaktı, umut da kefen!

Döviz kıtlığından kaynaklanan ithalat zorlukları, yemeklik yağdan benzine kadar uzanan mallarda kuyruk ve karaborsa, enflasyon, ekonomik büyümenin durması, Türk lirasının değerini dolar karşısında 25 liradan 47 liraya düşürme zorunluluğu bu dönemdeki ekonomik krizin yalnızca bir kaç göstergesidir. Ama ya terör...terör hiç durmadan can almaya devam edecek, ocaklar söndürmeye son vermeyecektir.

2. MC Hükümeti de çalkantılara set çekemedi, nihayetinde son durak önceden belirlenmişti. Zaten olayların önüne geçmek adına uzun ömürlü de olamadı hükümet. Bir telaş dalavere ile 1978 yılının Aralık ayında 11 kişilik bir grup AP' den ayrıldı, partilerinden istifa ettiler. Türkiye yine bir ilki seyrediyordu; Cumhuriyet tarihinde ilk defa bir hükümet gensoru ile düşürülecekti. Muhalefet hemen harekete geçti. Ekonomi politikalarının başarısızlığı ve terörün önüne geçilemediği gerekçesiyle gensoru önergesi verdi ve 5 Ocak 1978' de hükümet istifasını açıkladı.

Elbette bu 11 milletvekili Demirel Hükümeti için son olmuştu; Demirel bozguna uğramıştı, kandırılmıştı ve intikamı acı olacaktı. Olaydan sonra yine, yeniden Ecevit bağımsızlar, DP ve CGP' nin katkılarıyla yeni bir hükümet kuruyordu. Üstelik AP' den ayrılan üyelerden 10 tanesi bakan da olmuştu. Bu tezgâh halkın ağzına sakız da olmuştu. İnsanlar hükümetin başındakilerle dalga geçmekten kendilerini alamıyorlardı.

Adalet Partisi de elbette hükümet yol aldıkça öfkesine hâkim olamamış, bu durumu "Bir oya bir bakanlık" diyerek eleştirmiştir Bu hükümet aynı zamanda "Motel Hükümeti" olarak anılmıştır. Demirel her söyleminde ve her icraat öncesi bu hükümetin gayrimeşru olduğunu iddia ederek Ecevit' e başbakan demeyi bile bırakmıştır. Ecevit Demirel için artık sadece "hükümetin başı" dır, başbakan değil.

⁹² Mehmet Ali Birand-Rıdvan Akar, "12 Eylül-Türkiye' nin Miladı", Doğan Kitap-İstanbul, 5. baskı, Eylül-2006, s.64

1-Kenan Evren

Manisa' nın Alaşehir ilçesinde doğdu. İlk ve orta öğrenimini Alaşehir, Manisa, Balıkesir ve İstanbul' da sürdürdü ve Maltepe Askerî Lisesi' nden mezun oldu. 1938 yılında Kara Harp Okulu' nu, 1949 yılında Harp Akademisi' ni bitirdi. Topçu subayı ve Kurmay subay olarak Silahlı Kuvvetler' in çeşitli kademelerinde görev yaptı. Dokuzuncu Kore Türk Tugayı' nda, önce Harekât ve Eğitim Şube Müdürlüğü; sonradan Kurmay Başkanlığı görevlerinde bulundu ⁹³.

Evren 30 Ağustos 1964' de Tuğgeneralliğe yükseldi ve sonra Silahlı Kuvvetlerde üst rütbelerde görev aldı.

‘‘Ankara’ ya 1972’ de geldim.1974’ de Kara Kuvvetleri Kurmay Başkanı oldum. 1975’ de de Genelkurmay İkinci Başkanlığı yaptım. Ben Genelkurmay Başkanı olduktan sonra o dönemde fazla olaylar yoktu. Sağ ve sol çatışmaları zirveye çıkmamıştı’’⁹⁴.

Ülkenin sıkıntıda olduğu günler...1976 yazı...Henüz gerilim tavan yapmamış, biraz daha ortalık süt liman. Gelecek için kader ağlarını yeni yeni, ufaktan ufaktan örmeye başlıyor. Kimsenin henüz ismini cismini bilmediği bir asker yavaş yavaş yukarılara doğru tırmanıyor. Emeklilik günleri hayali ile yaşıyor, sakin bir hayatı var. Zira kendi de sakin. İşte o 1976 yazında bir DGM krizi patlak veriyor. Tayin terfi dönemi beklenmedik bir şekilde sıkıntılı geçiyor çünkü o dönem hükümetin başında bulunan Demirel bir bombanın pimini çekiyor. Bir kuvvet komutanlığına dört yıldızlı bir orgeneral yerine üç yıldızlı bir korgeneral atamasını yapıyor. Hiyerarşiyi bozuyor. Buna elbette çok sinirlenen generaller mahkemeye başvuruyorlar. Mahkeme kararı bozuyor ve dengeler alt üst oluyor. Terfi bekleyen generallerin günleri doluyor, emekli oluyor ve ilginçtir ki emeklilik hayali kuranlar terfi bekleyen generallerin yerine terfi ediyor. Dolayısıyla Kenan Evren figürü de böyle tanışıyor toplumla. Ülkenin geleceğini değiştirecek adam tırmanışının ilk adımını Ege Ordu Komutanlığı' na atanarak atıyor.

⁹³ Kenan Evren, www.biyografi.net

⁹⁴ Doç. Dr. Davut Dursun, -Kenan Evren' le söyleşi- ‘‘12 Eylül Darbesi / Hatıralar, Gözlemler, Düşünceler’’, Şehir Yayınları-İstanbul, Ocak 2005, s.160

‘‘İşte alın yazısı bu. Alın yazısı. Onun için dedim ki iyi, Ege Ordu Komutanlığı’ nı da seviyordum yani. Yani sevindim, neden? Memleketim. Alaşehirliyim, Egeliyim. Orada yerleşiriz dedim’’⁹⁵.

Evren’ in askerlik kariyerindeki sürpriz gelişmeler, Türkiye’ nin bu en küçük ordusuyla sınırlı kalmıyor elbette. 30 Ağustos 1977’ de bir başka ilginç ve beklenmedik gelişme onu iyice yukarılara taşıyor. 1 Ağustos 1977’ de 2. Milliyetçi Cephe kurulmuş, Demirel koltuğuyla yine yeniden buluşmuştu. Başbakan olarak ilk hamlesini de Kara Kuvvetleri Komutanlığı’ na dokunuşuyla yaptı. Kara Kuvvetleri Komutanlığı için kendisine daha yakın olan Ali Fethi Esener’ in ismini Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk’ e gönderdi.

Demirel 1.sırada 1. Ordu Komutanı Adnan Ersöz, 2. Sırada 2. Ordu Komutanı Şükrü Olcay varken Esener ismini hem de asker kökenli bir Cumhurbaşkanı’ na sunmuştu. Şüphesiz Fahri Korutürk ordudaki hiyerarşinin bozulmasına çok sinirlendi ve kararnameyi imzalamadı. Demirel yapmıştı yine yapacağını. Sırf Kara Kuvvetleri Komutanı bir sonraki aşamada Genelkurmay Başkanı olacak diye ve bu önemli kademedede de kendi adamı bulunsun diye hem orduyu hem ülkeyi sıkıntıya sokmuştu. Kişisel ihtiraslarına bir kez daha yenik düşmüştü.

Demirel’ in Fahri Korutürk’ e ‘‘istifa ederim’’ diye blöf yapması da işe yaramamıştı. Cumhurbaşkanı bu kararnameyi imzalamayı askerlik sıfatına, kendine yediremiyor ve şiddetle karşı çıkıyordu. Sonuç bir kez daha Kenan Evren’ in işine yaramıştı. 30 Ağustos’ ta üç ordu komutanı da süreleri dolduğu için emekli oldu ve Kenan Evren daha emin daha güçlü daha sert adımlarla sahneye çıktı.

Ne Başbakan Demirel ne de Genelkurmay Başkanı tercihleri olmayan atamayı yaptılar. Zorunlu olarak.

Genelkurmay Başkanı Semih Sancar, Kara Kuvvetleri Komutanı olmadığı için, komutanlığı kendisi teslim etmek zorunda kaldı. Milli Savunma Bakanı Saadettin Bilgiç törene katılmadı. Kenan Evren’ in kararnamesini zorunlu olarak imzalamış, durumu içine sindirememişti⁹⁶.

Faruk Gürler’ in Genelkurmay Başkanlığı sadece altı ay sürmüştü. Yerine gelen Semih Sancar ile Cumhurbaşkanı olan Korutürk askerın siyaset dışına çıkmasını sağladılar. Demirel yeniden başbakan olduğunda, Sancar’ ın görev süresini iki defa uzatarak, beklenen aday Adnan Ersöz’ ün emekli olmasını sağladı. Sıradaki K. K. Komutanı Namık Kemal Ersun ve

⁹⁵ Mehmet Ali Birand-Rıdvan Akar, ‘‘12 Eylül-Türkiye’ nin Miladı’’, Doğan Kitap-İstanbul, 5. baskı, Eylül-2006, s.47

⁹⁶ Bülent Ruscuklu, ‘‘Demokrat Parti’ den 12 Eylül’e’’, Alfa yayınları- 1.basım, Eylül 2008-İstanbul, s. 177

adaylardan Turgut Sunalp' ı da engellerken, hesapta olmayan Kenan Evren, CHP iktidarı ile birlikte 1978 Mart' ında, TSK' nın geleneklerine bağlı Cumhurbaşkanı Korutürk' ün katkısıyla Genelkurmay Başkanı oldu. Demirel asker üzerine yaptığı hesaplarda hep kendine özgü yöntemler kullanmaya çalıştı ⁹⁷.

Kenan Evren Türkiye Cumhuriyeti tarihine adı kazınmış en önemli karakterlerden birisi. Kimisi paşa diyor kimisi mazoşist kimisi hain. Her ne sıfatla dillendirecek olursak olalım, 12 Eylül 1980 günü öğle vakti TV ekranlarında halkın ilk kez yakından tanıdığı bu adamın ülkenin tarihini değiştirdiği gerçeğini yadsıyamayız. Kenan Evren her ne kadar ‘‘Yine aynı şartlar olsa tereddüt etmez, yine darbeyi yapardım’’ dese de darbe o zamanın şartları içinde elzemmiş gibi dursa da 12 Eylül Darbesi bu ülke için bir milattır ve bir şey kazandırmaktansa daha çok kaybettirmiştir. Kenan Evren sıradan hayatını, 12 Eylül Darbesi ile taçlandırmıştır; asırlarca etkisi konuşulacak, ne olursa olsun asla unutulmayacak bir olayın başrolcüsü olmuştur. Emekliliğini beklerken emeklilik ikramiyesi Cumhurbaşkanlığı olmuştur. 2000 ‘ li yılların ortası ile birlikte 12 Eylül Darbesi ve kahramanı Kenan Evren’ in sorgulanması, sebep olanların yargılanması gündeme gelmiş olsa da, bazıları kendisini lanetlemiş olsa da tartışmasız Evren ismi hafızalara kazınmıştır, ne yapılırsa yapılsın silmek de öyle sanıldığı kadar kolay olmayacaktır.

Evren, 12 Eylül’ den 9 Kasım 1982 tarihine kadar "Devlet, Milli Güvenlik Konseyi ve Genelkurmay Başkanı", 1 Temmuz 1983 tarihine kadar "Cumhurbaşkanı, Milli Güvenlik Konseyi ve Genelkurmay Başkanı" olarak görev yaptı. 1 Temmuz 1983 tarihinde kendi isteği ile Genelkurmay Başkanlığı görevinden emekliye ayrıldı. 7 Kasım 1982’ de kabul edilen Anayasa ile Türkiye’ nin 7. Cumhurbaşkanı oldu ve 9 Kasım 1989’ da görev süresini doldurup, Marmaris’ e yerleşti.

⁹⁷ Mehmet Ali Kışlalı, ‘‘Eksik Kalan Öyküler’’, Radikal Gazetesi, 26.11.2005

F- KATLIAMLAR

1977 yılının sona ermesiyle Ecevit yeniden koltuğuna kavuşmanın tadını çıkarıyordu. Yine umut kol geziyordu dört yanda. Anarşinin önüne geçilecek, ekonomi rayına oturacak, her şey normale dönecek, dilekler kabul olacaktı. Zira umutlar kısa sürede soldu, hiçbir şey o kadar kolay değildi. Daha öncekiler gibi Ecevit hükümeti de öncelikle ekonomiye ağırlık vermişti.

1970' li yıllardan bu yana gelen sürekli bir petrol krizi vardı. Bunun üzerine bir de Batılı ülkelerin Türkiye' den gelen ucuz iş gücüne artık itibar etmeyişleri ve bununla beraber ülkeye giren döviz akışında sıkıntı doğması, hızla artan işsizlik, enflasyon ve dış kredi borçları, gelir kaynaklarının kısıtlı olması, karaborsacılık ekonomiye uçuruma yuvarlamıştı. Acil önlemler alınması lazımdı ama terör hiçbir şeye izin vermiyordu. Hükümet odaklanma sorunu yaşıyor. Peşi sıra bir de muhalefetin salvalarıyla uğraşıyordu.

1978 yılı itibarıyla basında ekonomik olaylar şöyle yer alıyordu:

- *Yerli oto üreticileri 40 bin lira zam istediler.
- *Lastik ve plastik sanayi durmak üzere.
- *Yapılan büyük zamlara rağmen hammadde bulunamıyor.
- *Devalüasyon enflasyona dönüşmeye başladı.
- *Ocak ve Şubat fiyat artış ortalaması yüzde 9.5' a ulaştı.
- *İlk üç ayda ithalat yüzde 31 azaldı.
- *Batman' da üretim durdu. TPAO grevi başladı.⁹⁸

1978 ve 1979 yılları Türkiye'nin hemen hemen her yerinde politik cinayetler yaşanmaktadır. Bu cinayetlerde terör gruplarını destekleyen yabancı ülkelerin gizli servis elemanlarının ajan provokatörler olarak eylemlerde buldukları belirtilebilir. Milli İstihbarat Teşkilatı olaylardaki dış bağlantıları saptamıştır⁹⁹.

⁹⁸ Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği, '12 Eylül Öncesi ve Sonrası', Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2.baskı, Ankara, Aralık 1981, s.34

⁹⁹ Tuncay Özkan, 'Bir Gizli Servisin Tarihi (MİT)', 6.Baskı, Milliyet Yayınları- İstanbul, 1999, s. 201

1-16 Mart Katliamı:

İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesi önünde bombalı saldırı sonucu 7 kişi ölecek ve 40 kişi yaralanacaktı. Aslında önceden bir MİT görevlisi emniyete bu olaya dair bilgi vermiştir ve uzun süredir solcu öğrenciler gruplar halinde ve polis nezaretinde binaya girip çıkmaktadır ama yine de olacakların önüne her nasılsa geçilemez. Öğrenciler dışarı çıktıklarında olanlar olur.

“Tam İstanbul Üniversitesi’ nin ünlü ana çıkışına gelmişlerdi ki bazı polislerin kapının dışına çıkmadığını fark ettiler. Gençler kuşkulu bakışlarla Beyazıt Meydanı’ na çıkarken, 10-15 sağ görüşlü öğrenci grubun sağ tarafından slogan atmaya başladı. Görevli az sayıdaki polis e çatışmayı önlemek için bu tarafa yöneldi. İki grubun arasında tertibat aldı. Öğrenci grubunun sol yanı boş kalmıştı, korunmuyordu. İşte bu sırada birdenbire bir çığlık duyuldu ¹⁰⁰.”

Polis çemberindeki solcu öğrenciler, acımasız bir tuzağa doğru yürüdüler. Birden silah sesleri ortalığı kapladı. Kimse ne olduğunu anlamamıştı.. Öğrenci sesleri ile silah sesleri birbirine karışmıştı. Öğrenci ve polisler kendilerini yere attılar. Tam da o sırada, öğrenci grubunun içine atılan bir bomba tüm sesleri bastırdı. Patlayan parça tesirli bir bombaydı ¹⁰¹.

Yine aynı gün bir başka kanlı olay daha yaşanıyordu İstanbul’ un bir başka yerinde. “Siyasi Polis Ekipler Amiri” ve beraberindeki polisler Şehremini’ de TIKKO örgütü tarafından tuzağa düşürülerek, silahlı çatışmaya girdiler. “Şehremini’ nin en hareketli saatlerinde 45 dakika süren ve makineli silahların ateş kustuğu çatışmayı halk korku ile izlemişti. Silahlar sustuğunda, üçü emniyet görevlisi biri militan dört kişi yaralanmıştı. Çatışma sonunda üç TIKKO militanı da yakalanmıştı ¹⁰².

2-Ümraniye Katliamı:

18 Mart’ ta yani İstanbul Üniversitesi’ ndeki katliamdan sadece iki gün sonra Ümraniye’ de beş işçinin işkenceyle öldürülmüş cesetleri bulundu. “ Rejim ve halk düşmanı yasa dışı örgüt militanlarınca “kurtarılmış bölge” ilan edilen Ümraniye’ de beş işçinin

¹⁰⁰ Mehmet Ali Birand-Rıdvan Akar, “12 Eylül-Türkiye’ nin Miladı”, Doğan Kitap-İstanbul, 5. baskı, Eylül-2006, s.70-71

¹⁰¹ Bülent Ruscuklu, “Demokrat Parti’ den 12 Eylül’e”, Alfa yayınları- 1.basım, İstanbul, Eylül 2008, s.200

¹⁰² Bülent Ruscuklu, “Demokrat Parti’ den 12 Eylül’e”, Alfa yayınları-1.basım, İstanbul, Eylül 2008, s.203

işkence ile katledilmiş cesetleri bulundu. Cesetler tanınmayacak bir haldeydi. Başları taşla ezilmiş, tenasül uzuvları kesilmiş, gözleri de oyulmuştu. Bu, vahşetten de öte bir sapıklık tablosuydu¹⁰³.

3-Bahçelievler Katliamı:

Daha 16 Mart' ta yaşananların üstünden 8 ay geçmişti ki başka bir katliam nefesleri kesecekti. 7 tane TIP' li öğrenci, Ankara Bahçelievler' de telle boğularak ve başlarından vurularak öldürüldü. Bu katliam da yine 12 Eylül' ü tetikleyen olayların başını çekti. Sanıklar sonradan yakalandı ama öyle bir isim attılar ki ortaya Türkiye bir daha bu ismi unutmayacaktı. 'Reis' dedikleri bu şahıs Ülkü Ocakları 2. Başkanı 'Abdullah Çatlı' idi ve kendisi ile o gün suça ortak olanlardan birisi de yine sonradan çok ünlenecek olan 'Haluk Kırcı' idi.

4-Maraş Katliamı:

Maraş Katliamı tam bir utanç tablosudur. Korkunç bir tezgâhtır, kardeş kanı dökülmüştür ve fakat bugün dahi faillerinin kim olduğu net anlaşılamamıştır. Olaylar önce Alevilerin gittiği bir kahvehanenin taranmasıyla başlar ve bu olayda bir Alevi dedesi öldürülür. Akabinde ülkücülerin gittiği bir sinema salonuna ses bombası atılır ve 2 gün sonrasında da 2 sol görüşlü öğretmen sokak ortasında öldürülür. Öğretmenlerin cenaze törenlerinde bu sefer 3 ülkücü çıkan olaylarda öldürülür.

Tarih 22 Aralık 1978...Soğuk bir kış günü...Kahramanmaraş' da bir gün önce öldürülen iki öğretmenin cenazeleri kaldırılıyor...Kent halkı büyük bir tedirginlik içinde, büyük bir kısmı evlerine kapanmış, okulların bir bölümünde dersler yapılamıyor, işyerleri, dükkanlar kapalı. Maraş' ın üzerinde kara bulutlar var, belli ki bir şeyler olacak...Kirli eller haince planlarının uygulamanın sinsi bekleyişi içinde. Birden silahlar patlıyor, ortalık karışıyor. Elleri silahlı, taşlı ve sopalı gruplar bazı iş yerlerini tahrip etmeye, yakıp yıkmaya başlıyorlar. Kahramanlık destanları yazdıranların arasına sızan karanlık yüzlü kişilerle,

¹⁰³ Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği, "12 Eylül Öncesi ve Sonrası", Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2.baskı, Aralık 1981-Ankara, s.39

aldatılmış, kandırılmış bir kısım gafiller kan kusuyorlar kentin üzerine. İlk meydana gelen olaylar sonunda ölü sayısı 33, yaralı sayısı ise 300' den fazla. 500' den fazla ev, işyeri de tahrip ediliyor ¹⁰⁴.

Olaylar bununla kalmayacaktı. Maraş' ta olaylar 3 gün sürdü. 3 gün Maraş bir uçtan ötekine kana bulandı. Camiler ve belediye hoparlörleri bile intikam uğruna kullanılmış, anonslar hiç susmamıştı. Provokatörler hedeflerine ulaşmıştı. Gafiller çoluk çocuk, genç yaşlı demeden, gözleri kararmış vaziyette kıyım yaptı. Sağcısı solcusu dur durak bilmedi, kana doymadı. Çoğunluğu Alevi olmak üzere 120 kişi ölmüş ve binlercesi yaralanmıştı. Din ve dinsizlik temaları altında insanlar galeyana getirilmiş ve bir hiç uğruna, yok uğruna telef olmuşlardı.

5-Malatya Olayları:

17-18 Nisan 1978' de bir başka provakatif eylem hazırlığı vardı ama adres farklıydı. Adres bu sefer Malatya olacaktı. Terör artık kitleselleşiyordu.

Adalet Partisi eski milletvekili, ‘‘Hamido’’ lakabıyla anılan Hamit Fendoğlu, 1977 seçimlerinde bağımsız olarak Malatya Belediye Başkanlığı' na adaylığını koymuş, MHP, MSP ve sağ örgütlerin desteğiyle kazanmıştı. Ancak sonradan Ülkücüler ve İslamcılarla arasının açıldığını söylentileri çıkmıştı ¹⁰⁵.

İşte Hamido 17 Nisan akşamı evine dönerken beraberinde kendisine 2 gün önce Ankara' dan posta yolu ile gelmiş kolisini de getirmişti. Maalesef eve geldiğinde koliyi açar açmaz kendisi de yanı başındaki gelini ve torunu da koli içine konmuş bombanın patlamasıyla canlarını kaybetmişlerdi.

Olayın duyulmasıyla çevreden gelenlerin de katılmasıyla artan, tahrik edilmiş kalabalık ertesi gün çıkacak olaylara imza atacaktı. Ellerine taş, sopa, satır, zincir ne bulurlarsa geçirecekler ve şehrin merkezini tahrip edeceklerdi. Alevileri ve solcuları hedef alan azgın kalabalığı durdurmak kolay olmayacaktı. Bir sonraki gün askeri birliklerin el koyduğu olayın sonucunda 9 ölü ve 100' e yakın yaralı belirlenecekti.

¹⁰⁴ Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği, ‘‘12 Eylül Öncesi ve Sonrası’’, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2.baskı, Ankara , Aralık 1981, s.51

¹⁰⁵ Bülent Ruscuklu, ‘‘Demokrat Parti’ den 12 Eylül’e’’, Alfa yayınları- 1.basım, İstanbul, Eylül 2008, s.212

6-Sivas Olayları:

Sivas Valisi Fikret Kozak olaylarla ilgili şu açıklamayı yapıyordu:

“ Olaylar, Sünni ve Alevi yurttaşların oturdukları Alibaba Mahallesi’ nde çocuk kavgasından çıkmıştır. Yaşlı bir kişi çocukları ayırmaya gitmiş, ancak henüz bilinmeyen bir nedenle sağ eğilimli kişiler bu yaşlı adamın çevresini sarmış, kısa bir sürede sağcılarla solcular arasında silahlı çatışma şeklini almıştır. Buradaki çatışmada iki kişi ölünce olaylar bu kez tüm kentte yayılmıştır...Olaylar sırasında sağcıların şehirde terör yarattıkları ve Alibaba Mahallesi’ nde bazı evlere benzin dökerek ateşe verdikleri görülmüştür. ‘Kanımız aksa da zafer İslam’ ın!’ diye bağırın ve yüzlerine mendiller bağlayan sağcı gruplar, demir çubuk ve sopalarla çarşı içinde ve bazı caddelerde bulunan dükkanların tümünü, Bankalar Caddesi, Posta ve Kepenek Caddesi’ ndeki dükkanların büyük bir bölümünü tahrip etmiştir”¹⁰⁶.

Yine 9 ölü, yüzlerce yaralı ve yine yüzlerce işyeri ve eve tahribat bu dört günlük olayların bilançosu olmuştur. Terör doğuda kardeş kavgası ile yol alıyordu. Din üzerinden insanlar tahrik ediliyor ve mezhep kavgaları kanla bitiyordu. Hükümet de sıkıntılıydı. Zira Maraş olaylarından sonra 13 ilde sıkıyönetim ilan edildi.

7- Çorum Olayları:

Öncelikle il genelinde bazı atamalar oldu. Vali başta olmak üzere, Emniyet Müdürü ve Milli Eğitim Müdürleri değiştirildi. Bir de 19 Mayıs törenlerinde kızların kıyafetleri bahane edilerek bazı kesimlerce bir bildiri dağıtıldı. Bildirinin içeriği: ‘Müslüman, namusuna sahip çık!’ idi. Akabinde 27 Mayıs’ da MHP’ nin en önde gelen isimlerinden birisi, Gün Sazak’ ın öldürülmesi de olacaklara tuz biber ekti. Suikast ülkenin pek çok yerinde protesto edildi ama Çorum farklıydı. Ülkü Ocakları Çorum’ u artık ‘kurtarılmış bölge’ haline getirmeyi amaçlıyorlardı.

Bunun üzerine yine aynı tablo çıkıyor karşımıza: Galeyana getirilen halk, kana yeminli kara eller, gafiller ve masumlar. Sağ-sol ayrımı temelinde, mezhep çatışması yüzünden

¹⁰⁶ Bülent Ruscuklu, ‘Demokrat Parti’ den 12 Eylül’e”, Alfa yayınları- 1.basım, İstanbul, Eylül 2008, s.229

Ülkücüler' in, Alevi mahallesi olarak bilinen ‘‘Milönü Mahallesi’’ ne saldırması ve çoğu Alevi olmak üzere 57 sol görüşlü yurttaşın ölümü ile yüzlercesinin yaralanmasıyla sonuçlanan olaylar...

Olaylar Cuma namazı esnasında caminin bombalandığının duyurulması üzerine patlak vermişti. Arkasından TRT akşam haberlerinde dahi caminin sonradan tarandığının söylenmesi olayları iyice kızdırdı. Sünniler ve Aleviler arasında sokak çatışmaları başladı. Çevre illerden gelen güvenlik güçleri ile olaylar ancak bastırılabilirdi. Tekrar sokağa çıkma yasağı uygulandı ve Çorum Olayları da Maraş Katliamı' ndan sonra Alevilere yönelik 2. büyük katliam olarak tarihteki kara sayfalar arasına oturdu.

Olaylar dış basına da yansyordu. Onlar da kardeş kavgası diye nitelendiriyorlardı olayları. Konu komşu olanlar, aynı kaptan yiyip aynı tastan su içenler, yan yana dükkânlarda esnaflık yapanlar bir anda düşman olmuş, birbirlerine kılıç çekmişlerdi. Artık birbirlerinin yüzüne dahi bakmak istemiyorlar, birbirlerine tahammül edemiyorlardı. Hedef koyanların ekmeğine yağ sürülmüştü, sevenler ayrı düşmüştü.

8-Tarsus Olayı:

23 Nisan 1980' de karanlık güçler yine talihsiz bir olayı kendileri için fırsata dönüştüreceklerdi. Adana- Mersin karayolunda meydana gelen bir trafik kazasında, kaza yerine toplanan halkı bazı militanlar polise karşı kışkırtacak, trafiği kapatmak adına barikatlar kurulacak, çevre köylerden-ilçeden insanların bir tahrikle, yalan dolanla olay yerine gelmesi sağlanacak ve akşam saatlerinde ortalık yangın yerine dönüşecekti. Tuzağa düşen halk silahlar konuşunca olayın farkına varacak, evlerine kaçışacaklar ama sonuçtan kurtulamayacaklardı: Sonuç: 9 ölü, 20 yaralı.

G-FATSA (TERZİ FİKİRİ) OLAYI:

Terzi Fikri'' lakaplı Fikri Sönmez, Ordu Fatsa' da belediye başkanlığı yaparken, sol grup teröristlerin Fatsa ve etrafında yuvalandıkları haberi yayılır. Fikri Sönmez devrimci olarak önce adını duyurmuş, önce TIP' e üye olmuş sonraları yolunu THKP-C örgütünde Mahir Çayan ile birleştirmiştir. Hatta Mahir Çayan ve arkadaşlarını, Maltepe' de hapishaneden kaçıttıktan sonra Karadeniz' e yönlendirdiği gerekçesiyle 2 yıl tutuklu kalmış ve 1974 affıyla dışarı çıkmıştır. 1979 seçimlerinde de belediye başkanlığına aday olur ve farklı bir politika güderek halk tarafından seçilir, yönetim biçimi hakkında basına verdiği demeçlerle dikkat çeker.

Nitekim Fikri Sönmez Fatsa' da gerçekten farklı bir politika güder. Arazi anlaşmazlıklarından kan davalarına, köy kavgalarından aile içi sorunlara kadar her türden sorun halk tarafından devrimcilerin önüne getirilmeye başlanır. Devrimciler de, bu sorunları halkla birlikte çözmeye çalışır. Belediye' ye göre çözümsüz hiçbir sorun yoktur, halk yönetime katıldıkça sorunlar da azalır felsefesi vardır. Halk kendi kendini yönetmektedir, halkın siyasal yaşama katılımı söz konusudur. Kısacası Fatsa' da yeni bir yaşama modeli ortaya konmuştur.

Ordu' nun bile girmeye çekindiği Fatsa' ya bir gece vakti operasyon yapıldı. Emri bizzat Kenan Evren vermişti. Büyük bir askeri güç, tank ve helikopter birliklerinin desteğinde Fatsa' ya girdi. Çok güçlü bir direniş beklentisi vardı. Ancak hiç direnme olmadı. Herkes şaşkındı. Ancak operasyonun sabahında bütün kamuoyunu şaşırtan daha doğrusu irkilten bir başka gelişme vardı. Daha önce ilçeden kaçan ülkücüler yüzlerinde maskelerle ortaya çıktı. Maskelilerin ihbar ettiği kişiler gözaltına alınmıyordu. Bunların arasında Terzi Fikri ile beraber 300 kişi daha vardı ¹⁰⁷.

Terzi Fikri, hapishanede yattığı 5. yılın sonunda öldü.

1978 yılı içinde daha önceleri silahlı çatışmalar ve suikastlar biçiminde görülen şiddet olayları artık 1980' e doğru kitlesel çatışma niteliği kazanmaya başlamış oldu. Kişilere yönelik suikastlarda da ünlü yazar, öğretim üyesi, sendikacı ve politikacılar hedef seçilmeye başlandı. Özellikle "sol" eğilimli olduğu bilinen yasal örgüt yönetici ve aydınlara karşı iyi

¹⁰⁷ Mehmet Ali Birand-Rıdvan Akar, '12 Eylül-Türkiye' nin Miladı'', Doğan Kitap-İstanbul, 5. baskı, Eylül-2006, s. 121

düzenlenmiş silahlı saldırılar yoğunlaştı. Bu kişileri öldüren ya da azmettirenlerden pek azı yakalandı, bazısı yurtdışına kaçtı ya da kaçırıldı. Bu durum, devlet içinde yuvalanmış bazı gizli odakların, toplumun demokrasiden umudunu kesmesini sağlayarak bir askeri müdahaleye ortam sağlamak amacıyla silahlı saldırıları tahrik ve teşvik ettiği, dahası bizzat suikastların düzenleyicisi olduğu yolunda görüşlerin haklı olarak ileri sürülmesine de yol açmıştır. Zira bireysel ve kitlesel şiddet artık halkı da canından bezdirmiştir.

H- TARİŞ OLAYLARI:

TARİŞ, Ege Bölgesi' nde 80 bin üreticinin ortak olduğu ve ülkenin tarımsal ürünlerinin değerlendirilmesinde önemli bir yer tutan ve 11 bin civarında işçinin çalıştığı fabrikalardan oluşmaktaydı. Bir kooperatif olan TARİŞ' in yönetim kurulları, kağıt üzerinde, üretici ortaklar tarafından belirlenmekteydi. Ancak yönetim kurulunu seçen asıl güç, büyük toprak sahipleri ve kooperatifin büyük hissedarlarıydı. Kooperatife bağlı fabrika müdürleri, genel müdür ve diğer bürokratlar bakanlıklar tarafından atanmaktaydı. TARİŞ bu görünümüyle (Çukobirlik, Ant, Trakyabirlik, Fiskobirlik gibi) yarı resmi bir kuruluş özelliği taşımaktaydı. Bu özelliğinden dolayı, siyasal iktidarların her zaman üzerinde projeler geliştirdiği bir alan olmuştu. Siyasal iktidarlar TARİŞ' e politik olarak yaklaşmıştı ¹⁰⁸.

İşte bu sebeptendir ki her dönem iktidara gelenler istihdam politikasını siyasete göre endekslemişlerdir. Sırf alt tabandan kendilerine destek oluşturabilme, koltukta uzun süreli olabilme adına ülke ekonomisini olumsuz yönde etkilemişlerdir. TARİŞ gibi ülke ekonomisine katkıda bulunan kurumlara kendi partizanlarını doldurarak güç birliği oluşturma yolunu seçmişlerdir. Dolayısıyla bu kurumlarda yeşeren örgütsel faaliyetler zaman geçtikçe illegal doğrultuda etkinlik kazanmıştır. Zira akabinde bazı partilerin üsleri olma sıfatını da kazandıkları için sırası geldiğinde partililerce polis bile zorla girebildiği yerler durumuna getirilmişlerdir.

İlk kez Demirel' in MC Hükümeti ile revize edilen TARİŞ, çalışanlarını doğal olarak Hükümeti oluşturan partilerin sempatanlarından seçmişti. Kadronun büyük kısmını MHP' liler oluşturmaktaydı. Demirel sistemi desteklemektedir; MHP' liler tarafından kendi partidaşlarına bile zaman zaman yapılanlara göz yummaktadır.

¹⁰⁸ Bülent Ruscuklu, 'Demokrat Parti' den 12 Eylül'e'', Alfa yayınları- 1.basım, Eylül 2008-İstanbul, s.359

Sıra 1978 yılında hükümeti kurma görevi CHP' ye gelince her şey sil baştan olur. Bu sefer dönemin 'faşist' adını verdiği MHP' liler yerine TARİŞ' e devrimciler alınır. TARİŞ' te hiç sıradan çalışan yok mudur, elbette vardır ve onlar sırf ekmek parası uğruna çalışmayı sürdürüyorlardır. Bıkmadan, yorulmadan, kafaları sadece alacakları yevmiye ye takılı olarak. Şüphesiz siyasiler ve onların yandaşları izin verdiği sürece...

TARİŞ' e girdim. Orada birden halkın çok acıklı bir durumda olduğunu gördüm. Yani insanlar sabah saat 05::00' da kalkıp çok uzak semtlerden, kendi imkanları ile, şimdi TARİŞ' te servis var mı bilmiyorum, dağlardan bayırlardan saat 07:00' de işbaşına geliyorlardı. Hiç durmaksızın ama hiç ara vermeden, çay içmeden sadece yarım saatte yemek yiyip çalışıyorlardı. Biz öğrenci halimizle oraya göre çok lüks yaşıyorduk. TARİŞ Üzüm İşletmeleri çok kokuyordu. O yoğun, o korkunç koku içerisinden yemek yiyip tekrar işe başlıyorsunuz ve akşam 17: 00' a kadar hiç aralıksız çalışıyorsunuz. Hiç aralıksız bir banttan üzüm çöpü ayıklıyorsunuz. Çöp ayıklamakta biraz aksadığınız zaman ustabaşları herhalde onlar için de öyle yapmak gerekiyordu o işi koruyabilmek için, sizin yevmiyenizi kesiyorlardı. Otomatik ve çok acımasız bir ceza vardı ¹⁰⁹.

Hiçbir şey yerinde kalmıyor, araba hiç düz yolda ilerlemiyor. İşte TARİŞ' te çalışanlar yeniden değiştiriliyor. Çünkü sene 1979 ve bir başka MC Hükümeti yeniden iktidar. Yine, yeniden Demirel sahnede...

AP Hükümetini destekleyen MHP tekrar güç kazanmıştı. TARİŞ' te belli bir kadrosu vardı zaten. Ancak ağırlık elbette iktidar yanlısı olan kendisinde olmalıydı. AP Hükümetine göre TARİŞ, anarşi ve terörün kaynaklarından, üslerinden birisiydi ¹¹⁰.

22 Ocak günü "arama yapmak" bahanesiyle, yüzlerce polis ve jandarma panzerlerle, hatta helikopterle TARİŞ' e baskın yaptılar. Tüm işletmelerde operasyon düzenlendi. Panzerler kapıları kırıyor, duvarları yıkıyor, işçilerin üzerlerine ateş açıyordu. Arama yapılacak gibi durmuyordu polis, aslında resmen baskın yapıyordu ve işgal ediyordu. Zira bir müddet sonra arama yerine işçiler üzerine kurşun yağdırmaları buna dayanak oluşturmuştu...

Bunu duyan İplik fabrikası işçileri, benzer bir şey yaşamaktan çekinerek, en önde de kadın işçiler, polis ve jandarma kuvvetlerine karşı etten barikat oluştururlar. Üzüm ve zeytinyağı kombinalarına giren polis çok sayıda işçiyi gözaltına alırken, iplik fabrikası işçileri, polisi fabrikaya sokmazlar. Direniş başlatırlar. İlk gün 251 işçi gözaltına alınır; 11 işçi

¹⁰⁹ Doç. Dr. Davut Dursun, - Gazeteci, yazar Ayşe Önal ile söyleşi- '12 Eylül Darbesi / Hatıralar, Gözlemler, Düşünceler', Şehir Yayınları, İstanbul, Ocak 2005, s.278

¹¹⁰ Bülent Ruscuklu, 'Demokrat Parti' den 12 Eylül'e'', Alfa Yayınları- 1.basım, İstanbul, Eylül 2008s.359

tutuklanarak Buca cezaevine konulur. Pamuk ve zeytinyağı kombinaları ile üzüm işletmelerinde çalışan işçiler, ertesi gün de direnişe devam ederler. Ok yaydan çıkmıştır, 11 bin TARIŞ işçisi direniştir. Üretim tamamıyla durur. Talepleri vardır:

- Olaylardan polisin sorumlu tutulması
- Gözümlü alınan işçilerin serbest bırakılması
- İş ve can güvenliğinin sağlanması

Besin-İş ile Tek Gıda-İş sendikaları vardı orada. Tek Gıda-İş' i satılmış sendika olarak kabul ediyordu işçiler...TARIŞ olayları Tek Gıda-İş' ten Besin-İş' e geçme olaylarıdır aslında. Ve birden orada hareket olduğunu fark eden başta siyasi fraksiyonlar da kendi profesyonel devrimcilerini gönderdiler. Herkes bir yerde bulunmaya başladı. Zeytinyağı işletmesinde, üzümde, sabunda bir düzine işletme var birbirine bağlı, her işletmede çeşitli fraksiyonlardan insanlar olmaya başladı, ama biz üzümde ilk direnişi başlattık ¹¹¹.

Olayın İzmir'de duyulmasının ardından, Çimentepe, Gültepe gibi gecekondu mahalleleri de direnişe katılır. Üstelik üniversite öğrencileri de üniversiteyi(Ege Üniversitesi) işgal eder. Hedefleri ortakır: "Direnişinizi direnişimizle destekliyoruz!" Çatışmalar çıkar, protestolar büyür, akabinde Tıp Fakültesi Hastanesi çalışanları da TARIŞ için destek verir, iş bırakır.

DİSK, TARIŞ direnişinin beşinci gününde yani 26 Ocak' ta, İzmit ve Mersin' den sonra İzmir' de "geleneksel" "Demokrasi" mitinglerinden birini gerçekleştirir. DİSK yönetimi direnişi destekler görünür ama planın perde arkası farklıdır. DİSK aslında olayların uzamaması taraftarıdır ve hemen bir formül geliştirir. O dönem çoğu çalışan zaten grevde olduğu için "genel grev" çağrısı yapılır. İşçilere direnişin yasal olmadığı anlatılır ve ikna edilirler. Tarih 31 Ocak' tır, direniş durmuştur.

7-10 Şubat arası mahalle direnişleri kırılır. 10 Şubat' ta polisler halk arasında çıkan çatışmada Cemil Oral adlı öğrenci panzerlerden atılan kurşunlara hedef olarak ölür. 11 Şubat' ta Demirel "Devlet TARIŞ' e girecektir" açıklamasını yapar. Artık direnen sadece İplik Fabrikasıdır. 14 Şubat saat 04.00'de fabrika havadan ve karadan sarılır. Askerler, tanklar,

¹¹¹ Doç. Dr. Davut Dursun, - Gazeteci, yazar Ayşe Önal ile söyleşi- "12 Eylül Darbesi / Hatıralar, Gözlemler, Düşünceler", Şehir Yayınları-İstanbul, Ocak 2005, s.279

helikopterler, hava indirme komandoları...Tıpkı Amerikan filmleri gibi etraf sarılmıştır. İşçiye boyun eğmek düşer, direnişe bırakıp normal hayata geçmek düşer. Elbette çoğu işten çıkarılarak faturayı öder. 15 Şubat' ta İzmir' de sıkıyönetim ilan edilir.

TARİŞ direnişi, tek başına ne bir sendikanın, ne bir siyasetin ne de bazı kişilerin eylemiydi. TARİŞ' te bana göre bir destan yazıldı. Bin beş yüz insan bu direnişin destanına mürekkep taşıdı. Bana göre TARİŞ işçisinin direniş boyunca verdiği mesaj şuydu: “Bu bizim örgütsüz halimiz!” Sonradan yaşananlara bakılırsa, bu mesajı en doğru burjuvazi okudu”¹¹².

TARİŞ' in en önemli özelliklerinden birisi çok farklı gruplardan insanlar olmalarına rağmen çok güçlü bir dayanışma içinde olmalarıdır. Omuz omuza müthiş bir işbirliği örneği göstermişlerdir. Üstelik direniş başladıktan sonra halkın desteği gerçeği da vardır işin içinde. Halkın bu motive edici ve destekleyici hali şekil çizmiştir direnişçilere, belirleyici olmuştur. Halk lojistik destek sağlamaktadır. Çeşitli mahallelerde kurulan barikatlar, polise karşı eylemler ya da kimisinin fabrikadakilere yemek ve su taşınması desteğe en önemli örnekleri oluşturmuştur.

1979-1980 böyle kaos, kavga, kin-nefret içinde geçiyordu. TARİŞ Olayları da dolayısıyla yangını körükleyen, tetiği çeken ellerden biri oldu Her olay bir sonrakine baz oluşturuyor, saflar gittikçe biliniyordu. Yol, çözüm, umut her geçen gün yok oluyordu. Hepsı birer balon misali elden kaçıyordu. Ölümünün önüne ise artık hiç kimse geçemiyordu. Cenazeler arka arkaya kalkıyordu.

“Artık her geçen gün cenaze kaldırılıyor. Biz de kaldırıyoruz, başkaları da kaldırıyor. Artık Türkiye' de her gün televizyonlarda izlediğimiz şeyler, olaylar bir fotoromana dönüştü. Öyle bir ortama sürüklendi Türkiye. Parlamento tam bir çıkmaza girdi. İşte siyaset cephesi artık tamamen işlevsiz hale gelmişti ¹¹³.”

¹¹²Ertuğrul Mavioglu, “Bir 12 Eylül Hesaplaşması-3/ Bizim Çocuklar Yapamadı”, İthaki Yayınları-1 Baskı, İstanbul-Eylül 2008, s.206

¹¹³ Doç. Dr. Davut Dursun, - Siyasetçi Muhsin Yazıcıoğlu ile söyleşi-“12 Eylül Darbesi / Hatıralar, Gözlemler, Düşünceler”, Şehir Yayınları-İstanbul, Ocak 2005, s.313

I-DARBE ÖNCESİ SUİKASTLAR¹¹⁴

1 Şubat 1979—“Abdi İpekçi” suikastı

10 Eylül 1979---Türkiye İşçi Partisi Adana eski İl Başkanı “Ceyhun Can” suikastı

Çukurova Üniversitesi Rektör Vekili “Fikret Ünsal”

19 Eylül 1979---Malatya Ülkü Ocakları eski Başkanı “Mürsel Karataş”

28 Eylül 1979—Adana Emniyet Müdürü “Cevat Yurdakul”

19 Kasım 1979---Eski Adalet Partisi İstanbul Milletvekili “İlhan Darendelioğlu”

20 Kasım 1979--- İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekan Yardımcısı “Ümit Doğançay”

3 Aralık 1979--- Fedai Dergisi sahibi, yazar “Kemal Fedai Coşkun”

7 Aralık 1979--- İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi öğretim üyesi “Cavit Orhan Tütengil”

11 Nisan 1980--- TRT İstanbul Radyosu prodüktörlerinden “Ümit Kaftancıoğlu”

27 Mayıs 1980---Milliyetçi Hareket Partisi Gaziosmanpaşa İlçe Başkanı “Ali Rıza Altınok”

Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkan Yardımcısı “Gün Sazak”

17 Haziran 1980---CHP Nevşehir İl Başkanı “Zeki Tekiner”¹¹⁵

15 Temmuz 1980---Cumhuriyet Halk Partisi İstanbul Milletvekili “Abdurrahman Köksaloğlu”

19 Temmuz 1980--- “Nihat Erim”¹¹⁶

22 Temmuz 1980--- Maden-İş Sendikası Genel Başkanı “Kemal Türkler”¹¹⁷

Suikastların hepsi çok önemliydi, hepsi halkı üzmüş ve şoka sokmuştu. Cinayetler artık fütursuzca arka arkaya geliyordu. Her cinayet bir öncekinin, karşı grupça alınan intikamının göstergesiydi. Bir sağa karşı bir sol kurban ediliyordu. Bu cinayetlerin iki tanesi ayrıca önemliydi. Birisi Gün Sazak diğeri Abdi İpekçi suikastıydı. Gün Sazak’ ın ölümünden sonra ortalık iyice karıştı; ülkenin her yanına olaylar sıçradı. MHP’ liler öyle öfkeliydi ki ne yapsalar hırsları geçmeyecekti. Sivas, Malatya gibi pek çok yerde yer yerinden oynadı, tepkiler bir çığ gibiydi ama elbette bu tepkilerden en çok can yakanı Çorum oldu.

¹¹⁴ Kaynak :<http://tr.wikipedia.org>

¹¹⁵“ Zeki Tekiner’ in ertesi günü cenaze törenine gelen Bülent Ecevit ve CHP’ lilerin üzerine ateş açıldı. Tam bir ölüm kalım anıydı. Ecevit ateş altında kalmıştı. CHP’ li parlamenterler silahlarını çekip liderlerini koruma altına aldılar. CHP lideri, Başbakan Demirel ve Genelkurmay Başkanı Kenan Evren’ in emriyle kente giren askerler tarafından kurtarıldı.” (Mehmet Ali Birand-Rıdvan Akar, “12 Eylül-Türkiye’ nin Miladı”, Doğan Kitap-İstanbul, 5. baskı, Eylül-2006, s.121)

¹¹⁶ Nihat Erim hayatı boyunca hep düzgün bir siyasi yol izlemişti. Birdenbire 12 Mart Muhtırasıyla başbakanlığa getirildiğinde dahi çizgisini bozmamış, sağduyusunu korumuştu. Dev- Sol’ cular tarafından öldürüldüğünün duyulması üzerine Türkiye şoka girdi. Zira Erim cinayeti terörün vardığı son noktaydı. Artık bundan sonra ülkede kimsenin can güvenliği kalmayacaktı. Nihat Erim, 19 Temmuz 1980’ de İstanbul’ da bir silahlı saldırı sonucu öldürüldü ve Türk siyasal hayatı içerisinde suikastla öldürülen ilk ve tek başbakan olarak tarihe geçti.

¹¹⁷ Kemal Türkler, Gün Sazak’ ın intikamını almak için sağcılar tarafından Merter’ de evinin önünde, arabasına binerken öldürüldü. Nihat Erim öleli sadece 3 gün olmuştu.

Herkes şaşkındı. Terör sonunda Abdi İpekçi gibi ılımlı, her çevrenin saygı duyduğu bir gazeteciyi de öldürmüştü. Herkes aynı soruyu soruyordu: Neden? Neden İpekçi? Aslında vurulan uzlaş, hoşgörüydü. Öldürülen İpekçi değil onun temsil ettiği çağdaş, demokratik, uygar yaklaşımdı.

14 Ekim' deki ara seçimler öncesi Başbakan Yardımcısı Demokrat Partili Faruk Sükan görevinden istifa etti ve arkasından gelecek olanlara yol açtı. Ard arda gelen istifalarla meclisteki sandalye sayısı da değişmişti. Muhalefetin sandalye sayısı 224, İktidarın sandalye sayısı ise 219 olmuştu. Seçimler spekülâtif haberlerle gergin geçmişti ama seçim sonu esas gerilen Ecevit oldu. Zira Ecevit sandıkta bozguna uğramıştı. 50 senâtlüğüün 33' ü AP' nin olmuştu ve bu da yeni bir hükmet kurulması demektir. Ecevit mesajı almış, istifasını sunmuştu. Artık son perde IV. Demirel Hükümeti ile kapanacaktı. MSP ve MHP tarafından dışarıdan desteklenen bu hükümetin yaptığı en önemli iş Uluslararası Para Fonu tarafından önerilen bir istikrar programını 24 Ocak 1980 günü yürürlüğe koymak olmuştu.

1979 yılı bir önceki yılı hiç aratmamıştı. Terör ve yoksulluk zirveden inmemişti. Üstüne her geçen gün birbirlerinin etine diş geçirmeye çalışan siyasilerin bitmek tükenmek bilmeyen ağız dalaşları, sürekli birbirlerini suçlamaları herkesi yeterince bıktırmıştı. Üstelik artık boyut atlamışlar ve katliamlar, ölümler üzerinden polemiklere girer olmuşlardı. Gerekli tedbirler alınmıyor, sıkıyönetim gibi göstermelik bir uygulamayla olaylar bastırılmaya çalışılıyordu. Özgürlükler kısıtlanmıştı ama kan durmamıştı ve beraberinde en önemli üç şey yoktu: Elektrik, kömür ve petrol.

Silahlı Kuvvetler de endişeliydi, tedirgindi, daha önce yaptığı gibi pek çok kez 1979 yılında da Milli Güvenlik Kurulu' nu kullanarak Cumhurbaşkanı' nı ve diğer kuruluşları uyarmıştı. Son uyarısı ise pek dikkate alınmayacak, kimse üzerine mal etmeyecek ve hatta bir mektup şeklinde verildiği günden bir iki gün sonra kamuoyu olaydan haberdar olacaktı. Silahlı Kuvvetler resmen tetiğe basmıştı ama ciddiyetini anlayan olmamıştı. Bu son muhtıraydı!

27 Aralık 1979 tarihinde Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren, kendisinin ve Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Nurettin Ersin, Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Bülent Ulusu, Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Tahsin Şahinkaya ile Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Sedat Celasun' un imzalarını taşıyan ve ülkede yaşanan siyasi ve sosyal çalkantılar karşısında Türk Silahlı Kuvvetlerinin görüşünü içeren bir uyarı mektubunu, ön

yazısı ile Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk' e sundu. Başta siyasi partiler olmak üzere tüm kamuoyu, mektubu, 2 Ocak 1980 tarihinde Hürriyet Gazetesi'nde Cüneyt Arcayürek' in haberiyle öğrendi ¹¹⁸.

Silahlı kuvvetlerin görüşünü belirten bu mektup Bakanlar Kurulunda, parti gruplarında, işçi ve işveren çevrelerinde tartışmalara neden olmuştur. Parti liderleri genellikle bu metinde yer alan hususları üzerlerine almaktan kaçınmışlardır.

J- 27 ARALIK 1979 UYARI MEKTUBU

Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren'in, 27 Aralık 1979 tarihli Uyarı Mektubu'nun ön yazısı şöyledir:

" Sayın Cumhurbaşkanım,

Ülkemizin içinde bulunduğu ortamda Devletimizin bekası, milli birliğin sağlanması, halkın mal ve can güvenliğinin temini için; anarşi, terör ve bölücülüğe karşı parlamenter demokratik rejim içerisinde anayasal kuruluşların ve özellikle siyasi partilerin, Atatürkçü milli bir görüşle müştereken tedbirler ve çareler aramaları kaçınılmaz bir zorunluluk olarak görülmektedir. Milli Güvenlik Kurulunun muhtelif toplantılarında bu konuda alınan kararların muhalefete mensup siyasi partilerin kısır tutum ve davranışları yüzünden olumlu sonuçlara götürülemediği yüksek malumlarıdır. Kuvvet Komutanları ile beraber yaptığım son gezilerimde Ordu ve Kolordu Komutam seviyesindeki general ve amirallerle görüşmelerimde milli birlik ve beraberliğe en çok ihtiyaç duyduğumuz bu dönemde süratle bir sonuca ulaşabilmek için gerekli tedbirlerin müştereken tespiti amacı ile tüm anayasal kuruluşlar ve siyasi partilerin bir kere daha uyarılması bütün komutanlarca müştereken dile getirildi.

Bu karar ışığında Türk Silahlı Kuvvetlerinin görüşlerini, Milli Güvenlik Kurulu Başkanı olarak zatiâtilerine sunuyorum. Gereğini yüksek takdirlerine arz ederim. Saygılarımla"¹¹⁹.

Kenan Evren

Orgeneral

Genel Kurmay Başkanı

¹¹⁸ www.belgenet.com/ 12 Eylül/ 12 sıkıyönetim.html.(01.02.2009)

¹¹⁹ www.belgenet.com/ 12 Eylül Belgeleri/ (KAYNAK:T.C.DEVLET BAŞKANI ORGENERAL KENAN EVREN'İN SÖYLEV VE DEMEÇLERİ-BAŞBAKANLIK BASIMEVİ- 1981 -9 EYLÜL 2000)

Evren anılarında¹²⁰ 1979 yılı ilk yarısında en çok Güneydoğu' da artan terör ve anarşi olayları nedeniyle halktan çok sayıda mektup aldığını anlatır. Mektuplar ve uyarılar Silahlı Kuvvetler içinden de gelmektedir. Pek çok milletvekili ve senatörün de olaylardan muzdarip olduğunu ve hükümetin ters gidişatın üstesinden gelemeyeceğinden dem vurmaktadırlar. Aslında halk dâhil olmak üzere her kesimden insanlar artık beklenti içindedir. O yüzden bu uyarı mektup Evren için büyük anlamlar taşır, her ne kadar kimse sahip çıkmamış olsa da.

Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren' in, 27 Aralık 1979 tarihli Uyarı Mektubu' nun ön yazısında; politik partilerin kısır tutum ve davranışları yüzünden, Milli Güvenlik Kurulunun muhtelif toplantılarında alınan kararların olumlu sonuçlar götürülemediği, belirtilerek bu tutumdan duyulan rahatsızlık ifade edilmektedir¹²¹.

Aslında sürekli değişen hükümetler hiçbir şeye çözüm değildi. Zaten hükümet değiştikçe istikrar sağlanamıyor, yeni gelen hükümet de itibar kazanamıyordu. Ülkedeki karışıklık muhakkak ki dış güçlerin de ekmeğine yağ sürüyordu. Özellikle doğuda, Güneydoğu' da patlak veren Kürt hareketi ve bu doğrultudaki eylemlerin artık filizlerini vermeye başlamış olması Türkiye' yi 12 Eylül' den sonra da prangalara vuracaktı. Batılı bazı güçler de bu hareketi sevmiştii, sumen altından destek vermeleri ondandı. Evren' in önüne gelen doğu raporları onu daha da endişelendiriyordu. Etnik bölücülük kısa zamanda çok can yakmıştı.

Uyarı mektubunda ülkenin içerisinde bulunduğu son derece önemli politik, ekonomik ve sosyal ortamda her geçen gün daha da artan anarşi, terör ve bölücülüğe dikkat çekilerek, milli birlik ve beraberliğin sağlanabilmesi için gerekli olan düzenlemelerin yapılması askeri yönetim tarafından istenmektedir¹²².

Evren' in bir sonraki sert mesajı 30 Ağustos' ta Zafer Bayramı kutlamaları çerçevesinde yayınlanacaktı. Artık adres belli, mektup belli, içerik belli ama bir tarih net değildi. Halk neredeyse darbe için çığırtkanlık yapar hale gelmişti.

‘Yurtta doğmasını düşledikleri kargaşa ile demokratik düzenin ve ülke bütünlüğünün yok edilmesini amaçlayan anarşinin idrakten yoksun vatan haini yaratıcıları, elbette layık oldukları cezayı bulacak, tarihimizde bir zamanlar türemeye yeltenen benzerleri gibi, Türk Silahlı Kuvvetleri' nin kahredici yumruğu altında ezilerek, akıttıkları kardeşkanlarının

¹²⁰ Kenan Evren, ‘Zorlu Yıllarım’, 1. cilt, Milliyet yayınları, Mayıs 1994, s.66

¹²¹ Emre Kongar, ‘21. Yüzyılda Türkiye’, 23. Baskı, Remzi Kitabevi-İstanbul, 1999, s.197

¹²² Emre Kongar, ‘21. Yüzyılda Türkiye’, 23. Baskı, Remzi Kitabevi-İstanbul, 1999,s.187

günahları içinde boğulup gidecekler ve yüce Türk ulusu, bağrından kopan Türk Silahlı Kuvvetleri' nin yarattığı güven ortamı içinde, sonsuza kadar daha birçok bayramları refah ve mutluluklarla kutlayacaktır¹²³ .”

Bütün bunlar yetmezmiş gibi bir de Cumhurbaşkanlığı seçimi krizi baş göstermişti. Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk' ün görev süresi dolmuş ama yerine kimin seçileceği tam bir muamma olmuştu. Ülkede her şey artık ertelenir olmuştu. Her şey anlık, günlük yaşanıyordu. Bütün gaye günü kurtarmaktı.

6 Nisan 1980'de Korutürk' ün görev süresinin tamamlanması ile parlamentonun yeni cumhurbaşkanı seçemeyecek ölçüde kilitlenmesi, sisteme işlerlik kazandıracak yeni bir anayasal düzenin de gerekli olduğu anlayışının oluşmasına sebebiyet vermiştir. Bu kez, Demirel ve Ecevit ortak bir aday üzerinde anlaşarak 1973' ün başarısını tekrarlayacak durumda değildir. 5 ay boyunca mecliste 115 tur oylama yapılmıştır; fakat hiçbir aday gerekli salt çoğunluğa ulaşamamıştır. Senato başkanı olarak İhsan ‘‘Sabri Çağlayangil’’ vekâleten cumhurbaşkanlığı görevini yürütmektedir; fakat parlamentonun asıl olarak, cumhurbaşkanını seçememesi, yönetimi fiilen işlemez hale getirmiştir.

K- 24 OCAK KARARLARI

24 Ocak 1980 kararları, dış ticaret dengesini sağlamak için gerçekçi bir kur politikasına ve ihracatın sübvansiyonuna geçişi, yüksek enflasyon koşullarında tasarrufçuya pozitif gelir sağlamak için faiz oranlarını serbest bırakmayı, kamu kuruluşlarının enflasyonist finansman açığını kapamaya yönelik KİT ürünlerinin fiyatlarının serbest bırakılmasını ve para arzının daha sıkı kontrolü ile yabancı yatırıma desteğini öngörmektedir.¹²⁴

24 Ocak 1980 serbest piyasa ekonomik kararları tarihimizin çok önemli dönüm noktalarının başlarında gelmektedir. Öyle ki sonrasında yaşanan kültürel, sosyal, siyasal,

¹²³ 12 Eylül Belgeleri, **Evren' in 30 Ağustos mesajı** (1980), www.belgenet.com

¹²⁴ Emre Kongar, ‘‘21. Yüzyılda Türkiye’’, 23. Baskı, Remzi Kitabevi- İstanbul, 1999, s. 187.

ekonomik başkalaşım, dönüşüm, çöküntü 24 Ocak kararlarının ürünüdür, temel kaynağıdır. Ticarileşme, serbestleştirme, özelleştirme o tarihten itibaren gündelik hayatımıza yerleşmiştir ve bugünün ekonomi politikaları da o gün doğmuştur. Toplumun her kesimi büyük kayıplara uğramıştır. Nitekim Süleyman Demirel' in, 1979 yılında Başbakanlık Müsteşarlığı' na getirdiği Turgut Özal' a verdiği yeni bir ekonomik istikrar programı hazırlama görevi alelacele yerine getirilmiş, formatına uydurulmuştur. Kaldı ki IMF tarafından hazırlanmış paket program eksiler artılar derinlemesine hesaplanmadan çok kısa sürede sonuçlandırılmış ve işte 24 Ocak' ta da kamuoyuna görücüye çıkmıştır. 24 Ocak Kararları genel özellikleri yönünden standart bir IMF (Uluslararası Para Fonu) reçetesidir. İhtilal bundan sonrası için artık kaçınılmazdır fakat esas darbe 24 Ocak' tır.

‘Demirel Hükümeti’ nin 24 Ocak 1980 tarihinde aldığı kararlar, Türkiye'nin kaderini belirleyen mihenk taşlarından birisi olduğuna kuşku yok. Türkiye 1970'lerin ikinci yarısında çok zor bir dönemden geçti. 70'li yılların sonunda ağır bir döviz darboğazına girdi. Hep öyle olmuştur. Hükümetler köşeye sıkışmadan radikal kararlar alamazlar. 24 Ocak Kararları da bu genellemeden kurtulamadı. Çıkış, Özal'ın başkanlığında, benim de dâhil olduğum küçük bir grup tarafından hazırlanan önlemlerle bulunmaya çalışıldı. Türkiye o güne kadar yıllarca birçok alternatif ekonomi politikalarını tartıştı. 24 Ocak Kararları bu tartışmalara bir nokta koydu. Piyasa sistemi ve liberalleşmeye dayalı bir büyüme strateji bu kararların sinyali ile başladı ve sürdü. Kararlar, kambiyo ve yabancı sermaye konularında liberalleşme yanında, birikmiş bazı sorunların çözümü de hedeflemişti. O tarihlerde garantisiz dış borç diye adlandırılan ve ithal edilip paraları ödenmeyen 3 milyar dolara yaklaşan borçlar başımızı ağrıtan konuların başında geliyordu. Turgut Bey, görevi bana verdi. Değişik bir borç ödeme sistemi geliştirip, kararnameyi yazdım. Kelimesi değişmeden kararlar içerisinde yer aldı¹²⁵.’

Aslında 24 Ocak günü Bakanlar Kurulu' ndan geçecek olan bu paket programdan kimsenin haberi yoktur. Ekonomik istikrar programı adı altında kararlar okundukça ve kararlar alınmaya başladıkça herkes şaşkınlığa uğrar. İlk alınan karar devaluasyondur, sonrasında ağır zamlar gelecektir.

Artık kalkınma "ithal ikameci" bir anlayışa değil "ihracata yönelik" olacaktı. Yatırımlar sadece iç piyasa hesabıyla değil dış piyasalar da hesaba katılarak planlanacaktı. Ekonomide öncelik kamuda değil özel sektörde olacaktı. Fiyatlar piyasa şartlarında belirlenecek ekonomide tedrici bir serbestleşmeye geçilecekti. Bu Türkiye ekonomisinin dünya ile bütünleşmesi, serbestleşmesi ve kararların dünyadaki gelişmelere göre verilmesi

¹²⁵ Gazi Erçel, ‘Tarihten Bir Yaprak: 24 Ocak Kararları’, Vatan Gazetesi, 25.01.2007

anlamına geliyordu. Bu durum Türkiye için yeni bir gelişmeydi. Kamu ağırlıklı ve devlet kontrollü ekonomiden piyasa merkezli ve özel sektör ağırlıklı bir ekonomik yapıya doğru evrilmenin zihinde ve diğer toplumsal alanlarda da yansıması olacaktı elbette. Ekonomideki dünya ile bütünleşme ve liberalleşmenin siyaset ayağı, uzun yıllar eksik kalmıştır. Özellikle doksanlı yıllardan sonraki Avrupa Birliği süreci bağlamında gerçekleşen gelişmeler, ekonominin yanında siyasette de Avrupa ile bütünleşme ve demokratikleşme çabaları gündeme gelmiştir. Bir bakıma Türkiye'nin son çeyrek asırdaki liberal-demokratik değerler temelinde yeniden yapılanmasının yolunu 24 Ocak Kararları açmıştır. Bu sebeple bu kararlar Türkiye için bir dönüm noktasıdır ¹²⁶.

24 Ocak Kararlarını oluşturan başlıca düzenlemeler:

*İç pazara dönük ‘ithal ikamesi’ modeli yerine ‘ihracata yönelik sanayileşme’ modelinin benimsenmesi,

*Aşırı değerlenmiş döviz kuru yerine ‘gerçekçi kur’ politikasının benimsenmesi ve bunu sağlamak için radikal devluasyonlardan kaçınılması,

*Faiz hadlerinin devletin değil, piyasadaki fon arz ve talebinin belirlemesi,

*Yüksek faizin yanı sıra sınırlı para-kredi politikasının da iç talebi, dolayısıyla enflasyonu denetleyici bir araç olarak kullanılması,

*Fiyat denetimlerinin mümkün mertebe kaldırılması ve fiyatların arz-talebe göre piyasada belirlenmesinin sağlanması,

*Kamu kesimince üretilen temel mallarda sübvansiyonların kaldırılması ya da azaltılması, böylece bu mallarda hatırı sayılır zamların çekinmeden yapılması,

*KİT reformu yapılarak bu kuruluşların karsız istihdam depoları olmaktan kurtarılması,

*Bir yandan kamu harcamaları kısıılırken, diğer yandan kapsamlı bir vergi reformuyla bütçe denkliliğinin sağlanması,

*Yabancı sermayeyi özendirmek için yeni önlemler alınması, bu arada devlet tekelindeki kimi üretim alanlarının da yerli ve yabancı özel sermayeye açılması¹²⁷

¹²⁶ Davut Dursun, ‘‘24 Ocak Kararları’ nı Hatırlayalım’’, Yeni Şafak Gazetesi, 27 Ocak 2009 Salı

¹²⁷ Osman Ulugay, ‘‘24 Ocak Deneyimi Üzerine’’, Hil Yayınları, 1984, s.21

24 Ocak kararları ile yıllarca süren dışa kapalı ekonomik model değişim geçirmiştir. İhracata ağırlık verilmiş, döviz gelirlerinin artması sağlanmıştır. Türk Lirası' nın değeri yabancı paralara göre düzenlenmiş, devalüe edilmiştir. Dolar kuru 47 liradan 70 liraya çıkarılmıştır. Katma değer vergisi ve kurumlar vergisi muafiyeti getirilmiştir. Döviz tahsis edilmiş, döviz alım satımı serbest bırakılmıştır. İşçi ve memur maaşlarındaki artış kısılmış, iç talep azaltılmıştır. Dolayısıyla ekonomi daralmış ve enflasyon düşmüştür. En önemlisi işçi ve memurlar büyük bir darboğaza itilmiş ve halk terörden sonra bir de korkunç zamlarla boğuşmak zorunda bırakılmıştır.

*Gazete kağıdının kilosu 9 liradan 40 liraya çıktı.

*Kömüre yüzde 100 zam yapıldı.

*Demir-çeliğe yüzde 50 zam geldi.

*Çimentonun tonu 3500 lira oldu.

*Et ve Balık Kurumu mağazalarında kıyma 250 liraya, gövde eti 240-250 liraya çıktı.

*Kilosu 145 lira olan salam 300, 150 lira olan sosis 275, 180 lira olan sucuk 425 lira olmuştu.¹²⁸

24 Ocak 1980 aynı zamanda çok köklü sosyolojik bir dönüşümün de başlangıç noktası oldu. Çok kanallı televizyonlara geçiş... Konvertibilite... 1989 sonrası teknolojik yenilenme... Güneydoğu' daki sarsıntılı dönem... Bu dönemin Doğu` daki feodal ilişkileri çözmesi... Cumhuriyet tarihinin en büyük iç göçü... Türkiye` nin Gümrük Birliği ile beraber rekabet üretir hale gelmesi... Derviş yasaları... IMF ile Standby anlaşması... AB` nin uyum yasaları... Kısacası 29 yıldır muazzam bir alt üst oluş yaşıyoruz¹²⁹.

¹²⁸ Bülent Ruscuklu, ‘‘Demokrat Partiden 12 Eylül’ e’’, Alfa Yayınları-İstanbul, 1. Basım: Eylül 2008, s.368

¹²⁹ Mehmet Altan, ‘‘24 Ocak 1980 bir Milattır’’, Star Gazetesi, 24 Ocak 2009

II- VE 12 EYLÜL / GENÇLİĞE VURULAN DARBE

1971' den 1980' deki askeri darbeye kadar Türkiye' de tek bir hükümet değil 10 hükümet kuruldu. Sırasıyla:

Sıra	Başbakan	Görev Süresi
33	I. Erim Hükümeti - İsmail Nihat ERİM	26.03.1971- 11.12.1971
34	II. Erim Hükümeti - İsmail Nihat ERİM	11.12.1971- 22.05.1972
35	Melen Hükümeti - Ferit MELEN	22.05.1972- 15.04.1973
36	Talu Hükümeti - Mehmet Naim TALU	15.04.1973- 26.01.1974
37	I. Ecevit Hükümeti - Bülent ECEVİT	26.01.1974- 17.11.1974
38	Irmak Hükümeti - Mahmut Sadi IRMAK	17.11.1974- 31.03.1975
39	IV. Demirel Hükümeti - Süleyman DEMİREL	31.03.1975- 21.06.1977
40	II. Ecevit Hükümeti - Bülent ECEVİT	21.06.1977- 21.07.1977
41	V. Demirel Hükümeti - Süleyman DEMİREL	21.07.1977- 05.01.1978
42	III. Ecevit Hükümeti - Bülent ECEVİT	05.01.1978-12.11.1979
43	VI. Demirel Hükümeti - Süleyman DEMİREL	12.11.1979-12.09.1980

Kaynak: <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/hukümetler.htm>

Hükümetler kuruldu, hükümetler bozuldu sonra yenileri kuruldu. Parti liderleri kendi kişisel çıkarlarından, koltuk sevdasından- ihtiraslarından, karşılıklı polemiklerden ve elbette

yersiz kararlarından, olumsuz tutumlarından ve biraz da eksik liderlik özelliklerinden gözlerinin önündeki dağ tepe olmuş sorunları göremediler. Birbirleriyle o kadar meşguldüler ki, laf yetiştirmekte öyle sabırsızdılar ki, ülkenin yok oluşuna müdahale etmek dışında toplumu girdaba itmek üzere ellerinden geleni arkalarına koymadılar. Çözülüşe seyirci kaldılar ve adeta darbeye davetiye çıkardılar. Terör bir yandan, ekonomik kriz-yokluk öte yandan halkın gırtlığına çöken eli çekmekte geç kaldılar ve darbe senaryosunun hazırlanmasına sebebiyet vererek ülkeyi tekrar bir başka dipsiz kuyuya attılar.

Demirel hükümetine askeri müdahale olabileceği yönünden çeşitli vesilelerle haberler verilmiştir. Hatta bir MİT yetkilisi, bu yöndeki gelişmeleri Demirel'e anlatır. Fakat Demirel kendisine MİT tarafından bu yönde resmi bir rapor hazırlanmadığını belirterek anlatılanlara önem vermez. Ancak zaten MİT darbeleri, hiçbir zaman resmi raporlarla bildirmemiştir. Çünkü yasalar silahlı kuvvetlerle ilgili istihbaratı yasaklamıştır. Dolayısıyla MİT'in silahlı kuvvetler içerisindeki darbeci askerleri saptaması ve bunu resmi rapor haline getirmesi suç teşkil etmektedir¹³⁰.

Ülkede olumsuz olaylar zincirleme geliştikçe askerler de boş durmuyordu elbet. Üstelik her negatif gelişmeden sonra rahatsızlıklarını artık gizleyemez duruma gelmişlerdi. En son 30 Ağustos'ta MSP lideri Erbakan Zafer Bayramı kutlamalarına katılmayı reddedince, 6 Eylül'de Konya'da İsrail'in Kudüs'ü işgali sebebiyle düzenlenen mitingde farklı sloganlar atılınca ve bir üniversitede de İstiklal Marşı okunurken bazı öğrenciler ayağa kalkmayıp marşı protesto edince askeri kanatta ger dönülmez adımlar atılmış oldu, ipler iyice kopmuştu. Darbe artık tek çareydi!

30 Ağustos Mesajı'nda sert uyarılar yapıldıktan sonra Bayrak Harekât Emri 1, 2, 3 ve 4 Eylül günlerinde, ilgili bütün komutanlıklara özel kuryelerle iletilmiş, komutanların 5 Eylül'den itibaren her an hazır olmaları istenmişti. Akabinde 8 ve 9 Eylül günleri Evren başkanlığında kuvvet komutanlarının katıldığı toplantılar yapılarak son hazırlıklar gözden geçirilmişti. Bayrak Harekât Emri'nin 12 Eylül 1980 tarihinde saat 03.00'de icra edilmesi kararı alınarak ilgililere bildirilmiştir. İlginçtir ki 11 Eylül günü olağan haftalık görüşmesi için Çankaya Köşkü'ne çıkan Evren ile Cumhurbaşkanı Vekili Çağlayangil arasında ordunun durumu konuşulmuştur. "Orduda bir sıkıntı var mı?" sorusuna Evren gayet soğukkanlı ve net bir şekilde "önemli bir sıkıntının" olmadığı cevabını vermiş, açık vermemeye özen göstermiştir. Yine gariptir ki darbenin gerçekleştiği ertesi günü Çağlayangil'i telefonla arayan Evren "Yönetime el koyacağız diyemezdik" diyerek gönül almaya çalışmıştır.

¹³⁰ Tuncay Özkan, "Bir Gizli Servisin Tarihi (MİT), Milliyet Yayınları, 6. Baskı, İstanbul-1999, s.205

Silahlı Kuvvetler' in politikaya müdahalesinin sivil ve askeri olmak üzere iki farklı nedeni bulunmaktadır. Toplumsal bir sistemde, mevcut seçeneklerin yokluğunda silahlı kuvvetler devletin politik gücü haline gelirse veya kararsızlığın hüküm sürdüğü dönemde silahlı kuvvetler yönetimi ele alırsa veya sivil politikaların bozulduğu dönemlerde silahlı kuvvetler düzeni tekrar sağlayabilen tek örgütse ve politik şiddet olduğunda çözümün silahlı kuvvetlerde arandığı, bu durumlar askeri müdahaleye zemin hazırlamaktadır¹³¹.

Ve beklenen an gelmiştir...Önce 5 Eylül 1980 Cuma günü olarak belirlenen müdahale bazı nedenlerle bir hafta sonrasına ertelenmişti. 12 Eylül 1980 Cuma günü ise saatler 04:00' ü gösterdiğinde uzun süredir hazırlığı yapılan ihtilal yürürlüğe geçti. Önce TRT' de İstiklal Marşı çalındı, sonra yayına geçildi, Harbiye Marşı çalındı ve marş biter bitmez TSK' nın 1 numaralı bildirisi okundu. Türkiye artık bambaşka ufuklara yelken açıyordu, geçmiş artık çok gerilerde kalacak ve hiçbir şey eskisi gibi olmayacaktı.

Milli Güvenlik Konseyi' nin 1 Numaralı Bildirisi şöyleydi:

''Yüce Türk Milleti;

Büyük Atatürk' ün bize emanet ettiği ülkesi ve milletiyle bu bütün olan, Türkiye Cumhuriyeti Devleti, son yıllarda, izlediğiniz gibi dış ve iç düşmanların tahriki ile, varlığına, rejimine ve bağımsızlığına yönelik fikri ve fiziki haince saldırılar içindedir. Devlet, başlıca organlarıyla işlemez duruma getirilmiş, anayasal kuruluşlar tezat veya suskunluğa bürünmüş, siyasi partiler kısır çekişmeler ve uzlaşmaz tutumlarıyla devleti kurtaracak birlik ve beraberliği sağlayamamışlar ve lüzumlu tedbirleri almamışlardır. Böylece yıkıcı ve bölücü mihraklar faaliyetlerini alabildiğine arttırmışlar ve vatandaşların can ve mal güvenliği tehlikeye düşürülmüştür.

Atatürkçülük yerine irticai ve diğer sapık ideolojik fikirler üretilerek, sistemli bir şekilde ve haince, ilkokullardan üniversitelere kadar eğitim kuruluşları, idare sistemi, yargı organları, iç güvenlik teşkilatı, işçi kuruluşları, siyasi partiler ve nihayet yurdumuzun en masum köşelerindeki yurttaşlarımız dahi saldırı ve baskı altında tutularak bölünme ve iç harbin eşliğine getirilmişlerdir. Kısaca devlet güçsüz bırakılmış ve acze düşürülmüştür.

¹³¹ Nursen Mazıcı, "Türkiye'de Askeri Darbeler Ve Sivil Rejime Etkileri", 9. Baskı, Gür Yayınları-İstanbul, 1989, s. 64.

Aziz Türk Milleti:

İşte bu ortam içinde Türk Silahlı Kuvvetleri, İç Hizmet Kanununun verdiği Türkiye Cumhuriyeti'ni kollama ve koruma görevini yüce Türk Milleti adına emir ve komuta zinciri içinde ve emirle yerine getirme kararını almış ve ülke yönetimine bütünüyle el koymuştur. Girişilen harekâtın amacı, ülke bütünlüğünü korumak, milli birlik ve beraberliği sağlamak, muhtemel bir iç savaşı ve kardeş kavgasını önlemek, devlet otoritesini ve varlığını yeniden tesis etmek ve demokratik düzenin işlemesine mani olan sebepleri ortadan kaldırmaktır.

Parlamento ve Hükümet feshedilmiştir. Parlamento üyelerinin dokunulmazlığı kaldırılmıştır. Bütün yurttaki sıkıyönetim ilan edilmiştir. Yurt dışına çıkışlar yasaklanmıştır. Vatandaşların can ve mal güvenliğini süratle sağlamak bakımından saat 05'den itibaren ikinci bir emre kadar sokağa çıkma yasağı konulmuştur.

Bu kollama ve koruma harekâtı hakkında teferruatlı açıklama bugün saat 13.00' deki Türkiye Radyoları ve Televizyonun haber bülteninde tarafımdan yapılacaktır. Vatandaşların sükûnet içinde radyo ve televizyonları başında yayınlanacak bildirimleri izlemelerini ve bunlara tam uymalarını ve bağrından çıkan Türk Silahlı Kuvvetleri' ne güvenmelerini beklerim¹³².

Askeri müdahaleye yol açan nedenlerden en önemli ve fonksiyonel olanı, sivil otoritenin sorunları çözememesidir. Böyle bir durumun yaşanması askeri müdahale için en önemli nedenini oluşturmaktadır. Sivil otoriteye ve sivil politik hayata müdahale yaşanan sorunların siviller tarafından çözülmediği gerekçesi ile yapılmakta ve kolay bir şekilde meşruluk kazanmaktadır. Politik yönetimin başarısızlığından kaynaklanan böyle bir durumda müdahalenin nedeni, politik kaynaklı olduğu söylenebilmektedir¹³³.

Müdahalenin duyurulması konusunda herhangi bir problem yaşandı mı?

--Gece yarısı TRT Genel Müdürü' nü 12 Eylül akşamı çağırdım. Göndermedik. Doğan Kasaroğlu' nu misafir ettik. Nasıl duyuracağız? Gece yarısı 12' de bütün linkler susuyormuş. Kasaroğlu' nu alıkoymamız iyi oldu. Emir verdi. Sıkıyönetim komutanı emir verdi diye sabaha

¹³² 12 Eylül Belgeleri, (Kaynak:T.C.Devlet Başkanı Orgeneral Kenan Evren' in Söylev ve Demeçleri-Başbakanlık Basımevi-1981 (9 Eylül 2000), www.belgenet.com

¹³³ Ahmet Cemil Ertunç, **Cumhuriyetin Tarihi**, Pınar Yayınları , 2. Baskı, İstanbul, 2004, s. 414

kadar çalışacaksınız. Onun üzerine 4' ten itibaren radyolar bilgi vermeye başladı. Trabzon yalnız çalışmamış. Arıza olmuş¹³⁴.

İhtilalın her aşaması derinlemesine hesaplanmıştı. Yasama ve yürütme yetkilerini kullanmak üzere bir Milli Güvenlik Konseyi kurulmuştu ve Genelkurmay Başkanı Orgeneral ‘‘Kenan Evren’’, Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral ‘‘Nurettin Ersin’’, Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral ‘‘Tahsin Şahinkaya’’, Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral ‘‘Nejat Tümer’’ ve Jandarma Genel Komutanı Orgeneral ‘‘Sedat Celasun’’ dan oluşuyordu. Üstelik Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren aynı zamanda Devlet Başkanlığı görevini de üstlenmişti. MGK, aynı zamanda koyduğu kuralları ve kararları da ‘‘Bildiri’’ ve ‘‘Karar’’ biçiminde adlandırarak numaralandırmıştı. İlk bildiriden itibaren tüm yurttaki sıkıyönetim ilan edilmiş ve ilk bildiriye de sonraki beş bildiri takip etmişti.

12 Eylül fikrinin siyasal ve toplumsal algılayış perspektifinin adeta kristalize olduğu en önemli ve kalıcı projesi Milli Güvenlik Kurulu (MGK) olmuştur. 1980 öncesinde yükselen şiddetin gerisinde, muktedir olmayı başaramayan sivil iktidarların yattığı gerçeğinden de hareketle, bu kurul ‘‘icracı’’ yetkilerle donatılmış, paralel bir hükümet düzeyine yükselmiştir. Bu nedenle, MGK 30 Temmuz 2003 tarihine kadar kamusal yaşamın her alanına ve sorununa güvenlik mülahazaları ile el koyan ve anayasal seçilmiş kurumlarının önüne geçen bir rol oynamıştır¹³⁵.

İlk bildiride harekâtın amacı, ülke bütünlüğünü korumak, milli birlik ve beraberliği sağlamak, muhtemel bir iç savaşı ve kardeş kavgasını önlemek, devlet otoritesini ve varlığını yeniden tesis etmek ve demokratik düzenin işlemesine mani olan sebepleri ortadan kaldırmak olarak belirtilmektedir. Milli Güvenlik Konseyi (MGK) bu bildiriyle, parlamentoyu ve hükümeti feshederek, parlamenterlerin dokunulmazlıklarını kaldırmıştır. Bütün yurttaki sıkıyönetim ilan edilerek, yurt dışına çıkış yasağı getirilmiştir. Ayrıca vatandaşların can ve mal güvenliği açısından ikinci bir emre kadar saat 05:00’ den itibaren sokağa çıkma yasağı konmuştur¹³⁶.

Şüphesiz bildirinin radyodan okunduğu sırada parti liderlerine de darbe sonrası ikamet edecekleri yerler tebliğ edilmiştir. Liderlerden sadece Alparslan Türkeş evinde bulunamamış,

¹³⁴ Doç. Dr. Davut Dursun, ‘‘Kenan Evren’ le söyleşi-‘‘12 Eylül Darbesi / Hatıralar, Gözlemler, Düşünceler’’, Şehir Yayınları, İstanbul, Ocak 2005, s. 169

¹³⁵ Ümit Cizre, ‘‘12 Eylül’ ün ‘‘Anti’’ Gündeminde Toplum’’/ ‘‘12 Eylül ve Kimlik Politikaları’’ -Toplumsal Tarih Dergisi-Tarih Vakfı, 31.08.1995

¹³⁶ Resmi Gazete, 12.09.1980, Sayı:17103

diğerleri sessiz sakin Etimesgut Askeri Havaalanı' na götürülmüşler ve akabinde gidecekleri yere ulaşımını sağlanmıştı.

Eski Ülkü Ocakları ve MHP Gençlik Kolları genel başkanlarından Ramiz Ongun:

‘‘11 Eylül akşamı 8.00 civarında telefon geldi. Turhan Koçal Bey' in evindeymiş. Beni oraya çağırdılar. Genel Başkan orada biz biraz özel konuştuk. Bana bir şeyler olduğunu söyledi. Ben oradayken Mustafa Mit, Yaşar Okuyan ve gençlik kollarından bazı arkadaşlarımız da geldiler. Orada karşılaştığımız yer Halil Şıvgın' ın evi oldu. Halil Şıvgın bir arkadaşımız ama MHP' li olarak, ülkücü olarak da pek bilinmeyen bir arkadaşımız... Hanımı da ülkücü gelenekten gelen Taşer ailesinin çok şuurlu bir kızıydı. Onun için orayı emniyetli bulduk. Oraya götürdük. Öyle bahsedildiği gibi çok yer falan gezmedik. Direk götürdük. İşte bazı MHP' lilere gidildi, onlar kabul etmedi, oraya gidildi gibi falan yok. İlk karşılaştığımız yer orasıydı, oraya götürdük¹³⁷.’’

Ertesi günü teslim oldu.

Alparslan Türkeş kendisi için, 13 Eylül' de yayınlanan bildirisinin ardından, 14 Eylül' de Merkez Komutanlığı' na teslim oldu. Aslında bazı kesimler mesela Bülent Ecevit bizzat kendisi de darbenin Alparslan Türkeş tarafından yapıldığını sanıyordu. Oysa durum farklıydı. Her şey hiyerarşik düzen içinde yapılmıştı. Siyasi parti liderleri bir süre gözetim altında tutulduktan sonra Demirel ve Ecevit evlerine gönderilirken Erbakan ve Türkeş tutuklandılar. Üstelik uzun zaman da hapiste kaldılar. Aslında bu karar bile askeri kanadın siyasilere farklı bakış açısı geliştirdiklerini ve bu perspektiften onlara tavır aldıklarını ortaya koymuştu. Zira 12 Eylül' ün en ağır faturaları MHP ve MSP' ye çıkmıştı.

Bir müddet sonra Erbakan ve arkadaşları berat etmiş, Türkeş' in davası da zaman aşımına uğramıştı. Zaman aşımı sebebiyle o da berat etmişti.

‘‘Siyasi Parti Liderlerini evden aldırmanız nasıl oldu?’’

--Gece yarısı bir asker, bir subay giderdi, ‘‘Sizi almak için geldik’’ dese kalp krizi geçirebilirdi. Müsteşar kalp krizinden öldü, müdahaleyi duyar duymaz. Tanıdık bir isim

¹³⁷ Dr. Arslan Tekin, ‘‘Milliyetçi Hareket' te Yeni Dönem ve Dr. Devlet Bahçeli’’, 2baskı, İstanbul 1998, s.88-90

verdim, o söylesin diye. İyi niyetle yaptım. Erbakan' a da tanıdığı bir subayı gönderdik. Ecevit' e sanıyorum İrfan Özaydınlı Bey' i gönderdik.''¹³⁸

Demirel, Ecevit ve Erbakan gözaltına alınmış, ancak MHP lideri Türkeş evinde bulunamamıştı. Bu işe en çok Evren' in canı sıkılıyordu. Türkeş' in bir karşı darbe yapacağı haberleri yayılıyordu. Türkeş' in bir an önce bulunması için kesin emir verdi. Darbeden üç gün sonra saflar netleşince Türkeş kendiliğinden teslim oldu ¹³⁹.

Parti genel başkanlarına tebliğ edilen yazı şöyledir:

''Yapılan bütün uyarılara rağmen, siyasi partilerin takındıkları uzlaşmaz tutum ve aşırı uçlara sempati gösterilmesi veya destek sağlanması; anarşi, terör ve bölücülüğü büyük boyutlara ulaştırarak ülkemizi parçalanma noktasına getirmiştir.

Türk Silahlı Kuvvetleri, ülke bütünlüğünü korumak, milli birlik ve beraberliği sağlamak, muhtemel bir iç savaşı ve kardeş kavgasını önlemek Devlet otoritesini ve varlığını yeniden tesis etmek ve demokratik düzenin işlemesine mani olan sebepleri ortadan kaldırmak maksadıyla, İç Hizmet Yasasının kendisine tevdi ettiği Cumhuriyeti kollama ve koruma yetkisine dayanarak yüce Türk Milleti adına ülke yönetimine el koymuştur. Parlamento ve Hükümet feshedilmiş, siyasi faaliyetler durdurulmuştur. Parlamento üyeliği sıfatınız kaldırılmıştır. Hiçbir konuda beyanat vermeye yetkiniz yoktur.

Can güvenliğiniz Türk Silahlı Kuvvetlerinin teminatı altındadır. Bu maksatla, emniyet içinde evinizden havaalanına götürülecek, oradan uçakla (Hamzakoy/ Gelibolu'ya) (Uzunada/ İzmir) () gideceksiniz. Arzu ettiğiniz takdirde ailenizi de yanınızda götürebilirsiniz. Geçici bir süre ikamet edeceğiniz adres aşağıdadır. Bir saat içinde hazırlanıp harekete hazır olduğunuzu güvenliğiniz için gelen subaya bildiriniz. Talimatı getiren subayın ikazlarına uyunuz.*

Bu talimat ile belirtilenler dışındaki her türlü tutum ve davranışınız suçtur. Rica ederim.

*Kenan EVREN
Orgeneral, Genelkurmay ve
Milli Güvenlik Konseyi Başkanı*

¹³⁸ Doç. Dr. Davut Dursun, -Kenan Evren' le söyleşi-''12 Eylül Darbesi / Hatıralar, Gözlemler, Düşünceler'', Şehir Yayınları, İstanbul, Ocak 2005, s. 170

¹³⁹ M. A. Birand vd., ''Demirkırat- Bir Demokrasinin Doğuşu'', Doğan Kitapçılık, 10. Baskı, İstanbul, 2005, s.140

(* Demirel ve Ecevit' e verilen metinde adres Hamzakoy / Gelibolu olarak gösterilirken, Erbakan' a verilen metinde adres Uzunada/ İzmir idi. ¹⁴⁰

Kenan Evren aynı gün yani 12 Eylül 1980' de Anıtkabir' e de gidip, görevi devraldığını yazıyordu.

Türk Silahlı Kuvvetleri' nin Ülke Yönetimi' ne El Koyması Dolayısıyla Anıtkabir Defteri' ne Yazdıkları:

12 Eylül 1980

‘‘Ulu Önderimiz,

Kurduğun Cumhuriyetin, koyduğun ilkelerin sadık ve yılmaz bekçileri olan ve her zaman güvendiğin Türk Silahlı Kuvvetleri' nin, rejimi ve ilkelerini koruyamayan ve milli birlik ve beraberlik içinde bıraktığın güçlü Türk Devleti' ni her geçen gün biraz daha karanlığa ve acze itenlere dur demek, ilkelerine ve demokrasiye yeniden işlerlik kazandırmak için ülke yönetimine el koymak zorunda kaldığı bugün, seni minnet ve şükranla bir kere daha anıyor ve huzurunda saygı ile eğiliyoruz. ’’¹⁴¹

KENAN EVREN

Orgeneral

Genelkurmay ve Milli Güvenlik Konseyi Başkanı

Aslında MGK üyeleri darbe sonrası hemen partileri kapatmamışlardı, siyasi faaliyetleri durdurmuşlardı. Fakat zaman sonra, 1981 yılı içinde partileri de kapattılar. Siyasi liderler ve elbette bazı partililer gözetim altına alındıktan sonra, askerler parti binalarını teslim alma işine koyuldular. Ne kadar evrak varsa el konulup, evraklar çuvallara dolduruldu, kapılar mühürlendi. Bu sayede ne yazık ki parti arşivleri de yok olmuştu. Hatta menkuller ve gayri menkullere de el konulmuştu.

¹⁴⁰ 12 Eylül Belgeleri-(Kaynak:Yalçın Doğan, ‘‘Dar Sokakta Siyaset’’- Kasım 1985 İstanbul Tekin Yayınevi)

www.belgenet.com -

T.Yılmaz Güven, ‘‘Hamzakoy' dan Demokrasi Mahzenine’’(9 Eylül 2000)

¹⁴¹ Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği, ‘‘12 Eylül Öncesi ve Sonrası’’, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2. Baskı, Ankara, Aralık 1981, s.204

El konulan, çuvallara doldurulup götürülen arşive ne oldu? Türkiye' nin siyasi hayatı için bu arşivler çok önemli. Şimdi nerede saklanıyor?

--Sonra takip ettim. Bir kısmını açıp incelemişler. Sonra SEKA' ya kağıt olsun diye göndermişler. Çok da güzel belgeler vardı. Gümüşpala' nın el yazmasıyla notları, mektupları. Bir siyasi tarihe kaynak olabilecek, karar defterinde kararlar vardı. Hepsi gitti. Onu bırakın genel merkezdekileri de öyle yapmışlar. CHP' nin grup toplantı zabıtlarını yok etmişler. DP' ninki kurtulmuştu çünkü Yasıada dosyaları devlet arşivindedir. Müsadere edilmiş o zaman. CHP' ninkini etmemişlerdi. O çok daha büyük bir tarih, 1924' ten başlıyor¹⁴².

Partilerin kapatılması derin bir şoktu herkes için, kimse beklemiyordu. Yıllardır partilerle iç içe olmuş, siyasileri varoluşunun her ücra köşesine kadar taşımış bir ülke için inanılmaz bir gelişme, büyük sürprizdi. Demokrasinin anlamı, demokratik olabilmenin koşuluymdu partiler ama artık yoklardı. Bütün bunlarda Ecevit' in de payı büyüktü. Gözetim süresi dolup da eve gönderildikten sonra boş durmamış, siyasi faaliyetler yasak olduğu halde bir dergi çıkarmaya başlamıştı. Aslında eve döndükten sonra partidaşlarıyla problem yaşamış ve beklenmedik bir şekilde genel başkanlıktan istifa etmişti. İşte o istifanın ardından ‘‘Arayış’’ adında bir dergi çıkararak sesini alt tabana duyurmayı ve onları motive ederek güçlendirmeyi hedeflemişti. Zira en önemli gerekçesi arkadaşlarıyla yaşadığı anlaşmazlıktan çok siyasilere uygulanan yasaklardan uzak durarak, sıradan insanlar gibi sıradan işler yaparak söz sahibi olabilmek ve amacına ulaşmaktı. Ne var ki komutanlara yönelik ağır yazılılarıyla kısa sürede yeniden dikkatleri üzerine çekti ve tutuklandı.

‘‘ Eee üzüldüm ben. Şimdi Ecevit' i severim ama ne yapayım? Şeriatın kestiği parmak acımaz. Kanun çıkarmışız biz, yasak koymuşuz. Buna uymak zorundaydı¹⁴³.’’

16 Eylül 1980 tarihinde ise yani darbeden 4 gün sonra, Kenan Evren ilk basın toplantısını yapıyor ve yerli-yabancı basına harekâtı, harekâtın özünü ve amaçlarını anlatıyordu:

‘‘Harekâtın çok kısa bir zamanda kansız bir şekilde başarılması, aziz milletimizin tümünün isteğinin bir belirtisi ve milletimizin yıkıcı, bölücü ve gerici çevrelere nefretinin en

¹⁴² Doç. Dr. Davut Dursun, -Hüsamettin Cindoruk' la söyleşi- ‘‘12 Eylül Darbesi / Hatıralar, Gözlemler, Düşünceler’’, Şehir Yayınları-İstanbul, Ocak 2005, s. 152

¹⁴³ Mehmet Ali Birand-Rıdvan Akar, ‘‘12 Eylül-Türkiye' nin Miladı’’, Doğan Kitap-İstanbul, 5. baskı, Eylül-2006, s. 153

açık ifadesidir. Halkın yaşantısı normale dönmüştür. Daha da iyileşmesi için bütün gayretler sarf edilecektir.

Bu harekâtın amaçlarını şöyle özetleyebilirim:

1. Milli birliği korumak,
2. Anarşi ve terörü önleyerek, can ve mal güvenliğini tesis etmek,
3. Devlet otoritesini hâkim kılmak ve korumak,
4. Sosyal barışı, milli anlayış ve beraberliği sağlamak,
5. Sosyal adalete, fendi hak ve hürriyete ve insan haklarına dayalı laik ve cumhuriyet rejimini işlerli kılmak,
6. Ve nihayet makul bir sürede yasal düzenlemeleri tamamladıktan sonra sivil idareyi yeniden tesis etmektir.

Bu amaçlara ulaşmak için bize yol gösterecek olan ışık her zaman olduğu gibi Atatürkçülük ve ilkeleridir ¹⁴⁴.’’

Her şey yolunda gidiyordu. Üstelik TSK beklediğinin aksine her hangi bir zorlamayla da karşılaşmamıştı. Basın, sivil kurumlar, aydınlar velhasıl her kesim darbeye el vermişti. Uzun süredir bir kısıkaçta kalıp mucizeyi bekleyen, ruhları hapsedilmiş, gün yüzü görmeye hasret bırakılmış halk TSK’ ni adeta bağına basmıştı. Terör, şiddet, kan gölü, dayatmalar, polemikler, eski surat siyasiler, sağdakiler-soldakiler ve ekonomik buhrandan, yokluktan, yoksulluktan bıkmış halka ilaç gibi gelmişti ihtilal ve ihtilalciler. TSK’ nin buhrana çare bulacağına, yaraları saracağına, her şeyi düzene sokacaklarına ve en önemlisi can güvenliklerinin olacağına yüzde yüz inanmışlar, inandırılmışlardı. Zira MGK üyeleri ‘‘Artık can güvenliğinizi biz sağlayacağız diyerek hedefi 12’ den vurmuşlardı!’’ Halkın duymayı istediği buydu, beklentisi buydu. Bundan sonrasında artık kargaşa, kaos, istikrarsızlık, kalleşlik, düzensizlik istemiyorlardı. Uzun süren bunalımdan sonra huzura ermişlerdi, sakin limanları hak ettiklerine canı gönülden inanıyorlardı. Bunu sağlayacak tek birim TSK’ ydi.

¹⁴⁴ 12 Eylül belgeleri / Evren’ in basın toplantısı, www.belgenet.com

Şüphesiz 12 Eylülcüler, başa gelir gelmez ilk işleri terörle mücadele etmek oldu. Ülkede oluk oluk akan kanın önünü kesmek için yola çıkan komutanlar 2. bildiriyle Sıkıyönetim Komutanları' na tam ve teşekküllü yetki vermişlerdi. Dolayısıyla halkın talebini karşılıksız bırakmayan tutumları sebebiyle hızlı sonuçlar almışlardı. Can güvenliği nihayetinde hızla sağlanmıştı. Devlet yeniden otoriteye kavuşmuştu.

12 Eylül 1980' e gelindiğinde 19 ilde sıkıyönetim uygulanıyordu. 12 Eylül' de diğer illerde de (48 il) sıkıyönetim ilan edildi. Uygulama, 19 Mart 1984 tarihinden başlayarak aşama aşama 19 Temmuz 1987 tarihine kadar tüm illerden kaldırıldı.

MGK her şeyi düşünmüştü ihtilala yol alırken fakat tek sorunu başbakanı. Ülke günlerce başbakansız kalmıştı ve hiçbir aday görev için uygun görülüyordu. Bir müddet Turan Feyzioğlu ismine odaklanıldı, sonraları birilerinin küçük bir partinin başkanı diye eleştirmesi üzerine isim değiştirildi. Askeri Şura' da Bülent Ulusu' ya görevin verilmesi uygun görülüyordu. Askerler Başbakanlık görevini de asker orijinli, yeni emekli- Deniz Kuvvetleri Komutanı olan bir başka askere devretmişlerdi. Kriz başarıyla atlatılmıştı.

Askeri yönetimin hukuki yapılanması açısından önemli bir adım yeni bakanlar kurulunun oluşturulmasıdır. MGK'nın, yürütme işlerini bizzat ve tümüyle yerine getirebilmesi mümkün olmamaktadır. Bu nedenle Bankalar Kurulu oluşturulmasına karar verilmiştir¹⁴⁵.

Bülent Ulusu görevi devraldıktan bir gün sonra, kabinesi onaylanmış ve 21 Eylül' de kabinesi resmen açıklanmıştı. Kabinede 5 emekli asker daha vardı ve 27 bakandan oluşuyordu. Turgut Özal da ekonomiden sorumlu Başbakan Yardımcısı olarak kabinede zirveye oturmuştu.

Askeri yönetim ve MGK, parlamentoyu ve ona dayalı meşru bir hükümeti dağıtmış fakat parlamenter sistemden tamamen uzaklaşmamıştır. Müdahaleden altı gün sonra 18 Eylül 1980'de MGK başkanı ve üyeleri TBMM'de düzenlenen törenle ayrı ayrı yemin ettiler¹⁴⁶.

Bu arada diğer bildirimler de radyolardan kamuoyuna duyurulmaya devam ediliyordu. 2 numaralı bildiri ile Sıkıyönetim komutanlıkları' na yapılan atamalar açıklandı. Her türlü tertip ve tedbirin de onlar tarafından tam yetkiyle yerine getirileceği de bilahare belirtildi. 3 numaralı bildiri ile gıda ve sağlık hizmetleri üzerindeki düzenlemeler duyuruldu.

¹⁴⁵ Sina Akşin, Bülent Tanör ve Korkut Boratav, **Yakınçağ Türkiye Tarihi**, 2. Cilt, Milliyet Yayınları, İstanbul, 2005, s. 34

¹⁴⁶ a.g.e., s.34

Vatandaşların birlik, düzen ve sağlığından birinci derecede belediyelerin sorumlu olduğu beyan edildi. Vatandaşların zaruri ihtiyaçlarını içeren gıda maddelerinin satışı, elektrik, su, havagazı ve toplu taşıma hizmetleri ile sağlık ve temizlik faaliyetlerinin düzenli şekilde yürütüleceği özellikle vurgulanıyordu. 4 numaralı bildiri de MGK üyeleri tanıtılmıştı.

Bütün hava ve deniz limanları ile hudut kapıları çıkışa kapatılmıştı. Sadece yabancı bandıralı gemilerin boğazlardan geçişine izin verildi. Bununla beraber PTT' nin ülkelerarası ve şehirlerarası haberleşme servisleri kontrol altında faaliyetlerine devam edecekti (5 numaralı bildiri). DİSK ve benzeri yapılanmaların, onlara bağlı sendikalar da dâhil olmak üzere faaliyetleri durdurulmuştu (7 numaralı bildiri). 16 Eylül 1980 de Milli Güvenlik Konseyi, ikinci bir emre kadar bütün grev ve lokavtları erteledi. Aranan sendikacılardan 950' si teslim oldu. Grevdeki 51 bin işçi işbaşı yaptı. DİSK ve MİSK yöneticilerinin en geç akşam saat 18.00' de teslim olmaları çağrısı yapıldı. Ayrıca Türk Hava Kurumu, Çocuk Esirgeme Kurumu ve Kızılay hariç diğer tüm kurumların, derneklerin ve hatta bankaların da faaliyetleri bir ikinci emre kadar durdurulmuştu (7 numaralı bildiri). Devlet memurlarının emeklilikleri ikinci bir emre kadar durdurulmuştu (8 numaralı bildiri). Bakanlar Kurulu olmadığı için müsteşarlar bakanlık görevini üstlenmişlerdi. Emniyet teşkilatı da Jandarma Genel Komutanlığı' na bağlanmıştı. (9 numaralı bildiri)

Geçiş rejimi ilk günden sevgiyle karşılanmıştı, sükûnetle karşılanmıştı. Şüphesiz rejimin temel dayanağını da Anayasa Düzeni Hakkındaki Kanun oluşturmaktaydı. 27 Ekim 1980 tarih ve 2324 sayılı bu yasa ‘‘geçici anayasa’’ niteliğini taşımış ve 1961 Anayasası' nın bazı maddelerinin revize edildiği 7 maddeye dayandırılmıştır. Yeni bir anayasa yapılanaya kadar yürürlükte kalacağı deklare edilmiştir ve elbette askeri rejimin kurumsallaşmış olmasının da resmi belgesidir.

Sosyal yapılar, siyasal rejimler, iktisadi sistemler, genellikle canlı organizmalar gibi doğup, yaşayıp ölmezler. Ama bazı durumlarda, özellikle siyasal rejimler söz konusu olduğunda, bunların doğum ve ölüm tarihlerini tespit etmek daha kolaydır. Örneğin 12 Eylül siyasal rejiminin doğumu, 12 Eylül 1980' de yapılan askeri darbeyle yeni anayasanın halkoyu ile onaylanıp yürürlüğe girmesi arasındaki zaman dilimine tekabül eder. Bu zaman dilimi içinde, başta Anayasa olmak üzere, yürürlüğe giren kanunlar, yaratılan yeni kurumlar, tanımlanan yeni yetkiler 12 Eylül siyasal-toplumsal sisteminin yapısını oluşturur¹⁴⁷.

¹⁴⁷ Ahmet İnsel, ‘‘Kurucu Meclis’’, Radikal Gazetesi, 06 / 05 /2007

Milli Güvenlik Konseyi'nin çıkardığı yasaların 1961 anayasasına aykırı olması durumunda bile eski anayasaya aykırılığı üzerinden dava açılmaz ibaresi konulmuştur:

“Bu hususu, bizzat 2324 sayılı Kanunun 3’üncü maddesi de teyit etmektedir:

“Millî Güvenlik Konseyince kabul edilerek yayımlanan bildiri ve karar hükümleri ile yayımlanacak olan kanunların Anayasaya aykırılığı iddiası ileri sürülemez”.

ve de çıkarılan yasalar 1982 Anayasa’sı çıkarılıncaya kadar önceki Anayasa’ nın değişikliği olarak yayımlandığı gün itibariyle yürürlüğe girer ve yasa olarak kabul edilir hükmü getirilmiştir:

“Aynı Kanunun 6’ncı maddesi bu konuda daha da açıklık getirmektedir:

Millî Güvenlik Konseyi bildiri ve kararlarında yer alan ve alacak olan hükümlerle Konseyce kabul edilerek yayımlanan ve yayımlanacak olan kanunların 9 Temmuz 1961 tarihli ve 334 sayılı Anayasa hükümlerine uymayanları Anayasa değişikliği olarak, kanunlara uymayanları da kanun değişikliği olarak yayımlandıkları tarihte yürürlüğe girer (<http://www.anayasa.gen.tr/1982anayasasi.htm./11.Kasim.2008.>)¹⁴⁸.

MGK oldukça basitleştirilmiş yasa yapma usulü (beş kişilik yasama organı) sayesinde, yeni anayasadan önce ve sonra yasalarda köklü değişiklikler yapmıştır. MGK ilk altı ay içerisinde 123, dokuzuncu ayında 175, 1981’in sonuna varıldığında da 51 tanesi yeni yasa olmak üzere toplam 268 yasa çıkarmıştır. 12 Eylül’den itibaren çıkartılan yeni yasalar ve değişiklikleri arasında en önemlileri asayiş, ceza yargılanması ve ölüm cezasının yerine getirilmesine ilişkin olanlarıdır¹⁴⁹.

¹⁴⁸ Erdinç Aydın, ‘**12 Eylül Darbesi ve Ulus’ un Türk Silahlı Kuvvetleri**’, Politika Dergisi, 11/11/ 2008, <http://www.politikadergisi.com/>

¹⁴⁹ Sina Akşin, Bülent Tanör ve Korkut Boratav, **Yakınçağ Türkiye Tarihi**, 2. Cilt, Milliyet Yayınları, İstanbul, 2005, s. 37,39

A-KURUCU MECLİS' İN OLUŞTURULMASI VE 1982 ANAYASASI

Bu tür askeri darbelerden sonra yeni bir anayasa hazırlamak, anayasada istenilen değişikliği yapmak üzere oluşturulan Kurucu Meclis vardır. Kurulun görevi sivillere devredinceye kadar hükmü ve geniş yetkileri vardır. İşte 12 Eylül sonrası da Kurucu Meclis oluşturulmuştu. Kurul önce anayasayı hazırlayacak ve sonra halkın onayına sunacaktı.

Milli Güvenlik Konseyi' nce Haziran 1981 sonunda çıkarılan ‘Kurucu Meclis Kanunu’, daha önce de Devlet Başkanı Orgeneral Kenan Evren’ in çeşitli vesilelerle açıkladığı Parlamenter Demokratik düzenin sağlam temeller üzerinde tesisi programındaki önemli adımlardan birisini teşkil etmektedir. Bu güne kadar Yasama faaliyetleri MGK tarafından deruhte edilmişken, Kurucu Meclis ile birlikte daha geniş bir tabana dayalı ve kamuoyunun çeşitli kesimlerinin görüş ve isteklerini, Yasama faaliyetlerinde daha iyi bir şekilde dikkate alınmasını sağlayacak bir mekanizma oluşturulmuş bulunmaktadır¹⁵⁰.

MGK Genel Sekreteri Orgeneral Haydar Saltık 1 Kasım 1980 günü basın toplantısı düzenleyerek, demokrasiye geçiş programını genel hatları açıklamıştır. Buna göre ilk önce Kurucu Meclis’in teşkiline imkân verecek ön şartlar tamamlanacaktır. İkinci olarak, kurucu meclis hakkında kanun çıkartılacaktır. Üçüncü olarak, Kurucu Meclis’in oluşmasıyla birlikte yeni anayasa hazırlanacak ve halkoyuna sunulacaktır. Son olarak, yeni anayasa ve politik partiler kanuna uygun olarak kurulacak olan partilerin faaliyetleri başlatılacak ve bunun sonucunda yeni seçim kanunu uyarınca genel seçim yapılacaktır¹⁵¹.

Kurucu Meclis iki bölümden oluşuyordu: Milli Güvenlik Konseyi ve Danışma Meclisi. Ancak iki kanat arasında alt-üst ilişkisi geçerliydi. Kesinlikle son söz MGK’ nindi. MGK üyeleri her şeyi kabul etmek, onaylamak zorunda değillerdi. İstedikleri değişiklikleri yapabilir ya da tasarıları, kararları ret edebildiler.

Danışma Meclisi Başkanı Sadi İrmak’ tır ve bu meclis sivil kanadı oluşturmaktadır. 640 aday arasından 160’ ı üyeliğe seçilmiş ve çoğu da devlet memurluğu yapmıştır. Danışma

¹⁵⁰ Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği, ‘‘12 Eylül Öncesi ve Sonrası’’, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2. Baskı, Ankara, Aralık 1981, s. 253

¹⁵¹ Kenan Evren, ‘‘Kenan Evren’ in Anıları’’, 2. Cilt, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1991,s.136-137

Meclisi' nin kendi komisyonlarında ve şüphesiz Genel Kurulu' nda teklifler, tasarılar ve düzeltmeler görüşülecek ve sonra alınan kararlar eşliğinde düzenlemeler MGK' ya gönderilecekti. Tabiki son söz her zaman için MGK' ya aitti. Sonrasında ise Konsey kararı ile yasalaşacaktı. Bütçe Kanunu Tasarısı üzerindeki çalışmalar da MGK tarafından Danışma Meclisi' ne devredilmişti.

Danışma Meclisi önce kendi üyeleri arasından 15 kişilik bir komisyon kurmuş ve akabinde anayasa taslağı üzerindeki görüşmeler 4 Ağustos 1982' de başlamış, 23 Eylül' e kadar sürmüştür. MGK da tasarımı 18 Ekim 1982 tarihinde kabul etmiş ve 20 Ekim 1982 tarihinde de 17844 sayılı Resmi Gazete' de kamuoyuna sunulmuştur. Kenan Evren bizzat kendisi de 24 Ekim 1982' de anayasayı radyo televizyon aracılığıyla halka tanıtmıştır.

Anayasanın geçici bir maddesi ile anayasanın kabulü halinde MGK Başkanı' nın Cumhurbaşkanı olacağı düzenlenmiştir. 20 Ekim 1982 tarihli bir karar ile anayasanın geçici maddelerini ve MGK Başkanının “evet oyu” için yaptığı konuşmaların eleştirilmesi yasaklanmıştır. Ayrıca oy atmayanların sonraki beş yıl da oy atamayacaklarını içeren bir karar yayınlanmıştır. Bu önlemlerin sonucunda 7 Kasım 1982' de yapılan halkoyuna katılım % 91,3 olmuştur. Anayasa % 91,4' lük oy oranıyla kabul edilmiştir. 1982 Anayasası 9 Kasım 1982' de Resmi Gazete de yayımlanarak, geçici maddedeki kurallara göre yürürlüğe girmiştir¹⁵².

Anayasayı yazan kurucu meclisin birinci kanadı olan Milli Güvenlik Konseyi (MGK), darbeyi gerçekleştiren Genelkurmay Başkanı ve kuvvet komutanlarından oluşmaktadır. Kurucu Meclisin ikinci bileşeni olan “Danışma Meclisi” nin ise 160 üyesi vardır. Bu üyelerden 120' si il valilerinin önerdikleri isimler arasından MGK tarafından seçilmiştir; geriye kalan 40 üye ise yine doğrudan doğruya MGK tarafından belirlenmiştir. Şu halde kurucu meclisin sivil kanadı olan Danışma Meclisi' nde gerçekte sivil üyeler yer almamaktadır. Zira Danışma Meclisi üyesi olabilmenin bir koşulu da 11 Eylül 1980 tarihi itibarıyla hiçbir siyasi partiye üye olmamış olmaktır. 1982 Anayasası tamamen sivil toplumdaki kopuk ve partisizleştirilmiş bir mekânda yazılmıştır. Dahası MGK ile Danışma Meclisi arasında MGK' nın üstün olduğu hiyerarşik bir ilişki mevcuttur. Yine bu anayasanın referanduma sunulması öncesinde hiçbir müzakere ve politik tartışma ortamı açılmamıştır. Anti demokratik bir süreçte yazılan bu anayasanın anti demokratik hükümler içermesinden daha doğal bir durum söz konusu olamaz.

¹⁵² Erik Jan Zürcher, “**Modernleşen Türkiye' nin Tarihi**”, Çev. Yasemin Saner Gönen, İletişim Yayınları, 4. baskı, İstanbul, 1999. S.410

Belki de bu nedenle 1982 Anayasası yürürlüğe girişinden bu yana defalarca değişikliğe uğramış ve maddelerinin çoğu kısmi ya da kapsamlı revizyonlara tabi tutulmuştur¹⁵³.

1982 Anayasası cumhurbaşkanına, yüksek yargı organlarının ve Hâkimler-Savcılar Yüksek Kurulu' nun oluşturulmasında çok kapsamlı görevler yüklemiştir. Bununla beraber, 1961'den başlayarak Milli Güvenlik Kurulu, ordunun yürütme üzerinde etkisini gitgide artırmasını sağlayan en önemli kurum olmuştur. Zira 1982 Anayasası, cumhurbaşkanının MGK başkanlığını pekiştirmiştir.

1982 Anayasası ile birlikte Türkiye' de ilk defa Cumhurbaşkanlığı da oylanmıştır. 1982 Anayasası halk oylamasına sunulup kabul edildiği takdirde, devlet başkanı olan, Milli Birlik Komitesi Başkanı Kenan EVREN' in Cumhurbaşkanı olmasını da hükme bağlıyordu. Yani anayasaya evet diyenler aynı anda cumhurbaşkanına da evet demiş oldular. Cumhurbaşkanı için tek isim Kenan Evren' di ve Kenan Evren halk oylamasının kabulü sonucu Cumhurbaşkanı oldu. Dolayısıyla oylama sistemi çok tartışıldı, çok konuşuldu.

“En çok pişman olduğumuz şey budur. “Neye pişman oldunuz?” diye sorarlar. Ben zaten istemedim. Getirdiler bunu, beraber oylayalım, sekreter hazırlamış, getirdi. O kısım zaten Meclis' ten gelmedi, geçici maddelerdir onlar. Konseyde hazırlandı: “Neden böyle yaptınız?” dedim. “Efendim şimdi sizi ayrı onu ayrı oylarsak, sizinki çok çıkarsa anayasayı beğenmeyenler çokmuş, anayasa çok çıkarsa ‘cumhurbaşkanını sevmедiler’ diye polemik çıkacak” dediler. “Yahu ben istemiyorum, dedim, benim kendime güvenim var. Bir kişi olarak da istemiyorum, dedim. Başka adaylar da olsun. Öyle seçim yapılsın. Benimki ayrı sandıkta, anayasa ayrı sandıkta.” Karargah ve arkadaşlar ötekini beraber oylanmasını daha uygun buldular. Bir ara dedim ki: “Nurettin Paşa! Bir aday da sen ol, böyle çirkin, tek aday, kime versin?” “Aman efendim olur mu?” dedi. “İyi ama yarın tenkit mevzuu olacak.” Bile bile yaptım ki en çok pişman olduğum budur. Olmaz olaydı. Ben gene de seçilirdim ve anayasadan fazla oy alırdım. Anayasadan daha fazla oy alırdım¹⁵⁴.”

Evren pişmandı pişman olmasına ama iş işten geçmişti. Hatalar zinciri bu seçimle taçlanmıştı.

¹⁵³ TASAM Başkanı Süleyman Şensoy, “Devlet ve Anayasa “Yeni Bir Anayasa Nasıl Yazılmalı?”, TASAM (Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi), 25/12/2008, www.tasam.org

¹⁵⁴ Doç. Dr. Davut Dursun, -Kenan Evren' le söyleşi-“12 Eylül Darbesi / Hatıralar, Gözlemler, Düşünceler”, Şehir Yayınları-İstanbul, Ocak 2005, s. 179

12 Eylül Müdahalesi'nin ideolojik kamplaşma sonucu devlete yönelen “fesadı” ortadan kaldırma amacıyla yapıldığı ifade edilir. Söz konusu müdahale hukuk alanında devleti topluma egemen kılmayı hedeflemiştir. Aslında devletten çok bürokrasinin toplumu kontrol altına alma girişimi olarak da görülebilir. Bu düşüncenin en somut hali 1982 Anayasasının ilk metni ile getirilen ve 1990'ların sonuna kadar uygulanan sistemdir. 1982 anayasasının oluşum döneminde 1961 Anayasasına yönelik eleştiriler toplumsal karışıklıklara davetiye çıkardığına özellikle vurgu yapılmaktaydı. Anayasayı hazırlayan temsilcilerin halkça belirlenmemesi, oluşturulan meclisin adı gibi yetkilerinin de “danışma” ile sınırlı olması demokrasiyi ve toplumu ikinci plana iten özelliklerdi. Danışma Meclisi' nin kabul ettiği hükümlerin Milli Güvenlik Konseyince çoğu zaman gerekçe göstermeden değiştirilmesi bu görüşü daha da güçlendirir. Anayasanın halk oyuna sunulması sırasında sadece lehte görüşlere izin verilmesi, anayasanın kabulünün aynı zamanda darbe liderinin cumhurbaşkanı seçilmiş sayılması, çoğulcu-özgürlükçü toplumda rastlanamayacak örneklerdir¹⁵⁵.

B- 1982 ANAYASASI VE BAŞLICA ÖZELLİKLERİ

1982 Anayasasının önemli bir bölümü, Konsey yasalarının anayasallaştırılmasına dayanır. Yani Konsey, darbenin hemen ardından kabul ettiği “ Anayasal Düzen Hakkında Kanun” çerçevesinde oluşturduğu yasaları 1982 Anayasa metninde kullanarak, anayasa kuralına dönüştürmüştür. Anayasa taslağı oluşturulurken çıkarılan 65. Madde ile Konsey, çeşitli çevrelerden gelebilecek olumsuz eleştiri ve baskıları da önlemeye çalışmıştır. Ancak, anayasa taslağının basın ve genel kurulda büyük tepkiler yaratması üzerine Konsey, 52 ve 65 sayılı kararları kaldırıp, bu tartışmalara yön vermek için 70 no'lu kararı yayımlar. Bu karar ile görüş açıklayabileceklerin çerçevesi genişletilmiş ancak, tasarımı olumsuz yönde etkileyecek eleştirilerin de çerçevesi daraltılmıştır. Komisyon hazırladığı taslağı “ 17 Temmuz 1982 günü Danışma Meclisi Genel Kuruluna sundu. 200 maddeden oluşan metin yeni Anayasanın yürürlüğe giriş dönemine ilişkin geçici hükümler içermiyor ve siyasal nitelik taşıyan bu konunun düzenlenmesini Milli Güvenlik Konseyi'ne bırakıyordu. Tasarı, DM Genel

¹⁵⁵ Prof. Dr. İlyas Doğan, “Türkiye’ de Çok Partili Dönemde Sivil Toplumun Gelişimi (1945-2000)”, Eylül 2007, s. 90

Kurulunda 23 Eylül 1982 günü bu biçimiyle onaylanarak kabul edildi. 120 üye kabul, 7'si ret, 12'si çekimser oy vermiş, 17 üyede oylamaya katılmamıştı¹⁵⁶.

Nitelikleri:

1. Atatürk milliyetçiliği
2. Demokratik devlet
3. Laik devlet
4. Sosyal devlet
5. Hukuk devleti
6. İnsan haklarına saygılı

1982 Anayasası ile devletin insan haklarına saygılı olacağı belirtilmiştir. Herkesin, kişiliğine bağlı, dokunulamaz, devredilmez, temel hak ve özgürlüklere sahip olduğu anlayışına karşın temel hak ve özgürlüklerin kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklar içerdiği de düzenlenmiştir. Yine 1982 Anayasası gerek devlete karşı ileri sürülüp, korunacak temel hak ve özgürlükler anlayışına gerekse de çağdaş sosyal devletin özgürleştirme anlayışına yer vermiştir. Ancak, 1982 Anayasası bireyin temel hak ve özgürlüklerine devlet otoritesi karşısında daha güçsüz bir konuma sokmuştur.

1982 Anayasası, değiştirilmesi normal kanunlardan daha zor yöntemlere bağlı olan, katı, sert bir anayasadır. 1982 Anayasası'nda değiştirilmeyecek hükümler artırılmıştır. Cumhurbaşkanına, onaylamadığı değişiklikleri halkoyuna sunma yetkisi verilmektedir¹⁵⁷.

1982 Anayasası düzenlemesinde devlet, bireyin ve toplumun hizmetinde bir araç olmaktan çıkarılmış, başlı başına bir amaç haline getirilmiştir. Devletin güvenliği, birey ve toplumun güvenliğinin; devletin çıkarları, birey ve toplumun çıkarlarının önüne geçmiştir. "Birey için devlet" değil, "devlet için birey" anlayışı egemen kılınmıştır.

‘Şimdi diyorlar ki birey midir, devlet midir? Bana sorarsanız ne bireydir, ne devlettir. Hem bireydir hem devlettir. Şimdi yarın öbür gün bireyi birinci sınıfa çıkarırlarsa yine aynı duruma düşerler. Yani devleti güçsüz kılarırsa ellerinden alırlarsa güçleri de yalnız bizim sivil toplum örgütleri dediğimiz güçlere verilerse aynı duruma düşeriz benim kanaatim odur. Diyorlar ki birey mi esastır, devlet mi esastır. Elbette birey esastır. Devlet zaten birey için

¹⁵⁶ Sezer Ayan, ‘‘ Siyasi Yapılanma Sürecinde 1961 ve 1982 Anayasası’’,C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 8, Sayı 2, 2007,s.9

* Kazuistik Anayasa: Her şeyi ayrıntılarıyla düzenlemek isteyen anayasa . (“Çerçeve anayasa” nın karşıtı)

¹⁵⁷ Ergun Özbudun, ‘‘Türk Anayasa Hukuku’’, Yetkin Yayınları, 7. Baskı, Ankara, 2002,s. 59.

vardır. Ama bireyler toplanmış devleti kurmuş. Ne demiş, sen bizi idare et demiş. Sen ona o yetkileri vermezsen neyle yönetecek? Bizim vaktiyle sıkıyönetim komutanlarımızın yetkisiz olduğu döneme benzer¹⁵⁸.’’

1982 Anayasası devlet yapısı içerisinde yürütme organını güçlendirmiştir. Anayasa yürütmenin güçlendirilmesini, bir yandan cumhurbaşkanının diğer yandan da Bakanlar Kurulu içindeki Başbakanın yetkileri artırılarak sağlamıştır. 1961 Anayasası geleneksel yasama üstünlüğüne bağlılık göstermiş, yürütme organına da kuşkulu bakmıştır. Bu durum

1980 müdahalesini gerçekleştirenler tarafından devleti zayıflattığı gerekçesiyle eleştirilmiştir.

Bu zaafın giderilmesi için, 1982 Anayasası’nda yürütme 1961 Anayasası’nda olduğu gibi sadece görev değil, aynı zamanda yetki olarak da düzenlenmiştir¹⁵⁹.

1982 Anayasası da tıpkı 1961 Anayasası gibi kazuistik* bir yöntemle hazırlanmıştır fakat 82 Anayasası 61’ e göre daha kazuistiktir. Yani daha ayrıntılıdır, uzun uzun düzenlemeler içerir. 1961 Anayasası’ nın herhangi bir maddesine tekabül eden 1982 Anayasası maddesi diğerine oranla daha uzun ve ayrıntılı tutulmuştur. En önemli özelliklerinin birisi de 61 gibi tepki niteliği taşımasıdır. 1982 anayasasınının 177 maddesi ve 16 geçici maddesi vardır.

1982 Anayasası daha az özgürlüktür. 1982 Anayasasını yapanlara göre, 1961 Anayasası, otorite – hürriyet dengesini otorite aleyhine bozarak devleti güçsüz bırakmıştır. Toplumun ve milletin yararlarını kişilerin yararının önüne alan bu anlayış 1982 Anayasası’ nı yaparken hak ve hürriyetlerle devlet otoritesi arasındaki dengeyi, devlet otoritesi lehine değiştirmiştir¹⁶⁰.

1982 anayasası karar alma mekanizmalarındaki tıkanıklıkları giderici hükümler getirmiştir.

Yani karar alma sürecine sürat kazandıracak hükümler içerir. 82 anayasası yasama sürecini uzatıcı ve kanunların yapılmasını güçleştirici nitelik taşıyan iki meclis sistemine son vererek cumhuriyet senatosunu kaldırmış böylece yasama süreci süratlenmiş ve basitleşmiştir.

¹⁵⁸ Doç. Dr. Davut Dursun, -Kenan Evren’ le söyleşi-’’12 Eylül Darbesi / Hatıralar, Gözlemler, Düşünceler’’, Şehir Yayınları-İstanbul, Ocak 2005, s. 177

¹⁵⁹ Şükrü Karatepe, ‘’ **Darbeler Anayasalar ve Modernleşme**’’, İz Yayıncılık, 3. Baskı, İstanbul- 1999, s.257

¹⁶⁰ Şükrü Karatepe, ‘’ **Darbeler Anayasalar ve Modernleşme**’’, İz Yayıncılık, 3. Baskı, İstanbul- 1999, s.257

Böylelikle belli bir süre içinde hükümetin kurulamamış olmasından kaynaklanan krizlerin de önüne geçilmek istenmiştir.

12 Eylül müdahalesi, 1961 anayasasıyla sınırları çizilen, devlet-hükümet ayırımına dayanan siyasi denklemin doğasına müdahale etmeden enstrümanlarında, ulusal ve küresel gelişmelere uygun değişikliklere başvurdu. 1961 Anayasası, özerk kurumlar ihdas ederek, sivil ve askeri bürokrasiyi siyasi iktidarın egemenlik tasarrufuna ortak kılmıştı. Bu anlamda, 1982 Anayasası, devlet-toplum ilişkilerinde yeni bir denklemin oluşturulmasından öte, 1961 Anayasası'nın günün koşullarında güncellenmesini amaçlıyordu¹⁶¹.

Türkiye'de 1924 Anayasası'nın 5. maddesinde kuvvetler birliği anlamına gelen bir ifade kullanılmakla beraber aslında fonksiyonlar ayrılığı gerçekleştirilmiştir. 1961 Anayasası da 1924 Anayasası'nın sistemini benimsemiş, ancak yargı organının bağımsızlığı konusunda daha güvenli bir sistem getirmiştir. 1982 Anayasası ise kuvvetler ayrılığı sistemini benimsemekle birlikte, yürütmeyi sadece bir görev değil, aynı zamanda yetki olarak nitelendirmiştir. Bu durum kendisini 1982 Anayasası'nda Olağanüstü Hal Kanun Hükmünde Kararnameleri ile Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinde gösterir.

1982 Anayasasıyla merkeziyetçiliğin artırılması ve cumhurbaşkanının güçlendirilmesi yürütmenin içyapısında yapılan iki önemli değişiklik olmuştur. İdare içindeki özerk kurumlar tasfiye edilerek merkezileşme sağlanmıştır. Özerk kurumlar hakkında devlet içinde devlet olduğu anlayışının geçerli olduğu bu dönemde anayasayla özerklikler esaslı bir şekilde sınırlandırılmıştır. Bir diğer önemli değişiklik ise Cumhurbaşkanı'nın güçlendirilerek 1961 Anayasası'na göre daha aktif bir statü verilmesidir. Bu anlayışın temelinde 1961 Anayasası'nın Cumhurbaşkanına bunalım dönemlerinde daha aktif bir görev vermemesi yatmaktadır. 1961 Anayasası'nda seçimin yenilenmesi için Cumhurbaşkanına kullanılması hemen hemen imkânsız olan yetkiler, 1982 Anayasası'nda daha kullanılabilir duruma gelmiştir¹⁶².

1982 Anayasası bir geçiş süreci öngörmüştür ve bütün anayasalarda olduğu gibi 82 Anayasası'nda da geçici hükümler vardır. Normal yönetime geçiş için bir süreç öngörülmüştür. 1983 halkoylamasıyla direk sivil hayata geçilmemiştir. Bunun için tedricen (yavaş yavaş) bir geçiş uygun görülmüştür ve böylece bir müddet daha sivil hayat

¹⁶¹ Hatem Ete, "27 Mayıs-28 Şubat Parentezinde 12 Eylül"/ Bürokratik Vesayet ve Otoriter Rejim/-Açık Görüş-/ SETA-Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, 14 Eylül 2008<http://www.setav.org/>

¹⁶² Sina Akşin, Bülent Tanör ve Korkut Boratav, "Yakınçağ Türkiye Tarihi", Milliyet Yayınları, 2. Cilt. İstanbul, 2005, s. 48

denetlenmiştir. 1980-1983 arasında doğrudan doğruya askeri yönetim 1983' ten sonra ise metinlerin öngördüğü süreyle bir geçiş süreci yaşanmıştır.

1982 Anayasası, daha az katılımcı bir demokrasi modelini tercih etmiştir. 1982 Anayasası, belli bir ölçüde depolitizasyonu amaçlamıştır. Politik partilerin, gençlik kolu ve benzeri yan kuruluşlar kurmaları yasaklanmıştır. Bununla birlikte politik partilerin dernekler, sendikalar, vakıflar, kooperatifler ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşları ile politik ilişki ve içinde bulunmaları da yasaklanmıştır. Aynı şekilde derneklerin, meslek kuruluşların politik faaliyette bulunmaları da yasaklanmıştır. Tüm bu yasaklar 23 Temmuz 1995 tarih ve 4121 sayılı kanunla yapılan değişiklikle yürürlükten kaldırılmıştır¹⁶³.

Klasik liberal demokrasi sistemi gereğince 61 Anayasası halkın siyasete aktif şekilde katılmasına taraftardır. 82 Anayasası katılımcı demokrasi anlayışını benimsemiş ve belli ölçüde depolitizasyonu amaçlamıştır. Bu amaç anayasanın çeşitli hükümlerine yansımıştır. Bunlar şu hükümlerdir:

a)Siyasi Partilerin teşkilatlanması üzerine yasaklar

b)Siyasi partilerin tüzel kişilerle olan ilişkileri üzerine yasaklar.

c)Siyasi amaçlı direnişler üzerine yasaklar.

d)Dernekler üzerine yasaklar.

e)Dernek gösteri yürüyüş ve toplantıları üzerine yasaklar

f)Kamu kurumları üzerine yasaklar

e)Son olarak da TBMM seçim dönemi 5 yıla çıkmış ve en fazla bir ara seçim yapılabileceği esası konmuştur.

**Sivil toplum kuruluşlarının siyasi partilerle işbirliğinde bulunmalarını ve siyasi faaliyete girmelerini yasaklayan bu hükümlerin hemen tümü 1995' teki anayasa değişikliği ile kaldırılmıştır.

Türk Anayasalarına Başlangıç kısmı eklemeyi 1961 Anayasası başlatmış, 1982 Anayasası da bunu devam ettirmiştir. Askeri müdahalenin nedenlerini belirtmek ve anayasaya

¹⁶³ Kemal Gözler, "Türk Anayasa Hukuku Dersleri", Ekin Yayınları, 2. Baskı, Bursa, 2004,s.51

egemen olan ilkeleri, anayasa yapıcının temel görüşüne açıklık getirmek amacıyla böyle bir yönteme başvurulmaktadır¹⁶⁴.

1982 Anayasası' nın, 176. madde dolayısıyla esas metne dâhil sayılan Başlangıç bölümünde insan hakları kavramının özü olan "insan onuru" kavramına atıfta bulunulmuş (prf. 6), Cumhuriyetin niteliklerinden söz eden 2. maddesinde ise -ki bu madde 4. madde dolayısıyla değiştirilemez, değiştirilmesi teklif dahi edilemez- insan haklarına saygılı, demokratik toplum ve devlet düzeni ilke olarak düzenlenmiştir. Anayasa bu düzenlemeleriyle belli bir anlayış şeklini ifade ederek, insan onuru kavramının çok önemli bir evrensel bir değer olduğunu vurgulamış, bireylerin sırf insan olmaları dolayısıyla doğuştan ya da yaradılıştan itibaren sahip oldukları hak ve özgürlüklerinden faydalanacaklarını belirtmek istemiştir¹⁶⁵.

1982 Anayasası temel hak ve hürriyetleri üçlü bir sınırlama sistemine tabi kılmıştır: Temel hak ve hürriyetlerin sınırlanması, temel hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılmaması, temel hak ve hürriyetlerin kullanılmasının durdurulması.

Anayasa, 12. maddesinde, herkesin, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahip olduğunu belirttikten sonra, bu hakların, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da içerdiğini söyleyerek, sınırlamalara geçmiştir.

1982 Anayasası' nın 12. maddesinin 2. fıkrasında, “ temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder” denilerek, “kişi sahip olduğu hak ve hürriyetleri kendi iradesi doğrultusunda kullanırken bu ödev ve sorumlulukları da göz önünde bulundurmaya zorundadır” ifadesi ile hak ve hürriyetlerin olduğu yerde yerine getirilmesi gerekli ödevlerinde olduğu, kişilerin ancak ödevlerini yerine getirerek, hak ve hürriyetleri kullanabilme imkânına kavuşabileceği belirtilmektedir¹⁶⁶.

13. madde ile temel hak ve hürriyetler, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, milli egemenliğin, milli güvenliğin, kamu düzeninin, genel asayişin, genel ahlak ve sağlığın korunması amacıyla anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak ancak kanunla sınırlandırılabilir.

Temel hak ve hürriyetlerle ilgili sınırlama demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olamaz, öngörüldüğü amaç dışı kullanılamaz.

¹⁶⁴ Şeref Gözübüyük ‘‘Açıklamalı Türk Anayasaları’’, Turhan Kitapevi, Ankara-2003, s.147

¹⁶⁵ Yardımcı Doç. Dr. Mehmet Merdan Hekimoğlu, ‘‘1982 Anayasası’ na Göre İnsan Hakları Kavramı’’, Sosyal Bilimler Dergisi, s.57, <http://sbe.balikesir.edu.tr>

¹⁶⁶ Sezer Ayan, ‘‘ Siyasi Yapılanma Sürecinde 1961 ve 1982 Anayasası’’,C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 8, Sayı 2, 2007,s.21

Suç ve ceza geçmişe yürütülemez, suçluluğu mahkeme kararıyla saptanana dek kimse suçlu sayılmaz.

Yabancıların temel hak ve özgürlükleri milletlerarası hukuka uygun kanunla sınırlanabilir.

Temel hak ve hürriyetlerin kullanılmasının durdurulması ancak savaş, seferberlik, sıkıyönetim ve olağanüstü hal gibi durumlarda vuku bulur. Bu dört durumda temel hak ve hürriyetlerin kullanılması kısmen veya tamamen durdurulabilir. Ne var ki bu dört durumda dahi kişinin yaşam hakkına yani maddi ve manevi varlığının bütünlüğüne dokunulamaz. Ayrıca özellikle kimse din, vicdan, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz

Anayasanın 15. maddesine göre savaş, seferberlik, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde, milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlal edilmemek kaydıyla, durumun gerektirdiği ölçüde temel hak ve hürriyetlerin kullanılması kısmen veya tamamen durdurulabilir veya bunlar için Anayasada öngörülen güvencelere aykırı tedbirler alınabilir

Geçici 15. madde, 12 Eylül 1980 darbesi sonrasında kurulan Milli Güvenlik Konseyi'nin, Konsey döneminde kurulmuş hükümetlerin ve Danışma Meclisi'nin her türlü karar ve tasarruflarından dolayı haklarında cezai, mali veya hukuki sorumluluklarının iddia edilemeyeceğini ve bu maksatla herhangi bir yargı merciine başvurulamayacağı hükmünü içerir ki günümüzde dahi anayasanın en tartışılan maddesidir.

Anayasanın 15. maddesi temel hak ve hürriyetlerin kullanılmasının durdurulmasını, durumun gerektirdiği ölçüyle sınırlamaktadır. Alınan tedbirler, olağanüstü durumun gerektirdiği ölçüde ve olağanüstü durumun ortadan kaldırılmasına yönelik olmalıdır.

1982 Anayasasının 17 nci maddesinde düzenlenen işkence ve eziyet yasağı ile kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamayacağına ilişkin hükümler, burada müstakil bir maddede toplanmıştır. Ayrıca, “eziyet”ten daha geniş kapsamlı olan “kötü muamele” kavramı tercih edilmiştir. İşkence ve kötü muamele yasağı, savaş ve seferberlik dâhil olağanüstü şartlarda bile sınırlandırılmayacak mutlak bir yasaktır. Hiçbir şart altında, hiç kimseye, hiçbir şekilde işkence ya da kötü muamele yapılamaz.

20. madde ile herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz. (Mülga cümle: 3.10.2001-4709/5 md.)

(Değişik: 3.10.2001-4709/5 md.) Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranamaz ve bunlara el konulamaz. Yetkili merciin kararı yirmi-dört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını el koymadan itibaren kırk-sekiz saat içinde açıklar; aksi halde, el koyma kendiliğinden kalkar¹⁶⁷.

23. maddeye göre, vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti vatandaşlık ödevi, ceza soruşturması veya kovuşturması sebebiyle sınırlandırılabilir

1982 Anayasası'nın düzenlenmesi aşamasında rol oynayan çevreler, Anayasanın içeriği ve referandum koşulları bu tepkinin demokrasiyi hedef alan bir tepki olduğunu da açıkça ortaya koyar. İktidar olabilmeyi, baskı ve sınırlandırmalara dayandırılmış bir düzen olmayla eş anlamlı tutan anlayışlar, 1982 Anayasasının da mimarı olmuştur. Yürütmeyi yargıyı da kendine bağlar bir biçimde düzenleyen 1982 Anayasası, otoriter bir düşüncenin ürünüdür. Çünkü demokrasi de sınırlama olsa da, bu baskıya dayalı bir sınırlama hiçbir zaman olamaz ve olmamalıdır da. Osmanlı'dan bize geçen geleneksel devlet anlayışı, ne yazık ki bu baskıcı ve sınırlandırıcı düşüncelerin de ana kaynağıdır. Laik bir düzene, Batıdan ortalama beş yüzyıl gibi yarım asırlık bir zaman kaybıyla ulaşılmış olan toplumumuz, bu düzeni sindirebilecek toplumsal, ekonomik ve siyasal yapıya ne yazık ki hala ulaşmamıştır¹⁶⁸.

Madde 33 gereğince, (Değişik: 23.7.1995-4121/2 md.; 3.10.2001-4709/12 md.) herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma ve bunlara üye olma ya da üyelikten çıkma hürriyetine sahiptir. Hiç kimse bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya zorlanamaz. Dernek kurma hürriyeti ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâk ile başkalarının hürriyetlerinin korunması sebepleriyle ve kanunla sınırlandırılabilir. Dernek kurma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir¹⁶⁹.

¹⁶⁷ 1982 anayasası /www.anayasa.gen.tr

¹⁶⁸ Sezer Ayan, ‘‘ Siyasi Yapılanma Sürecinde 1961 ve 1982 Anayasası’’,C.Ü, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 8, Sayı 2, 2007,s.22

¹⁶⁹ 1982 anayasası, www.anayasa.gen.tr

Madde 87 ile TBMM' nin görevleri belirlenmiştir:

- 1 Kanun koymak değiştirmek ve kaldırmak.
- 2 Bakanlar Kurulu ve bakanları denetlemek başbakan dâhildir.
- 3 Bakanlar kuruluna belli konularda kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi vermek
- 4 Bütçe ve kasın hesap kanunlarını görüşüp karara bağlamak.
- 5 Para basılmasına ve savaş ilanına karar vermek
- 6 Milletler arası antlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak.
- 7 Genel ve özel af ilanına karar vermek.(Üye tamsayısının 3/5 çoğunluğu ile karar verilir.)
- 8 Kesinleşen ölüm cezalarının yerine getirilmesine karar vermek ¹⁷⁰

1982 Anayasasının 101. maddesinde yazıldığı şekilde cumhurbaşkanı 7 yıllık bir süre için seçilir. Aynı madde meclis dışından Cumhurbaşkanı seçilmek için gerekli şartları göstermiş olup, Cumhurbaşkanının iki defa seçilemeyeceğini söyler. Yeni Anayasa, Cumhurbaşkanını geniş yetkilerle donatmıştır.

1982 Anayasası' nın 104. maddesi, yürütme ve özellikle yargı ile ilgili alanlarda Cumhurbaşkanı' na önemli yetkiler vermektedir. Bu maddeye göre Cumhurbaşkanı Anayasa Mahkemesi üyelerini, Danıştay üyelerinin dörtte birini, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve vekilini, Askeri Yargıtay üyelerini, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi üyelerini, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyelerini seçmektedir. Maddenin “Yürütme alanına ilişkin olanlar” başlıklı “b” bendine göre de, yine Cumhurbaşkanı Devlet Denetleme Kurulu üyelerini ve başkanını, Yüksek Öğretim Kurulu üyelerini ve üniversite rektörlerini seçmek hak ve yetkisine sahip bulunmaktadır¹⁷¹.

Madde 104 ile Cumhurbaşkanının görev ve yetkileri belirlenmiştir. Bu maddenin ilk paragrafına göre: “Cumhurbaşkanı Devletin başıdır. Bu sıfatla Türkiye Cumhuriyetini ve Türk

¹⁷⁰ 1982 Anayasası, www.anayasa.gen.tr

¹⁷¹ Ertuğrul Günay, “Zor Seçim: Devlet mi, Demokrasi mi?”, Yeni Şafak Gazetesi, 13.04.2007

Milletinin birliğini temsil eder; Anayasanın uygulanmasını, Devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını gözetir¹⁷².

Zira 1961 Anayasası' na göre 1982 Anayasası ile bazı görev ve yetkilerin kimi kalkmış, kimi değişmiş, ayrıca cumhurbaşkanına, 1961 Anayasası' nda bulunmayan yeni görev ve yetkiler verilmiştir. Mesela 1982 Anayasası' nın getirdiği iki yeni düzenleme var ki çok önemli. 1961'de olduğu gibi, cumhurbaşkanının Türkiye Cumhuriyeti' ni, ulusun birliğini, başkomutanlığını temsil görevi sürüyor fakat 1982' de buna önemli bir nokta daha eklenmiş. Devlet başkanı olarak cumhurbaşkanına, anayasanın uygulanmasını, devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını gözetme görevi de veriliyor. Ayrıca, egemenliğin kullanımında yürütmenin başı olarak cumhurbaşkanını güçlendirecek iki ekleme yapılıyor. Yürütme, artık yalnızca "görev" olarak değil, bir de "yetki" olarak tanımlanıyor. Bu yetkinin kullanımında gücün, artık yalnızca yasalardan değil, doğrudan doğruya anayasanın kendisinden kaynaklanacağı belirtiliyor.

Başbakan ve Bakanlar Kurulu olarak, 1982 Anayasası' yla getirilen en önemli yenilik, Başbakanın önerisi üzerine Cumhurbaşkanı' nca bir bakanın görevine son verebilme yetkisinin tanınmış olmasıdır. Bu yetki parlamento içinde başbakanın otoritesini güçlendirmeye yönelik bir tedbir olarak düşünülebilir. 13 Eylül 1946 tarihli 4951 sayılı kanun, yani bakanlıkların sayısının tespitini tamamen başbakanın teklif ve cumhurbaşkanının onamasına bırakan kanun, 9 Ekim 1984 tarih ve 3046 sayılı " Bakanlıkların Kuruluş ve Görev Esasları Hakkında Kanun" ile değiştirilerek Bakanlık kuruluşunu 1961'e göre daha da zorlaştırılmıştır¹⁷³.

82 Anayasası' nın ilk şeklinde çok belirgin olan 'sınırlı özgürlük', 'vesayetçi demokrasi' ve 'zayıflatılmış hukuk devleti' anlayışı; Anayasa' da, özellikle 1995, 2001 ve 2004 yıllarında gerçekleştirilen kapsamlı değişikliklerle belirli ölçüde törpüledi. Özgürlüklerin, demokrasinin ve hukuk devletinin sınırları kısmen genişletildi. Bununla birlikte, bu alanlara ilişkin sorunlu düzenlemelerin tümü yok edilmedi. Otoriter ve devletçi ruhun izleri hâlâ kendisini göstermektedir. Bu haliyle yürürlükteki Anayasa, ikili bir yapı içermektedir. Bir tarafta özgürlükçü demokrasi anlayışıyla uyumlu olan hükümlerin bulunduğu, diğer tarafta ise bu anlayışla bağdaşmayan hükümlerin var olduğu bir Anayasa ile karşı karşıya bulunmaktayız. Anayasa Mahkemesi' nin konumu ve işleyişi dikkate

¹⁷² Bülent Tanör ve Necmi Yüzbaşıoğlu, "1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku", Yapı ve Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2001, s.318

¹⁷³ ¹⁷³ Sezer Ayan, " Siyasi Yapılanma Sürecinde 1961 ve 1982 Anayasası", C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 8, Sayı 2, 2007, s.14

alındığında, bu ikili yapının, demokratikleşme yanlılarının değil, statükocu güçlerin işine yaradığı görülmektedir¹⁷⁴.

C-1983 YILI GENEL SEÇİMLERİ

Ülkede her şey normalmiş gibi görünüyordu. MGK her şeye hâkimdi. Aslında her şey yasaklanmıştı ama halkın henüz her hangi bir şikâyeti yoktu. 12 Eylül öncesi dibe vuran ekonomi, tıkanan siyaset, siyasal sistemdeki güven erozyonundan bıkan halk hiç bir şeyden sızlanmıyordu, aksine halinden memnundu. Belli başlı bunalımlar aşıldığına göre artık siyaset kurumunun güven tazelemesi, siyaset çehresinin de değişmesi gerekiyordu. MGK sonsuza kadar ülkenin başında kalamazdı, nitekim artık idareyi sivillere devretmek gerekiyordu. Demokrasi adına, her şeyin normale dönmesi adına siviller uzun bir aradan sonra iş başına geçmeliydi. Halkın bir şekilde artık ekonomik, mesleki ya da siyasal düşüncelerini açıklayabilmeleri lazımdı. Ziller seçim için çalışıyordu.

Kurucu Meclisçe kabul edilen 13 Haziran 1983 tarihli ve 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu, genelde seçim sisteminin orantısızlığını arttırıcı, büyük partileri yararlandırıcı ve küçük partileri cezalandırıcı bir yapı göstermektedir. Kanun, NT' nin d'Hondt yönetimini benimsemiş olmakla beraber, buna iki türlü baraj eklemiştir. Birincisi, "genel baraj" adıyla anılmaktadır. Buna göre "genel seçimlerde ülke genelinde, ara seçimlerde seçim yapılan çevrelerin tümünde geçerli oyların yüzde onunu geçmeyen partiler, milletvekili çıkaramazlar" (m.33/1). İkincisi ise, 1968 yılında Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiş olan seçim çevresi barajıdır. Buna göre, "bir seçim çevresinde, kullanılan geçerli oylar toplamının, o çevreden çıkacak milletvekili sayısına bölünmesiyle elde edilecek sayıdan az oy alan siyasi partilere ve bağımsız adaylara milletvekilliği tahsis edilmez" (m.34/2). Aynı maddenin son fıkrası, seçime katılan partilerden hiçbirinin seçim çevresi barajını aşamaması halinde, milletvekilliklerinin barajsız d'Hondt sistemi uyarınca paylaşılacağını hükme bağlamaktadır. Seçim çevresi barajı ve özellikle genel (ulusal) barajın, büyük partiler yararına

¹⁷⁴ Prof. Dr. Fazıl Hüsnü Erdem, (Dicle Üniv. Hukuk Fak. Öğretim Üyesi), ‘‘Göstere Göstere Hayır / Darbe Anayasası’ nı Tartışmaya Açmak’’, Taraf Gazetesi, 11-07-2008

ve küçük partiler zararına çok güçlü bir faktör oluşturduğu kuşkusuzdur. Hiçbir yabancı demokratik ülkede yüzde 5'ten daha yüksek bir genel baraja rastlanmamaktadır¹⁷⁵.

1983 Milletvekili Seçimi Kanununun büyük partileri yararlandırıcı nitelikleri, sadece baraj hükümlerinden ibaret de değildir. Bu kanuna gelinceye kadar her ilin bir seçim çevresi sayılmış olmasına karşılık, 1983 Kanunu, fazla nüfuslu illerin, her biri en çok yedi milletvekilliğini aşmayacak şekilde birden fazla seçim çevresine bölünmesi ilkesine getirmiştir. Bilindiği gibi, seçim çevrelerinin büyüklüğü ile seçim sonuçlarının orantılılığı arasında güçlü bir ilişki vardır. Seçim çevresi küçüldükçe, seçim çevresi barajı yükselir ve küçük partilerin bu barajı aşmaları olasılığı azalır. Dolayısıyla, seçim çevresi küçüldükçe, seçim sonuçlarının orantısızlığı artar ve bu orantısızlık büyük partilerin yararına işler¹⁷⁶.

Yeni anayasa Kasım 1982' de yürürlüğe girmiştir. 12 Eylül 1980' de MGK' ca geçici olarak faaliyetleri askıya alınan politik partiler daha sonra 16 Ekim 1981' de tamamen kapatılmış, 1982 Anayasası' nın kabulünden altı aya yakın bir zaman geçtikten sonra 24 Nisan 1983 tarihli Resmi Gazete' de, politik partilerin kuruluşuna izin veren karar yayınlanmıştır. Bununla birlikte MGK politik faaliyetleri serbest bırakan 76 sayılı kararını almıştır¹⁷⁷.

12 Eylül 1980 darbesinden sonra ilk seçim 1983' te ve 12 Eylül 1980 askeri yönetiminin belirlediği yasal çerçeve içerisinde yapıldı. Partilerin kurulmasına 1983 yılı Mayıs ayında izin verilirken, 6 Kasım tarihi de seçim tarihi olarak belirlendi. Seçimlere katılabilme şartı ise, partilerin Milli Güvenlik Konseyi (MGK) tarafından onaylanmasıydı. 10 Haziran 1983 tarihinde kabul edilen yasa uyarınca seçimde çifte barajlı nispi temsil yöntemi uygulandı. Hem yüzde 10' luk ülke barajı hem de seçim çevresi barajı tatbik edildi. 1983 yılında yeniden partiler kurulmaya başlandı başlanmasına ama 12 Eylül yönetimi seçimlere sınırlı sayıda partinin katılmasını uygun görüyordu. Bu nedenle parti kurucusu olmak isteyen 416 kişi ile milletvekili aday olmak isteyen 672 kişi veto edildi.

Emekli General Turgut Sunalp başkanlığında Milliyetçi Demokrasi Partisi, cunta döneminin ekonomisini elinde tutan ve 24 Ocak kararlarını uygulayan Turgut Özal başkanlığında Anavatan Partisi, bir de, yine generallerin desteklediği Necdet Calp

¹⁷⁵ Prof. Dr. Ergun Özbudun, "Seçim Sistemleri ve Türkiye"/ "1983 Seçim Kanunu ve Değişiklikleri", s.530, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/298/2768.pdf>

¹⁷⁶ Prof. Dr. Ergun Özbudun, "Seçim Sistemleri ve Türkiye"/ "1983 Seçim Kanunu ve Değişiklikleri", s.530-531, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/298/276.pdf>

¹⁷⁷ Hulusi Turgut, "12 Eylül Partileri", ABC Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1986, s. 55.

başkanlığında Halkçı Parti seçimlere giren şanslı partiler oldu. Bu seçimin hemen ardından, bir kaç yıl içinde HP ve MDP ya diğer partilerle birleşerek ya da kendilerini feshederek yok oldular.

Orgeneral Turgut Sunalp' ın başkanlığındaki Milliyetçi Demokrasi partisi hem yapı hem de ideolojisi bakımından cuntanın düşüncelerini yansıtan nitelikte bir partidir. Kurucuları eski askerler ve yasaklı olmayan sağ politikacılardan ile Danışma Meclisi üyelerinden oluşan parti, seçime katılma hakkına sahip olan ilk partidir. Milliyetçi Demokrasi Partisi, seçimlerde Milli Güvenlik Konseyi' nin favori partisi niteliğindedir. Seçimlere girmeye hak kazanan ikinci parti, İsmet İnönü' nün eski özel kalem müdürü Necdet Calp tarafından kurulan Halkçı Partidir. Bu parti CHP'nin bir uzantısı olarak değerlendirilebilir. Cuntanın, veto yetkisini aşarak ve planlarını bozarak seçime girmeye hak kazanan üçüncü parti, Turgut Özal önderliğindeki Anavatan Partisidir. Kendini Milliyetçi Muhafazakâr olarak tanımlayan bu parti seçimlerden galip çıkmış, liberal ekonomik politikasıyla da 1983–1991 yılları arasında iktidarda kalmayı başarmıştır. Ancak bu başarısını baskıcı politik uygulamalarına ve ülke ekonomisini alt üst eden 24 Ocak Kararlarına borçludur¹⁷⁸.

Sonuçta 5 Kasım 1983' te üç partinin katılımıyla seçimler yapıldı ve şu şekilde sonuçlandı: Turgut Özal liderliğindeki ANAP, seçimleri açık farkla kazandı. Yalnız beyinleri kemiren bir kurt vardı. Seçime sadece Milliyetçi Demokrasi Partisi, Halkçı Parti ve Anavatan Partisi olmak üzere üç parti katılmış, diğerleri veto edilmişti. Nedeni elbette merak ve tartışma konusu olmuştu.

“Zaten 12 Eylül’ den evvel solda bir sosyal demokrat parti, sağda bir AP, bir RP, bir de MHP olmak üzere 4 tane parti vardı. Şimdi “sağda iki partiyi, solda bir partiyi saktunuz” derler bana, tenkit ederler. “Niye İnönü’ nün partisini veto ettiniz?” diye. Endişemin bir sebebi solun çok azaldığının farkındayım Türkiye’ de. Eğer iki parti seçime giderse, korkarım barajı aşamazlar, o zaman tek başına bir sağ iktidar gelir. Hangi parti bilemem, bakarsın anayasayı bile değiştirir. Onun için solda bir parti sağda iki partiye müsaade edelim dedim. Bir sebebi buydu. İkinci sebep İnönü’ nün ODTÜ Rektörlüğü zamanında bazı şeyleri vardı,

¹⁷⁸ Sezer Ayan, “ Siyasi Yapılanma Sürecinde 1961 ve 1982 Anayasası”,C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 8, Sayı 2, 2007,s.10

elimde bazı belgeleri vardı. Onun için bazıları o kurucular kurulunu tamamlamamak üzere mesela 30 ise 25' te bıraktık¹⁷⁹.’’

6 Haziran 1983' de orta düzey CHP' li bürokrat – politikacılardan oluşan Sosyal Demokrasi Partisi, (SODEP) Boğaziçi Üniversitesi'nde fizik profesörü olan Erdal İnönü'nün liderliğinde kurulmuştur. 12 Eylül darbesinin meşruluğunu kabul eden SODEP' e. Eski CHP' liler hakim olmuştur. Calp, birleşme önerisinde bulunduysa da bu öneri SODEP tarafından kabul edilmemiştir. SODEP' in kurucu üyelerinden, başta Erdal İnönü olmak üzere 21 üyesi, aşırı sol grupların partiye girmesi neden gösterilerek MGK tarafından veto edilmiştir. Bunun üzerine yeni kurucular listesi MGK' ya sunulmuş bu listeden de 13 kurucu üye veto edilmiştir. Bunun üzerine yeni isimler verilmiştir. SODEP, 25 Ağustos 1983 tarihine iki eksik ile 28 vetosuz kurucu üyeye ulaşmıştır. Fakat parti kurmak için gerekli olan 30 kurucu üyeye ulaşamayan SODEP, 6 Kasım seçimlerine girememiştir¹⁸⁰.

Seçim boyunca televizyon seçime katılan siyasilerin en büyük silahı, en büyük kozu oldu. MDP lideri Turgut Sunalp sert üslubu ve sadece teröre karşı önlemleri belirtmiştir. Özal'ın ekonomi için liberal politikaları ile Necdet Calp' ın Halkçı Partisi' nin sosyal adalet ve kamu sektörünün daha da güçlendirilmesi hususundaki görüşleri halk tarafından olumlu karşılanmıştır¹⁸¹.

20 Mayıs 1983 Cuma günü kurulan partilerden birisi de Büyük Türkiye Partisi' dir. Partinin başına emekli orgeneral Ali Fethi Esener getirilmiş, kuruluş çalışmalarını ve partinin örgütlenmesini 12 Eylül' ün yasaklılarından Süleyman Demirel ile yakınlığı bilinen Hüsamettin Cindoruk ve Mehmet Gölhan yürütmüştür. Birçok eski AP' linin daha sonradan katılımıyla parti dikkatleri çekmiş, faaliyette bulunduğu 11. günün sonunda MGK tarafından 79 sayılı bildiri ile kapatılmıştır.

Kenan Evren, tek kanal televizyona çıkıp millete ‘‘Seçime girecek üç parti içinden Turgut Sunalp' in MDP' sine oy verirsiniz istikrar devam eder’’ diye sesleniyordu ve elbette Turgut Sunalp' in kazanmasını istediğini saklayamıyordu, desteğini esirgemiyordu. Ne var ki 6 Kasım 1983' deki seçimlerde halk, askerlerin partisine değil Özal' a iktidarı verdi.

¹⁷⁹ Doç. Dr. Davut Dursun, -Kenan Evren' le söyleşi- ‘‘12 Eylül Darbesi / Hatıralar, Gözlemler, Düşünceler’’, Şehir Yayınları, İstanbul, Ocak 2005, s.180

¹⁸⁰ Hulusi Turgut, ‘‘12 Eylül Partileri’’, ABC Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1986, s. 211

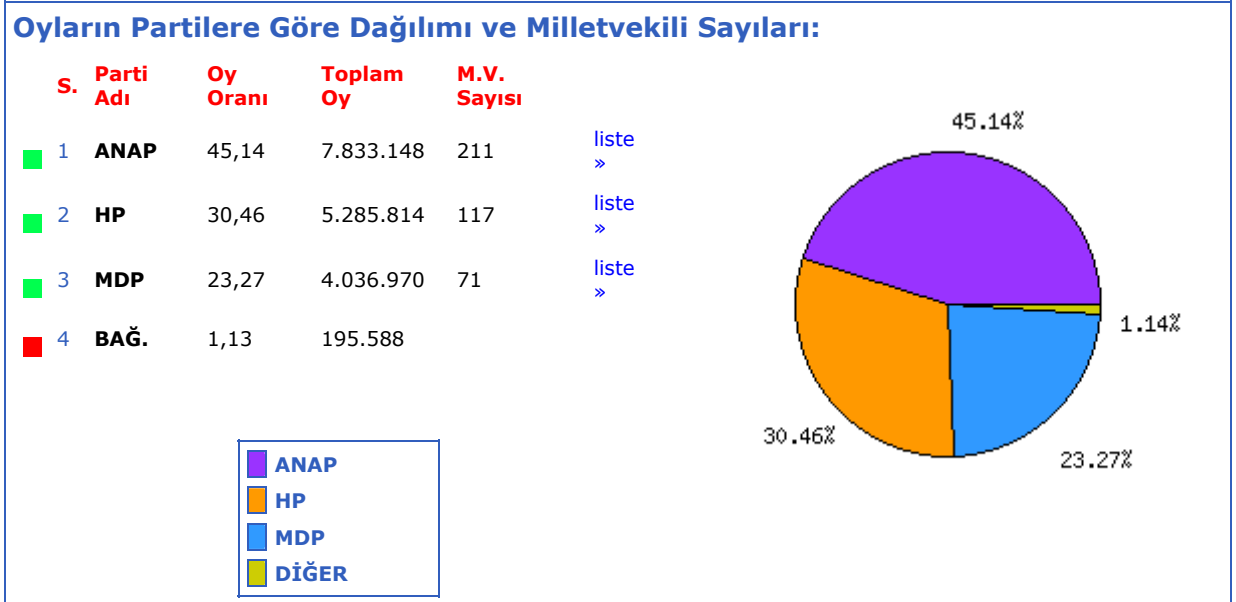
¹⁸¹ William Hale, ‘‘Türkiye’de Ordu ve Siyaset (1789’dan günümüze)’’, Çev. Ahmet Fethi. İstanbul, Hil Yayıncılık, 1994, s. 228

Özal' ın tek başına iktidara gelmesiyle Türkiye askeri rejimi de arkasında bıraktı. Dört eğilimi ANAP çatısı altında toplamayı başaran Özal iki dönem de Başbakanlık yaptı.

Evren: ‘‘Açıkça söyleyeyim, hakikaten en iyi adaylar Adalet Part... şey Anavatan Partisi’ ndeydi. Kendimizi zorladık. Turgut Sunalp’ in partisinden daha fazla veto yemesi için biraz daha ilave etmek suretiyle, onu, onun önüne geçirdik’’¹⁸².

Türkiye Geneli Seçim Sonuçları:		1983 Milletvekili Genel Seçimi	
Toplam Sandık	: 82.124	Seçim Tarihi	: 6 Kasım 1983
Toplam Seçmen	: 19.767.760	Nüfus	: 47.864.000
Toplam Kullanılan Oy	: 18.246.572	İl	: 67
Toplam Geçerli Oy	: 17.351.520	Seçim Çevresi	: 83
Katılım Oranı	: % 92,30	Seçmen / Nüfus Oranı	: % 41,30
Milletvekili Sayısı	: 400	Seçim Sistemi	: Çifte Barajlı d'Hondt (%10)
		Kadın Milletvekili (Sayı-Oran)	: 12 - % 3,00
		Yeni Milletvekili (Sayı-Oran)	: 343 - % 85,75
		Eski Milletvekili (Sayı-Oran)	: 57 - % 14,25
		ANAP 212 Milletvekilliği kazanmış, ancak Bingöl listesindeki isim eksikliği nedeniyle 1 milletvekili eksik çıkarmıştır.	
		Ü.Haluk Bayülken - Antalya, Sabahattin Özbek - Bursa, C.Tayyar Sadıklar - Ç.Kale, Bülent Ulusu - İst. MDP listelerinden bağımsız olarak seçildiler.	

*Tablolar: www.belgenet.net

¹⁸² Mehmet Ali Birand-Rıdvan Akar, ‘‘12 Eylül-Türkiye’ nin Miladı’’, Doğan Kitap-İstanbul, 5. baskı, Eylül-2006, s. 228

Halk Evren ya da MGK ne kadar isterse istesin askerın partisinden yana kullanmamıştı oy hakkını, yeni bir isme yönelmişti. Artık asker görmek istemiyordu etrafında. Turgut Sunalp ne kadar iyi bir asker olursa olsun, seçimi kazanmak için ne kadar uğraşırsa uğraşsın, başta ipi göğüsleyecek gibi duruyorken sırayı taze kana, Turgut Özal' a bırakmak zorunda kalmıştı. Halkın takdiri böyleydi. Halk artık tamamıyla sivil bir hayat istiyordu, özgürlüğünü istiyordu. Özal için bütün yollar açıktı.

1-TURGUT ÖZAL

13 Ekim 1927 Malatya doğumlu olan Halil Turgut Özal, aslında İstanbul Teknik Üniversitesi Elektrik Mühendisliği okumuş sıradan bir vatandaşı önceleri. Evlendikten sonra Amerika' ya gidip ihtisasını ekonomi branşında yaptıktan sonra ülkeye geri döner, elektrifikasyon üzerine projelerde çalışır. Özal' ın backgrounduna baktığımız zaman ilk 1958 yılında Planlama Komisyonu' nda sekreteryaya görevi yaptığını görürüz. Sonra Devlet Planlama Teşkilatı' nın kuruluşunda çalışır ve işte 1965 yılında da seçimlerden sonra Süleyman Demirel' in danışmanı olarak karşımıza çıkar. 12 Mart 1971 askeri muhtıra ile birlikte Süleyman Demirel' in önü bir süre tıkanırken, DPT Müsteşarı Turgut Özal da Dünya Bankası' ndan teklif alır ve ailesiyle Amerika' ya yerleşir.

1973 yılında tekrar yurda dönen Özal, çeşitli sektörden birçok şirkette üst düzey görev alır, yöneticilik yapar. Her yaptığı işte tabii ki en güvendiği, en büyük destekçisi kardeşi Korkut Özal' dır. İşte yine Korkut Özal' ın desteğiyle 1977 seçimlerinde MSP' den İzmir milletvekili adayı olur fakat kıl payı kaybeder.

Bülent Ecevit Hükümeti döneminde Madeni Eşya Sanayicileri Sendikası Genel Başkanlığı yapar ve Kasım 1979' da Süleyman Demirel' in azınlık hükümeti döneminde Başbakanlık Müsteşarlığı ve DPT Müsteşar Vekilliği görevlerine getirilir. Demirel' in Özal' la, askerlik zamanında başlayan, otuz yıla yaklaşan arkadaşlığı vardır. Özal' ın pratik zekâsına ve çözüm yöntemlerine hep güvenmiştir.

1979 yılı resmen faciayla başlar. Ekonomi artık durma noktasına gelmiştir. Yokluklar, kıtlıklar ve kuyruklar başlamış, çift fiyat almış yürümüştür. Mazot bulunamadığı için çiftçi

traktörünü çalıştıramaz. Fuel-oil ve kömür yokluğundan kış mevsiminde sobalar ve kaloriferler yanmaz. Benzin istasyonları önünde uzun araba kuyukları oluşur. Nebati yağ, ampul, tüp-gaz, sigara ve daha birçok temel ürün yoklara karışmıştır. Dış ödemeler tamamen çıkmaza girmiştir. Hatta dış temsilciliklerde çalışanlara maaşları bile gönderilemez. Herkes mala ve gayrimenkule hücum etmektedir. Merkez Bankası devreden çıkmış, döviz borsasına Tahtakale hâkim olmuştur.

İşte parlak fikirleri, dolu dolu eğitimiyle, ‘serbest faiz- serbest fiyat’ kavramlarıyla özdeşleşmiş kurtarıcı Demirel’ in elinin tam da altındadır. 1979 yılında Demirel’ in azınlık hükümetinin güvenoyu aldığı günün gecesi tebriğe gelen Turgut Özal eli boş gelmemiştir. Yanında fiyakalı bir hediyesi vardır: Bütün fikirlerini, zekâsının boyutlarını, ülkenin ve Demirel’ in geleceğini ışıklandıracak çözümleri sunduğu tam teşekküllü bir rapor. Rapordan çıkan tavşan, cafcıflı ‘‘24 Ocak Kararları’’ dır. Özal ülkenin kaderini değiştirmek istemektedir ve bir karşılık, onay beklemektedir.

Demirel etkilenmiştir etkilenmesine ama temkinlidir. Zira ne kadar temkinli olsa da ülkenin geleceğini etkileyecek bu rapor için düğmeye basmaktan kendini alıkoyamaz. İhtiras böyle bir şeydir işte. İhtirasının sonucu kendini karanlık sulara bırakacak fakat Özal’ a büyüğü okyanuslar hediye edecektir. Özal artık ekonominin dümenine geçmiştir. Hedef 12 den vurulmuş; Özal büyük oynamış, risk almış ve fakat sonunda talepkarlığının cüretini en büyük ödülle kazanmıştır. Türkiye artık Özal’ lı sayfalara geçmiştir, bundan sonra herkes bu küçük dev adamı konuşacaktır.

D- 12 EYLÜL' ÜN BİLANÇOSU / YOK EDİLEN GENÇLİK

13 Eylül günü ilk sayfada Atatürk' ün portresinin altında yer alan Hürriyet imzalı yazıda; "Atam, ne sağ, ne de sol... Atatürk Türkiye' si doğrultusunda bir ülkenin haysiyetli kişileri olarak birlik içinde, dipdiri ve senin yolundayız. Şuna asla şüphen olmasın; Senin emanetin Cumhuriyet, ilelebet payidar olacaktır. Hainler, gafiller, tüm iç ve dış düşmanlar hak ettiklerini bulacaklardır. Müsterih ol Atam." sözleri yer almıştır.¹⁸³

12 Eylül gerek halk gerek basın ve aydınlar gerekse iş dünyası tarafından derin bir rahatlama ile karşılanmıştı. Herkesin neredeyse meydanlarda halay çekmediği kalmıştı. Kuşkusuz 12 Eylül öncesi yaşanan buhranın, kaosun bittiğine, kanın durduğuna herkes sevinmişti. Toplumun askere güveni tamdı. Her şey 12 Eylül sonrası daha güzel olacaktı, inanç buydu. Askerin elindeki sihirli değnek yaşamsal sistemde neresi arızalıysa oraya dokunacak ve her şey yoluna girecekti. Gizli kahkahalar vardı halk arasında, sanki evlerde sessizce def çalınıyordu. Mutluluk vardı geniz yakan ve hatta umutlar yüreklere asılan...

Ne yazık ki umut uzun süre kalamadı bu topraklarda...Umut rafa kalktı, yürekler dağıldı. Halk çaresiz kaldı, suskunluğa boğuldu. Susmayı kendine görev edindi. Sustukça yaraları kapanır, yaşadıkları silinir sandı. Fakat ne gördükleri, yaşadıkları silinecek ne de hayatlarında darbenin bıraktığı yaralar kapanacaktı. 12 Eylül bir daha çıkmamak üzere bütün karalığıyla, sinsice hayatlarına sızacak ve yavaş yavaş umut dolu hayatlarını mahvedecekti. 12 Eylül unutulmayacaktı, kendini asla unutturmayacaktı. Bütün hainliğiyle toplumun yanı başında bir kara leke gibi asılı duracaktı. Niyet ne idi akıbet ne olmuştu...12 Eylül umutken, huzurun adı iken huzursuzluk olmuştu. Karabasan olmuştu, pranga olmuştu, kan olmuştu, adı ölüm olmuştu ve işkence de elbet soyadı.

12 Eylül "fıkrinin" bu ülkenin siyasal tarihine kazdığı orijinal, baskıcı ve kalıcı adımların arkasında MGK vardır diyor Ümit Cizre : 14.000 kişi vatandaşlıktan çıkarılmış; 30.000 kişi yurtdışına kaçarak mülteci olmuş; üniversite hocalarına (5000'i gerekçesiz görevden alınmıştır), aydınlara, öğretmenlere, solculara, sendikacılara, gazetecilere yönelik husumet, işkence ve insan hakları ihlalleri görülmedik ölçüde sistematize edilmiş; ülkenin tamamına yakını fişlenmiş; 39 ton gazete ve dergi imha edilmiştir. Bireyin ve yurttaşın yaşam

¹⁸³ Hürriyet Gazetesi, 13 Eylül 1980

alanlarını devletin güvenliğine feda eden bir anayasa bugüne dek –bazı değişimlere uğrasa da– 12 Eylül “fikirini” sembolize eden bir yapıt olarak dimdik ayakta kalabilmiştir.¹⁸⁴

Anayasa suçlanıyordu en çok ilk etapta ama aslında herkes suçluymuştu. Susan da suçluymuştu susmayan da. Basın da suçluymuştu, iş adamı da. MGK hepten suçluymuştu ama aydın daha fazla. Zira 12 Eylül’ den sonra ne aydın kaldı ne basın. Elbette anayasa da suçluymuştu ama anayasayı oylayan da. Kaşıkla verip sapıyla göz çıkararak, bir yandan hak ve özgürlük verip öte yandan geri alan anayasa özümsemeden oylanmıştı en nihayet. Son baştan belliydi, sonuç belliydi aslında, imzalar sadece emanet.

Ne var ki öyle bir an gelecekti ki halk bıkkınlığını sessizliğiyle kusacaktı. Bir nebze ruhunu prangadan kurtaracak çözümü bulacaktı. Halk cuntadan intikamını 83 seçimlerinde alacaktı. Cuntanın sırtını dayadığı MDP yerine yepyeni bir yüzle, beklenmedik bir şekilde yoluna devam edecekti. Çözüm bu kez Özal’ daydı.

Her halükârda, bu bir dönüm noktasıydı. Rüzgâr yön değiştirmiş; cuntanın yelkenleri boşalmıştı. Halkın daha fazla zorlanamayacağını sezen (ve zaten Çankaya’ yı garantiye almış bulunan) Kenan Evren, belki, astlarından gelebilecek askerî rejimin sürmesi taleplerinin de önüne geçmek amacıyla, sonuçlar kesinleşir kesinleşmez Turgut Özal’ ı çağırıp kutladı ve başbakanlığı teslim etti. Darbecilerin siyasî inisiyatifinin tükenişi bununla da kalmadı. Dışlanmak istenen DYP ve SODEP de, bir kısım milletvekillerinin parti değiştirmeleri sonucu Meclise girdi. Başarısızlığı derinleşen MDP kendini feshetti; 1973 seçimlerinde gülünç duruma düşen eski genelkurmay başkanı Cemal Tural gibi, 1983’ten sonra da Turgut Sunalp silinip gitti¹⁸⁵.

Seçimler bitti, Evren Çankaya’ ya oturdu ve Turgut Özal başbakan olarak selamladı halkı. Sayfalar çevrildi, umutlar dağıtıldı yeniden. Ülke boydan boya beyaza boyandı yine, yeniden. Grilerin, karaların üzeri örtüldü yerini pembeler, yeşiller, maviler aldı derinlere inmeden. Derinlere inilemezdi zaten. Kuyular vardı çünkü, kuytulara saklananlar, korunan acılar, sargılı ruhlar...açıklanamayanlar, yaşanan karanlıklar, anlatılamayanlar...

Peki ne olmuştu darbeyle? Neydi bu acının adı? Ya da cismi? Neydi acıtan canları, bedenleri, ruhları? Neydi sorgulanamayan karanlığın yazgısı? Adı neydi zulmün, yaranın ve karaların?

¹⁸⁴ Ümit Cizre, **12 Eylül’ ün ‘Anti’ Gündeminde Toplum/ ‘Güvenlikçi ve Güvenlikçi İtaat Politikaları’** – Devlet Toplumsal Tarih Dergisi-Tarih Vakfı, 31.08.1995

¹⁸⁵ Halil Berktaş, ‘**Türkiye 12 Eylül Darbesi’ ne Adım Adım Hazırlanmıştı**’, Taraf Gazetesi, 01 Ekim 2008

İşte o en zor; kazınası, unutulması, yok olası denklem...

İhtilalın bilançosu, aynı zamanda sonucu oldu:

- 650 bin kişi gözaltına alındı.
- 1 milyon 683 bin kişi fişlendi.
- 98 bin 404 kişi "örgüt üyeliğinden" yargılandı.
- 210 bin davada 230 bin kişi yargılandı.
- 7 bin kişi idamla yargılandı.
- 517 kişiye idam cezası verildi.
- 50 kişi asılarak idam edildi.
- 171 kişinin işkenceden öldüğü belgelendi.
- Cezaevlerinde toplam 299 kişi yaşamını yitirdi.
- 43 kişinin intihar ettiği açıklandı.
- 14 kişi açlık grevinde öldü.
- 95 kişi " çatışmada" öldü.
- 16 kişi kaçarken vuruldu.
- 300 kişi kuşkulu şekilde öldü.
- 71 bin kişi TCK ' nın 141, 142 ve 163. maddelerinden yargılandı.
- 14 bin kişi vatandaşlıktan çıkarıldı.
- 30 bin kişi siyasi mülteci olarak yurtdışına gitti.
- 937 film sakıncalı bulunduğu için yasaklandı.
- 23 bin 677 derneğin faaliyeti durduruldu.

- 400 gazeteci için toplam 4 bin yıl hapis cezası istendi.
- 40 ton gazete ve dergi yakıldı.

Siyasal İslamcı ve Liberal olarak tanımlanan Radikal Amerikancı çekirdek Türkiye'nin siyasal, sosyal ve ekonomik hayatına egemen hale getirildi.

Bunlar bu ülkede yaşandı. Bunlar, alt alta yazılmış rakamlar topluluğu değil, her satırda binlerce insan var, her satırda on binlerce insanın çektiği acı var. Ama 12 Eylül askeri darbesi sadece insanı bizzat yok etmekle, işkence etmekle yetinmedi, getirdiği 1982 Anayasası'yla toplumun geleceğini de cendereye aldı. Bu nedenle hala 12 Eylül rejiminin getirdiklerinden kurtulmuş değiliz. Baksanıza aradan 28 yıl geçmesine rağmen bırakın darbecilerin yargılanmasını, kendi özgürlüklerimizi genişleten sivil bir anayasa bile yapamadık¹⁸⁶.

AY KARANLIK

*İtten aç,
Yılandan çıplak,
Vurgun ve bela
Gelip durmuşsam kapına
Var mı ki doymazlığım?
İlle de ille
Sevmelerim,
Sevmelerim gibisi?
Oturmuş yazıcılar
Fermanım yazar
N' olur gel,
Ay karanlık...*

.....

AHMET ARİF

¹⁸⁶ Mahmut Övür, ‘‘Darbeciler yargılansın ya darbeci zihniyet?’’, Sabah Gazetesi, 13 Eylül 2008 Cumartesi

12 Eylül döneminde ölüm cezası infaz edilenler şöyle: ¹⁸⁷

Adı Soyadı	Tarih	Yer
Necdet Adalı (sol görüşlü)	7 Ekim 1980	Ankara
Mustafa Pehlivanoğlu (sağ görüşlü)	7 Ekim 1980	Ankara
Serdar Soyergin (sol görüşlü)	25 Ekim 1980	Adana
Erdal Eren (sol görüşlü)	13 Aralık 1980	Ankara
Cevdet Karakaş (sağ görüşlü)	4 Haziran 1981	Elazığ
Veysel Güney (sol görüşlü)	10 Haziran 1981	Gaziantep
Ahmet Saner (sol görüşlü)	25 Haziran 1981	İstanbul
Kadir Tandoğan (sol görüşlü)	25 Haziran 1981	İstanbul
Mustafa Özenç (sol görüşlü)	20 Ağustos 1981	Adana
İsmet Şahin (sağ görüşlü)	20 Ağustos 1981	İstanbul
Seyit Konuk (sol görüşlü)	13 Mart 1982	İzmir
İbrahim Ethem Coşkun (sol görüşlü)	13 Mart 1982	İzmir
Necati Vardar (sol görüşlü)	13 Mart 1982	İzmir
Fikri Arıkan (sağ görüşlü)	27 Mart 1982	Ankara
Sabri Altay (adli suçlu)	23 Nisan 1982	Adapazarı
Cengiz Baktemur (sağ görüşlü)	30 Nisan 1982	Elazığ
Şahabettin Ovalı (adli suçlu)	12 Haziran 1982	Sinop
Ednan Kavaklı (adli suçlu)	18 Haziran 1982	Ankara
Ali Bülent Orkan (sağ görüşlü)	13 Ağustos 1982	Ankara
Veli Acar (adli suçlu)	13 Ağustos 1982	İsparta
Eşref Özcan (adli suçlu)	19 Ağustos 1982	Kayseri
Halil Fevzi Uyguntürk (adi suçlu)	29 Aralık 1982	Afyon
Kazım Ergun (adli suçlu)	29 Aralık 1982	Akşehir
Muzaffer Öner (adli suçlu)	29 Aralık 1982	Amasya
Adem Özkan (adli suçlu)	13 Ocak 1983	Balıkesir
Hüseyin Çaylı (adli suçlu)	13 Ocak 1983	Afyon
Osman Demiroğlu (adli suçlu)	13 Ocak 1983	İsparta
Ahmet Mehmet Uluğbay (adli suçlu)	22 Ocak 1983	Akşehir
Ali Aktaş (siyasi)	23 Ocak 1983	Adana
Duran Bircan (adli suçlu)	23 Ocak 1983	Denizli
Levon Ekmekçiyen (Asala)	28 Ocak 1983	Ankara
Ramazan Yukarıgöz (sol görüşlü)	29 Ocak 1983	İzmit
Ömer Yazgan (sol görüşlü)	29 Ocak 1983	İzmit
Erdoğan Yazgan (sol görüşlü)	29 Ocak 1983	İzmit
Mehmet Kambur (sol görüşlü)	29 Ocak 1983	İzmit

¹⁸⁷ 12 Eylül belgeleri, www.belgenet.com

Ahmet Kerse (adli suçlu)	30 Ocak 1983	Gaziantep
Rıdvan Karaköse (adli suçlu)	5 Şubat 1983	Akşehir
Cavit Karaköse (adli suçlu)	5 Şubat 1983	Akşehir
Süleyman Karaköse (adli suçlu)	5 Şubat 1983	Akşehir
Fatih Laçinligil (adli suçlu)	24 Şubat 1983	Keşan
Faik Görünmez (adli suçlu)	24 Şubat 1983	Kilis
Mustafa Başaran (adli suçlu)	30 Mart 1983	Edirne
Hüseyin Üye (adli suçlu)	30 Mart 1983	Nazilli
Şener Yiğit (adli suçlu)	20 Nisan 1983	Isparta
Cafer Aksu Altıntaş (adli suçlu)	20 Nisan 1983	Ordu
Abdülaziz Kılıç (adli suçlu)	26 Mayıs 1983	Edirne
Halil Esendağ (sağ görüşlü)	5 Haziran 1983	İzmir
Selçuk Duracık (sağ görüşlü)	5 Haziran 1983	İzmir
İlyas Has (sol görüşlü)	6 Ekim 1984	İzmir
Hıdır Aslan (sol görüşlü)	24 Ekim 1984	İzmir

Öncesinde tarafsız, bağımsızmış gibi duran adalet mekanizması bile kitleleri sindirmenin çıplak bir aracı haline dönüştürüldü. Mahkeme salonları memleketin çoğu yerinde ortaçağ engizisyon tezgâhı gibi çalıştı. Sokak infazı yapamadıklarını, mahkemelere aldıkları kararlarla darağacına gönderdiler. 17 yaşındaki çocukları, duruşma salonunda ‘‘Yaşasın 1 Mayıs!’’ sloganı atanları bile astılar. Tüm bunlar yargının nasıl yürütmenin bir oyuncağı haline getirildiğinin açık kanıtlarını oluşturdu. Adalet adına yaşatılan bunca zulüm, ‘‘güçler ayrılığı ve dengesi’’ lafının artık çocukları dahi kandıramayan bir yutturmaca olduğunu daha başka nasıl ispatlasın¹⁸⁸.

12 Eylül İhtilalı’ nı takip eden günlerde ülkede aniden kitlesel tutuklamalar başlamıştır. Arama yapılan her ev hücre evi, örgüt evi diye lanse edilmiş, insanlar çoğu zaman açıklama yapılmaksızın apar topar evlerinden alınmıştır. Suçlu kim suçsuz kim ayrıştırılamamıştır. İnsanlar toptan zan altında bırakılmıştır. Yargıyla bağdaşmayacak kararlar alınmıştır. MGK gücünü nasıl ispat edeceği kaygısına düşmüş, akla ve mantığa uygun, hukuki karar almanın yolunu bir türlü kavrayamamıştır. Hukuk devleti olabilme kriterleri toptan çökmüş, pasifize edilmiş, yargı da sınıfta kalmıştır.

¹⁸⁸ Ertuğrul Mavioğlu, ‘‘Apoletli Adalet/Bir 12 Eylül Hesaplaşması-2’’ Yayınlayan-İthaki publishing, 2. baskı, Ekim 2006, s, 250

Tutuklananlar, fişlenenler, idam edilenler, işkence görenler... Türkiye' de terörün yeni adı hapishanelerdeki işkence olmuştur. Hele idamlar ile insanların ve şüphesiz gençlerin gözü öyle korkutulmuş, akılları öyle bulanmıştır ki sinmek artık bu ülkedeki en güzel çare addedilmiştir. İdamlar arasında da öyle bir isim, öyle bir fidan vardır ki yürek kavrulmadan duramaz. Yutkunmak ve unutmak da kâfi çözüm olmaz.

Erdal Eren' i idam sehпасına kadar götüren süreç, 30 Ocak 1980 tarihinde Yurtsever Devrimci Gençlik Derneği üyesi, ODTÜ öğrencisi Sinan Suner' in, MHP' li Bakan Cengiz Gökçek' in koruması Süleyman Ezendemir' in kurşunlarıyla katledilmesiyle başladı. Olayın duyulmasının ardından, 2 Şubat 1980' de Sinan Suner' in öldürüldüğü yerde bir protesto gösterisi yapıldı. Göstericiler arasında Erdal Eren de vardı. Gösteriye müdahale eden askerlerle göstericiler arasında çıkan çatışmada, er Zekeriya Önge ölürken, Erdal Eren' le birlikte 24 kişi gözaltına alındı. Zekeriya Önge' yi öldürdüğü iddiasıyla tutuklanan Erdal Eren, tarihin belki de en hızlı yargılamasıyla, 19 Mart 1980' de idama mahkûm edildi. Erdal Eren, idam edildiğinde henüz on yedi yaşındaydı¹⁸⁹.

12 Eylül' ün simgesi on yedi yaşındaki Erdal Eren oldu çünkü o en ünlü kurbandı, en gençleriydi, küçüktü. Eren 13 Aralık 1980 günü Ankara Merkez Cezaevi' nde MGK' nın jet kararı ile idam edildi. Geri dönülemez bir sürece girmişti artık ülke. Eren' in idamı, yaşının büyütülüp formata uydurulmuş olması, vurduğu iddia edilen askerin otopsi raporlarının karartılması, dava sürecinin gölgelenmesi, suçun elle tutulur şekilde ispat edilememesi, somut delillerin olmayışı hiç affedilmeyecek ve hazmedilemeyecekti. Eren' in kanı herkesin eline bulaşmıştı.

Erdal Eren ifadesinde diyor ki: ‘İnzibat askerleri üzerime doğru gelirken panikledim ve ateş ettim. Askerlerin hepsi benim hedef menzirim içindeydi. Yedek şarjörüm, tabancamda daha 5 tane mermi vardı. Eğer öldürme kastıyla hareket etmiş olsaydım bunların hepsini kullanırdım. Askerler üzerime gelince gelişigüzel ateş ettim¹⁹⁰.’

Emekli Hâkim Ahmet Turan: ‘Burada çok hassas bir nokta var: Vurulan erin cesedinden çıkarılan mermi çekirdeği ile sanığın tabancasından çıkan mermi çekirdeklerinin doğru dürüst mukayesesi yapılmadı. Olay yerinde iki tabancaya ait boş kovanlar bulunuyor

¹⁸⁹ Yıldırım Türker, ‘Erdal’ ı Unutmadık’, Radikal Gazetesi, 11/12/2006

¹⁹⁰ Mustafa Balbay, ‘12 Eylül-Sol Kırımı/ 78’ liler’, Cumhuriyet Kitapları-2. Baskı, İstanbul, Kasım 2008, s.127

ama onların Adli Tıp' a gönderilip mukayesesi yapılmadı. Eri vuran kurşun yüzde 100 Erdal' ın tabancasından çıktı diye bir şey yok dosyada. Çünkü incelenmemiş¹⁹¹ .”

Hâkim konuşmasında dava ile ilgili bir başka çarpıcı noktaya dikkat çekiyor. Erdal Eren' in bir evin bahçesinde sindiği yerde, üzerine doğru askerler gelirken ateş ediyor ama gelişigüzel. Üzerine doğru gelen askerlere ateş ettiyse göğüsten vurmuş olması lazım. Oysa ölen er sırtından vurulmuş olarak bulunuyor. Üstelik Erdal uzaktan ateş açıyor ama er yakın mesafeden vurulmuş. İşte tam da bu noktada olay iyice düğümleniyor ve iyice kafalar karışıyor. Avukatlar, hâkim herkes kararsız, kafaları bulanık, dava iki defa bozuluyor ama karar MGK'nın: Suçludur!

Olayın açığa kavuşmasına izin verilmiyor, alelacele, yangından mal kaçırırçasına bir körpe fidan devriliyor ve akabinde Kenan Evren' in ağzından tarihi sözler dökülüyor. O sözler ki 12 Eylül' ü en kısa yoldan özetliyor:

“Şimdi ben, bunu yakaladıktan sonra mahkemeye vereceğim ve ondan sonra da idam etmeyeceğim, ömür boyu ona bakacağım. Bu vatan için kanını akıtan bu Mehmetçiklere silah çeken o haini ben senelerce besleyeceğim. Buna siz razı olur musunuz?”¹⁹²

Askeri yönetimin ilk altı haftasında 11.500 kişi tutuklanmış, bu sayı 1980 sonrasında 30,000'e ulaşmıştır. 1981'de tutuklananlar 122.600 olmuştur. Böylelikle siyasal terör % 90'a varan azalma gerçekleşmiştir. Bu arada 300' ün üzerinde akademisyen de tutuklanmıştır¹⁹³.

E- 12EYLÜL CEZAEVLERİ / SOKAKLARDAN PARMAKLIKLAR ARKASINA

Sadece tutuklamalar, sorgulamalar, fişlenenler ya da idam edilenler yoktu 12 Eylül ile gündeme gelen. 12 Eylül sonrası' nın en önemli, en çok dikkat çeken, en can yakıcı noktalarından birisi de cezaevleridir ve cezaevlerinde yapıldığı iddia edilen işkenceler. Türkiye cezaevlerinde yapılan işkencelerin faturasını yıllarca başka boyutlarda ödedi. 1980-1984 yılları arasında yolu hapisshaneden geçen o kadar çok insan, öyle çok genç fidan vardı ki,

¹⁹¹ Mustafa Balbay, “12 Eylül-Sol Kırımı/ 78' liler”, Cumhuriyet Kitapları-2. Baskı, İstanbul, Kasım 2008, s.127

¹⁹² Kenan Evren' in Erdal Eren' in idamına ilişkin 3 Ekim 1984 tarihli “**Muş Konuşması**”

¹⁹³ Erik Jan Zürcher, “**Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**”, Çev. Yasemin Saner Gönen, İletişim Yayınları, 4. baskı, İstanbul, 1999, s.407

bu insanların bireysel aileleri de hesaba katıldığında muazzam rakamlar çıkıyordu ortaya. Cezaevlerinde işkence gördüklerini anlatmaya çalışanlar ve anlatamayanlar, susanlar farklı bir camia oluşturdu toplum içinde. Hep verilmeyen hakkı arama yolunu seçtiler ama o hak bir gün verilecek olsa dahi ruhları çoktan mukadderata erdi zaten. İçi boşaltılmış, örselenmiş, damgalanmış bedenler içine hapsolmuşlardı çoktan. Bir anlamı bu saatten sonra olmayacaktı yani.

12 Eylül depreminin en şiddetli hissedildiği yer neresidir, sorusunun yanıtı hiç bir zaman değişmeyecektir: Cezaevleri...

Başlangıçta gözaltı süresi 90 gündü. Zamanla daha demokratik hale getirildi ve önce 45, sonra 30 güne indirildi. Gözaltı süresinin bu kadar olduğu ortamda en küçük bir suç olasılığında tutukluluk süresini düşünün! Cezaevlerinden gelen haberler yaşamı seçmenin ölümü seçmekten daha zor olduğunu gösteriyordu¹⁹⁴.

İnsanlar inanılması güç şartlarda cezaevlerinde kalıyorlardı. Çoğu sadece düşünceleri yüzünden sisteme yenik düşmüşlerdi. İnsan bedenine yakışmayacak şartlar ruhlarını iyiden iyiye hırpalıyordu. Kafalarda hep “neden?” sorusu vardı. “Sebep daha iyi bir dünya istemek, bunun hayali için koşturmak mıydı?” Düzene karşı durmak beraberinde düzensizliği mi getiriyordu? Bu muydu bedeli? Bedeni ve ruhu birlikte tornadan mı geçirmeyi çözümü? Sahi, insanoğlu ne zaman keşfetmişti işkenceyi, işkenceyi silah olarak kullanmayı?

-12 Eylül döneminde gözaltında ya da cezaevlerinde 299 kişi yaşamını yitirdi.

-171 kişinin işkenceyle öldüğü belgelerle kanıtlandı.

-43 kişi için gözaltında “intihar ettiği” raporu düzenlendi.

-73 tutukluya ise doğal ölüm raporu verildi.

İşkenceyle ilgili iddialara her gün bir yenisi ekleniyordu. En yaygın işkence uygulamalarıysa: Filistin askısı, elektrik verme, cinsel taciz, zorla marş söyletme, uykusuz-aç-susuz bırakma, tecrit, basınçlı su sıkma, zorla ayakta tutma, işkenceyi seyrettirme, dinletme, falaka, ipe ellerin vücuda bağlanması, cinsel organlara şiddet uygulama, sahte idam denemesiydi¹⁹⁵.

¹⁹⁴ Mustafa Balbay, “12 Eylül-Sol Kırımı/ 78’ liler”, Cumhuriyet Kitapları-2. Baskı, İstanbul, Kasım 2008, s.119

¹⁹⁵ Mehmet Ali Birand-Rıdvan Akar, “12 Eylül-Türkiye’ nin Miladı”, Doğan Kitap-İstanbul, 5. baskı, Eylül-2006, s. 176

Bir müddet sonra cezaevlerinde tutuklular kendileri bizzat bir şekilde yapılanlara tepki koymak adına ölüm orucuna başladılar. Seslerini duyurmak istiyorlardı; ilgilenilmek, insan hakları çerçevesinde muamele görmek, insan olarak muamele görmek...

“1981 Mart ayında ilk ölüm orucu başladı, 43 gün sürdü. İnsanlar ölüm orucuna hücrelerde devam ediyor. Direnenlerin tümünü bu hücrelere toplamışlar. Bit içinde, tuz, şeker falan yok. Soğuk ve bitmeyen işkence direnişçileri hızla güçten düşürüyor. Gece kimse yatırılmıyor, uyku da yok. Nisan ayında mahkemeler başladı. Yüzlerce tutuklu çıkarılıyor. Sıralara diziliyor, eller zincirli. Saat 8’ de arabalara bindiriliyor. Arabalarda bekletiliyor. Havasız, pis. Sonra mahkemeye gidiliyor. Aynı baskılar orada da var. Tutukluların aralarına askerler oturuyor. Konuşmak yasak, sağına soluna dönmek yasak. Ölüm orucu sürdüğü dönemde alınan karar gereği bu durumu protesto etmek için kimlikler bildirilmedi. Daha önce cezaevinde olup bitenler konusunda kamuoyunun bilgisi yok. Ziyaretler iki dakika ve çok sıkı denetleniyor. Her kabinde iki asker, sürekli ne konuştuğunu kolluyorlar. Kimse gördüğü baskıları gelen ziyaretçisine anlatamıyor. Anlatsa hem ziyarete çıkamayacak, hem çok daha ağır işkencelerden geçirilecek, hem de ziyaretçisinin başına olmadık şeyler gelecek. O yüzden mahkemeler yaşananların kamuoyuna aktarılabilmesi açısından küçük de olsa bir olanak yaratıyor. Kimlik bildirmeme protestosu ağır bir saldırıyla karşılandı¹⁹⁶.”

Cezaevlerinde tutuklular mağdur olmuşlardı. İnsanlar hukuksuzluğa uğramışlardı. “Bu nasıl devlet? Bu nasıl yargı?” sorusu beyinlerini kemirmişti. Adalet nerede kalmıştı? Yapılan işkencelerle hukuk devleti mi olunuyordu? Sorulara ne içerdekiler ne dışarıdakiler cevap verebiliyordu.

12 Eylül size ne yaptı?

-Beni “Ben” den aldı ve “Biz” e getirdi. Yakalanmadan önce gölgeme yan bakıyordum. Başkalarının hoşuma gitmeyen hareketlerine bile katlanamazdım ama sonra onca işkence karşısında el pençe divan durdum. 12 Eylül’ de insanlık suçu işlenmiştir. Devlet bunu kabul etmeli ve bizlere sahip çıkmalıdır. Çıktıktan sonra 1 hafta boyunca yürüyemedim, yürümeyi öğretiler¹⁹⁷.

¹⁹⁶ Ertuğrul Mavioğlu, “Asılmayıp Beslenenler / Bir 12 Eylül Hesaplaşması 1”, İthaki Publishing-4. Baskı, Ağustos 2006, s.134

¹⁹⁷ Balçıçek Pamir’ in Selim Dindar ile yaptığı röportaj, “Bir Daha Dünyaya Gelsem Kürt Olmak İstemem”, Gazete Habertürk, 18/ 05/ 2009

Anlatabilenler vardı muhakkak ama ya anlatamayanlar? İçeri girmeden önce meydanlarda gür sesleriyle çağıldayanlar içerde sus pus oldular. Gençler kilit vurdular sözlerine, cümlelerine. Susma yemini ettiler. Ahlaksızca kendilerine işkence edilirken, arkadaşlarının isimleri kendilerinden istenirken sustular. Yüreklerine ve akıllarına hükmettiler, kendilerine adaletsizliği öğretmeye çalışanlara inat. Çıktıktan sonra da konuşmadılar. Anaya, babaya, eşe dosta nasıl anlatabilirlerdi ki gördüklerini, duyduklarını, şahit olduklarını. Cinnetin kıyısında yaşadılar çoğu zaman. Kör olmayı yeğlediler, duymamayı konuşmamayı ve hep susmayı...

Uzun yıllar cezaevinde kalıp çıktıktan sonra:

‘Eski arkadaşlarınızı görüyorsunuz tanımazdan geliyorlar. Kaldırım değiştiriyorlar. Hapisten çıktığınız için farklı bakıyorlar size. Yanınızda oturulursa, konuşurlarsa başları belayı gireceği için sizi tehlikeli bir insan olarak görüyorlar. Bir süre bu devam ediyor. Ve gerçekten sizin tekrar insanlar arasına karışmanız bile bir aşama kaydetmek ve bir çabayı gerektiriyor. Aynı zamanda takip altındasınız. Bir işe girdiğinizde dosyanızdan dolayı işten atılıyorsunuz. Size yaşam hakkı dahi tanımamak için ellerinden gelen bütün çabayı sarf ediyorlar. Bu ister istemez insanı bir yalnızlık duygusuna sürüklüyor. Bunu başarmak bilinç ve irade işidir. Ben çok arkadaşımın bu yüzden alkolik olduğunu gördüm. Kendini kaybettiğini, hayata sarılmaktan vazgeçtiğini, içine kapandığını... Ama birçok arkadaşımız da hayata tutunmak için elinden gelen çabayı sarf etti¹⁹⁸.’

1-Cezaevinden Dağlara / PKK Terörü Doğuyor

12 Eylül döneminde pek çok cezaevi vardı ve çoğu tıka basa dolmuştu. Bunların başını Mamak Cezaevi çekiyordu, orada yapılan insanlık dışı uygulamalar ilk olarak duyulmuştu. Lakin cezaevlerinin içinde öyle bir tanesi vardı ki namı, şanı sınır ötesine çıktı. Orada yaşananlar, olup bitenler pek çok hayat kararttı. Diyarbakır Cezaevi ile birlikte dönemin analizi, sonucu da belli oldu. Diyarbakır’ da olanlar insanlık ayıbıydı ve sonuçları çok ağır oldu. Nitekim yaşananlar çok geçmeden başka bir facianın da kapısını aralayacaktı.

¹⁹⁸ Burhan Ekinci Röportajı, Ertuğrul Mavioğlu: “12 Eylül Sermayenin Darbesiydi”, Taraf Gazetesi, 12/ 09/2008

12 Eylül döneminde Türkiye’ de işkence yapılan birçok cezaevi vardı. Ama bir cezaevi vardı ki, 29 Nisan 2008’ de “The Times” gazetesi tarafından ‘dünyanın en kötü şöhretli 10 cezaevi’ nden biri olarak nitelendirildi¹⁹⁹.

Diyarbakır 5 No’ lu Cezaevinde 1981-1984 yılları arasında 53 tutuklunun ölümüne, yüzlerce tutuklunun da sakat kalmasına ve psikolojik tahribata uğramasına neden olan insanlık dışı uygulamalar, daha sonra birçok kitaba ve yayına konu olmuştur. Yaşanan ahlaksızlığın, skandalın, hukuksuzluğun mağdurlarının anlattıkları korkunçtur, inanılması zordur. Amaç devrim peşinde koşanların, o körpe gençlerin bilinçlerine hükmedebilmek ve bu sayede davaya ihanet etmelerini sağlamaktır. Aslında Diyarbakır Cezaevi 12 Eylül’ ün aynasıdır.

“Diyarbakır Cezaevi demiyorlar mı, çok üzülüyorum, sinirleniyorum. Ben o zaman Devlet Başkanı' yım. Biz devleti yönetiyoruz. Cezaevlerini yönetmiyoruz ki! Ne yani, Devlet Başkanı Diyarbakır Cezaevi' ni mi yönetecek? Cezaevleri bana mı bağlı? Sıkıyönetim komutanına bağlı. Sıkıyönetim komutanları da bizzat gidip cezaevini yönetecek, cezaevine bakacak değil. Cezaevi müdürleri var, jandarma var. O düzen devam ediyor²⁰⁰.”

‘Ne olsa kendinizi daha iyi hissederseniz?’

-Aziz Nesin 12 Eylül mağdurlarının hikâyelerini dinledikten sonra demiş ki “Ben de benim hayalim geniş zannederdim, Kürtlerin hayali benden genişmiş.” Bizim durum biraz öyle. İstiyorum ki Kürt olmaktan başka hiçbir suçu olmayan bu vatandaşlar karşısında Devlet Baba sıkılmış olduğu yumruklarını açsın²⁰¹.

Ne acı ki 1984 yılında başlayan PKK terörü bugün Diyarbakır Cezaevi ile ilişkilendirilmektedir. Diyarbakır Cezaevi ve orada yaşananlar, yaşatılanlar Türkiye’ ye “Kürt Sorunu” nu hediye etmiştir. 2000’ li yıllar ile birlikte Türkiye’ nin hala AB’ ye girememiş olması, çağdaş standartları bir türlü yakalayamamış olması 12 Eylül rejiminin stratejik hatasıdır. İnsanların dinlerini, dillerini ve kimliklerini ellerinden almak, onları başka bir metaya benzetiyor olmak neler doğurabilirse, nasıl tasavvur edilebilirse onun iki katı Diyarbakır’ da sahnelenmiştir.

¹⁹⁹ Dicle Baştürk-Turan Aktaş-Fikret Karagöz, “12 Eylül’ ün Cehennemiydi”, Taraf Gazetesi, 12.09.2008

²⁰⁰ Kenan Evren ile söyleşi, “Kürtçe’ ye Ağır Yasak Koyduk Ama Hataydı”, www.milliyet.com.tr, 07.11.2007

²⁰¹ Balçıçek Pamir’ in Selim Dindar ile yaptığı röportaj, “Bir Daha Dünyaya Gelsem Kürt Olmak İstemem”, Gazete Habertürk, 18/05/2009

‘‘Diyarbakır Hapishanesi’ nde yaşananlar Güneydoğu’ daki olayları nasıl etkiledi sizce?’’

Ben siyasi biri değilim. Bu konularda birikimim yok. Ama 12 Eylül, Kürt sorununa herkesin dikkatini çekti, bu sorunu dünyaya duyurdu. Cezaevindeki vahşet olmasaydı, Kürt meselesi bu ülkede bu kadar erken açığa çıkmazdı. Diyarbakır Cezaevi’ ndeki insanları birer militan haline getirdiler. Bunların yüzde 80’ den fazlası dağa çıktı. İnsanın oradaki vahşeti gördükten sonra normal yaşama dönmesi çok zordu. ‘PKK hareketi 1984’ te patladı’ derler ya, bu tarih, Diyarbakır Cezaevi’ nden ana tahliyelerin olduğu tarihtir²⁰².’’

Kürtçe yasağı bir 12 Eylül uygulamasıdır örneğin. Darbe ile beraber Kürtçe konuşma yasağı getirildi. Bölgede halka dayatmalar uygulandı. Birdenbire insanlar normal hayatlarından, dillerinden ve de kimliklerinden, kültürlerinden vazgeçerek başka bir boyuta atlamak zorunda bırakıldılar. Bir yandan kimlikleri yüzünden yaptırımlarla eza çekenler, kategorize edilenler öte yandan Diyarbakır Cezaevi’ nde yaşananlar...

‘‘12 Eylül darbesi tüm demokrasi güçlerine karşıydı ama Kürtlerin payına daha ağır olanı, olağanüstü vahşet düştü. Ağır sansür; ‘‘Görme, duyma ve konuşma’’ diyordu. Bu Türkiye toplumunun yaşanan vahşetten haberdar olmasını engelledi. Daha fazla dayanamayan Kürtler ise dağlara çıktı. Şimdi soruyoruz: Böyle başlamadı mı?’’

Kürt sorunu hep vardı. 12 Eylül sürecinde Diyarbakır Cezaevi’ nde yaşananlar Kürt sorununun boyutunu ve niteliğini değiştirdi. Diyarbakır’ da insanların kişilikleri ve kimlikleri üzerine gidildi. Bu Türkiye toplumu içinde kırılma, hatta derin bir yarılma yarattı. Cuntanın Diyarbakır Cezaevi’ nde uyguladığı ırkçı-kafatasçı vahşetle yüzleşmeyenler, Kürt sorununun neden çözülmediğini bugün dahi anlayamazlar.

Yine soruyoruz: Düenden bugüne süreç böyle yaşanmadı mı²⁰³?’’

Şüphesiz insanlar ayrıştırıldıklarını düşündüler, ötekileştirildiklerini ve doğal olarak çözüm aradılar. İçerde de dışarıda da zulüm vardı, işkence vardı, ölüm vardı nasıl olsa. Çaresi olmalıydı bu işin. Çare dağlardaydı işte. Dağlar kucak açmıştı Kürt halkına, çözüm olmuştu, çözüm göstermişti. İnsanların içinde onulmaz kin ve öfke birikmişti. Birikimi boca edecek plan belliydi, aynı şekilde cevap vermek. Terör doğmuştu artık.

²⁰² Neşe Düzel’ in Selim Dindar ile röportajı, ‘‘Üç Yılı Cehennemde Geçirdi’’, Radikal Gazetesi, 23/06/2003

²⁰³ Yıldırım Türker, ‘‘Geçmiş Geçmediyse Suç Bizde’’, Radikal Gazetesi, 21.05.200

‘12 Eylül’ de bir hatamız da oydu. Kürtçe konuşmayı yasakladık. Şöyle yasakladık: Konuşmalarda, mitinglerde, şurada burada Kürtçe konuşulmayacak. Okulda filan Kürtçe tedrisat yapılamaz dedik. Neden dedik? Ben Devlet Başkanı’ yken, bir köyde ilkokula gittim. Üçüncü sınıfa mı, dördüncü sınıfa mı girdim, hatırlamıyorum. Açtım kitabı, oku şunu dedim çocuğa. Kem küm, çocuk okuyamıyor. Dördüncü sınıfa gelmiş, Türkçeyi okuyamıyor. Kızdım. Orada söyledim. Öğretmene döndüm, ‘Dördüncü sınıfa gelmiş, Türkçeyi okuyamıyor, bu nasıl iş?’ dedim. Sonradan anlaşıldı ki, öğretmen de Kürt. Kürtçe yapıyor tedrisatı. Döndüm ve Kürtçe yasağını koyduk. Kürtçe tedrisat yapılamaz dedik. Ama biraz ağır yasak koyduk. Sonra bu yasak kaldırıldı, ama hataydı. Hata olduğunu sonradan anladım²⁰⁴.’’

Kürt sorunu öteden beri vardır ve bu konuda hiçbir hükümet bağımsız bir politika uygulayamaz. 12 Eylül bize bu sorunun PKK versiyonunu armağan etti. Nasıl mı? Bir düzeyde, ‘Kürt yoktur’ diye teori imal ederek! Bilimde öncümüz olan çevrelerin ‘Karda kart kurt’ teorisi bu sırada üretildi ve ‘kitlelere mal edildi’. Bir düzeyde Kürt yurttaşlara ağır baskı uygulandı (kamuoyuna ‘dışkı yedirme’ adıyla geçen olay bu uygulamanın bir örneğidir). Amaç, ‘yıldırarak’ direniş veya muhalefeti önlemektir ama ‘yıldırma politikaları’ her zaman beklenen sonucu vermez. Sonuç, oradaki halkın kendi adına davranan her hareketi desteklemekle kendini yükümlü sayması oldu. Bunun ‘onursuz’ bir davranış olduğu da söylenemez²⁰⁵.

Gerek Güneydoğu Anadolu gerek Doğu Anadolu’ da ezelden beri problemler vardı, Cumhuriyet’ ten sonra da sorunlar aralıklarla devam etti. Gerek iklim şartları gerek coğrafi özellikler gerekse başa gelen siyasi liderlerin istikrarlı ve realist politikalarla oradaki sorunlara çözüm bulamaması, akılcı siyasetin güdülememiş olması bölgedeki hareketliliği zamanla tetikledi. 12 Eylül orada kıpırdanmaya çalışan hareketliliğe sos oldu.

O bölgede Sıkıyönetim ve OHAL yıllarca sürdü. 78’ de doğan çocuklar 22 yaşına gelinceye kadar normal bir hukuk rejiminden haberdar değildi ve olağanüstü halde yaşadı. O toplumda eşkıyalık geleneği de önemlidir. Cumhuriyet ve Osmanlı döneminde de buralarda toplumsal başkaldırı hep dağa çıkma şeklinde ortaya çıkmıştır. 12 Eylül uygulamaları da bu dağa çıkan insan sayısını artırmıştır.

²⁰⁴ Kenan Evren ile söyleşi, ‘Kürtçe’ ye Ağır Yasak Koyduk Ama Hataydı’, www.milliyet.com.tr, 07.11.2007

²⁰⁵ Murat Belge, ‘Yönetme Başarısı’, Taraf Gazetesi, 29.06.2008

Bu durum sadece dağa çıkanlarla sınırlı görülebilir mi?

Görülemez elbette. Bu çocukların aşığında aileleri var. Bu uygulamalardan aileler de etkilendi. Siz silah ararken, örgüt üyesi birini ararken köylere gittiniz, orada insanları gözaltına aldınız, işkence yaptınız, dövdünüz, buğdayını mercimeğini döktünüz, ezdiniz. Onun çocuğu bunu gördüğü zaman dağa çıkacak, orada kalanlar da ona sahip çıkacak hale getirildi. Elbette 12 Eylül Türkiye' nin genelinde etki yarattı ama akıl dışı uygulamalarıyla da Kürt sorununu müzminleştirdi, Kürt milliyetçiliğini kışkırtıp azdırdı²⁰⁶.

F-ÜNİVERSİTE GENÇLİĞİNE DARBE / YÖK VE 1402' LİKLER

12 Eylül sonrası en önemli sonuçlardan birisi de YÖK' tür. Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK), 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu uyarınca 6 Kasım 1981' de, Prof. Dr. İhsan Doğramacı' nın başkanlığında kuruldu. 12 Eylül 1980 askeri darbesi YÖK ile üniversiteleri, işlevlerini yerine getirememeye pahasına denetim altına aldı ve akademik sıkıyönetim kurumu oluşturdu. 1982 Anayasası ile de YÖK güvence altına alındı. Kanun ile birlikte yükseköğretim üst kuruluşları, bütün yükseköğretim kurumları, onlara bağlı birimler ve bunlarla ilgili faaliyet ve esasların denetlenmesi hedeflenmişti. Bu sebeptendir ki YÖK kurulduğu günden beri hem icraatları hem de varlığı ile tartışılan bir kurum olmuştur.

Bilindiği gibi YÖK olağanüstü bir siyasi dönemde üniversiteleri kontrol (zapturapt) altına almak amacı ile kuruldu. 1982 anayasasınının 130 ve 131 maddeleri bu amacı garanti altına alıyordu:

²⁰⁶ Belma Akçura, Emekli Albay Ümit Kardeş' la 12 Eylül' ü Konuştuk / ‘PKK Bu Noktaya 12 Eylül ile Geldi’, www.milliyet.com.tr, 12 Eylül 2005

1. Üniversiteleri özerk yönetim yerine merkezi ve hiyerarşik bir yapı ile yönetmeyi öngörmesi,

2. Üniversitelerin üst yönetim kadrolarının belirlenmesinde (öğretim elemanları, öğrencileri ve çalışanları yerine) YÖK ve Cumhurbaşkanı tarafından seçilir ve atanır ilkesinin benimsenmiş olması,

3. Mali ve idari özerklik yönünden doğrudan merkeze bağımlı olması,

4. Türk yükseköğretimi ve üniversiteleri evrensel ölçekte bilim ve fikir üretmek yerine ulusal ölçekte dar bir çerçeveye indirgenmiş olması.

Bu maddelerle YÖK'ün üniversiteleri merkezci yetkilerle donanmış olarak kontrol altında tutma anlayışı bugün dünyanın hiçbir gelişmiş ülkesinde bulunmamaktadır. Hatta Silahlı Kuvvetlerin ve MGK'nın kendi yapısı bile bu kadar merkeziyetçi değildir²⁰⁷.

Yüksek Öğretim Kurumlarının en temel görevi çağdaş uygarlık ve eğitim-öğretim esaslarına dayanan bir düzen içinde, toplumun ihtiyaçları ve kalkınma planları ilke ve hedeflerine uygun ve ortaöğretime dayalı çeşitli düzeylerde eğitim - öğretim, bilimsel araştırma, yayım ve danışmanlık yapmaktır ama maalesef 12 Eylül itibarıyla bilim adamları bilim yuvalarında ilim yapamaz olmuşlardır. Eğitim teknolojisini üretmek, geliştirmek, kullanmak, yaygınlaştırmak şöyle dursun herhangi bir bilim politikası oluşturulamamış, oturtulamamıştır.

YÖK kuruluşundan bu yana 23 yıl geçmesine rağmen nitelik anlamında önemli iyileşmeler olmadığı gibi tam tersine daha da kötüleşmiştir. Nicel anlamda üniversite sayısı artmış, öğrenci sayısı artmış, uluslararası yayın sayısı artmış ancak üniversiter anlayış iletilemediği gibi nerdeyse bütünüyle kaybedilmiştir: YÖK'ün bugüne kadarki uygulamaları ile üniversitelerde bilimselliği ve bilimsel yaklaşımları kurumsal kimliğe kavuşturamadığı görülmektedir. Sanki gerçeği arama yerine, gerçeği ve gerçeği arayanı engelleme ve denetim altına alma anlayışı hâkim bakışa dönüşmüştür²⁰⁸.

²⁰⁷ Prof. Dr. İbrahim Ortaş, “YÖK Kaldırılmalıdır”, Üniversite ve Toplum/ Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi, Aralık 2004, Cilt 4, Sayı 4

²⁰⁸ Prof. Dr. İbrahim Ortaş, “YÖK Kaldırılmalıdır”, Üniversite ve Toplum/ Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi, Aralık 2004, Cilt 4, Sayı 4

Üniversiteler şüphesiz bir ülkedeki en anlamlı, en önemli kurumlardan birisidir. Ülkedeki yaşam kalitesini yükseltmek; çağdaş, medeni ülkeler arasına girebilmek, modern ve refah standartlara ulaşabilmek ancak üniversiteler ile mümkündür. Dolayısıyla pek çok kesimden pek çok insanın ortak düşüncesi YÖK yasasının kaldırılması ya da iyileştirilmesidir. Üniversiteler özgür olmalıdır. Bilim adamı özgür olmalıdır. Düşüncelere, bilime kilit vurulamaz; baskı altına alınamaz. Bilim adamı rahat çalışmalıdır, önünü arkasını düşünmeden. Ülkenin ekonomisine, siyasi yapısına, toplumsal yapısına ışık tutmalıdır. Özgürlüğü, demokrasiyi, bağımsızlığı asla elden bırakmamalıdır. Bir ülkenin ne kadar refah, ne kadar uygar, ne kadar modern olduğunun tespiti ancak üniversiteleri ve o üniversitelerdeki akademik çalışmaları ile sabittir. Dolayısıyla YÖK üniversiter yapılanmanın üzerindeki elini çekmeli ve dayatmayla bir yere varılamayacağını artık kavramalıdır.

YÖK kurulduğundan bu yana üzerinde en çok konuşulan ve neredeyse herkesin değişmesini istediği mevcut 2547 sayılı yasasının Türkiye'yi bilgi çağına taşımakta yetersiz kaldığıdır. Avrupa Topluluğuna adaylık sürecinde ülkemizin bütün sorunlarının temelinde eğitimden kaynaklanan katmerleşmiş nitelikli insan gücü ve teknik bilgi eksikliği kokmaktadır. Bugün Türk Yükseköğretiminin sorunları ve sorumlulukları görünen çerçevede çok daha büyüktür. Başta akademik verimsizlik olmak üzere, bilim ve teknolojide bilgi çağını yakalama sansına maalesef sahip olamamıştır. Milyonlarca genç üniversite kapılarında beklemekte, üniversiteyi bitirenler işsiz, iyi yetişen çok küçük bir grup ise beyin göçüne heba edilmektedir. Dünyada ender genç ve dinamik nüfusa sahip ülkemiz insan potansiyeli nitel düzeye kavuşturacak öncü eğitim ve araştırma kurumları yaratılamamıştır. Bu konuda dünyaya örnek gösterilecek bilimsel kriterleri yüksek üniversite yaratamadık. Bilim politikası ve stratejilerinin olmaması, alt yapı yetersizliği, öğretim üyelerinin nitelikleri, eğitimin ezberci ve öğretmen merkezli olması nedeniyle üniversitelerimiz çağın gerisinde kalmışlardır²⁰⁹.

YÖK'ün kara listeye alınmasının en önemli sebeplerinden birisi askeri rejimin üniversiteleri terörden sorumlu tutmasıydı. Nitekim bir anda çıkarılan bir kanunla üniversitede ders veren hocalar kara listeye alındı. 1402 sayılı sıkıyönetim yasası ile bilim adamları mesleklerinden oldular. Listede adı olanlar ya sürgüne gidiyor ya ihraç ediliyordu. Ya da en kısa yoldan susturuluyorlardı. Yazık ki 12 Eylül' de 1402'lik olan hocaların büyük bir kısmı da meslektaşlarının ihbarıyla kamu hizmetinden men edilmişlerdi.

²⁰⁹ Prof. Dr. İbrahim Ortaş, "YÖK Kaldırılmalıdır", Üniversite ve Toplum/ Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi, Aralık 2004, Cilt 4, Sayı 4

Şubat 1983' te, doğrudan doğruya Sıkıyönetim komutanlarının 1402 sayılı yasa çerçevesindeki özel yetkilerine dayanarak “sakıncalı” öğretim üyelerinin işten çıkarılmasına başlandı. Resmî Genelkurmay açıklamalarına göre, bu yolla 5000' e yakın kamu personeli atılırken, 38 profesör, 25 doçent ve 10 yardımcı doçentin de üniversiteleriyle ilişkisi kesildi. Öte yandan, 1402' lik olmayı beklemeden veya protesto amacıyla istifa edenlerin sayısı (bu satırların yazarı dâhil) binleri buldu. Oportünist ihbarcılar tırmanışa geçti; satranç kulüplerini dahi potansiyel yıkıcılık odağı gibi gören insanlar öğrenci faaliyetlerinin tepesine oturdu²¹⁰.

Üniversiteler zaten 12 Eylül öncesi ideolojilerin ana merkezi olmuştu. Dört yandan taraflar üniversitelere saldırıyorlardı kendilerine binayı baz istasyonu yapabilmek için. Güç birliği için, yandaş toplayabilmek için, göz boyamak ya da erk ispatlamak için, göz korkutmak için, sindirmek için. Kim nereyi tam anlamıyla ele geçirirse sağlam bir kale kazanmış oluyor ve yanına ne kadar genç toplarsa o kadar yoluna daha emin adımlarla yürüyecek sayılıyordu. Bu sebeptendir ki üniversiteler ilim, bilim yuvası olmaktan çıkmıştı. Üniversiter hayat terörün silahına kurşun olmuştu.

İşte 12 Eylül sonrası da MGK kancayı takıyor üniversitelere. YÖK kuruluyor önce, YÖK ve yasaları ve elbette sonra MGK, YÖK kanalıyla üniversiter hayatı düzenlemeye çalışıyor. Bilim ve bilim adamları bir kez daha yalpalıyor. Çağdaş olabilme, refah ve modern standartları yakalayabilme umutları havada asılı kalıyor. YÖK bilim adamlarının ayağına takılıyor, bilim daha belini doğrultmadan yeniden düşüyor ve 2000' li yıllara kadar da belini doğrultamıyor. Her başa gelen kendi sempatanlarını yerleştiriyor ilim yuvalarına. 12 Eylül öncesi aleni olarak ideolojilere hizmet veren üniversiteler 12 Eylül sonrası da üstü kapalı ideolojilere, siyasilere hizmet ediyor. Bir ülkenin gurur kaynağı üniversiteler siyasetin oyuncağı oluyor, emir kuklası moduna giriyor.

Söz dinliyor üniversiteler, itaat ediyor. Nasıl 1402' likler hiçbir şey yapamadan çaresizliğe gömüldüyse, boyunları büküldüyse boyun eğmeyi uygun görüyor. Söz dinliyor, söz dinleteceğine. Yön verdirilmesine izin veriyor, yön vereceğine.

12 Eylül yönetimi kendi varlığı için tehlikeli gördüğü tüm sol ve demokrat görüşlü kişileri ve bu anlayışla mücadele veren toplumsal yapıları yok etmeyi hedef olarak önüne koymuştur. Bunun için belirlenen kişilerin de kolayca işlerinden olmalarını sağlamak adına 1402 Sayılı Sıkıyönetim Yasası değiştirilmiş ve sıkıyönetim komutanları da istediği kişiyi bölge dışına sürme veya idari yargı yolu kapatılarak işten atma yetkisiyle donatılmışlardı.

²¹⁰ Halil Berktaş, “Türkiye 12 Eylül Darbesi’ ne Adım Adım Hazırlanmıştı”, Taraf Gazetesi, 01 Ekim 2008

1402 sayılı yasa, üniversitelerden bakanlıklara devlete bağlı olarak çalışan herkesi bağıyordu ve ‘sakıncalı’ görülenler ya devletten atılıyor ya da başka yerlere sürülüyordu. Bu yasa uyarınca hakkında işlem yapılan kişi sayısı 18 bin 500’ ü geçiyordu. Bu rakamın belli başlı mesleklere göre dağılımı şöyle:

Hakkında işlem yapılan düz devlet memuru 7 bin 200, öğretmen 3 bin 800, güvenlik görevlisi bin, din görevlisi 270, öğretim üyesi 120, mülki amir 35, hâkim-savcı 47...²¹¹

Üniversitelerde resmen deprem olmuştu, kıyım yaşanmıştı. Askeri rejim sopayı aba altından değil direk üstünden göstermişti. Gözdağı verme işi başarıyla tamamlanmıştı. Robotlar tamamdı, düğmeye basılmıştı. Ortalık artık süt liman olmuştu. MGK güçlüydü, idealistti, hedefleri vardı. Hedefleri uğruna yolunda ne varsa budamaya, etkisiz hale getirmeye hazırdı. MGK gerçekten güçlüydü, sindirme tam kıvamındaydı!

YÖK’ ün ilk başkanı İhsan Doğramacıdır. Doğramacı 10 Aralık 1981 ile 10 Temmuz 1992 yılları arasında görevde kalmıştır. Bu süreç içerisinde yüksek öğretimi kurumsallaştırmış fakat bugün dahi adını spekülasyonlardan arındıramamıştır. Spekülasyonların başını üniversiteleri özgür ve rasyonellikten uzak kurumlar haline getirdiği gerekçesi çekmektedir. Birçoklarına göre 12 Eylül’ ün YÖK ayağını oluşturmaktadır. Muazzam serveti ve oligarşi destekçisi olması itibarıyla dokunulmaz olduğu ve yaptığı işlerin sorgulanmadığı hep yıllarca tartışılmıştır. Kimilerine göre modern Türk milli Eğitimi’ nin babasıdır, ilklerin adıdır, eğitime çok şey kazandırmıştır; kimilerine göre ise taraf tutan, değerli bilim adamlarını sırf düşünceleri bazında kategorize edip, kapısında aşındıran kişidir. Her nasıl olursa olsun, taraflı ya da tarafsız İhsan Doğramacı 10 yıllık süreç içerisinde eğitimi çıkmaza sokmuştur. Kendine verilen görevi ne yazık ki layıkıyla yerine getirememiş ve bugün Türkiye’ de var olan eğitim sistemindeki sorunların kaynağına bakan suyu sonuna kadar bonkörce açıp, kullanmıştır.

²¹¹ Mustafa Balbay, ‘‘12 Eylül-Sol Kırımı/ 78’ liler’’, Cumhuriyet Kitapları-2. Baskı, İstanbul, Kasım 2008, s.111

1402' lik öğretim üyelerinden bazıları ²¹²

- Ankara Üniversitesi: Rona Aybay, Burhan Cahit Ünal, Mete Tunçay, Yılmaz Akyüz, Alpaslan Işıklı, Cem Eroğul, Baskın Oran, Tuncer Bulutay, Abdülkadir Ateş, Bahri Savcı, Korkut Boratav
- İstanbul Üniversitesi: Aydın Aybay, Murat Sarıca, Nuri Karacan, İdris Küçükömer, Sencer Divitçioğlu, Üstün Korugan, Gençay Gürsoy, Yücel Sayman, Bülent Tanör, Hüseyin Hatemi, Niyazi Öktem
- Ortaoğu Teknik Üniversitesi: Güney Gönenç, Nazif Tepedelenlioğlu, Kurthan Fişek
- Boğaziçi Üniversitesi: Oya Köymen, Orhan Silier Mehmet Ali Kılıçbay
- Gazi Üniversitesi: Yalçın Küçük, Tahir Hatipoğlu

Kanunla birlikte 1402' liklerin bir kısmı kabuğuna çekildi. Bir kısmı davalar açıp, davaların düşmesinden ya da bitmemesinden bıkmayarak direndiler ve sonunda ait oldukları görevlere uzun yıllar sonra iade edildiler.

YÖK' ün 1980 sonrası yürürlüğe koyduğu bazı icraatlar:

- * Öğrencilerden alınan harçlarla paralı eğitimin temeli atıldı.
- *YÖK üyeleri gereksiz yere bir sürü dersi eğitim programlarına koydu.
- *Asistanlık kurumu kaldırıldı. Yerine "sözleşmeli araştırma görevlisi" statüsü getirildi.
- *Neredeyse her il ve ilçede iki yıllık yüksekokullar açıldı.
- *Disiplinsizlik ya da başarısızlık bahane edilerek sadece 1985-1986 öğretim yılı ilk dönemi sonunda 5000 öğrenci okuldan atıldı.
- *Vakıf Üniversiteleri kuruldu. Açılan ilk özel vakıf üniversitesi 1986 yılında Bilkent Üniversitesi oldu.
- *Üniversitelerle ilgili olan ya da olmayan her konu YÖK' ün alanına girdi.
- *1983' te seçim yatırımı niyetine Anadolu' nun birçok ilinde tabela üniversiteleri kurulur ama bu üniversitelerin ne alt yapısı vardır, ne de hocası. İşin garip tarafı binası, aracı gereci hiç yoktur.

²¹² <http://tr.wikipedia.org/wiki/1402'likler>

*1987’ de gençliğe yönelik kapsamlı bir saldırı başlar, disiplin cezaları ağırlaştırılır, polisin baskısı artırılır.

*Kılık kıyafet yönetmeliğe bağlandı. Erkek öğrencilerde saç, sakal, bıyık düzenlemeye alınırken kız öğrencilerde türban ve aşırı makyaja yasak geliyordu.

*İlk ve ortaokullarla liselere mecburi din dersi konuldu.

*İmam Hatip Liseleri ile Kuran Kurslarının sayısı 12 Eylül döneminde hızla arttı.

İcraatlar bunlarla bitmez ama YÖK’ ü anlatmaya sayfalar da yetmez. Bıraktığı izlerin altı kalınca çizilmiştir, unutulmaz.

Evren: Eee din dersini niye koydunuz? Onu da izah edeyim. Bir kere din dersi değil ismi. Ahlak Bilgisi ve Din Kültürü dersi. Yani dinimiz hakkında, dinler hakkında, bu okullardan çıkan çocuklar bilgi sahibi olsunlar istedik...Ayrıca ayrıca bir insan hiç olmazsa iki rekat namaz kılmasını bilmeli. Cenazeye gittiği zaman cenaze namazını kılmasını bilmeli²¹³.’’

12 Eylül ile birlikte dini eğitime ağırlık verilmişti. Askeri rejim halkın siyasetten uzak durması için yeni bir yol seçmişti. İnsanlar kendilerine bir meşgale bulurlarsa siyasete yönelmez, ülke tekrar karışıklığa maruz kalmazdı. Dinle uğraşınlar, dinlerini öğrensinlerdi ki askeri rejimin planı rahat rahat işleyebilsin. Dolayısıyla Türk-İslam sentezinin milli kültür olarak kabul edilmesi kararlaştırıldı, Diyanet İşleri' nde 260 din görevlisinin maaşının Rabıta-ül İslam örgütünce ödenmesi onaylandı. Bugün pek çokları tarafından kabul edilmektedir ki, 12 Eylül Türkiye’ deki dini yükselişin, türban sorununun, laik-dinci çatışmasının, siyasal İslamın ve kimilerince şeriat çığırtkanlığının temelini atmıştır.

Bugün ülkenin dini ile problemi varsa bunun sebebi 12 Eylül rejimidir.

²¹³ Mehmet Ali Birand-Rıdvan Akar, ‘‘12 Eylül-Türkiye’ nin Miladı’’, Doğan Kitap-İstanbul, 5. baskı, Eylül-2006, s.169

III-12 EYLÜL SONRASI GENÇLİK VE TOPLUMSAL DEĞİŞİM

A-12 EYLÜL ASKERİ DARBESİNİN TÜRK EKONOMİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Siyasal rejimin işleyişiyle ilgili yaşanmış olaylar da, siyasal tutumların oluşum ve değişiminde önemli bir rol oynar. Fransa’ da Üçüncü ve Dördüncü Cumhuriyetler’ in kötü işlemesi ve siyasal yaşamın istikrarsızlığı, bir yandan otoriter ve milliyetçi, öte yandan da kadercı ve boyun eğici eğilimleri güçlendirmişti. Benzer bir durum 12 Eylül sonrasında Türk toplumu da yaşadı ve yaşıyor. Siyasal şiddet ve istikrarsızlığın yarattığı korku ve bıkkınlık, Türkiye’ de de otoriter eğilimleri özendirirken, siyasal duyarsızlığı arttırdı²¹⁴.

Türkiye elbette sadece terörle ya da 12 Eylül sonrası hapse gidenlerle, hapishanede işkence görenlerle ya da asılanlarla yaşamaz darbeyi. Darbenin başka ayakları, başka boyutları da vardır. Zira 12 Eylül sonrası ülke, ekonomisi ile verdiği savaşla da başka bir zorlu deneyim yaşamıştır. 12 Eylül öncesi kabul edilen 24 Ocak Kararları ile darbe sonrası yüzleşmiş ve kararların altında kalmıştır. Artık ne askeri rejimin dayatmaları ile uğraşacak gücü ne de ekonomik kararlar çerçevesinde nefes alacak hali kalmıştır. Takatsiz kalmıştır ülke. Takatsiz ve soluksuz. Dilsiz ve sözsüz...Sözler zaten çoktan tükenmiştir...

Türkiye, 12 Eylül ile birlikte başlatılan neo-liberal ekonomi politikalarının toplumda yarattığı işsizlik ve yoksulluktan kaynaklanan yıkımı ve yolsuzluklar düzenini düzeltmedi. Toplum, Türkiye’yi 12 Eylül’e iteleyen derin devlet ve Ergenekon ilişkilerinden kurtulamadı. Aradan 28 yıl geçti. Bugün Türkiye’nin gündemi yine demokratikleşmedir, yargı reformudur, aş, iş ve yoksulluğa karşı mücadeledir, yolsuzluğu ezmektir, Ergenekon rumuzlu devlet içi çetelerle, yeni darbe heveslileri ve derin devletle hesaplaşmadır, 12 Eylül darbecilerini yargılamaktır, siyasal ve toplumsal alan üzerindeki askeri vesayetten kurtulmaktır²¹⁵.

Darbecilerin ilk uygulamaları, sendikalaşmayı ortadan kaldırmak, çalışanların kıdem tazminatı gibi kazanımlarını daraltmak, ücretler ve sosyal hakları budamak, işçi sağlığı ve iş güvenliğini zayıflatmak ve grev hakkını yasaklamak oldu. 12 Eylül’ ün hemen öncesinde

²¹⁴ Prof. Dr. Nüvit Gerek ‘‘Siyaset Bilimi’’ Anadolu Üniversitesi, Açık öğretim Fakültesi Yayını, 1.baskı, Eskişehir, Ekim 2004, s.38

²¹⁵ Ufuk Aras, ‘‘12 Eylül’ ün izleri’’, 12 Eylül 2008 Cuma, NTVMSNBC.COM

kabul edilip, darbe ile beraber uygulamaya sokulan 24 Ocak Kararları ile de ülkede ekonomi alabora olmuştur.

12 Eylül öncesinde kararların takipçisi olur Demirel ve uygulanmasına öncülük eder.

Ülkeyi huzura kavuşturmak adına getirilecek ilk çözümün ekonomiyi düzeltmek olduğuna inanan Demirel ekonominin dümenini Turgut Özal' a devreder. Ekonomi düzelirse her şey yoluna girer, toplumdaki huzursuzluk diner, sokaklardaki gerginlik azalır diye düşünür. Özal' ın üzerinde çok çalıştığı ekonomik kararlar paketini IMF yardımıyla yürürlüğe sokar. Beklentisi çoktur ama bu paketin de beklenilenin aksine toplumu huzura erdireceği ihtimali yoktur. 24 Ocak Kararları da aslında 12 Eylül Darbesi' nin tetikçisidir ve ülkede ekonomik devrimin öncüsüdür.

12 Eylül' le Türkiye neo liberal ekonomiye adım atarken, boşaltılmış ve sindirilmiş siyasi zihniyet şarttı. Sendikalar ve öğrenci örgütlerinin dümdüz edildiği, en küçük şüphenin 90 gün gözaltıyla bedellendirildiği bir zaman da...

İğdiş edilen siyasi ve entelektüel düşünce kendini toparlayamadı, safını ve zeminini kaybedenler yeni liberal sisteme yuvalandı. Tüketim kalıplarıyla kendini var eden, görgüsüz zenginlerin seçkin sanıldığı topluma birlikte yürüdük.

Sosyal devlet tasfiye edildi, emekçi hareketler tarih dışı ilan edildi, tırmanan yoksulluk söylemi de rahatsız edici...²¹⁶

MGK 24 Ocak Kararları ile sanayi politikalarını değiştirmeyi öngörmüş ve ekonomik yapıyı temelden değiştirmeyi hedeflemiştir. Amaçları arasında dışa açık, serbest piyasa koşullarının hâkim olduğu bir ekonomik yapılanma, faizlerin yükseltilmesi, KİT sorununa çözüm bulmak, kamu mal ve hizmet fiyatlarının arttırılması vardır. Esas amaç özel kesimin ekonominin temel güç kaynağı olmasını sağlamaktır. Zira 24 Ocak Kararları ile yıllardan beri uygulanan karma ekonomik modeli bir kenara atılmış ve yerine serbest piyasa ekonomisi gelmiştir.

Ekonomik program ile birlikte Türkiye, ülke ekonomisini dışa kapalı bir hale getiren ithal ikamesine dayalı sanayileşme stratejisini terk etmiş ve "*ihracata dayalı sanayileşme*" stratejisini benimsemiştir. Bu kararların teknik altyapısını hazırlayan Turgut Özal sonraki tarihlerde kurduğu Anavatan Partisi ile iktidara gelip Başbakan olmuş ve Cumhurbaşkanlığı' na kadar yükselmişti. İhracatta önem arz eden ulaşım, haberleşme ve diğer altyapı yatırımları hız kazanmış ve 1980-1990 döneminde, ihracat ile ilgili bürokratik engeller büyük ölçüde

²¹⁶ Nihal Kemaloğlu, "12 Eylül Yapım Zihniyetiyle 12 Eylül' e Bakmak", Akşam Gazetesi, 30/06/ 2009

azaltıldı. 1567 sayılı Türk Parası Kıymetini Koruma Kanunu ile ilgili olarak Temmuz 1984 tarihinde çıkarılan 30 Sayılı Karar, 1989 tarihine kadar kambiyo rejiminin esasını oluşturmuş, bu tarihte yapılan değişiklikle her türlü dövizin ithali serbest bırakılmıştır. 1990 yılında Kambiyo Rejimi daha da liberalleştirilerek Türk Lirası' nın konvertibilite özellikleri güçlendirilmiş ve 32 sayılı Karar' da yapılan değişiklikle, TL ile ihracat ve ithalat serbest bırakılmıştır²¹⁷.

24 Ocak Kararları ile birlikte devalüasyon uygulandı ve iç talep kısıldı. Sabit kur yerine esnek kur sistemine geçildi. İhracata ağırlık verildi. Kar transferlerine kolaylık sağlandı ve yurtdışı müteahhitlik hizmetleri desteklendi. Yabancı sermaye yatırımları teşvik edildi. Döviz alım satımı serbest bırakıldı. Fiyat kontrol ve sınırlamaları kaldırılarak piyasa kurallarının geçerliliği hedef alındı. 1985 yılında çıkarılan kanunla uygulamaya sokulan Katma Değer Vergisi (KDV), devlete önemli bir gelir kaynağı sağlamanın yanı sıra vergilendirmede de yeni bir dönemi başlattı.

24 Ocak Kararları ile ekonomiyi düzeltmek hedeflenmiştir ama aslında ekonomi çuvallamıştır. Yazık ki bu program ciddi başarısızlıkla sonuçlanmıştır. 24 Ocak Kararları Türkiye' ye tarihinin en büyük iç ve dış borcunu getirmiştir. O günden bu yana ülke IMF' ye bağımlı hale getirilmiştir. Gelir dağılımında eşitsizlik ve yoksulluk tavan yapmıştır. 1994, 1999, 2001 olmak üzere ülke defalarca ekonomik krizlerle mücadele etmek zorunda bırakılmıştır. Aslında bu kararlar tam anlamıyla bir sınıf politikası anlamına gelmektedir. Ne var ki işçi sınıfının 12 Eylül öncesi ezilişi sosyo-ekonomik anlamda da tescillenmiş bulunmaktadır. Çalışan kesim her türlü mağduriyete mahkûm olmuş, emekliler planlı bir şekilde sefilliğe terk edilmiştir. Tüketim toplumu yaratılmış, dış ticaret ile beraber finansal hareketler liberalize edilmiştir. Arkasından da özelleştirme gelmiştir.

Türkiye, ucuz işçilik reklamı yaparak yabancı sermaye çekmeye çalışan bir ülke haline getirilmiş, köylüye verilen destek azaltılmıştır. Esnaf ve sanatkârın devletten aldığı yardımlara büyük darbeler indirilmiş, işçi hakları budanmıştır. Tam anlamıyla 90' lı yıllardan sonra başlayan 'küresel entegrasyona' geçiş olanaklı kılınmıştır. Bu paket program dâhilinde sermaye birikiminin yüksek gelir grupları tarafından paylaşılması sağlanmış, buna izin verilmiş ve bu bağlamda şirketleşmeler teşvik edilmiştir. Kamu kurumlarının yeniden yapılanması için adımlar atılmış ve fakat sonu getirilememiştir. Üstelik bu yapılandırmadaki

²¹⁷ Sabah' la Serbest Ekonomi' nin 20. Yılında Sanayi / '24 Ocak Kararları Ekonomiyi Dışa Açtı- Gümrük Birliği Rekabet Gücü Kazandırdı', Sabah Gazetesi, 01 / 12/ 2005

sorun, eksiklik akabinde 90' lı yıllardaki ekonomik buhranın barındırdığı sorunları beraberinde getirmiştir.

“Aralık 1983’ te iktidara gelen Özal’ ın başkanlığındaki ANAP Hükümeti, 24 Ocak Programı’ na kaldığı yerden devam etti. Piyasa ekonomisine tam geçiş için uğraştı ve başta ‘Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu’ nun kaldırılması olmak üzere, gerçekten reform mahiyetinde birçok icraat gerçekleştirildi.1985 yılında, Özal’ ın İngiltere’ yi resmî ziyareti sırasında heyette ben de bulunuyordum. Başbakan Bayan Thatcher’ in, Başbakanlık Konutu’nda (ünlü Downing Street No:10) Özal’ın şerefine verdiği akşam yemeğindeki konuşmasını hiç unutmuyorum. Thatcher, konuşmasında Özal’ ı samimiyetle övmüş ve “Ben, Özal’ ın geliştirdiği model ile enflasyonu yendim” demişti. Hem gururlanmış hem üzülmüştüm. Modelimiz, yöntemimiz doğrudu; ancak maalesef bu doğru modeli İngilizler gibi uygulayamamıştık²¹⁸.”

1-Banker Kastelli

24 Ocak Kararları’ nın en bariz sonuçlarından birisi de Türkiye’ de aniden banker sayısındaki patlamadır. Serbest piyasa düzenine geçtikten sonra faizlerin de serbest bırakılması ile birlikte zaten ülkede bir türlü var olamamış sermaye birikimi sebebiyle bankaların ekmeğine yağ sürülmüş oldu. Zira bankalar serbest bırakılan faizleri iyi yorumlayıp, fırsatı değerlendiren bankerler aracılığıyla halktan para toplamaya başlamışlardı. Böylece mali sisteme de kaynak bulunmuş ve ekonomi doyar hale gelmişti. Artık yoklar var olacaktı.

“Bir dönem geliyor “liberal ekonomi” diye dış kaynaklı bir ekonomi politikası uygulanmaya başlıyor, faizler serbest bırakılıyor; yerden mantar biter gibi, küçüklü büyüklü “banker” büroları açılıyor ve binleri aşan böyle kuruluşlara halk –en yüksek faizi verdiği için- bütün varını yoğunu yatırıp aydan aya aldığı faizi –eğer varsa- kendi gelirine ekleyerek, korkunç enflasyon canavarı karşısında, ailesinin yaşamını, kör topal sürdürmeğe çalışıyor.”²¹⁹

²¹⁸ Hasan Celal Güzel, “Ekonomik Kriz Hatıraları 2”, Radikal Gazetesi, 30.11.2008

²¹⁹ Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, “12 Eylül / Karşı devrim”, Evrim Yayınları-2. Baskı, İstanbul, 1990, s.84

İşte o günkü şartlarda bir kahraman doğuyordu. Sayıları kısa sürede 1000' i aşan bankerlerin içerisinde en önemlisi, en ünlüsü, tarihi mizaç ‘‘Cevher Özden’’ namı diğer ‘‘Banker Kastelli’’ ydi. 1980 öncesi bankerlik piyasasının en büyüğüdü ve dönemin en ünlü artist ve aktörlerine de reklam filmleri çekirtmişti. Öyle unutulmaz bir karakterdi ki sonraları onu ti-ye alan Türk filmleri de çekilmişti.

1882-1949 arasında yaşayan ve ABD’ nin en büyük dolandırıcılarından olan İtalyan asıllı Charles Ponzi’nin ‘‘ponzifinans-ponzi dalaverası’’ adıyla bilinen yöntemi Türkiye’ de Kastelli tarafından uygulandı. Cevher Özden aynı sistemi inşaat sektöründe kurdu. Bir türlü bir yerden bulduğu büyük bir arsa ile işe başladı. Bu arsanın üzerine bugünkü sistemle ‘Konut yapacağım’ diyerek para topladı. Toplanan paralarla bazı konutlara başladı. Sonra ikinci projeyi yarattı ve o projeyi sattı. Aldığı para ile birincisinin inşaatını başlattı. İkincisi için topladığı parayla birinci projesini bitirdi. Üçüncüsüne başlayarak o projeden topladığı paralarla ikincisini bitirmeye çalıştı. Ama gayrimenkul sektöründe de 1990’ da battı²²⁰.

Elbette bu saadet zinciri sonsuza dek sürmeyecekti. İnsanlar yavaş yavaş gerçekleri anlamaya başlamış ve bankaların da, bankerlerin de batacağını hisseder olmuştu. Zira 1981 yılında olan oldu, birer ikişer bankerler batmaya başladı ve işte 1982 yazında da piyango Banker Kastelli’ ye vurdu. 150 milyarlık piyasadaki banker parasının 100 milyarını toplayan Kastelli bankaların mevduat sertifikası satışına getirilen sınırlamalar sonucu batmıştı.

‘‘Kabına sığmayan bir adamdı, alabildiğine eksantrik. Battı çıktı, battı yeniden çıktı, sonra battı, battı, battı...Tam unutuldu derken, teatral öfkesi, gerçek üstü söylemleri, dobra ve küfürbaz üslubuyla televizyon programlarının gediklisi haline geldi. Yeni kuşaklar için tam anlamıyla bir karikatürdü. Ama o bir döneme neredeyse tek başına damgasını vurdu. Çünkü 1980’li yıllarda yaşanan banker krizinin baş aktörüydü. Cüneyt Arkın gibi ünlüleri kullandığı ilginç reklam kampanyalarıyla bankalar adına halka mevduat sertifikası sattı. Enflasyonun yüzde 30’larda olduğu bir dönemde aylık yüzde 10 faizle para topladı. Binlerce banker o dönemin parasıyla 50 milyar zor bulurken, o eksantrik kişiliği ve yaratıcı vaatleriyle tek başına 100 milyar lirayı aştı²²¹.’’

Kastelli sonu gördükten sonra, tıpkı bazı diğer bankerlerin yurt dışına kaçması gibi, İsviçre’ ye gitti ve bir süre orada kaldı. Daha sonra Türkiye’ ye döndüğünde ise hakkındaki gıyabı tutuklama sebebiyle Bayrampaşa Cezaevi’ ne gönderildi. Türkiye o tarihlerde ilk kez banka batmasıyla tanışmış ve bankerler yüzünden özellikle Kastelli yüzünden çok canı

²²⁰ ‘‘Banker Kastelli Dürüst Öldü’’, Star Gazetesi-Güncel Haber, 03.06.2008

²²¹ Eyüp Can, ‘‘Banker Kastelli’ yi Kim Öldürdü?’’, Referans Gazetesi, 03.06.2008

yanmıştı. Halkın büyük bir kısmı akıl sağlığından oldu, perişan oldu, borç batağında yüzdü. Bazıları ise hayatlarına son vererek skandalı taçlandırdı, faciaya çanak tuttu.

Faiz tavanını delmek istemeyen ama ve lakin daha fazla para toplamak isteyen bankalar;

- Mevduat sertifikası denilen sisteme başvurdu.
- Sertifika faizi ortak sınırın altında tutuldu.
- Sertifika, pazarlamacı bankere daha ucuza satıldı.
- Banker sertifikayı topladığı paraya güvence kıldı.
- Vatandaş bankere yatırdığı paranın karşılığı var sandı.
- Oysa banker bazen faiz kuponunu ayrı, sertifikayı ayrı sattı.
- Bankalar faiz yarışına girmedi ama çılgınlık bankere bulaştı.
- Aylık yüzde 10-12 faizle para toplayan bankerler çıktı²²².

Kastelli uzun süre kabuğuna çekildikten sonra bir gün ofisinde kendisine ait bir tabanca ile intihar etti. Daha önce de intihar teşebbüsünde bulunduğu iddia edilen Cevher Özden' in, polis tarafından ofisinde yapılan araştırmalar sonucu, arkasında 5 mektup bırakarak öldüğü belirlenmişti. Mektuplardan biri savcılık makamına, biri kızına, diğer ikisinden biri Demirören Şirketler Grubu' na ve hizmetçisine, ayrıca sonuncusu da avukatına bırakılmış ve mektuplarında ölümünden kimsenin sorumlu olmadığını da bizzat değinmişti.

‘‘Türkiye' de serbest piyasa ekonomisinin gelişimini, bankacılığın nereden nereye geldiğini Banker Kastelli Fenomeni' ni anlamadan anlamak mümkün değil. O halde bugün onun bu trajik ölümünden sonra bizlere düşen Banker Kastelli Fenomeni' nin yaratılmasında üzerimize düşen sorumluluğu aynı yalınlıkla almak. Ölümünüzden hepimiz sorumluyuz Cevher Bey. Çarpık siyaset anlayışımız, kuralsız serbest piyasa ekonomimiz, saadet zincirlerine para kaptırmaya hevesli vatandaşlarımız, "kabul olmayacak duaya âmin" diyerek para yatıran mudilerimiz, anlayacağınız hepimiz sorumluyuz. Madem siz ilk kez olsun sizi yaratan çarpık sistemi suçlamak yerine yaptığınız yanlışlardan dolayı tüm sorumluluğu

²²² Enis Berberoğlu, ‘‘Banker Kastelli 26 yıldır Ölüydü’’, Hürriyet Gazetesi, 03.06.2008

üzerinize aldınız, yeni Banker Kastelliler yaratmamak adına şimdi sıra bizde: Banker Kastelli'yi biz öldürdük²²³.’’

Bütün bu olup biteni ilk başlarda pek önemli saymayan Turgut Özal ve beraberindekiler, olayın dehşeti büyüdükçe ayıktı. Hisarbank ve İstanbul Bankası' nın batması, insanların banker mağduru olması ve hatta bazılarının intiharı gözlerini açtı. Turgut Özal ve Kaya Erdem ikilisi 1982 yılının Temmuz ayında görevlerinden istifa ettiler. Lakin bu ayrılık uzun sürmeyecekti. Turgut Özal' ın dönüşü 1983 seçimleri vesilesiyle muhteşem olacaktı. Emir alan birisiyken emir veren konumuyla dillere destan olacaktı.

‘‘...Bizim halkımızın büyük çoğunluğu devleti yönetenlerin yaptığı her işte bir keramet olduğuna inanır. Çünkü Türk milletinin büyük göçlerle gittiği her yerde, önderlerinin yöresinde birleşip devlet kurma; yöneticilerine saygı duyma ve inanma geleneği vardır. Bu tarihsel bir gelenektir. Devlet yetkilileri serbest piyasa ekonomisiyle düzlüğe çıkacağımızı ilan etmiştir. İş bununla da kalmamış, yüksek faiz yarışına çıkan banka ve bankerlerin uzun süreden beri ardı arası kesilmeyen çekici ve özendirici reklamlarını halkımıza devletin radyo ve televizyonuyla sunmuştur. Şu halde bu facianın sorumlusu, devletine inanan halkın ‘’aptallığı’’ değildir. Bu sorunlar faiz yarışına uzun süre seyirci kalıp, küçüklü büyüklü bir takım bankerlerin yüksek faiz oltası ile halktan para toplaması yolunu açan liberal ekonomi politikasını yönlendirenlerin ve dolayısıyla da devletindir²²⁴.’’

B-12 EYLÜL ASKERİ DARBESİNİN TÜRK POLİTİKASI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Siyasal, ideolojik, doktrinal ve sınıfsal söylem ve siyasal hareketlerin yerine, Türkiye'de yaşayan insanların tümünü şekilsiz bir kitle olarak kabul eden, farklılıkları, ayrı duruş ve konumları, çıkar zıtlıklarını görmezden gelen, bunların ifadesini hıyanet vataniye

²²³ Eyüp Can, ‘‘Banker Kastelli'yi Kim Öldürdü?’’, Referans Gazetesi, 03.06.2008

(*Ayrıca bakınız: Emin Çölaşan, ‘‘24 Ocak Bir Dönemin Perde Arkası’’, Milliyet Yayınları, 1985

*Mustafa Sönmez, ‘‘Türkiye Ekonomisi'nde Bunalım’’, Belge Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1982

*Asaf Savaş Akat, ‘‘24 Ocak İstikrar Programı’’, www.akat.bilgi.edu.tr)

²²⁴ Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, ‘‘12 Eylül / Karşı devrim’’, Evrim Yayınları-2. Baskı, İstanbul, s.86

sayan demagojik söylemler bütün “parti”lerde yerleşik hale gelmiş ve doğal olarak, popülizm egemen yasal manevra aracı haline gelmiştir²²⁵.

MGK 12 Eylül itibarıyla 1 numaralı bildiri yayınlayarak Türk siyasi hayatını kökten etkileyeceği ilk adımı atmıştır. Kararlar inanılmazdır. Parlamento feshedilmiş, hükümet feshedilmiş, siyasi liderlerin politik demeç verme hakları ellerinden alınarak susturulmuş ve geçici ikametgâhlarına ellerinde bir tebligatla uğurlanmışlardır. 7 numaralı bildiri ile parti faaliyetleri durdurulmuş, 52 numaralı bildiri ile de partilerin kapatılmasına ilişkin kanunu kabul etmiştir. Artık depolitizasyon süreci için düğmeye basılmıştır. Siyasi her türlü faaliyet yasaklara boğulmuştur.

12 Eylül’ ün gerekçesi aşıkârdır. Ülke 12 Eylül öncesi siyasi liderler yüzünden karanlığa gömülmüştür. Halk huzursuz olmuş, sonunda herkes taraf tutmak zorunda bırakılmıştır. Cumhuriyet kurulumu beri böyle zulüm görülmemiştir. Sokaklar kan gölüne dönmüştür; kardeş kavgaları, mezhep ayrılıkları teröre alet edilmiştir. Ülke her geçen gün yok olma süreci yaşamaktadır ve buna esas sebeplerden biri siyasettir, siyasetle ilgilenmektir. Sonra fikir beyan etmektir, okumaktır, haksızlığa karşı durabilmektir hatta en kısa yoldan demokrasidir. O zaman çözüm bellidir: 12 Eylül’ e sebep siyaset ve siyasilerse hepsi toptan ortadan kalksın! Halk huzura ersin...Acaba halkın huzuru ne anlama gelmektedir? MGK ne yazık ki madalyonun hiç bu tarafına bakmayı akıl edememiştir.

1980 Müdahalesi sonrası politik örgütlenme açısından getirilen sınırlamalar sonucunda, politik partiler dışındaki kuruluşlara politik faaliyet yasağı getirilmiştir. 1982 Anayasası, dernek, sendika, kooperatif, vakıf, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları gibi tüzel kişilere politik faaliyet ve işbirliği yasağını getirmiştir. Bu yasaklar gerçekte çalışan kesimlere karşı alınmış politik faaliyet yasakları arasında yer almaktadır²²⁶.

Ülke uzun yıllar demokrasi ile uğraşmış, kendine demokratik yaşam tarzı bulabilmek için yorulmuştu. Her seferinde demokrasiye ulaşacağı derken yolu tıkanıyordu. Askeri cunta 12 Eylül’ de de ülkenin demokrasi ile kucaklaşmasının önüne geçmişti ve ne zaman biteceği o günün şartlarında belli olmayan partileri feshetme ve politize olma sürecini askıya almıştı. Türkiye 1980 yılı itibarıyla demokratik hayata bir süreliğine ara veriyor, partilerini geçmişe uğurluyordu. Askeri diktatörlük, 12 Eylül öncesi var olan siyasi partileri ekarte ederek, siyasi

²²⁵ Mehmet Ali Kılıçbay, Zaman Gazetesi, “11 -12 Eylül arasında Türkiye”, 30.09.2002

²²⁶ Bülent Tanör, “İki Anayasa”, Beta Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 1994, s. 142

partilerin zedelenmiş itibarlarını göz önünde bulundurmuş ve onlar ile halkın arasına set çekmişti. Cunta tarafsız duruyordu güya ve bu sayede yığınların desteğini alıyordu. Zaten TSK tek başına bir siyasi partiydi.

Konsey, 27 Ekim 1980’ de yayınladığı Anayasa Düzenleme Hakkında Kanun ile kendi eylemlerini yasal bir çerçeve içerisinde gösterme yoluna giderek kendi meşrulaştırmaya çalışmıştır²²⁷.

Elbette sorunlar MGK yoluna devam ettikçe su yüzüne çıkmaya başladı. Siyasi anlamda her türlü faaliyet durdurulduğu için insanlar şaşkına dönmüştü. Generaller sadece partileri kapatmakla yetinmediler ayrıca kapatılan siyasi partilerin genel merkez yöneticilerine 10 yıl, il ve ilçe yöneticilerine ise 5 yıl siyaset yasağı getirdiler. Böylece hiçbir yargılamaya tabi tutmaksızın, hiçbir mahkeme karar olmaksızın 12 Eylül 1980 tarihinde herhangi bir siyasi partinin yöneticisi olan binlerce kişinin siyaset yapma hakkı gasp edildi. Parti liderleri yasaklı hale getirildi. Sendika ve dernekler kapatıldı. Sendikacılar, sendika görevlileri, öncü işçiler tutuklandı. Örgütlenme adına her şey yasaktı artık. Gençliğin üzerine ölü toprağı serpilecekti.

‘‘12 Eylül sadece sendikamızı kapatmadı. İş şartları da büyük bir hızla değişti. Zindan gibi bir yer haline geldi fabrika. Söz hakkımız yok, karşı çıkamıyorsun. Ekmek parası diyerek boynunu eğip çalışıyorsun. Yine de biz şanslıydık. Bazı kötü niyetli idareciler vardı ama ‘Baba’ dediğimiz müdür sayesinde bu kötülükler çok da ifrata varmadı. Bize yönelik en büyük darbe, aramızdaki birlik ruhuna indirildi. Ümmetçi bir toplum bu. Kim baştaysa onun peşinde namaza duruyor. Güçlüyü görünce onun karşısında el pençe divan durup, el etek öpüyor²²⁸.

12 Eylül Anayasasıyla gelen yasaklar partileri ve parlamentoyu toplumdan, toplumu da siyasetten uzaklaştırdı. 1982 Anayasası, siyasal partilerin kadın ve gençlik kolları kurmalarını, oda, sendika, dernek, vakıf gibi örgütlü toplum kesimleriyle ve üniversiteleriyle ilişki içinde olmalarını yasaklamaktaydı. Zira her şeyin bir sonu vardı ve MGK bir yerde ‘‘dur’’ diyecekti. Askerler 1982 Anayasası’ nı kabul ettikten sonra 1983 seçimleri ile de yeni partilerle ‘‘yola devam’’ kararı aldı. 1961 Anayasası hep daha özgürlük verici bir anayasa olarak nitelendirilirken, 82 Anayasası daha uzun ve detaylı açıklamalarıyla kapsamlı bir anayasa olarak çıktı toplumun karşısına. Aslında herkes anayasayı anlamakta ve özümsemekte sıkıntı çekiyordu.

²²⁷ Ergun Özbudun, ‘‘Türk Anayasa Hukuku’’, Yetkin Yayınları, Ankara, 2003, s.50–51.

²²⁸ Ertuğrul Mavioğlu, ‘‘Bir 12 Eylül Hesaplaşması-3/ Bizim Çocuklar Yapamadı’’, İthaki Yayınları-1. Baskı, İstanbul, Eylül 2008, s.196-197

27 Mayıs Anayasası, Atatürkçü ışıkla doluydu. Türk halkını radyoaktif ışınları geçirmeyen kalın bir kurşun tabakası gibi kaplayan bilgisizlik ve bağınazlık zırhını delerek, Atatürk devrimciliğinin ışığını geniş yığınlara ulaştırmak amacını güdüyordu anayasa. Uzun süren iktidarı döneminde Sayın Demirel' in eline, bu anayasayı uygulamak gibi büyük bir hizmet fırsatı geçmişti. Ne yazık ki bu da ters doğrultuda işledi ve halkın kafasını kaplayan ışık geçirmez zırh, ülkeyi bir örümcek ağı gibi saran türlü tarikatlar aracılığıyla, Demirel zamanında daha da kalınlaştırıldı; bir çok zeka karanlıkta kaldı; bunlar "körelmiş zeka" olarak hala karanlıkta yaşamaktadır²²⁹.

1982 Anayasası' nın kabul edilışinden sonra sıra rejimin el değiştirmesine gelmişti. Yepyeni bir siyasi arena oluşturulmalıydı ve elbette MGK' nın 3 sene boyunca yaptıkları çalışmaların teyidini sağlayacak yeni ve güvenilir partiler kurulmalıydı. İşte 1983 seğıimleri için yeni ve sınırlı sayıda parti kurulmasına izin verildi. Seğıimlere partiler veto ve baraj sisteminden geçerek hazırlanmışlardı ve seğıim için sayıları sadece 3 de kalmıştı. Kenan Evren işi sağlama almakta ısrarlıydı, eski defterler karışmasın diye çok uğraştı ve her fırsatta eski siyasiler hakkında düşüncelerini söylemekten çekinmedi. Hatta 1981 yılının başlarında Konya' daki konuşmasında halka şöyle seslenecekti: "*Kirlettikleri tencereyi tekrar kendilerine teslim edeceğimizi düşünüyorsa çok yanılıyorlar!*"

MGK nın eski liderlerden hiçbirine tahammülü yoktu. Dolayısıyla onların önu seğıimler için tıkanmalıydı. Bundan dolayıdır ki Milli Güvenlik Konseyi' nin yayınladığı 31 Mayıs 1983 tarih ve 79 sayılı kararıyla, Adalet Partisi' nden Süleyman Demirel, Ali Naili Erdem, Ekrem Ceyhun, Saadettin Bilgiç, Nahit Menteşe, Yiğit Köker, İhsan Sabri Çağlayangil, Cumhuriyet Halk Partisi' nden Sırrı Atalay, Metin Tüzün, Celal Doğan, Deniz Baykal, Ferhat Aslantaş, Süleyman Genç, Yüksel Çakmur, Büyük Türkiye Partisi' nden Hüsamettin Cindoruk ve Mehmet Gölhan olmak üzere 16 eski siyasetçi 121 gün süreyle Çanakkale Lapseki ilçesindeki Zincirbozan askeri üssünde zorunlu ikamette tabi tutulmuştur.

Milli Güvenlik Konseyi' nin yeni kurulan partilerin kurucularını veto etmesi ve bazı partilerin ülke genelindeki gerekli teşkilatlanmayı seğıim dönemine yetiştirememeleri nedeniyle 6 Kasım 1983 genel seğıimlerine katılmasına izin verilmeyen Büyük Türkiye Partisi' nin devamı niteliinde olan Doğru Yol Partisi, Sosyal Demokrasi Partisi ve Refah Partisi' "*Yasaklılar*" diye adlandırıldı. Milli Güvenlik Konseyi tarafından genel seğıimlere katılmalarını uygun bulunan Emekli Orgeneral Turgut Sunalp' in liderliğindeki Milliyetçi Demokrasi Partisi, eski Başbakanlık Müsteşarı Necdet Calp' ın liderliğindeki Halkçı Parti ve

²²⁹ Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, "12 Eylül / Karşı devrim", Evrim Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1990, s. 225

24 Ocak Kararları' nı hazırlayan Turgut Özal' ın liderliğindeki Anavatan Partisi' ne de "İcazetliler" ve ya "6 Kasım partileri" denildi.

20 Mayıs 1983 tarihinde Turgut Özal, Anavatan Partisi' ni (ANAP) kurmuş ve 83 seçimlerinde ipi göğüslemiştir. Partinin 37 kişilik kurucuları arasında, Hüsnü Doğan, Vehbi Dinçerler, Adnan Kahveci, Veysel Atasoy ve Halil Şıvgın gibi isimler yer almaktadır. Sonrasında 7 kişi veto edilmiş ama sayı yeterli olduğu için parti seçime hazır kabul edilmiştir.

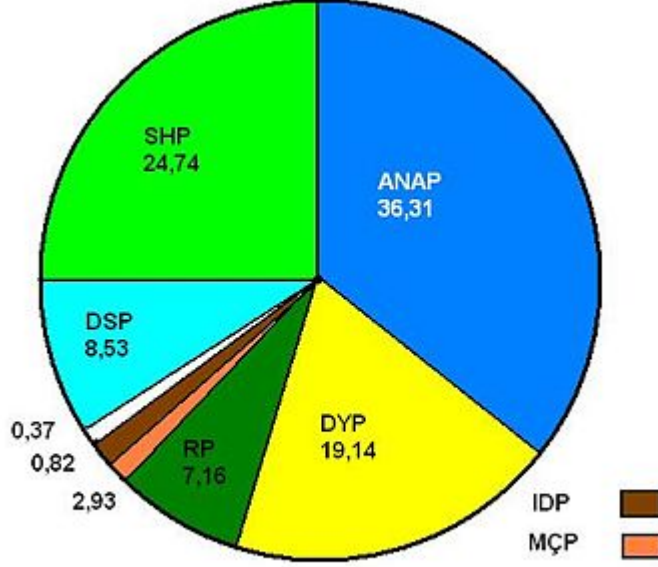
1983 seçimlerinde bariz bir şekilde Turgut Sunalp' in partisini destekleyen Kenan Evren ekibi ve arkadaşları seçim sonucuna şaşırılmışlar ve askerin askere devredeceği sivil rejim planı tutmamış olması gerçeği karşısında aciz kalarak idareyi Turgut Özal' a kaptırmışlardır.

1-1987 Seçimleri Ve ANAP

Özal ile birlikte toplum bambaşka sulara yelken açmıştı, değişmişti, farklılaşmıştı, farklılaştırılmıştı. Liberal ekonomik program sayesinde, faiz oranlarındaki sınırlamalar kaldırılmış, döviz alım satımı serbestleştirilmiş ve yurt içi yurt dışı sermaye hareketleri serbest bırakılmıştı. Dolayısıyla bu değişimler toplumun bireysel yaşantısına da yansiyordu. Bir anda çeşitli yerlerde çeşitli işyerleri açıldı, ithal ürünler, markalarla tanışıldı ve bir anda Türkiye sanal bir refah ve bolluk ortamına büründü. Bir anda tüketim çılgınlığı başladı. Ruhlar yerine bedenler, fiziki görüntüler; beyin yerine sahip olunan metalar konuşur oldu. Kolay para kazanmak herkesin derdi, uyanık girişimci olmak herkesin hayaliydi. Gençler bu sefer de tüketim canavarının etkisi altında olacaktı.

Ne yazık ki bu yapay refah ortamı, Turgut Özal' a yaramamıştı. 1987 yılı sona ererken bir önceki seçimlerde güç ispatı yapmış olan Özal, 87 seçimlerine yorgun ve yıpranmış vaziyette girdi. Yeni ekonomiye adaptasyonda zorluk yaşayan halkın yoksulluğu, yorgunluğu, işsizliği tavan yapmıştı ve elbet bu fatura Özal iktidarına çıkacaktı. Yalnız halk Özal' ın kıvrak zekâsını unutmuştu. Nitekim seçim sisteminde son dakika değişiklikleri yaparak, %36 civarında oy almasına rağmen tek başına iktidar olabilmışti. Ne var ki 87 seçimleri bir başka gerçeği de ortaya koyacaktı: Sosyal demokratlar ağırlığını hissettirmeye başlayacaktı. Bununla beraber iktidar karşısında toplumsal ve siyasal muhalefet olarak halktan destek alacaklardı.

1987 Seçimlerinde Oy Dağılım Grafiği

Tablo:wikipedia

Seçimler öncesinde referandum yapılmış ve bu referandum eski siyasetçilerin tekrar siyaset sahnesine çıkması yönünde sonuçlanmıştı. Türkiye tekrar çok partili hayata geçiyor, özgür siyasete başlıyordu. Yasaklı liderlerden Demirel başkanlığındaki DYP seçimlerden 3. parti olarak çıkacak ve yeniden kaldığı yerden devam edecekti.

Seçimler için Türkiye genelinde anket yapmak, 1980 darbesi sonrasında ortaya çıktı. Araştırma şirketleri, 80 öncesinde Türkiye' de yatırım yapmayı planlayan uluslararası şirketler için ürün ve pazar araştırmaları yapıyordu. Türkiye ekonomisinin hızla geliştiği bu yıllarda, yabancı şirketler, Avrupa' nın en büyük pazarlarından biri olan Türkiye' de satışa sunacakları gıda maddeleri, temizlik ürünleri ve ilaçlar için art arda piyasa araştırması yapıyordu. "Siyasi içerikli" anket çalışmaları ise ilk kez Turgut Özal' ın başbakanlığı döneminde ortaya çıktı. Turgut Özal iktidarını test ettiği 1987 seçimleri ile popüler hale gelen seçim araştırmaları,

Refah Partisi 'nin İstanbul ve Ankara belediyelerini aldığı 1994 yerel seçimleri ile patlama yaptı²³⁰.

1987 genel seçimlerine ANAP'ın dışında HP ile birleşen SODEP' in oluşturduğu SHP(HP+ SODEP) ile DYP, RP, MÇP, DSP ve IDP partileri katıldı. Turgut Özal ve ANAP sonraki süreçte de güç kaybetmeye devam edecek, eski günlerindeki şaşasını yitirecekti. Özal' ın 31 Ekim 1989 da Türkiye Cumhuriyeti' nin 8. Cumhurbaşkanı olarak seçilmesi de ANAP içinde dengeleri yerinden oynattı. Zira başkanlık koltuğuna Yıldırım Akbulut' un seçilmesiyle partide iç çekişmeler, hesaplaşmalar da hız aldı. Özal ne yaparsa yapsın, dışarıdan ne kadar müdahale ederse etsin, elleriyle kurduğu partiye tekrar can veremedi.

Yıldırım Akbulut' tan sonra başkanlığı hak eden Mesut Yılmaz da parti için hiçbir şey yapamaz ve hatta başkanlığı süresince muhafazakârları dışlar. Bu tutumu ona çok şey kaybettirir. ANAP için artık yapılacak pek fazla bir şey de yoktur. Üstelik kurucusu Turgut Özal da görevi başında 1993 yılında vefat eder, partinin yegâne umudu da yoktur artık.

Aynı zamanda Türkiye bu sonla 87 seçimleriyle gördüğü tek parti iktidarına da uzun bir müddet ara verecektir.

Özal Türk siyasi tarihinde kilometre taşlarından biridir. Şüphesiz ülkeyi bambaşka bir boyuta taşımış ve ülkenin adının dış platformlarda da sıkça telaffuz edilmesini sağlamıştır. Türkiye Turgut Özal ile birlikte gerçekten evrim geçirmiş ve bazıları kabul etmese de kabuğunu kırmıştır.

12 Eylül sonrası siyasi tarihin önemli partisi olan ANAP, 24' üncü kuruluş yıldönümüne günler kala, 11 Temmuz 1983' de kendisine rakip olarak kurulan, Süleyman Demirel desteğindeki DYP ile birleşme kararının ardından tarihe karıştı. Bu birleşmeyle, merkez sağda yedekte durması planıyla 12 Eylül döneminde kurulan DYP de ismen varlığını ortadan kaldırdı, iki partinin tüzel kişilikleri sona erdi.

²³⁰ ‘‘Seçim Anketleri Nedir, Ne Değildir’’, www.memurlar.net, 04.04.2009

2-SHP

1987 Seçimleri ile yıldızı parlayan 2 parti vardır: SHP ve RP. Üstelik seçimlere 12 Eylül ile yasaklı hale getirilen eski siyasiler de katılmıştır. Bu artık yavaş yavaş her şeyin normale dönmeye başladığının işaretidir. SHP 87 seçimlerinde 2. partidir ve yükselen değerini bir müddet daha koruyacaktır.

1985' te Aydın Güven Gürkan ve Erdal İnönü' nün el sıkışmasıyla kurulan SHP 12 Eylül sonrası kurulan partilerdendi ve bünyesinde doğal olarak Cumhuriyet Halk Partisi kökleri taşımaktaydı. Elbette solun temsilcisiydi ve hep sosyal demokratın sözcüsü olmuştu. En önemli özellikleri, prensipleri arasında ‘‘özelleştirmeye karşı durmak’’, ‘‘karma ekonomiyi desteklemek’’ ve diğer partilere nazaran ‘‘Kürt Sorunu’’ na daha ılımlı ve özgürlükçü çerçeveden bakmak yer alıyordu.

1987 genel seçimlerinde ciddi bir oy oranı yakalayan SHP, 26 Mart 1989 yerel seçimlerini müthiş bir başarı ile kazandı. Her şey yolunda gibi görünürken Erdal İnönü parti genel sekreteri Deniz Baykal ile anlaşmazlık içine düştü ve her partide olduğu gibi bu uzlaşmazlık hızla partinin sonunu hazırladı. Deniz Baykal parti içinde güçlü muhalefet yapıyor ve her olağanüstü kurultayda İnönü' nün karşısına çıkıyordu. Nitekim CHP' yi yeniden canlandırma, açma fikri işe yaradı ve 1992 yılında Baykal amacına ulaşmış, tek başına uçma kararı aldı. 1994 seçimlerinde solun üç parça halinde girdiği ve yaşadığı hezeyan solda ittifak projesini ortaya koydu. DSP hemen kendini saf dışı bıraktı. Zira Ecevit erk peşindeydi. Lakin 1995 yılında SHP, CHP' ye katıldı ve sol oyları yeniden toplamak için kolları sıvadı, güç birliğine girişti.

3-DYP ve Tansu Çiller

Turgut Özal' ın ani ölümü üzerine o sıra başbakan olan Süleyman Demirel, 9. Cumhurbaşkanlığına getirilince, DYP genel başkanlığına aday olan Tansu Çiller 1993 yılı Haziran ayında başkanlık koltuğuna oturuyor ve akabinde Türkiye' nin ilk kadın başbakanı olarak siyasi arenada boy gösteriyordu. Bunun üzerine DYP' nin SHP ile devam eden koalisyon ortaklığı da devam ediyor ve fakat Erdal İnönü' nün SHP genel başkanlığından ayrılmasının ardından genel başkan olan Murat Karayalçın ile ortaklık sağlanıyordu. Ne var ki

SHP' nin 1995 yılında CHP ile birleşmesi ve Deniz Baykal' ın da CHP genel başkanlığına seçilmesi koalisyonun sonunu getiriyordu. Bundan sonrası için Tansu Çiller' in Refahiyol Hükümeti adı altında Erbakan ile koalisyon hükümeti oluşturulacak, hükümet üzerinde çok konuşulacak ve bu ikili, tehlikeli birliktelik Çiller' in imajına çok zarar verecekti.

Tansu Çiller kuşkusuz Demirel' in desteğiyle başbakanlık sıfatı ile buluşmuştu. Siyaset sahnesine başbakan olarak çıktığı günlerde ülkede yer yerinden oynadı. İnsanlar onu bağırklarına bastılar ve hatta "Baba gitti, ana geldi" sloganlarıyla karşıladılar. Herkes bu sarışın kadına hayran kalmıştı. Yaptığı her şey olay, söylediği her söz kural oluyordu. Toplumun desteğini arkasına alan Çiller de durumun farkındaydı. Beklediğinin çok üstünde bir tepki almıştı, kendisine gösterilen ilgiden, sevgiden başı dönüyordu. Meydanlarda "Ben sizin ananızım, bacınızım" diye konuşur olmuştu. Kadınlar onun saçını, giyim tarzını taklit ediyor; erkekler hayranlıklarını gizleyemiyor hatta bir adım ötesine geçip âşık olduklarını söylüyorlardı.

Elbette Çiller de koşuya hızlı başlamıştı. Toplum Türkiye' nin Çiller ile kanatlanıp uçacağını ve hızla gelişeceğini düşünüyordu. Özellikle " Bu iş ya bitecek ya bitecek" diyerek başlattığı PKK ve terör mücadelesi çok takdir topladı. Terörle mücadelede boyut atladı. Üstelik terörü besleyen iç ve dış finansal kaynakları kim olursa olsun deşifre edeceğini söylemesiyle büyük tepki aldı. İddiasına göre bazı işadamları ve sanatçılar PKK' ya destek sağlıyordu. Çiller bütün isimleri açıklama çabasına girişti. Üstelik medya ile de arası çok iyi olduğu için ağızdan çıkanlar büyük büyük puntolarla gazete sayfalarına anında yansıyor. İlk önceleri her şey lehine gibi görünüyordu. Ona göre herkes mutlu, kendi de mutluydu. Elinde sihirli değnek vardı ve kendisi de nasıl olsa süper kahramandı. 1990 yılı Kasım ayında girdiği DYP çatısı onun için mucizeler doğurmuş ve de o bu beklenmeyen mucizeleri değerlendirme fırsatını yakalamıştı.

Çiller en çok ABD' ye güvendi. Turgut Özal' ın ABD Başkanlarıyla yüz yüze diyalog yöntemini benimsedi. Newswek' e verdiği söyleşide "Clinton bana aşık olacak" ²³¹bile dedi. Kendi döneminde Gümrük Birliği Antlaşması' nı imzaladı. Emniyet ve Özel Hareket Dairesi' ni güçlendirdi. Ama ne yazık ki tehlike çanları onun için de çalıyordu

DYP' yi merkez sağın tek partisi yapmak için uğraşıyordu ve sürekli Mesut Yılmaz ile polemiklere giriyordu. Ekonomiyi düzeltmesi için beklentiler yüksekken ekonomi geriledi. 5

²³¹ "Kırat' ı Emekli Etti", Yeni Şafak Gazetesi, <http://yenisafak.com.tr/diziler/tasfiye/tasfiye06.html>

Nisan kararları ile Türkiye ekonomik krize girdi. Çiller, bütçe dışı fonları, nakit teşviklerini kaldırdı. Dolayısıyla iş çevresinden tepkiler yükseldi. İyilik, güzellik geride kalıyordu artık. Başbakanlığı döneminde izlediği politikalar sürekli konuşulur olmuştu. Özellikle polisi güçlendirmeye çalışıp, özel hareketi desteklemesi askeri çevrelerde şüpheyile ve tepkiyle takip ediliyordu. Ardından gelen Refahiyol Hükümeti ile Çiller medya, STK ve iş çevreleri, sermaye sahipleri ile yollarını iyice ayırmış oluyordu. Zira başbakanlığı süresince RP' ne tepki koyan, ‘‘Onu bir tek ben durdururum’’²³² diyen süper kahraman yerini sırf hükümet kurmak adına seviyesini düşüren, imajını zedeleyen silik ve zayıf bir siyasetçiye bırakmıştı.

Çiller' in adı sürekli yolsuzluklarla, dolandırıcılarla anıldı. Örtülü ödenekten miktarı yüksek paralar çektiği ve paranın bir kısmını bir dolandırıcıya kaptırdığı uzun süre konuşuldu. Üstelik mal varlığını bir türlü açıklamaması, açıklayamaması ona karşı tepkileri hızlandırdı. Amerikan vatandaşı olduğu iddiaları gündemi hep meşgul eder oldu. Çizdiği bu kararsız ve tutarsız imajla seçmeni de ürküttü. Çok renkli bir kişiydi ve Türk siyasi hayatına farklı bir renk kattı ama politik hırsı ve inadı renkli kişiliğinin ve yükselen yıldızının önüne set oldu. Parti tabanını bir türlü güçlendiremedi ve 28 Şubat sürecinde partisinden ilk kopmaları kendi yaşadı. Özellikle yakın çevresi onu en önce terk edenlerdi. Süleyman Demirel' den aldığı emanete sahip çıkamamış ve onu olması gerektiği yere taşıyamamıştı. Demirel de ona tepkisini koymuştu. Zira Refahiyol hükümeti dağıldıktan sonra Çiller hükümeti kurabilecek durumdayken görevi onun yerine Mesut Yılmaz' a verdi.

Sonrasında ANAP-DSP-DTP koalisyonu (ANASOL-D) kurulmuştur ve DYP muhalefete geçmiştir. 18 Nisan 1999 yılında yapılan seçimlerde %12 oy ile 5.parti olarak meclise giren DYP, 3 Kasım 2002 tarihinde yapılan seçimlerde ise tarihinin hezimetine uğramış, barajı geçememiştir. Çiller Demirel' den %27 ile aldığı emaneti % 9.5 ile istemeye istemeye iade etmiştir. Bu Çiller için sondur, bağrına taş basar ve partiden ayrılır. DYP beş yıl boyunca Mehmet Ağar' ı dümene oturtur. 2007 yılında ise Ağar ANAP Genel Başkanı Erkan Mumcu ile el sıkışır. 27 Mayıs' ta ise DYP kapatılır, yeni partinin adı DP olarak belirlenir.

²³² ‘‘Kırat' ı Emekli Etti’’, Yeni Şafak Gazetesi, <http://yenisafak.com.tr/diziler/tasfiye/tasfiye06.html>

4- Refah Partisi

1983 yılında kurulan Refah Partisi o yılki genel seçimlere katılmayınca güçlü bir çalışma yürüttü, iyi organize oldu ve köklü teşkilatlandı. Bu avantaj ona 1984 mahalli idare seçimlerine katılma şansı tanıdı ve 1985’ de ilk kurultayını yaptı. İlk etapta Avukat Ahmet Tekdal başkanlığında yürütülen Refah Partisi çalışmaları, 1987 yılında Erbakan ve elbette diğer eski siyasetçilerin yeniden siyasete dönüşüyle canlandı. Zira Erbakan genel başkan seçilecek ve kaldığı yerden davasına devam edecekti. Üstelik 23 Nisan ve 30 Ağustos törenlerine katılmayı reddeden, kurulduğu günden itibaren ‘‘Milli Görüş’’ felsefesini benimseyen, Konya’ daki "Kudüs Mitingi" ile 12 Eylül darbesine zemin hazırlayan ve aslında bardağı taşıran Erbakan’ ın 87 seçimleri ile artık seçmen sayısı da 2 milyona ulaşmıştı.

RP’ nin 1989 daki yerel seçimlerde de oy oranı artmaya devam eder. Erbakan sonrasında MHP yerine kurulan MÇP ve IDP ile ‘‘kutsal ittifak ‘‘ denilen güç birliğine girer ve 20 Ekim 1991 seçimlerinde 16.7 oranında oy alır. Aslında Erbakan en büyük kozunu 1995 yılında oynar. Zira hem genel hem yerel seçimlerle aldığı zaferlerle o artık Türkiye’ nin 1. partisidir.

Erbakan’ ın uzun yollar önce ektiği tohumlar verimli çıkmıştır, %90’ ı tutmuştur. O hiç yılmamış, yoluna ne çıkarsa çıksın temizlemiş, bir kenara atmış ve sabırlı davranmıştır. Merdivenleri adımlarken 3 darbe görmüş ve fakat kartlarını açık oynamaktan kendini alamamıştır. Sürekli bir ‘‘Hayırlı Cuma ‘‘ sabahı başbakan olacağını düşlemiştir ve sonunda koruk sabırla helva olmuştur. Erbakan ektiklerini biçeceği zamana durmuştur artık. O yıl 1996’ dır ve Erbakan o çok istediği ‘‘Başbakan Koltuğu’’ ndadır.

1995 seçimlerinden sonra ANAP–DYP (Anayol) koalisyonu kuruldu. Mesut Yılmaz başkanlığındaki hükümet, güven oylamasında 257 rakamında kaldı. 80 çekimser oy, güvenoyuna dâhil edildi. Ancak, Anayasa Mahkemesi, güven oylamasını geçersiz saydı. Mahkeme devam edebileceği yönünde görüş beyan edince ayakta kalan hükümet, gensoru oylamasını beklemeden çekti. Anayol’ un ardından Necmettin Erbakan başkanlığında, RP–DYP (Refahyol) hükümeti kuruldu.

Lakin Refahyol Hükümeti uzun süre iktidarda kalmadı. Saltanatı sadece 11 ay sürdü. Erbakan’ ın varlığı askerleri, sivil toplum örgütlerini ve medyada bir grubu rahatsız ediyordu. İnsanlar Erbakan’ ın varlığını laik Cumhuriyet’ e tehdit olarak görüyordu. Erbakan’ ın siyasi

geçmiş pek parlak olmadığı için toplum kendisine şüpheyle bakıyordu. Nitekim Yargıtay Başsavcısı' nın dava açmasıyla ortam gerildi, akabinde DYP' den ardı arkasına istifalar gelmeye başladı. Büyük meslek örgütlerinin de hükümete istifa çağrısı ipleri kopardı. 18 Haziran 1997' de Erbakan istifasını Demirel' e verdi.

5- 28 Şubat Post-Modern Darbesi

Sağlık Bakanı Yıldırım Aktuna, 28 Şubat sürecinde Necmettin Erbakan başkanlığındaki hükümetin yıkılmasında ilk kıvılcımı çakan kişiydi. Aktuna' nın 26 Nisan 1997 günü, Sanayi Bakanı Yalım Erez' le birlikte istifa etmesi, medya ve asker baskısı altında bulunan Doğru Yol Partisi' ndeki çözülmeyi başlattı. DYP' de ardı ardına yaşanan istifalar, Refahyol sonrasında Mesut Yılmaz başkanlığında kurulan ANASOL-D hükümetine de zemin hazırladı. Çünkü DYP'den ayrılanlar, Hüsamettin Cindoruk başkanlığında, 'Demokrat Türkiye Partisi' ni kurdular ve bu parti hükümetin üçüncü ortağı oldu²³³.

28 Şubat 1997' de Milli Güvenlik Kurulu toplantısı yapılmış, bu toplantıda alınan kararlar doğrultusunda askeri ve bürokrasi ikilisi ekseninde bir süreç başlamış, akabinde bu kararların uygulanması sırasında da her alanda bir değişim süreci başlamıştır. Bu tablo karşısında bazı kesimden insanlar farklı bir darbeyle karşı karşıya olduklarını iddia etmişler ve süreci ‘post –modern darbe’ olarak dillendirmişlerdir. İşte Refahyol Hükümeti' nin Türk siyasi tarihine hediyesi post-modern darbedir. Dolayısıyla kavram siyasi literatürümüze yerleşmiştir.

‘28 Şubat sürecini planlayıp yürüten merkez BÇG (Batı Çalışma Grubu) dur. BÇG' ye dair, TSK bünyesinde alınmış resmi bir onay veya emir yoktur. Bu örgütün kanuni bir dayanağı da bulunmamaktadır. Bu birim devlet içinde oluşmuş bir çetedir. Devlet imkânlarını kullanan, devlet memuru sıfatını haiz, üstelik silah taşıyanlardan meydana gelen bir çete toplumun önüne çıkmaktadır. 28 Şubat süreci işte bu çetenin eseridir. 28 Şubat süreci denildiği zaman aklımıza hangi isimler geliyor? İsimleri alt alta koyduğunuz zaman, bu askeri

²³³ ‘Aktuna: Bizi de, Askeri de Kandırdılar’, www.aksiyon.com.tr, 30.01.2006

müdahalenin emir-komuta zinciri içinde yapılmadığı, bir cuntanın eseri olduğu ortaya çıkmaktadır²³⁴.

28 Şubat Post-Modern Darbesi' ni Hazırlayan Bazı Olaylar:

*Ekim 1996' da Erbakan' ın Mısır-Libya-Nijerya ziyareti

*Mafya-siyasetçi-polis üçgeni çerçevesinde ilişkilerin ortaya çıktığı Kasım 1996' daki Susurluk kazası

*10 Kasım 1996' da Konya Belediye Başkanı' nın Refah Partisi İl Divan Toplantısındaki ülke ve laik olma konusunda uygunsuz konuşması

*22 Ocak 1997' de yüksek rütbeli subayların Gölcük' te irtica üzerine toplanması

*30 Ocak 1997' de Sincan' da düzenlenen Kudüs Gecesi

*5 Şubat' ta Sincan' da tankların ve zırhlı araçların geçiş yapması

*28 Şubat' ta 9 saat süren MGK toplantısı

28 Şubat 1997' deki MGK kararları hükümete bildirildi. Kararda, laiklik için yasaların uygulanması istendi, tarikatlara bağlı okullar denetlenmeli ve MEB' e devredilmeli, 8 yıllık kesintisiz eğitime geçilmeli, Kuran kursları denetlenmeli, Tevhidi Tedrisat uygulanmalı, tarikatlar kapatılmalı, irtica nedeniyle ordudan atılanları savunan ve orduyu din düşmanıymış gibi gösteren medya kontrol altına alınmalı, kıyafet kanununa riayet edilmeli, kurban derileri derneklere verilmemeli, Atatürk aleyhindeki eylemler cezalandırılmalı, deniliyordu²³⁵.

28 Şubat için çok şey yazıldı, çizildi, konuşuldu. Gerçek şu ki Türkiye bu sefer cuntanın farklı boyutu ile tanıştı. Bir yandan medya silahını çekti, hükümete yüklendi hatta medya bir ara hükümet tarafından 'medya terörü' yapmakla suçlandı. Öte yandan General Erkaya 'İrtica PKK' dan daha tehlikelidir!' dedi ve herkes bir anda afalladı, algıda seçicilik oluştu. Sonrasında Ecevit' in 'Güneş Motel' vakası gibi ama ondan daha vahim durumda, partiler arası geçişler başladı ve meslek kuruluşları pimi çekti. Türkiye elbette farklı bir darbeye karşı karşıyaydı ama her ne olursa olsun Hükümet görevinden öyle ya da böyle ayrılmak zorunda kalmıştı. Cunta adı ne olursa olsun yine işin içindeydi. Üstelik demokrasi bir kez daha tökezlemiş, düşünceler yeniden insanlara pranga olmuştu.

²³⁴ Mümtaz' er Türköne, "Darbe Peşinde Koşan Bir nesil/ 68 Kuşağı", Nesil Yayınları-5.Baskı, İstanbul-Kasım 2008, s.151

²³⁵ 28 Şubat Süreci, <http://tr.wikipedia.org>

1994 yerel seçimlerinde patlama yapan parti, 1995 seçimlerinde de birinci parti oldu. ANAP-DYP koalisyonu nedeniyle ilk üç ay ana muhalefet görevi yapan Refah Partisi, Mesut Yılmaz' ın başbakanlıktan istifasıyla yıllardır beklediği iktidara kavuştu. Dönemin Cumhuriyet Başsavcısı Vural Savaş, Başbakan Erbakan' ın partisi Refah' a 1997 yılının Mayıs ayında kapatma davası açtı. Refah-yol hükümetine yönelik tepkiler yoğunlaşınca 1997 yılının haziran ayında Erbakan, istifa etti. Refah Partisi ile ilgili kapatma kararı 16 Ocak 1998' de verildi. FP, RP' nin kapatılmasından kısa süre önce 17 Aralık 1997' de Erbakan' ın avukatlığını yapan İsmail Alptekin tarafından kuruldu. Savaş, 7 Mayıs 1999' da FP' nin kapatılması isteğiyle dava açtı. 26 ay süren dava FP' nin kapatılmasıyla 22.06.2001' de bitti²³⁶.

6- AKP Hükümeti

12 Eylül' ün dezavantajını avantaja çevirenlerden bir gruptur AKP. 12 Eylül ile birlikte sol iyiden iyiye çökmüş ve meydan sağ partilere kalmıştır. 12 Eylül sağ partilerin ekmeğine yağ sürmüştür.

2 Kasım 2002 tarihi yeniden Türkiye' ye başka siyasi sayfalar açar. Zira ülke 11 yıldır süren koalisyonlardan sıkılmış, siyasilerin ve yürütülen siyasi uygulamaların istikrarsızlığından rahatsızlık duymaya başlamıştır. Dolayısıyla 2002 seçimleri de bir milattır. Seçimler birçok partinin sonunu hazırlamış, barajı geçemedikleri için onları hüsrana uğratmıştır. Lakin yeni bir parti ve beraberinde CHP barajı geçmiştir. Mecliste 363 sandalye ile ülke yeniden tek parti iktidarına döner. Bu yeni parti AKP' dir ve kurucusu da Recep Tayyip Erdoğan.

Partinin önde gelen isimleri Milli Görüş felsefesi çerçevesinde yetişmiş, bir müddet Erbakan yanında saf tutmuşlardır. Partililerin bir bölümü ya kapatılan Fazilet Partisi' ndendir ya da ona destek verenlerden. Parti 2001 yılında kurulduğunda temel felsefelerini ‘‘muhafazakâr demokratlık’’ olarak açıklamışlardır.

²³⁶ ‘‘Milli Görüş’ e Parti Dayanmıyor’’, www.radikal.com.tr, 23.06.2001

Erdoğan ile ilgili ilk sıkıntı seçim sürecinde siyasi yasaklı olması ve milletvekili seçilememesidir. Dolayısıyla kurulacak 58. Hükümet' in Başbakanlığı' nı bir başka kurucu Abdullah Gül üstlenir. Erdoğan'ın siyasi yasağı, CHP Genel Başkanı Deniz Baykal' ın da desteği ile Anayasa' nın 76. maddesindeki milletvekili seçilme koşullarına ilişkin hükümlerin değiştirilmesi ile kalkmıştır.

Anayasa değişikliklerinin ardından, Tayyip Erdoğan' a milletvekilliği ve başbakanlık yolu açılır. O sıralar cezaevinde bulunan Siirt Bağımsız Milletvekili Fadıl Akgündüz' ün cezası onanır ve YSK Akgündüz' ün milletvekilliğini iptal eder. Akabinde Siirt seçimleri yenilenir. 1. Sıradan aday olan Mervan Gül de adaylıktan çekilince Erdoğan için bütün kriterler hazırlanmış olur. Artık önünü kesecek hiçbir engel yoktur. Yokuşu tırmanmaya başlar. O artık, önce 59. Hükümeti arkasından 60. Hükümeti kuracak, adından çok söz ettirecek, oy potansiyeli ile dudak uçuklatacak, siyasi politikası ile çığır açacak ve fakat siyasi polemikler üzerine de direksiyonunu oturtacak olan; kimilerine göre kurtarıcı, kimilerine göre karizmatik, kimilerine göre patavatsız, gözü pek amma illaki Kasımpaşalı Türkiye' nin yeni Başbakanı, siyasetin bir başka olaylı yeni yüzüdür.

‘‘AKP 'nin siyasal varlığı geniş ölçüde türban olgusuna bağlıdır. Bu, türbanın ideolojik dokusundan kaynaklanıyor. O nedenle AKP ideolojik içerikli bir partidir. Fakat bu, AKP' nin modernleşmeyle belli ve özgül bir ilişki içinde olmadığı anlamına gelmez. Ne var ki, bu koşul türbanın modernleşmeyi belirleyen tek unsur olarak tanımlanmasını da gerektirmez. Bu açıdan bakılırsa AKP, yakın tarih içinde daima nötr bir kavram olarak ele alınan modernleşmeyi ilk kez ideolojik bir içerikle buluşturmayı başarmış bir siyasal harekettir. Çünkü bugüne dek, modernleşme ideoloji ötesi bir gerçeklik olarak topluma sunuluyordu. Modernleşme daha çok bir teknolojizm olarak ifade ediliyordu. Kalkınma, büyüme, zenginleşme olarak tanımlanıyordu. İlk kez DP' nin başlattığı, daha sonra özellikle AP' nin geliştirdiği bu anlayışın İslami bir içerikle bütünleşmesi, fakat o İslam' ın da milliyetçi bir ruh taşıması 'Milli Görüş' hareketiyle ortaya çıktı²³⁷.’’

²³⁷ Hasan Bülent Kahraman, ‘‘Radikalizm, Devlet ve AKP’’, Radikal Gazetesi, 13.12.2002

C-12 EYLÜL ASKERİ DARBESİNİN GENÇLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ / TOPLUMSAL DEĞİŞİM

‘12 Eylül çok tartışıldı, ama bu hareketin Türkiye’ yi bir üçüncü dünya ülkesi olma yoluna sokan gerici bir süreci zincirlerinden boşaltmasının pek üzerinde durulmadı. Evet, 12 Eylül öncesinde Türkiye’ de kan dökülüyordu, darbe bunu önledi, ama binlerce gencin birbirine silah çekmesinin hangi yüksek desteklerle gerçekleştiğini ve kan gölünün darbe yapılmadan, demokratik yollardan önlenemez olduğunu artık biliyoruz ve işin kötüsü, darbeyi yapanlar bunu o gün de biliyorlardı. Ve kan dökülmesini tahrik edenlerin, bunu bahane ederek Türkiye’nin demokratikleşme sürecini, Avrupalılaştırma gayretini, modernleşme iştiağını yarı yolda tevkif ederek geriye döndürdüklerini de biliyoruz. 12 Eylül’ ün beslendiği ve sonradan toplumun büyük bir kesiminde egemen kıldığı ideolojiden kaçış ortamı içinde siyasal zemin sığlaşmış, kadroların tasfiyesi maceracıları ve kifayetsiz muhterisleri iktidara taşımış, Türkiye’nin entelektüel zemini yüzlerce yıl geriye kaymış ve sonuçta demagogik söylemler her alanı istila etmişlerdir. Bundan beteri, insanlar bilgiden, eğitimden, entelektüel faaliyetten korkutulmuş; sığılık, düşük beğeniler, vur patlasın çal oynasınlar revaç bulmuşlardır²³⁸.

12 Eylül askeri darbesinin ardından öyle kuşatıcı bir acı ki yaşandı bugün onu yeni nesilin her şeyden bihaber tavırlarıyla çözümlenmeye çalışmak imkânsız. Üzerini ne kadar birileri örtmeye çalışsa da, bugün bu topraklarda her ne yaşanıyor da bu 12 Eylül’ ün travmatik, gölgeli, acımasız ve hukuk dışı politikasından kaynaklanmaktadır. 12 Eylül’ ün izleri bu topraklara öyle kazınmıştır ki, silip atmaya imkânsızdır. Her ne olursa olsun, her ne yapılırsa yapılsın daha uzun yıllar 12 Eylül karanlık ellerini toplumun üzerinden çekmeyecektir.

Önce hemen siyaset yasaklanmıştır. Arkası arkasına tutuklanmalar, idamlar, cezaevleri ve yasaklar gelmiştir. Depolitizasyon başlamış, işçi kesimi köşeye sıkışmış, hak hukuk

²³⁸ Mehmet Ali Kılıçbay, ‘11 -12 Eylül arasında Türkiye’, Zaman Gazetesi, 30.09.2002

birbirine karışmıştır. İşçi olmak neredeyse suç haline dönüşmüştür. 12 Eylül sonrası işçi olmak işkence çeken anlamına gelmektedir.

12 Eylül darbesi emekçilerin, emeklilerin ve işsizlerin kimyasını bozdu. Herkes bulduğuyla yetiniyor. Emeğinin karşılığını istemiyor. Öyle ya atalarımız umduğuyla değil bulduğuyla yetin demişti. Atalarımızın isteğini fazlasıyla yerine getiren bir toplum olduk...1980 yılında nüfusumuz 42 milyon, sendikalara üye işçi sayısı 2.5 milyon. Bugün nüfusumuz 72 milyon sendikalara üye sayısı 750 bin...²³⁹

Kenan Evren ve ekibi, Türkiye'nin bir daha böyle bir kutuplaşmaya, iç savaş haline sürüklenmemesinin çaresini, demokratik çoğulculuk ve hoşgörü değerlerinin yerleşmesinde değil, tam tersine, topluma düşünsel bir kışla disiplini empoze edilmesinde aradı. "Birlik ve beraberlik" yeknesaklık, homojenlik olarak yorumlandı. "Ülkesi ve milletiyle bölünmez" lik, düşünsel türdeşlikle garanti edilebilir — ve böyle bir tek çizgилilik pratikte gerçekleştirilebilir, sanıldı. "Tek yol devrim" in yerini "tek yol Atatürkçülük" aldı. MGK üyesi, Kara Kuvvetleri Komutanı Nurettin Ersin, bütün gençleri "Nutuk' u ezberlemeye" çağırdı²⁴⁰.

MGK' nın ilk icraatı halkı ama özellikle gençleri depolitize etmektir. Sonuçta ülkeyi siyasi düşünceler, siyasetçiler ve onların etrafında nemalanıp büyümeye çalışan fanatikleri bu hale getirmişti. Dolayısıyla ülke bir müddet siyasetten uzak dursa kimseye bir şey olmazdı. Önce siyaset yasaklandı, sonra partiler kapatıldı. Tüm siyasi örgütler, sendikalar da beraber kapatıldı. Arkasından gençlere oyalanacakları eskimeyen öğretiler verildi. Birisi Atatürkçülük ülküsü, ilkeleriydi. Hemen okullarda Atatürk İlkeleri İnkılâp Tarihi dersleri zorunlu hale getirildi, Nutuk ezberletme kampanyası başlatıldı. Hatta cezaevlerinde bile en çok kullanılan işkencelerden birisi bilumum marşları okutmak ve en önemlisi defalarca İstiklal Marşı okutmak olmuştu.

Halka verilen 2. öğreti ise yeniden dinlerini keşfetmeleriydi. İnsanlar dinleri ile uğraşacaklar, kendilerine dönecekler ve böylece tehlikeli işlerden uzak duracaklardı. Bu sayede hem kendi huzurlarını yakalayacaklar ve ülkeyi de huzura erdireceklerdi. Kenan Evren bizzat kendisi bile gittiği her yerde icraatlarını anlatıp, kendilerini aklamaya çalışırken hadisler okuyordu. Hadisler ile 12 Eylül' ü temize çıkarıyor, sözde huzur dağıtıyordu. Kenan Evren ve ekibi siyasetin karşısına daha güçlü bir imgeyi koymuşlardı: İslam

²³⁹ Yalçın Bayer, "Türk İş Hak Arayamıyor", Hürriyet Gazetesi, 14.07.2009

²⁴⁰ Halil Berktaş, "Türkiye 12 Eylül Darbesi' ne Adım Adım Hazırlanmıştı", Taraf Gazetesi, 01 Ekim 2008

‘‘Dinsiz millet olmaz işte Sovyet Rusya böyleydi. Ne hale geldi, gördük...Onu inandırmak için hadis okudum. Peki niye hadis okudum? Çünkü o dini şeye inanmış. Ben onu yıkmak için onun silahıyla mukabele ettim²⁴¹.’’

Aslında bu ideolojik yaklaşımın amacı, yetişen nesillere devlet kontrolü altında bir din algısı kazandırmaktı. İşte bu amaçla İmam Hatip Okulları’ nın sayısı arttırıldı, okullara zorunlu din dersleri konuldu, Kur’ an kursları yaygınlaştırıldı, tarikatlara müsamahakâr davranıldı, devlet televizyonlarında dini sohbetlere yer verildi ve Kenan Evren her konuşmasında dinden bahsederek, Kuran’ dan hadisler okuyarak dini politik söylemin vazgeçilmez bir unsuru haline getirdi. İşin özü din ve siyaseti iç içe soktu...

Toplumda her kesimden insan darbe öncesinde darbeyi bekler vaziyetteydi. Bir şeyler olsa da kan dursa, anarşizm yok olsa diye umutlanır olunmuştu. Gerçekten de ilk günler sorunsuz gibi görünüyordu ama bir yandan tutuklamalar, her eve amansız ve zamansız dalan postallar, öte yandan cezaevleri ve işkenceler, işkenceciler, işkence mağdurları küstürdü toplumu. Zamanla beklentilerin ötesine geçmişti 12 Eylül ve 12 Eylülcüler...

‘‘12 Eylül’ ü değerlendirirken demokrasiden yana ve darbelerin karşısındayız diye her yaptıklarına kötü diyeceğiz diye bir şey yoktur, bu yanlış olur. 12 Eylülcülerin yaptıkları müspet işler yanında, aynı 27 Mayısçılar gibi, 12 Martçılar ve 28 Şubatçılar gibi çok daha kötü menfi işleri de vardır. Hedeflerin hiçbirisine ulaşamamıştır. En başta demokrasiye ulaşamamıştır. ‘‘Kem aletle kemalat olmaz’’ diye bir eski düstur var. Yanlış bir yolla, tam tersi bir hedefe ulaşmak mümkün mü? Demokrasiye, demokratik yoldan ulaşabilirsiniz²⁴².’’

Halk bir anda sus pus olmuştu, sinmişti, sindirilmişti. Gençlerin boynu bükülmüştü. Herkes bir tarafa savrulmuştu ve başının çaresine bakmaya çalışıyordu. Dayanışma da kalmamıştı. Herkes kendi bireysel hayatından endişelendiği için doğal olarak kendini sağlama almak adına ihbarcılık da yapar olmuştu. Öğrenciler ve diğer devrimciler bir anda kendilerine yer yuva arar hale geldiler. Zira kendi akrabaları ve komşuları bile onları polise afişe edebiliyordu. Devrim yoktu artık, devrim peşinde koşmak hayaldi. Şimdi sadece canı kurtarmak vardı...canı sağlam tutabilmek vardı.

²⁴¹ Mehmet Ali Birand-Rıdvan Akar, ‘‘12 Eylül-Türkiye’ nin Miladı’’, Doğan Kitap-İstanbul, 5. baskı, Eylül-2006, s.169

²⁴² Doç. Dr. Davut Dursun, -Hasan Celal Güzel’ le söyleşi-‘‘12 Eylül Darbesi / Hatıralar, Gözlemler, Düşünceler’’, Şehir Yayınları, İstanbul, Ocak 2005, s.227

12 Eylül, tek bir cümlede özetlemek gerekirse, Türkiye toplumunun modernleşme sürecine karşı gösterilmiş sert bir muhafazakâr tepkidir. Modernleşme,' özerkleşme' yi içerir, onsuz olamaz. Bu, toplumun kendi kaderini kendi eline alması demektir. Yani demokratikleşme demektir. Yani, toplumun, kendini güden iktidar seçkinleri karşısında özerkliğini kazanması demektir. 12 Eylül buna karşı bir tepkiydi (27 Mayıs' ın, onu izleyen şubat-mayıs girişimlerinin ve 12 Mart' ın da olduğu gibi). Toplumun ve toplum adına hareket etme iddiasında birtakım siyasi grupların bu 'modernleşme' girişiminde gösterdikleri felaket ehliyetsizlik, 12 Eylül gibi bir tepkiye meşruiyet zemini kazandırdı²⁴³.”

12 Eylül sonrası oligarşi her şeye hâkimdi, her yolu tıkamıştı ve halkın o dönem yapabileceği çok fazla bir şey yoktu. Her türlü düşünce yok ediliyor, her anlamda pasifizasyon yerleştirilmeye çalışılıyordu. İş askeri ve siyaset bazında tamamlanınca ekonomiye de el atıldı. 24 Ocak 1980 günü Demirel' in azınlık hükümeti tarafından ilan edilen ekonomik kararlar, tüm yönleriyle uygulamaya sokuldu ve dünya ekonomik buhranının ülkemize yansıyan boyutları kitlelerin sırtına acımasızca yüklendi. Toplum ses vermedi...tepki hiç vermedi...sadece söylenenlere uydu...

Aslında toplumların vardıkları olumlu ya da olumsuz sonuçların tek bir sorumlusu, tek bir suçlusuz yoktur. Konuya 11 Eylül 1980 günü varılan nokta açısından bakarsak, suçlu, sağda ve solda tetik çeken katillerle birlikte, dışarıdan Türkiye' ye silah sokanlar, çıkarları gereği, ülkenin güçlenmesini istemeyenler, Anadolu' yu bölmek isteyenler, cinayet şebekelerine, maddi ve manevi destek sağlayanlar, terör ve anarşiye yeterince başkaldırmayanlar, gerekli önlemleri almayan ve aldırmayanlardır diyebiliriz. Sözüün kısası, suçlu tüm toplumdur. Ancak tüm toplum da suçlunun ancak yarısıdır, çünkü öteki yarı dış dünyadadır²⁴⁴.

24 Ocak Kararları ile birlikte ekonomide önce bir sıçrama olmuştu ama sonrasında ekonomik değerler dibe vurdu. Bir anda ortalıkta fırsatçılar dolaşmaya başladı. Vurgunculuk, bulduğu yeri köşe kapmacılık, ufak ufak sermayeleri bankalara yatırarak küçük işletmecilik rolüne bürünmecilik, yiyicilik trend haline geldi. Bankerler dört bir yanı tutmuş hayal dağıtıyordu ve ona kanan halk bir müddet sonra hayallerinin kurbanı oluyordu.

1981 Banker faciası ile biterken, 1982' de yeni anayasanın ve cumhurbaşkanının seçileceği yıl oldu. Üstelik hem anayasa hem cumhurbaşkanı birlikte oylandı. İnsanlar pusulaların içinde şeffaf zarflar içerisine *olması gerekeni değil arzu edileni* oylamışlardı.

²⁴³ Murat Belge, “12 Eylül’ den bugünlere”, Radikal Gazetesi, 29.07.2003

²⁴⁴ Emre Kongar, “ 12 Eylül Kültürü”, Remzi Kitapevi-5. Basım, İstanbul- Temmuz 2007, s.132

Evren artık Cumhurbaşkanı ve 12 Eylül' den sonra MGK' nın uyguladıkları da anayasa olmuştu.

‘‘O anayasa (61 Anayasası) bize bol geldi, içinde oynamaya başladık. Oynaya oynaya 12 Eylül' e geldik, dedim ve yine ilave ettim: toplumun güvenliği, toplumun huzuru için kişi hak ve menfaatlerinden bazı fedakârlıkta bulunmalıyız.(Evren/Afyon konuşması, 29.08.1982)²⁴⁵.’’

MGK 1982 yılında anayasayı da değiştirerek olaya son noktayı koyuyordu. 82 Anayasası ile MGK 12 Eylül' den itibaren yaptıklarını teyit etmiş oluyordu. Her şeyi tamamladıklarına inanıp da sahneden incekleri zaman arkalarında yadigâr olarak anayasayı bırakacaklardı. Kutsal emanet, görevi, onlara sadık bir şekilde yürütecekti.

‘‘Anayasayı suçlu ilan edip, toplumu biçimlendirmek için yeni bir anayasa yaparsanız ve bu yeni anayasadan birtakım gelişmeleri engellemesini beklerseniz, o zaman yeni anayasa temel hak ve özgürlükler açısından koruyucu değil sınırlayıcı ve kısıtlayıcı bir nitelik taşır. Bu da yeni bir anayasa sorunu ve yeni bir toplumsal bunalım yaratmaktan başka bir işe yaramaz. Aynen 1982 Anayasası' nın yaptığı gibi²⁴⁶.’’

1982 yılı itibarıyla bir başka gelişme elbette YÖK' ün kurulması ve YÖK ile birlikte eğitim sisteminin allak bullak olmasıydı. Öyle ki 80 öncesi bulduğu her şeyi okuyan ama gerçekten çok okuyan, araştıran, sorgulayan bir nesil yerine artık okumayı bırakacak, okumaktan korkacak, düşünme ve sorgulamaktan yoksun yeni bir nesil gelecekti. Müfredat hantallaşacak, yoğunlaştırılacak fakat içi kof kalacaktı. Öğrenciler okullarda askeri disiplini öğrenecek ve nasıl silik olunur öğretisi üzerine öğretmenlerinden tavsiyeler alarak yetişeceklerdi. Öğretmenlerin en önemli öğüdü ruhun ve bedeninin temizliği idi. Ruh ve beden temizliği sağlanırsa nasıl olursa olsun etrafta her şey temiz kalabilirdi. Ufku daraltma hedefi 12' den vurulmuştu.

12 Eylül, sol ve sağ eylemci gençlerin silahlı mücadele içine girdiği üniversiteleri sıkıntının asıl kaynağı olarak görmüş ve hemen bir yükseköğretim düzenlemesine gitmiştir. 1982'de Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) kurulmuş; YÖK ile birlikte üniversiteler tepeden inme, emir-komuta düzeniyle işletilmeye başlanmıştır. Bu dönemde 1402 sayılı sıkıyönetim

²⁴⁵ Mehmet Ali Birand-Rıdvan Akar, ‘‘12 Eylül-Türkiye' nin Miladı’’, Doğan Kitap-İstanbul, 5. baskı, Eylül-2006, s. 214

²⁴⁶ Emre Kongar, ‘‘ 12 Eylül Kültürü’’, Remzi Kitapevi-5. Basım, İstanbul- Temmuz 2007, s.132

yasasıyla birlikte birçok öğretim üyesinin görevine son verilmiş, birçok öğretim üyesi de YÖK'ün kuruluşunu protesto ederek istifa etmiştir. Öyle ki YÖK, öğretim üyelerinden sakallarını bile kesmelerini istemiş, bunu onur kırıcı bulan bazı öğretim üyeleri sırf sakal yüzünden üniversiteden üzülmüşlerdir²⁴⁷.

12 Eylül ile başlayıp, 82 Anayasası ile desteklenen eğitim sistemi uzun yıllar boyunca ülkenin gelişmesine köstek olmuştur. Eğitim sistemindeki sakatlık 2000' li yıllara kadar uzanmış ve bugün dahi düzeltilememiştir. Düşünen beyinler yerini uyuyan beyinlere bırakmıştır. Bugünün gençleri ne yazık ki sorumsuz, ezberci ve hazırcıdır. Darbe amacına ulaşmıştır. Askerlerin bir daha 80 öncesine dönmek üzere kurguladığı plan başarılıdır, tutmuştur. Siyasetten, modernleşmeden, sorgulamadan uzak tutulan öğrencilerin ve gençlerin mayası tutmuştur. Hamur iyi karılmıştır ve dolayısıyla bu yeni yetme gençler 2000' li yıllarda büyük sorun yaratacaktır.

Burada asıl önemli olan 12 Eylül öncesi, eğitim kurumlarının, üniversitelerin, okulların başka ellerdeyken 12 Eylül sonrası başka ellere geçmiş olmasıydı. Yani terör sadece el değiştirmişti, totaliter olanlar yer değiştirmişti, rol değiştirmişti. Darbe öncesinde başka türlü dayatmalar varken darbe sonrası dayatmalar başka formatta resmileşmişti. Askeri rejim öncesinde de gençler, öğrenciler, öğretmenler, bilim adamları taraf tutmak zorunda bırakılmış ve tutmuşlar, tuttıkları saf yüzünden de başları ağrıyordu. İşte 12 Eylül sonrası da dayatmaları rejim belirlemişti, çerçeveyi çizmiş, formatı hazırlamıştı. Her halükarda darbeyi ilk yiyen eğitim kurumları, eğitimciler ve öğrenciler oluyordu. Bu, ülkede hep baki kalan şeydi. Zira Türkiye' de hala bugün dahi, 21. Yüzyılda, siyasetin dümeni kimdeyse eğitim sistemi ona göre belirlenmektedir. Siyasetçilerin background-u nasılsa sistem otomatik olarak şekillenmektedir. Dolayısıyla bu topraklarda eğitim sisteminden verim beklemek pek de doğru olmayacaktır.

Anayasadan sonra sıra demokratik düzene yeniden geçmekteydi. Seçimler yapıldı, Turgut Özal başbakan koltuğuna oturdu, parlamento yeniden açıldı ama bu pek de bir şey ifade etmiyordu. Zira geçmişteki siyasiler yasaklıydı ve her türlü eylem, beyanat yine anayasa ile sınırlanmaktaydı. Üstelik Evren görevi bir başka askere, Turgut Sunalp' e vermek için çırpınıyordu.

²⁴⁷ Kemal İnal, "12 Eylül ve Eğitim", Evrensel Gazetesi, 14/09/2008

“Geçiş döneminin Başbakanı Sayın Özal, kültürel olarak Türk- İslam sentezinin temsilcisidir. Bu nedenle de “veciz” konuşmak istediği zaman, özdeyişlerini Türk-İslam kültür mirasından seçer. Sayın Özal, Türkiye’ de Başbakanlığa soyunmanın toplumsal riskini de Türk- İslam kültürünün bir kavramı ile açıklamıştı: “Benim iki gömleğim var: Biri bayramlık, biri idamlık.” Aslında bu sözler yalnız Sayın Özal’ ın cesaretini değil, aynı zamanda Türkiye’ de siyasetin ve demokrasinin tarihsel bir sorununu da vurgulamaktadır²⁴⁸.”

Özal ile birlikte yeni sayfalar açtı ülke, eskisiyle kıyaslanamayacak derecede farklı sayfalar. Ekonomik dalgalanmayla birlikte toplum iyice allak bullak olmuştu ama sonra sorunlarından farklı şekillerde kurtulma yolları bulmaya başladı. Bir şekilde halk kafasını dağıtmalıydı. Korku İmparatorluğu’ nun ruhunda yarattığı dehşeti, vahşeti söküp bir şekilde atmalıydı. Bankerlerle uğraşmak çözüm olmayınca bu sefer kumarhaneleri keşfetti.

Kumarhanelerin gelişimi ve -kontrgerilla örgütlenmesinin adeta finansal kurumlaşması- görevini üstlenmesi 1982’ lere dayanır. 12 Eylül’ le kontrgerillanın her alanda etkinliğinin artmasıyla birlikte kumarhaneler de çoğalmaya başladı. İlk kez 1982’de kumar makinelerinin Türkiye’ ye girmesi, 1983’ te ise TC vatandaşlarının kumarhanelere girmesi serbest bırakıldı. 80’ li yıllarda kumarhanelerden elde edilen gelir kumarhaneleri cazip hale getirirken yüksek miktarlardaki cirosu ve kara para aklamanın yerleri olarak da hem tekeller hem devlet açısından önemli işlev görmekteydi.

Darbe, darbe sonrası yeni anayasa, Turgut Özal’ ın başbakanlığı ve beraberinde 24 Ocak Kararları derken uygulanan enflasyonist politikalar büyük bir toplumsal yıkıma sebep olmuştu. Günlük olarak en asgari gereksinmelerini temin edemeyen bir halk kitlesi ile bu asgari gereksinmeleri için gerekli parasal kaynakları, "her koşulda" bulmak durumunda olan bireyler, tüm toplumsal çürümenin temelini oluşturur vaziyetteydi. İşte 80’ li yılların bir başka acı sonu fuhuş patlamasıydı. 1984 yılı Türkiye, tarihinde görmediği fuhuş patlaması ile sarsılıyordu.

Fuhuş elbette devlet denetiminde yapılmaktadır. Devletin izin verdiği yerlerde çalışmak dahi yine devletin verdiği vesikayla mümkündür ve bir sektör olarak getirdiği kazancın büyük olduğu da bilinmektedir. İşte fuhuş da esas olarak 12 Eylül sonrası artan bir tarzda gelişmiş ve geliştirilmiştir. Bu aynı zamanda faşist devletin kültürel anlamda yoz ilişkileri topluma yayma politikasının sonucudur. O yıllarda fuhuş deyince kuşkusuz ilk akla

²⁴⁸ Emre Kongar, “ 12 Eylül Kültürü”, Remzi Kitapevi-5. Basım, İstanbul- Temmuz 2007, s.133

gelen örnek sürekli vergi rekortmeni olan Matild Manukyan' dır. Çelişki sudur ki; Manukyan vergi rekortmenliğinden dolayı devlet tarafından ödüllendirilmekte, “en namuslu vatandaş” ilan edilmektedir. *Yani namus olmadan kazanılan para en namuslu iş ilan edilmekte ve ödüllendirilmektedir.*

Darbe ideolojikti mutlaka ve toplumun üzerinden silindir gibi geçmişti. Gençleri köşeye sıkıştırmıştı, sindirmişti, apolitize etmişti. Dehşetli bir acıyla, korkuyla kuşatmıştı. Her şeyin yolunda gitmesi adına da insanların başlarını azıcık göğe kaldırmalarını istemiyordu. Kafalarını kaldırıp hiçbir şey merak etmesinler diye de gündelik hayatları ile meşgul olmalarını, bireysel ihtiyaçlarını tedarik ederek yaşamaya devam etmelerini sağlıyordu. Her şeyin içi boşaltılmıştı bu sırada. Gazetelerin, TV programlarının bile...

Sıkıyönetim yasaklarından bunalan basın, işi magazine döktü. Siyasi, ekonomik, sosyal gelişmeler hakkında yazmak artık hemen hemen imkânsızdı. Gazeteler, tıpkı 12 Mart döneminde olduğu gibi çareyi hafiflemekte buldular. Bu dönemde asparagas ve erotik ağırlıklı yeni bir basın türedi. Bu gazetelerin tirajı milyonları buluyordu²⁴⁹.

İnsanlar sıradan yaşasınlar, lay-lay-lom yapsınlar, vakitlerini eğlenerek geçirsinlerdi amaç. Lakin sıradan hayatlara yönelme gerçekleşince cinsellik çıktı ön plana. Bir anda cinsel kimlikler ayrıştırıldı. Siyasi yönden susturulanlar 80 sonrası birden cinsel tercihlerini afişe etme çabasına giriştiler. Her şeyin tabu olduğu bir ülkede birden bire cinselliğin ortaya dökülmesi şaşırtmıştı herkesi ve doğal olarak bu açılım toplumun bünyesini kısa sürede bozdu. Aile düzeni yozlaştı, ailevi ilişkiler dibe vurdu. Toplumsal yozlaşma, toplumsal çürümüşlük için düğmeye basılmıştı.

“Türkiye’ de yakın zamana kadar mahrem kabul edilen, adı konmamış birçok alan ilk kez 80’ li yıllarda kamuoyunun gündemine geldi; kamusal bir söz düzeni içinde konuşuldu, ayrıştırıldı. Cinsellik ilk kez bu kadar büyük bir ısrarla söze döküldü; cinsel eğilimler sınıflandırıldı (Eşcinseller, Biseksüeller, Transeksüeller, Zıtcinseller), kuşaklar ayrıştırıldı(68 kuşağı, 80 öncesi Solcu kuşağı, 88 Yupi adayları Kuşağı; hatta darbecilik bile bir kuşak özelliği olarak yorumlandı-27 Mayıs Kuşağı).” Nihayet özel hayat denen alan ilk kez bir kamu meselesi olarak, kuşatıcı ve kışkırtıcı bir söz düzeni içinde tarif edildi²⁵⁰.

²⁴⁹ Mehmet Ali Birand-Rıdvan Akar, “12 Eylül-Türkiye’ nin Miladı”, Doğan Kitap-İstanbul, 5. baskı, Eylül-2006, s. 165

²⁵⁰ Nurdan Gürbilek, “Vitrinde yaşamak- 1980’ lerin kültürel iklimi”, Metis Yayınları -1992,s.17

O yıllarda mesela bir de Tan Gazetesi fırtına gibi esiyordu. Cinsellik tabu olduğu için insanlar bu erotizm ağırlıklı gazeteyi, sansürlenmiş fotoğraflarıyla pek cazibeli bulmuşlardı. Önceleri gizli saklı sonraları alenen işçisinden işverenine herkesin elinde bir Tan Gazetesi fenomen haline geldi. Okuma yazmayı bilmeyenler dahi fotoğraflara bakmak için gazeteyi alıyordu. Cinsellik üzerine kısır bilgileri olan, bu konuda kendini geliştirmeyi kesinlikle *günah* kabul eden halk Tan Gazetesi ile coşmuştu. Saçma sapan haberler ile bütünleştirilmeye çalışılmış pornovari fotoğraflara bir yandan “tühhh terbiyesizler...” diye tepki koyuluyor ama her nasılsa gazetenin tirajı Türkiye’ nin en çok satanı olarak teyit ediliyordu. Toplumun bastırılmış duygularına, azgın iştahlarına daha fazla gem vurulmaması gerektiğini afişe ediyordu gazete. Arka kapak kızlarıyla, *Helga*-larla göz doyuruyor, akıl oyalıyordu. Tan Gazetesi, Türkiye’deki kabuk değiştirmede en çok yararlanan araç oldu. Gazeteler içleri boşaltılarak en ücra yere kadar ulaşıyordu. Doğal olarak hedefe tam isabet yapılıyordu. Halkın eksikleri vardı, ihtiyaçları vardı, konuşması gerekenler vardı. Süreç işliyordu, cinselliğin söze, eyleme dökülmesi sonraki evreydi.

Özel hayata dönülmüştü dönülmesine ama aile hayatında da her şey değişmeye başlıyordu. Düzen, adap, alışkanlıklar, aile kültürü, aile olabilme değerleri...her şey bir anda tahribe uğramaya başlamıştı. Toplumun en küçük olgusu, çekirdek kurum kabuk değiştiriyordu. Özünden başka bir yere savruluyordu. İlişkilerde başkalaşım vardı. Ruhlarda, bedenlerde ve hatta isimlerde...

‘‘Türkiye’ yi yeni isimlerle ilk tanıştıranlar, aslında 68 kuşağının mensuplarıydı. Çocuklarına Devrim, Evrim yahut Eylem gibi adlar vermişler; o zamana kadar var olan ama çok sık kullanılmayan Deniz adı da 12 Mart sonrasında revaç bulmuştu. Sağ kesimde, pek bir isim değişikliği yoktu. Ahmet, Mehmet, Ayşe, Melek, Yavuz, Fatih, Pınar, Figen, Emin, İbrahim hâlâ revaçtaydı. 12 Eylül ise sağcı, özellikle de dindar anne babaların çocuklarının isimlerini başka bir hâle soktu ve Türkiye’ de isim konusunda da bir kamplaşma başladı. Pek dindar olmayan çevrelerde Kerem, Emre, Tuğçe, Gülçe, Sinem, Damla yahut Pelin gibi isimler tercih edildi. Bu isimlere daha sonra Berfu, Çisem, Arhan, Berke ve Atlas, vesaire de ilâve edildi ama türbanlı yahut türbana yakın olan kesimde isimler bambaşka bir hâl aldı, bizde bugüne kadar var olmayan dini temelli adlara meyledildi. *Enes, Sümeyye, Sevde, Reveh, Eslem gibi isimlere...*²⁵¹’’

²⁵¹ Murat Bardakçı, ‘‘12 Eylül sonrası Çocuklara Konan İsimler’’, Sabah Gazetesi, 01.02.2007

Elbette birileri kendini başkalaştırmaya çalışırken, birileri de dinsel temalar, dini öğretiler etrafında kümelenmişti. Sonuçta MGK' nın istediği doğrultuda, planladıkları ve organize ettikleri gibi din mayası da tutmuştu. Toplum ilerleyen yıllarda bölünmeyi bu sefer dini olgular etrafında yaşayacaktı. Halk önce isimleri ile safları belirlemişti.

‘‘Karşı devrimciler Kemalizmi, özellikle laiklik devrimini yere vurmak için hangi yolu izlediler? Bunun kısa yanıtı şudur: Atatürk, gerçekleştirdiği devrimi, özellikle laikliği, ulus tabanında yerleştirmek için hangi yolu izlediyse karşı devrimciler de o yolu izlediler. Atatürk' ün ‘‘halk mektepleri’’ ne karşı ‘‘Kur’ an kursları’’ nı; halkevleri ve halk odalarına karşı tarikatları; İnönü döneminde açılan köy enstitülerine karşı imam hatip liselerini kullandılar. Böylece hem halk tabanında yerleşmeye başlamış olan devrim ilkelerini kökünden kazımak hem de bu ilkelerin yeniden canlanmalarını önlemek için uzun vadeli bir program izlediler. Bu doğrultuda içeriden ve dışarıdan destek gördükçe palazlandılar²⁵².’’

12 Eylül askeri darbesi ile *insanlar kafalarını dinle meşgul etsinler* taktiği mükemmel işledi. Dinine inanan, namazını kılan, orucunu tutandan zarar gelmezdi. Dinden ne kötülük gelecekti ki zaten...Dolayısıyla 80 sonrası milliyetçi-muhafazakar ve dinci bir kitle doğdu. Sonuçta devlet bunu istemişti, bunu beklemişti ve onlar da beklenilene yerine getiriyorlardı.

12 Eylül öncesi sağ-sol çatışması vardı, kavga ve şiddet bu eksen üzerinde şekilleniyor ve boyut alıyordu. Darbe oldu ve Türkiye’ de Sol büyük bir sınavdan geçti. Darbe solu ezdi geçti. Sağcıların da bir bölümü, daha çok örgüt liderleri tutuklandı ve hapse atıldı. Sonuçta binlerce insan tutuklandı ve işkencelerden geçirildi. Kimisi bir şekilde yurt dışına kaçtı, kimisi dünya değiştirdi.

Bütün bunlar olurken, toplumun bir kesimi el ovuşturuyordu. Zira darbe onları hiç etkilememiş, aksine ekmeklerine yağ sürmüştü. Üstelik darbenin paşası kendince, dini, yaptıklarına, 12 Eylül’ e alet edince bu kesim iyice sivrilir oldu. Her yerde İmam Hatip Liseleri, Kuran Kursları açılıyor ve cemaatler, tarikatlar güç kazanıyordu. Üstelik bu durum öyle kanıksanmıştı ki toplumun % 80’ i çocuklarını Kur’ an öğrensin diye yazları kurslara gönderir olmuştu. 1980 sonrası neredeyse her kesimden insanın çocuğu okullar kapandığında Kur’ an kursuna gitmeyi tatil ödevi addetmişti.

²⁵² Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, ‘‘12 Eylül/ Karşı Devrim’’, Evrim yayınları-2.baskı, İstanbul,1990, s.341

Kenan Evren ve diğer generaller darbe öncesi bölünmüş toplumu darbe sonrası tek bir paydada toplamaya çalışıyordu. O payda İslam diniydi. 1960-80 arasında siyaset sağ-sol eksenine kayınca laiklik kavramı bir süre unutulmuştu. Özellikle Milli Nizam Partisi ile Türk toplum hayatına giren Necmettin Erbakan bir müddet sonra taban çalışmasını hızlandırarak etrafındaki müritlerini çoğaltmış, sabırla ülkeyi dört yandan kuşatacağı günlerin özlemini çeker olmuştu. Koalisyonlara katılmış, fanatiklerini çoğaltmış ve 1980 sonrasında Refah Partisi ile ülke gündemine damgasını vurmuştu.

Seçmen tercihi bir anda değişmişti. Ülkede ‘‘Milli Görüş’’ adı altında yeni bir felsefe benimsenir olmuştu. Etkin bir parti örgütlenmesi ile marjinal kesim, felsefeye sahip çıkmış ve RP’ ni tek güç saymıştı. Bundan sonrasında ise ülke yeni polemiklere gebe kalacaktı. Polemiklerin yeni adı: ‘Siyasal İslam’ dı.

Darbe sonrası insanların hayatından partiler çıkınca, toplum apolitize edilince doğal olarak devlet tarafından itici güç olarak ortaya atılan din teması beraberinde tarikatları ve cemaatleri doğurdu. Toplumsal örgütlenme yok olunca, insanlar dini öğretilere, tarikatlara ve cemaatlere sığındılar. Onlardan akıl aldılar, hayatlarını şekillendirmeye çalıştılar. Çocuklarını öyle yetiştirdiler. Zira sonraları, 1980’ i takip eden yıllarda, elbette tarikat ve cemaat destekli, toplumda bir başörtüsü krizi meydana geldi. Siyasal İslam’ ın simgesi de bu sayede başörtüsü, daha doğrusu o dönem dillendirilmeye başlanan adıyla ‘‘türban’’ olmuştu. Türban kısa aralıklarla serbest bırakılıp-yasaklanacak ve 2000’ li yıllarda ülke gündemine çöreklenecekti.

‘‘1980 kara devrimi başörtüyü yeniden hortlatmıştır. YÖK ve atadığı rektörler, tıpkı 1919’un rektörü Ahmet Naim Bey gibi, başörtüye destek vermişlerdir. Bu dönemde üniversitelerin başına geçirilen İhsan Doğramacı YÖK Başkanı olarak başörtüye yeni bir isim bulmuş ve ‘‘Benim bildiğim fes yasağı var. Devrim kanunları başörtüsü yasağı var dememiş. Çağdaş örtünme biçimi olan türban takmaları mümkün’’ demiştir. Böylece başörtünün adı türban olmuş ve çağdaş diye sunulmuştur. Kadınlar tarafından arada bir başa geçirilen türban, ‘‘türban takılması mümkün’’ denilerek, üniversiteli kızların sürekli taktıkları siyasi giysi parçasına döndürülmüştür. İşin aslına bakılırsa türban denilen bu örtünün gerçek türbanla uzak yakın ilgisi yoktur. O gün bu gün, Doğramacı’ nın kafaları karıştıran buluşuyla türban, üniversitenin göbeğine bağdaş kurup oturmuştur²⁵³.’’

²⁵³ Prof. Dr. Tahir Hatipoğlu, ‘‘Dünden bugüne Üniversitede Türban’’,
http://www.mulkiyederigi.org/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=53&Itemid=2

Cumhuriyet tarihi boyunca ve Atatürk ilkeleri çerçevesinde İslam ve laik devlet olabilme faktörü hep tartışılmıştır. Bu öyle uzun bir tartışmadır ki bu birlikteliğin anlamını ve ayırıştırmasını 21. Yüzyıl Türkiye'si hala yapamamıştır. Türban krizi 2009 yılında dahi çözümlenememiş ve siyasi partiler tarafından defalarca kullanılarak halkı mağdur etmiştir. Ülke ilk kez RP ile Erbakan eşliğinde din üzerinden siyasi kutuplaşmayı seyretmiş ve sonuç olarak da 28 Şubat sürecini yaşamıştır. 28 Şubat Post-Modern Darbesi ile durulan gerginlik 2002 yılında Milli Görüş felsefesi öğrencilerince oluşturulmuş AK Parti' nin tek başına iktidara gelmesi ile ilerleyen yıllarda yeniden zirve yapacaktır. Laikliğe tehdit olarak kabul edilen partinin varlığı her kesimden insanı tartışmalar içine çekecek ve ülke bu sefer de ‘‘Atatürkçü/ Laik’’ ve ‘‘İlimli Müslüman ya da Dinci-Gerici’’ olarak ikiye bölünecektir. Politikacılar bir yandan, el altından ikide bir siyasete bulaşanlar ve dış güçler öte yandan türban krizinin çözümüne ne yazık ki bundan sonrasında da olanak sağlamayacaktır.

Bugün üniversitelerde bir numara sorun haline gelen türban, 12 Eylül rejimi ile YÖK ürünü olarak karşımızdadır. Görüldüğü gibi 20 yıllık ikircikli kararlar, açık ve örtülü destekler, bu işi içinden çıkılmaz yapmış ve sonunda, AKP' yi iktidar yapmıştır. Türban, 28 Şubat 1997 sürecinde hız kesmiş gibi görünse de, üniversitelerde türbancı kafada öğretim üyeleri çoğunluktadır. Ayrıca, türbana yakınlık duyan ya da eşi türbanlı profesörler rektör ve dekan olarak atanmaya devam edilmektedir. Bugün göreceli olarak YÖK bu konuda başarılı gibi görülse de, Milli Güvenlik Kurulu baskısı kalktığında, türban bugünkü YÖK yöneticileri eliyle yeniden hortlayacaktır ²⁵⁴.

2002 yılı itibarıyla tek parti iktidarının sahibi AKP gerek varlığı gerek felsefesi ve gerek icraatları ile Türkiye' yi bol çalkantılı bir döneme sürüklemiştir. Türk siyasi tarihinin kilometre taşlarından birisi olarak adını yazdıran parti en çok siyasal İslam peşinde koşmakla suçlanmış, Atatürk ilkelerine sebat etmediği gerekçesi ve din üzerinden rant sağlamak iddiası ile polemiklerin ana kaynağı olmuş ve toplumsal huzuru tehdit ettiği savı ile 2008 yılında kapatılma davası ile bile karşı karşıya bırakılmıştır. Yüksek oranda seçmen kitlesi olan parti muhalefet ile yaşadığı sorunlar, tartışmalar ve karşılıklı salvolarla da kendi yükselen değerini yıpratmıştır. Bütün olumsuz gelişmelere rağmen partinin güçlü tabanı ve karşılıksız sevgi besleyen yandaşları açılan yaraları kısa sürede tedavi etmede oldukça başarılıdır.

²⁵⁴ Prof. Dr. Tahir Hatipoğlu, ‘‘Dünden bugüne Üniversitede Türban’’,
http://www.mulkiyederigi.org/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=53&Itemid=2

“Türbanla ilgili tartışmalar söz konusu olduğunda öne sürülen iddiaya göre türban nötr bir şey değildir, ideolojik bir yaklaşımın, dolayısıyla siyasi bir tavrın simgesidir. Kadınların kendi özel yaşamlarında başlarını örtmesinden farklı bir anlam taşır. Yasaklanması bu nedenle gereklidir. Ben bu iddianın doğruluğunu değil buradan hareketle başka bir şeyin, bugünkü iktidarın ve AKP' nin siyasi konumunun üstünde durmak istiyorum. Söze türban tartışmasından girişimin nedeni de onunla türban sorunu arasında kamuoyunun gördüğü, saptadığı bir ilintidir. Bunun bir nedeni partinin ve hükümet üyelerinin önemli bir bölümünün eşlerinin başını kapaması, Tayyip Erdoğan' ın ifadesiyle onların türban sorununu bizzat yaşamasıdır. Bu fiili durum, eğer mevcut iddia doğruysa, AKP' ye öncelikle ideolojik bir parti niteliği kazandırıyor²⁵⁵.”

Ülkede varlık gösteren ve artan dozuyla rahatsızlık veren türban krizi ve beraberinde laik-dinci tartışmasının kökenine inildiği zaman tabansal ayrımlar çıkar ortaya. Tabansal ayrımların özünü yaşamsal farklılıklar, biçimsel öğeler oluşturur. Yetiştirilme tarzı, kişisel eğitimdeki kriterler, alışkanlıklardaki-beğenilerdeki farklılıklar, ekonomik statü, evlerdeki yaşantı ve ailevi değerler elbette iki kültür arasında süregelen, derin bir uçurum oluşturmuştur Türkiye’ de. Dolayısıyla ortaya bir de kentleşme sorunu çıkmaktadır. Zira dine sarılmış kesimin büyük bir çoğunluğu kırsal kesimde oturan ya da kazancını kentlere göç edip, yerleşerek elde etmeye çalışan ve fakat hayatla hesabı olan insanlardan oluşmaktadır. İki öğe, iki dünya arasına sıkışıp, kimliğini neresi ile bütünleştireceğinin analizini, çözümlemesini yapamamış kesimdir aynı zamanda bu. Sonuçta zıt zıta dünyalara ait grupların bir araya gelince çarpıştırdıkları ideolojik farklılıklar şüphesiz kutuplaşmayı beraberinde getirmektedir.

“Ülkemizdeki kentleşme olgusu toplumsal ve ekonomik yapıyı biçimlendiren temel öğelerden biridir. Yalnız, tarımdaki değişmelerin ve sanayileşmenin bir sonucu değil, toplumsal değişme sürecinin de bir göstergesidir. Siyasal partilerin olduğu kadar kentleşme olgusunun da var olan kutuplaşmayı arttığı söylenebilir. Çok partili hayata geçiş, sanayileşmenin başlaması ve dolayısıyla köylerden kentlere göçün yaşanması toplumsal değişmeyi hızlandırmıştır. Kentleşme ve kırsal alanlardan kente göçler 1970’ lerde ivme kazanmış ve 1980’ li yıllarda hızlanmış ve 1990’ lı yılların ortasında zirveye çıkmıştır: 1980 yılında toplam nüfusun yüzde 45. 5’i kentlerde yaşarken, bu oran 1985 yılında % 51.1, 1990 yılında % 56.3’e ve 2000 yılında % 65.03’e yükselmiştir²⁵⁶.”

²⁵⁵ Hasan Bülent Kahraman, “Türban, İdeoloji ve AKP”, Radikal Gazetesi, 09.12.2002

²⁵⁶ Hakan Altıntaş, “Türk Siyasal Sisteminde Siyasal Partiler ve Kentleşmenin Kutuplaşma Sürecine Etkileri”, Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi (5) 2003, 1-31, s.20

Köylerden kente ilk göçler 1950' lerde Adnan Menderes politikasıyla başlamıştı. Ne var ki bu göç dalgası 1980' lerin ortasından itibaren tavan yaptı ve kitlesel göç olarak kendini göstermeye başladı. Artık her yerden akın akın insanlar, zincirleme, büyük kentlere akıyordu. İlk göç yeri *taşı toprağı altın İstanbul*' du, sonra diğer büyük şehirlere de akım başladı. İzmir ve Adana en çok göç alan diğer şehirler oldu. Ardı arkası gelmeyen ekonomik krizler doğal olarak toplumsal çözülüşü hızlandırmış ve fatura büyük kentlerde yaşayan insanlara çıkmıştı. Kentliler bundan sonraki hayatlarında hemşerileriyle haşır neşir olmak zorunda kalacak ama bazıları bu hemşerileri asla kabullenmeyecekti.

Türk halkı öteden beri feodal bir toplumdur. Dolayısıyla toprağını, hayvanını çok seviyor ve geçimini onunla sağlıyordu. Bu tablo uzun bir süre devam ettikten sonra 12 Eylül' ün dokunduğu her şeyi değiştirmesi gibi kırsal kesim insanı da bu başkalaşımdan nasibini aldı. Bir anda insanlar durağan hayatlarını, topraklarını arkalarına alıp göç etme sevdasına tutuldular. *Tebdil-i mekânda ferahlık vardır* düşüncesiyle köy hayatına son verip, geçmişle yollarını ayırdılar ve büyük şehirde ekmek peşine koştular. Büyük büyük hayalleri vardı. Büyük şehir onlara büyük ekmek kapılarının da yolunu açacaktı.

Yazık ki beraberlerinde getirecekleri kendi bireysel hayatlarını, kültürlerini, alışkanlıklarını, doğuştan kazandıklarını hiç hesap etmemişlerdi. Kente geldikten sonra yaşam tarzlarını değiştirmemeleri onlara hep sorun yaratır olacaktı. Zira ne kentli kırsal kesimden gelene ne de kırsal kesimden gelen kentliye uyum sağlayabilecekti. Bir taraf az uz da olsa para kazanıyordu, küçük küçük işletmelerde nasibinin peşindeydi. Diğer taraf kente para kazanmaya aslında kentlinin parasına ortak olmaya gelmişti. Şüphesiz sorunlar sadece maddi boyutta değildi. Kentlinin kırsal kesimden gelenin getirdiği kültürle de sorunu vardı. Zira köylü ne köylülüğünden arınabiliyor ne de kentli olabiliyordu.

1950' lerden sonra başlayan köyden kente göçün mekânsal izdüşümü olarak, özellikle büyükşehirlerin fiziksel dokusuna dâhil olan gecekondu ve kentleşme politikalarının kent gelişme dinamikleri ile örtüşmemesi nedeniyle oluşan çöküntü alanlarının yanı sıra, özellikle 1980' lerden sonra ortaya çıkan globalleşme kavramının ortaya koyduğu yeni bir kentsel doku formu ve sosyal yapı, kentsel sistemlerin süreksizliğini meydana getirmektedir. Kentlerin gelişmesinde etken iç dinamiklerin (sanayileşme) ve dış dinamiklerin (globalleşme) denge durumunda olmaması hali ile ortaya çıkan kentsel süreksizlik büyükşehirlerde farklı kimliklerin oluşmasına nedendir. Algıladıklarımızın sınırlandırdığı yaşam biçimlerinin, algılanan mekân örüntüleri ile ilişkisinin yaşanılan kentsel alanlar içinde sosyal yapı mekân

İlişkinini ortaya koyması zorunludur. Değişen zaman, özellikle değişimin hızlı olduğu kentsel yerleşmelerde mekânsal dönüşümün hızlanmasında etkindir. Çünkü zaman faktörü kentsel dinamiklerin rol oynadığı sosyal yapı üzerinde de bir etki unsurudur. Sosyal yapının değişimi kentlerin sosyal ve fiziksel morfolojisi üzerinde yeni değişkenler ortaya koymakta ve bu, kendi iç döngüsünü yaratan yeni kentsel sistem parçalarının -yeni gettoların- meydana gelmesine neden olmaktadır²⁵⁷.

Kitlesel göçün beraberinde topluma kazandırdığı iki yeni olgu vardı: Gecekondu ve Arabesk. Kırsal kesimden gelen insanın kente, kentli olabilme statüsüne adaptasyonu hem zorlu hem sancılı hem de uzun oldu. İlk gelenler diğer gelenlere, geleceklere hemşerilik yaptı, yol gösterdi. Yerleşim merkezleri şehrin dışında ya da şehrin tepesinde, göze batmayacak, kentlinin düzenini bozmayacak şekilde ayarlanmıştı. Derme çatma, tapusuz, hiçbir yasallığı bulunmayan alelacele dikilen evler, barınaklar ya da çadırlar bir anda büyük şehirlerin sırtlarına gerdanlık gibi dizildi. Kendi başının çaresine bakıyordu sonuçta köylü, muhtaç olmadan karnını doyurmaya çalışıyordu. Mecburdu bu yaşamı sürdürmek için başını sokacağı bir çatı kurmaya. Varsın derme çatma aniden dikildiği için gecekondu desinlerdi, sıcaktı ya yuvası o yeterdi. Sonuçta bu cefalı hayatı kaldırabileceği bir de müzik türetmişti. En zor anında nasıl olsa ona sarılırdı.

Gecekondu olayında, ancak Batı modeli örnek alındığı zaman sağlıklı ya da çarpık sıfatları bir anlam taşır. Az gelişmiş ülkeler açısından ise gecekondu olayı son derece doğal ve normal gözükmektedir. Çünkü hepsinde vardır ve kendiliğinden oluşmuştur. Doğal ve normal demek, yalnızca genellikle görülen demektir. Yani bir frekans, bir gözlem sıklığı belirtir. Yoksa iyi, doğru, güzel gibi değer yargıları taşımaz. Böylece en önemli noktalardan birine gelmiş bulunuyoruz: Türkiye’ de gecekondu olayı ne denli normal ise, Arabesk olayı da o denli normaldir. Gecekondu ne denli kalıcı ise, Arabesk de o denli kalıcıdır. Ya da daha doğru bir deyişle, gecekondu olayı ne denli geçici ise Arabesk olayı da o denli geçicidir²⁵⁸.

Toplumun diğer kesiminin gözüne batmaya başladı bu gecekondulaşma süreci ve elbette konutlar, konut sahipleri. Bir müddet sonra kimisi “kenar mahalle” dedi, kimisi “varoş”. Umutsuz bir grup yaşıyordu bu gecekonducularda ve bu gecekonducuların kümelendiği varoşlarda. Gelecekte beklenenleri yoktu, derin bir yoksulluk çekiyorlardı. İtilmişliği, kabullenilmemeyi, ötekileştirilmeyi yaşıyorlardı. Kentli ile kolay kolay bir arada

²⁵⁷ Hakan Altıntaş, “Türk Siyasal Sisteminde Siyasal Partiler ve Kentleşmenin Kutuplaşma Sürecine Etkileri”, Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi (5) 2003, 1-31, s.21

²⁵⁸ Emre Kongar, “12 Eylül Kültürü”, Remzi Kitapevi-5. Basım, İstanbul- Temmuz 2007, s.236

duramıyorlardı. Zira 12 Eylül sonrası toplumda büyük bir kutuplaşma oldu, sınıf ayrıştırılması yapıldı. Varoşlarda yaşayan halk tüketimden de pay alamadı, tüketemiyordu, tüketeceği geliri yoktu zaten. Tek sıkıntısı karnını doyurmaktı ve yaşama kıyısından tutunmak. Üstelik kentli ile -bazılarının deyişi ile bir üst sınıfla- her şeyleri farklıydı. Konuştukları dil, dine inanma biçimleri, yaşam şekilleri ve elbette dinledikleri müzik...

Arabesk müzik, 1980 sonrasında en favori müziği oldu, kültürümüze yerleşti. Gecekondulaşmanın, kırsal kesimden kente göç etmenin ve kente geldikten sonra kentleşememenin getirisi oldu. Acılıydı; acının, ezilmişliğin, kadersizliğin müziği idi. Dolayısıyla bir anda fanatikleri oldu. 80 sonrası sürpriz bir şekilde halk aynı müzik türü üzerinden isyanını haykırıyordu. Arabesk acısını alıyordu hayatın, yaşamayı daha katlanılır bir hale getiriyordu. Acılar ortaktı, isyan ortaktı, yaşananlar ortaktı. Arabesk de bütün bunların ilacı oldu.

Kentli sevmedi önce bu müziği, tahammül edemedi, söyleyenleri de dinleyenleri de dışladı. Hele hele dolmuş şoförlerinin bitmez tükenmez şekilde arabesk şarkıları yolcuya dinletmesi, her yerde marş gibi çalınması illallah dedirtti. Lakin arabesk bir tümör gibi toplumu çepeçevre kavradı ve bir daha da bırakmadı.

80' lerde genellikle "arabesk" adı altında toplanan çeşitli müzik tarzları, yaygınlık ve üretkenliklerini, kendi geleneksel kültürlerinden kopmuş ama şehir kültürünün de parçası olamamış, her ikisine de yabancı insanların varlığına olduğu kadar, bu sentetik dili müzikte yeniden üretebilmelerine, müziği organik bir sentez oluşturamayacak kadar farklı tarihlere sahip türlerden (Arap müziği, taverna müziği, pop müzik, Türk müziği, türkü ya da marş) alıntılara yer veren bir yüzeye dönüştürmüş olmalarına da borçluydu. Aynı zamanda, bir zamanlar parçası olduğu ortamla organik bağını koparmış bu türleri taklit etme ve bozarak kullanabilme becerisine²⁵⁹.

80' li yıllarda her alanda olduğu gibi müzikte de gerileme dönemi yaşandı. Darbeden sonra müzik sektörü kötüleşti. Pop müzikte O yılların en önemli çalışmaları Fikret Kızılok' un "Zaman Zaman" ve Nur-Ergüder Yoldaş' ın "Sultanıyegâh" albümleri idi. TRT, Beş Yıl Önce On Yıl Sonra ve Ersen Erdura gibi sanatçıları pompaladı. İlhan İrem kulağında küpe olduğu için, Melike Demirağ, Şanar Yurdatapan ve Timur Selçuk gibi sanatçılar da yasaklı olduğu

²⁵⁹ Nurdan Gürbilek, "Vitrinde yaşamak -1980' lerin kültürel iklimi", Metis Yayınları -1992,s.20

için TRT ekranlarına çıkarılmadı. 90'larla birlikte çok satan ama hemen sönen sanatçılar ve albümler piyasaya çıktı²⁶⁰.

12 Eylül' ün en çok zarar verdiği kesim elbette gençlerdi. İlk önce düşen kalelerden birisi de gençler oldu. Zira onların anne babaları darbeyi ve askeri rejimi yaşadıkları için çocuklarını kapalı fanuslar içinde yetiştirmeye başladılar. Darbe onların elinden öyle çok şey almış ve öyle kapsamlı acılar yaşatmıştı ki doğal olarak çocuklarını her türlü tehlikeden koruma yoluna gittiler. Acının boyutlarının sivriliği çocuklarına değmesin istediler. Çocuklarını sindirdiler çünkü kendileri de sindirilmişti. Çocuklarını küçük dünyalar içine sıkıştırdılar çünkü kendileri de sıkıştırılmışlardı. Onların ufkunu daralttılar çünkü kendi dünyaları da daralmıştı. Ufukları çizilmişti. Dolayısıyla hayat çocuklarını yormasın istediler, rüzgâr değmesin, ayakları taşa dokunmasın. Lakin bu da işe yaramadı çünkü kullandıkları bu yaptırım mızrak misali dert yükü çuvala sığmayacaktı.

12 Eylül öncesi gençlik, mücadelenin içinde olanlarıyla da olmayanlarıyla da çok okuyordu. Yurtta ve dünyada olanları izliyor, tartışıyor, politikayla yakından ilgileniyordu. Siyasi partilerin gençlik kolları göstermelik değil, en aktif ve düşünce üreten unsurlarıydı. Oysa 12 Eylül sonrasında gençliği ne politika ile ilgilendi, ne bir şey okudu ne de bir şey tartıştı. Kalıplar içine sıkıştırılan kimliğini sorgulayamadı, içinde yaşadığı dünyaya hesap soramadı. Ne nedenleri vardı ne niçinleri...Varsa yoksa cevapları...her şey için öyle cevapları vardı ki...Nede olsa ezilmiş olanlardı onlar, yaşam hakkı elinden alınanlar...

Önce kıyafetleri sorgulandı, kıyafetleri eleştirildi ama onlar apartman topukları, bol paça pantolonları, vatkaları ve aslan yelesi saçları ile zaten çok mutluydular. Aerobikler, permalar, meçler, taytlar en sevdikleri oldu. Aslında onlar bir ihtilalın gölgesinde hayat mücadelesi veriyorlardı. Fiziksel görüntü belki sadece olana bitene tepkiydi ve içlerindeki açmaz ancak böyle, çıkmaz sokaktan sağlam bir sokağa çıkabiliyordu.

'80' lerde bütün dünyada iğrenç bir moda anlayışı vardı. Türkiye'ye de o iğrençlik tesir etti. 80 'li yıllara modanın en unutulması gereken yıllar olarak bakıyorum. Ayrıca iğrenç moda bir de Türkiye'de oryantalizm ile karıştı. Kafalarda tokalar, kristal avize şeklinde küpeler, altı vatkalı elbiseler, hepsi kırsal kesime kadar yayıldı. Gariptir ki 80 modası Türkiye'de çok tutuldu. Modanın en çok yozlaştığı dönem, Türkiye'den en çok tutulan dönem olmuştu. 90'larda pek bir şey yok. Modanın çok karmaşık olduğu bir dönem. İnsanlar artık modayla ilgilenmemeye başladı. Kadınlar artık modanın trendi bu, giyeceğiz şeklinde bir

²⁶⁰ Müzik Eleştirmeni Murat Meriç, "Müzikte Gerileme Dönemi Yaşandı", Sabah Gazetesi, <http://arsiv.sabah.com.tr/2004/02/11/gun126.html>

kaygı taşımamaya başladı. Hala bu şekilde devam ediyor. Artık kadınlar ne yakışıyorsa onu giyiyor ki bence moda en doğru zamana geldi²⁶¹.’’

Yakın tarihimizin en ağır, en sancılı dönemlerinden birine rastlayan 12 Eylül gençliğinin temel sorunu teslimkarlıktır aslında, koşulsuz teslimkarlık. Teslimkarlık bir müddet sonra vurdumduymazlığı getirir. Teslimkar oldukça vurdumduymazı oynarsınız sonra da üç maymunu.

‘‘İnsanlar içine doğdukları ortamı pek doğal olarak doğal kabul ederler. Bir Filistinli’ ye siyasî bilinç kazandırmak gerekmez. Normal koşullarda, zaten pek özenilecek durumda olmayan siyasî-toplumsal hayatı 12 Eylül yüzünden hepten kaymış bir memlekette yetişen gençlerin bu konuda haliyle iyi kötü fikir sahibi olması beklenirdi. Soru şu: Acaba biz ne yaptık da, bırakın Osmanlı’ nın yıkılışını, Cumhuriyet’ in kuruluşunu, çok partili siyasî hayata geçişi şunu bunu, bu kadar yakın bir felaket, üstelik tâ bugüne kadar geleceği belirlemiş bir felaket hakkında böylesine bir cehaleti Türklerin insanlığa armağanları arasına kattık²⁶²?’’

12 Eylül’ ün çıplak şiddeti toplumun her kesimden insanı sarp sarmalamıştı ama solu ezip gezmışti ve elbette bir de gençliğin gücünü yok etmişti. Gençlik aslında yenilgiye uğratılmıştı. Cıvıltısı, masumiyeti, öğrenme-merak etme yetisi, birey olabilme ve özgür yaşama fırsatı elinden alınmıştı. Aktif olarak hayatın içine katılma şansı yoktu. 80’ li yıllar ile birlikte gençliğin genç olma, genç olabilme farklılığı duvara toslamıştı.

SSCB, ABD’ nin etrafında oluşturmaya çalıştığı ‘‘Demir Perde Ülkeleri’’ projesini haklı olarak varlığına ve çıkarlarına ters buluyordu. Türkiye ‘‘Demir Perde Ülkeleri’’ projesinin en önemli mihenk taşlarından biriydi. Rusya, Avrasya’ nın diğer güçlü ülkesi Türkiye’ yi ABD politikasından uzaklaştırma yoluyla ‘‘Demir Perde Ülkeleri’’ projesinde büyük bir gedik açmayı düşünüyordu. Türkiye’ nin Rusya yanlısı bir politika izlemesi ya da Amerika’ dan uzaklaşmış olması, Rusya’ ya son raunda derin bir nefes aldıracaktı. Rusya böylece ABD’ nin politikasını bozacak, NATO’ ya büyük bir darbe indirecekti. Arap Devletleri’ ne rahatlıkla ulaşabilecekti. Türkiye’ de NATO’ ya ve ABD’ ye vurulacak bir darbe kısa sürede Yunanistan’ a ve İtalya’ ya sıçrayacaktı. Böylece ‘‘Demir Perde Ülkeleri’’ projesi yerle bir olacak Rusya son raunddaki bu taktiğiyle mücadeleyi kazanacaktı²⁶³.

²⁶¹ Cemil İpekçi: ‘‘80’li Yılların Modası Gerçekten İğrençti’’, Sabah Gazetesi, <http://arsiv.sabah.com.tr/2004/02/11/gun104.html>

²⁶² Ümit Kıvanç, ‘‘12 Eylül’ de Biz Gençtik’’, Taraf Gazetesi, 01.07.2009

²⁶³ Mehmet Işık, ‘‘Türkiye’ nin Karanlık Penceresi’’, Karma Kitapları-1. Baskı, İstanbul- Ekim 2007, s.126

Türkiye' nin 68 kuşağı itibarıyla ve sonrasında, yaşadıklarında dış güçlerin ve en önemlisi Amerika' nın etkisi büyüktür. Amerika 70' li yılları takriben bizzat Türkiye' nin içişlerine müdahil oluyordu. Türkiye onun için büyük bir piyondü. Avrasya' daki, Ortadoğu'daki en önemli gücüdü. Dolayısıyla Türkiye' nin peşini bırakması, ellerini çekmesi mümkün değildi. Türkiye olmadan, o bölgedeki senaryosuna hâkim olamazdı, o bölgede itibarı kalmazdı. Şüphesiz güç yarışını kimseye de bırakamayacağı için planın düzgün işlenmesi gerekiyordu.

70' li yılların ortası ile devreye giren koalisyon hükümetlerinden ve Ecevit iktidara geldikçe, Ecevit' in iktidarda olmasından duyduğu rahatsızlığı Amerika farklı senaryolarla kamufle etmeye çalıştı ve Rusya' nın Türkiye' ye yakınlığını da bloke etti. Öyle anlar geldi ki ve öyle olaylar yaşandı ki, tıpkı 1 Mayıs ya da Maraş olayları gibi, olup bitene kimse anlam veremedi. Oysa sahne arkası ve sahne arkasındakiler belliydi. Bir yanda CIA bir yanda KGB planlı programlı çalışma yürütmüş ve tasarladıkları kurgusal olaylarla ülkeye 12 Eylül' ü hediye etmişlerdi. ABD ilk önce gençleri ve sivil halkı ele geçirmiş amacına hızla uzaklaşmıştı. Nitekim olayın aleniyeti sonrasında tescillenecekti. ABD ' li eski diplomat Paul Henze Türkiye' de 12 Eylül 1980 ihtilalı olunca Başkan Jimmy Carter' a haber verirken 'Bizim çocuklar başardı- (*Our boys did it*)' diyerek olayı duyuracaktı.

'12 Eylül' den nasıl etkilendik?'

Çok derin. Kimi fiziki olarak, kimi benim gibi psikolojik olarak yaralandı. Ama topluma baktığımızda en temel olarak korku yarattığını görüyoruz. Örgütlenmekten, daha doğrusu herhangi bir şey için bile bir araya gelmekten korkuyoruz... 12 Eylül' ün en temel argümanı akan kanı durdurmaktı. Bu büyük bir yalandır. Çünkü darbecilerin kendileri çok büyük bir kan akıtmıştır, açılan büyük davaları düşünün bunların hiçbirinin akan kanı durdurmakla ilişkisi yoktur, aksine '*topluma çekidüzen vermek*' le ilgisi vardır. Ve güncel olarak belki de en önemlisi, 12 Eylül bir Amerikan operasyonu idi. Meşhur '*Our boys*' sözünü hatırlayalım. Belleksizliğin yanında bence bağlantıları kuramamak da ciddi bir toplumsal rahatsızlık. Bugün 12 Eylül' den yanaysanız ABD' den yanasınızdır, ABD' ye karşıysanız 12 Eylül' ü de sorgulamak zorundasınız. 12 Eylül ABD' nin hem bize, hem de bölgeye ilişkin planlarının bir parçasıydı²⁶⁴.

²⁶⁴ Şule Çizmeçi, '12 Eylül' ün Değiştirdiği Hayatlar 1', Radikal Gazetesi, 10.09.2006, www.radikal.com.tr
*Söyleşi : Grafiker, Barışarock Festivali' nin mimarı ve organizatörü Ragıp İnceşagır

80 İhtilalı' nı henüz çok gençken karşılayanlar Amerikanvari bir toplumla karşılaştılar ve ne yapacaklarını tam kestiremediler. Özal Türkiyesi tam anlamıyla Batı' ya sempatik görünme telaşındaydı, Amerikan gelenekleri bize çok uyar bir mod almıştı. Her şey unutulsun diye mücadele ediliyordu aslında. Dolayısıyla Amerika ne yapıyorsa aynısını uygulamak, onlara özgü alışkanlıkları pompalamak topluma zaman oyalatıyordu. Aileler zaten darbeyi görmüştü, hınca hınç acısını yaşamıştı. O yüzden her türlü çocuklarını korumak istiyorlardı. Çocukları her şeyden uzak dursun, başına iş açmasın, ailesini üzmesin. Hemen hemen her ailenin yaşam felsefesi olmuştu bu. Hayatlarının kalan kısmı için huzur istiyorlardı, sadece huzur. Çocukları dizleri dibinde dursun, acı görmesin, bedel ödemesin. Zira bir aile kaç sefer bedel ödeyebilirdi ki? Yaşanması gerekenleri ana-babalar yaşamış, bedeli onlar ödemişti. Fazlasına gerek yoktu, fazlası için zaten sabır ve yürek de yoktu. Bu-laş-ma-mak elzemdi.

Türkiye' de 12 Eylül' den etkilenmeyen yok aslında. O dönemi yaşayan kuşak çok yaralı. Sınıfsal duvarlarla hayatlar birbirinden koparıldığı için acı öyle ya da böyle bugüne kadar ulaşıyor. Birçoğu hatırlamak, hakkında konuşmak dahi istemiyor. Hayatında yer edişini reddediyor, kabullenemiyor ve bir şekilde yok saymayı tercih ediyor ama yok sayarak da bir yere varılmıyor. Şüphesiz acı çıkmadıkça yürekten, vicdana oturmuş kan akmadıkça ruhlar huzur bulmuyor, bulamıyor.

Toplumda işlerin yolunda gittiği, sınıfların nispeten 'cicim aylarını' yaşadığı önlemlerde, adaletin ezen sınıfların çıkarlarına hizmet için var olduğunu anlamak pek çokları açısından son derece zordur. Hırsızlar, katiller, yankesiciler, soyguncular, uyuşturucu kaçakçıları, tecavüzcüler, trafik canavarları, dolandırıcılar ve benzerlerinin işlediği suçlar, taviz verilmeksizin cezalandırılırken, adalet mekanizmasının herkes adına aldığı bu kararlar, toplumu tatmin ettiği gibi, güvenlik hissinin yerleşmesine, dolayısıyla sistemin güç kazanmasına da destek verir. Aslında sınıflı toplumlarda adalet, üretimden aldıkları pay ve üretim araçları karşısındaki konumları itibarıyla asla eşit olmayanları yasalar karşısında eşitlediği içindir ki başlı başına eşitsizlik kaynağıdır. Sınıflı toplumlara özgü bir kavram olan adaletin çıplak yüzü, en çok işlerin kızıştığı dönemlerde belirginleşir. Ezilenler eskisi gibi yaşamak istemediklerini eylem ve sözleriyle ortaya koymaya başladıklarında; ezenler yaşadıkları derin krizin de etkisiyle eskisi gibi yönetemediklerinde ve bu yönetememe halinin somut ifadesi olarak ezilenlerin üzerindeki baskının dozunu arttırdıklarında; işte o zaman, sistemin alarmları çalmaya başlar. Bu alarmı ilk duyan kurumların başında ise adalet mekanizması gelir. Daha önce hoşgörü ve tahammül sınırları içinde değerlendirilen her tür

eylem, her tür söz, artık yeni üretilmiş suç olarak yargılanır ve hiçbir taviz verilmeksizin en ağır biçimde cezalandırılır²⁶⁵.

Darbeden sonra ne adalet kalmıştı ne hoşgörü ne tahammül. Acı vardı; gözyaşı, ihanet, yürek ağrısı, ruh sancısı, beyinlerde sınırsız sorular. Beyin değil ruh sorguluyordu: *Neden? Ben bu devlete ait değil miyim? Değil miydim? Hak istemiştım, özgürlük ve eşitlik...Acı değil, elimde kan değil, yüreğimde dayanılmaz sancılar değil...Sahip çıkılmak istemiştım, ötelenen değil...Ben devlete güvenmek istemiştım, devletin istemediği biri olmayı değil...*

Darbenin vahameti öyle derindi ki toplum içinde her kesimden insan patolojik ruh hali sergiliyordu. Aslında en çok 12 Eylül sonrası Türkiye'si' nde gençlik kaybetti kendini ve de genç olmayı. O günlerde darbeyi yaşayanların çocukları silik kaldılar, kendilerini ifade edemediler, herhangi bir statü ya da misyon ile dahi 12 Eylül' ün karanlığına bakamadılar. Gençler sırtlarını çevirdiler olaya, zaten yönleri belirlenmişti ve iştirak edemediler davaya, davayla ilgili sorunlara.

Günümüzde toplum, gençleri ancak yaşlandırmıştır. Kapalı salonlarda hiç kimsenin dinlemediği, ya da insanların zorla getirilip oturtulduğu konferanslar düzenlenerek gençlere sahip çıkılmaz. Toplumda yükselmenin en meşru yolu olan yükseköğretim kapılarını beş liseden sadece birine açarak gençlik eğitilmez. Hele hele toplum depolitize edilirken, ilkökul çocuklarını yağmurda, karda kışta, Başbakan karşılamaya çıkarmakla, gençliğe hiç sahip çıkılmaz. Gençliğin kimlik kartı katılımdadır. Bir toplumda ne yapılıyorsa, gençlerin o yapılan işlere katılımı ile gençliğe sahip çıkılır. Toplumun yaptığı iş, üretimse, üretimde, eğitimse eğitimde, politikaysa politikada her aşamada gençlerin tüm etkinliklere katılımı sağlanmalıdır. Toplum ancak o zaman gençleşir. Ancak o zaman, gençler, yaşamadan yaşlanmaktan kurtulur. Ancak o zaman geçiş dönemleri belki de gereksiz olur²⁶⁶.

12 Eylül rejimi, üniversiteleri toplumsal muhalefet odakları olarak görmüş, bu işleve son vermek için üniversitelerin siyaset ve toplum ilişkilerinden tümüyle yalıtılması yolunda katı önlemler almıştır. Onları ortaöğrenim kurumu şekline sokmuş, o şekilde muhafaza etmeye çalışmıştır. Bireylerin temel hak ve özgürlükleri de aynı anda kapsama alanı dışında bırakılmıştır. Üniversiteler 80 sonrası da şeriat düzeninin hâkim olduğu alanlar haline getirilmiştir ki bundaki sorumluluk 12 Eylül' ün YÖK' ünedir.

²⁶⁵ Ertuğrul Mavioğlu, "Apoletli Adalet/ Bir 12 Eylül Hesaplaşması 2", İthaki Publishing-2. Baskı, İstanbul-Ağustos 2006, s.16

²⁶⁶ Emre Kongar, "12 Eylül Kültürü", Remzi Kitapevi-5. Basım, İstanbul- Temmuz 2007, s.87

90 lı yılları takriben sanki biraz daha normale döner gibi oldu her şey ama değişmeyen şeyler de vardı. Korku hiç değişmedi mesela, 12 Eylül' ün karanlığı hiç değişmedi. Bıraktığı koyu renkli hatta katran karası acı hiç değişmedi. Yürekteki, beyindeki pranga hiç çıkmadı. Sadece biraz daha bir şeyler esnekmiş gibi gösterildi. Sanal demokrasi uygulaması yapıldı. Sonuçta anayasanın bağlayıcı hükümleri vardı ve kolay kolay başkaldırmak mümkün değildi.

12 Eylül adalet tesis etmek için gelmişti, düzene sokmak fakat beklenen olmadı. Hedeflere ulaşamadı, hedef şaştı. 12 Eylül' ün tohumları 90' lı yıllarda filizlenmeye başladı. Sanki beyinleri boşaltılmış gençler vardı dört yanda. Üstelik bu figürler 2000' li yıllarda sadece fizikten ibaret olacaktı, aynı fabrikadan çıkmış, aynı tornadan geçmiş gibi kızlar ve oğlanlar türeyeceklerdi. Hiçbir amacı olmayan, hayattan beklentisi olmayan, düşünmekten aciz, sormakta mecalsiz, sırf tüketen yığınlar çıkacaktı ortaya.

1994-1998 krizlerinden sonra, 2000 Kasımı' ndaki mali ve 2001 Şubat ekonomik krizleri ortaya çıktı. IMF-Dünya Bankası programlarında ısrar edildikçe, ekonomi kötüye gitti, krizler birbirini izledi. 2001 krizi ile Türkiye duvara toslamıştı yeniden. Ekonomisini düzeltemeyen ve dışa bağımlı yaşayan az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde sorunlar çok olurdu. Sorunlar çok oldukça da halk yorgun düşerdi. İşte Türkiye' de ekonomisini bir türlü toparlayamadığı için sürekli sendeliyor ve halkı ile derin bir açmaza giriyordu. Darbeler de genelde bu tür ortamlarda geliyordu zaten. Ekonomik krizlere rağmen tüketim çılgınlığı durmuyordu. 80 sonrası insanlar her şeyi hızla tüketiyordu.

Toplum depolitize olmuştu, gençlik susmuştu, işlem tamamı. Yalnız tek bir gerçek vardı ki insanların hayatı kökten değişmişti. Kimse eskisi gibi olamadı, eskisi gibi yaşayamadı, eskisi gibi olmayı beceremedi. Herkes öncelikle geçmişini silmekle mükellefti, cunta öyle istemişti çünkü. Hafızalar silindi, geçmiş lekeydi nasıl olsa kazınmalıydı. İnsanlar kendilerini değiştirdiler dolayısıyla. Konuşma şekilleri değişti, düşünce tarzları, giyimleri, hayat standartları, dinledikleri müzik sonra... sevdikleri-sevmedikleri değişti, alışkanlıkları, arkadaşları-arkadaşlıkları, okudukları, tarzları...

Bazıları aniden zengin oldular, sonra o zenginler aniden model oldular, örnek teşkil ettiler. Yeni zenginler yeni modeller haline geldiler. Tüketim çılgınlığı salgın oldu. Arkasından tele-vole kültürü geldi. "Vur patlasın, çal oynasın..." hayatın anlamı, herkesin felsefesi oldu. Nemelazımcılık bulaştı herkese. "Bana değmeyen yılan bin yaşasın!" en sevilen slogan oldu.

Gündelik hayatın hemen her alanı televole kültürünün ürettiği değer yargıları, algılayış biçimleri ve beğeni çeşitlilikleriyle şekillendi. Özal sonrası hızla ivme kazanan popüler kimlik

kültürü oluşturmak kentlerde havayı da değiştirdi. 90 lı yıllarda ise özel TV ve radyo kanallarıyla birlikte magazin basını toplumsal hayatın kriterlerini yerle bir etti. Sıradan hayatların yanı sıra ünlü olanların, zengin olanların, sanatçı olanların hayatları deşifre edildikçe halk bu sefer kendi hayatını irdelemeye başladı ve sonra ulaşmayı denedi, onlar gibi olmayı hedefledi. Gençler kendilerinin de TV ekranlarında gördüklerinden farklı olmadığını ve onlar gibi yaşayabileceğini düşündü. Gençlik özgürlüğe giden yolda farklılaşmayı diledi ve popüler sentezle kabuğunu attı.

‘’ Televolelere kadar toplumun hedonizm özentisi 'sosyete' denilen ve neyin nesi olduğu hiçbir zaman net olarak tanımlanmayan bir kesimle özdeşleştirilirdi. Televole kültürü futbolcu-manken kesimini onların yerine koydu. Böylece 'sosyete' sosyeteliğine kitlelerin gözünden daha uzak mekânlarda devam etme rahatlığına kavuştu²⁶⁷.’’

Türkiye' de de art arda gelen iktisadi krizlerle sarsılmış, popüler kültür darbeleriyle de başı dönmüş insanlar gerçek dünyada sahip olmadıkları 'yardım' ı TV ekranlarında aradılar, kendilerini sanal dünya ile teselli ettiler. Bu sayede toplumsal yozlaşma oldu, toplumsal çürümüşlük ivme kazandı. Gençler çürümüşlüğe alet olurken toplumun dinamikleri de değişiyordu elbet. Ana babalar da bu tekelizme öncülük etmişlerdi zira. Hep daha fazla, daha fazla mantığı ile kendi değerlerini de yok ediyorlardı. Akabinde insanlar toz - pembe dünyalara asıldılar ve hayallerde yaşadılar.

90’ lı yıllar aynı zamanda medyalaşma sürecini kapsıyordu. 1980 sonrasında medya, toplumsal sorumluluklarından arınmış ve neoliberal pazar ekonomisinin gereklerine uygun biçimde sadece satış rakamlarını düşünen ve tıpkı plastik eşya üretimi yapan ya da konfeksiyon giyim eşyası üreten sıradan bir ticari kuruluş haline gelmiştir. Neticede magazinleşme olgusunu 12 Eylül yaratmıştır.

Asıl önemlisi bilimden, ilimden uzak durdu insanlar. Okumadılar, kitaba öcü muamelesi yaptılar. Anlık yaşamaya başladılar. Zevk için, sefa için bu dünyada olduklarını varsaydılar. Çocuklarını ‘‘ya topçu olacak ya popçu’’ mantığıyla büyüttüler. Ataerkil ailelikten çıktı bu ülkede aile yapısı, anaerkil de değildi artık, çocuk erkildi. Ailelerin hayatları çocuk merkezliydi, o ne derse o oluyordu. Dolayısıyla alabildiğince özgürlük verildi çocuklara, sonra sahip çıkılmadı yapılanlara. Gençler sanki çok biliyormuş gibi ortalarda dolaştılar ama aslında hiçbir şey bilemeden kendi tükenişlerine seyirci kaldılar. Popüler kültürün kurbanı oldular. Daha fazla makyaj, daha fazla maske, daha fazla show...

²⁶⁷ Haluk Şahin, ‘‘Barbie, Televole Kültürünün sonu mu?’’, Radikal Gazetesi, 08.04.2006

'Ben' i ön plana çıkaran sadece ve sadece kendisi için yaşayan bir nesil olduk sonunda. Komşusuna güvenmeyen, komşusunun güvenmediği apartman insanları olduk. Hoşgörüden uzak, tahammülsüz, üşengeç, tüketen ve fakat üretemeyen, egosu şişik ve fakat pasif-pısırık, kulaktan dolma-ekrandan görme yaşayan yığınlar olduk. Saygıyı yitirdik, kendimize saygıyı da elbette. Maddi olarak sınıf atlamaya çalışırken, ruhumuzu sattık, manevi olarak çöktük.

Eskiye ait ne kadar değer varsa satılığa çıkarttık, ahlaksızlığı kendimize baz aldık. Etini göstermeyi, kendini teşhir etmeyi adamdan saymadık. Kendimizi küçülttük, çapımızı küçülttük, ufukumuzu küçülttük. İfadesiz olduk, kendimizi ifade edemez olduk.

12 Eylül Darbesi ile birlikte topluma dolandırıcılar, üçkağıtçılar, yankesiciler, gaspçılar, rüşvetçiler, vurguncular, hırsızlar, adam kayırmacılar, mafyacılar, iş bitiriciler ve köşe dönücüler pompalandı. Yetinme, yeterli görme duygusu insandan uzaklaştı. Hak yiyiciler ve göz yumanlar *number -1 oldu*. Başkasının hakkı ötekine tatlı geldi, o da o hakkı almayı denedi.

Bütün bunlar olurken insanlar unutmayı seçtiler, unutulmayı. Her türden ahlaki ve moral çöküntünün yaşandığı, rüşvetin, fuhuşun egemen olduğu, toplumun tümüyle politik sürecin dışına itildiği Türkiye onların, cuntacıların Türkiye' sidir. Askeri rejim tarafından yasaklanmış siyasi düzen sonradan serbest bırakıldığında ortaya bir yarık çıkmıştır. Dolayısıyla bu yarık etrafında 12 Eylül' e ve 12 Eylül sonrasına bakmak gerekmektedir. Zira sonrasında her şey çıkarlar ve güvensizlik ekseninde şekillenmiştir. Bu şekillenme elbette toplumsal çürümüşlüğü, yoz ve arabesk bir kültürü, değerler yozlaşmasını getirmiştir.

Türkiye' de tüketim toplumu değerlerinin yarattığı trajedi, tüketim toplumu değerler sisteminin kendi içinde kötü ve olumsuz bir nitelik taşımasından kaynaklanmaz. *Birinci olarak* Türkiye' nin teknolojik bakımdan tüketim toplumu değer sistemini yaşatacak bir gücü olmamasından doğar. *İkinci olarak da*, ideolojik açıdan, tüketim toplumu değerlerinin, endüstriyel değerler sistemi ile desteklenmesi yerine feodal/kırsal değerler tarafından kösteklenmesinden kaynaklanır²⁶⁸.

Türkiye' de gençliğin siyasetten uzaklaştırılmasının faturası gerçekten ağır oldu. Baskı altında şekillendirilen bir sistem kırılabilir yapılar üretir ve sonrasında yapıları erozyona uğratar. 80 öncesi gençlik de hatta Cumhuriyet kurulduğundan beri gençlik katılımcı bir toplumsal payda iken, toplumsal sorunların çözümünde ya da sistemin şekillenmesinde itici güç oluştururken 80 sonrasında duyarsız bir kitleye dönüşmüştür. Oysa ulusal bilinç siyasal

²⁶⁸ Emre Kongar, "12 Eylül Kültürü", Remzi Kitabevi-5.basım, İstanbul- Temmuz 2007, s.294

örgütlenmesini ve toplumsallaşmayı gerçekleştirebilmek için gençliğe ihtiyaç duymaktadır. Ne var ki toplumun geneline bireysellik hâkim olmuştur ve sonrasında şiddetli bir kuşak çatışması ve iletişimsizlik taçlandırılmıştır.

12 Eylül' den sonra içi boşaltılmış yapılaşma elbette beyinleri ve ruhları boşaltılmış insanları da arkasından getirdi. Süreç sistemli işledi, hedefe kilitlendi. Devletin ve hukukun içi de boşaltıldı. Bu organik olmayan yapı yüzünden 2000' li yıllarda dahi Türkiye darbe söylentileri ve darbe çığırtkanları/çığırtkanlığı ile uğraşmak zorunda bırakıldı. İç ve dış dinamikler güç birliğini hiç elden bırakmamıştı. Demokrasiye bir türlü kavuşamamış, geçmiş ile geleceği arasında köprü kuramayan Türkiye hala bazı mücadelecilerin de desteğiyle ayakta dik durabilme savaşı içerisinde. 2000' li yıllar ile birlikte bazıları için sevindirici bazıları için hiçbir anlam ifade etmeyen ama belki de bazı yaraları kapatmak için elzem olabilecek nitelik taşıyan bir gelişme ile silkelene boyutuna gelmiştir. Nedir bu silkelenede tetiği çeken el? ‘12 Eylül ile Yüzleşme’

‘12 Eylül yüzleşmesi, bir nostalji arayışı yada salt tarih tartışması değildir. Bugünlerimizi, yarınlarımızı dahası hayatımızın tüm alanları etkilemeye devam eden bir yapısal dönüm noktasıdır. Elbette her tarihi günü, öncesi ve sonrası ile birlikte ele almalıyız. Türkiye'yi 12 Eylül sürecine götüren gelişmelerle ilgili eleştirilerimizi de açık yüreklilikle yapmalıyız. Siyasetçiler, medya, gençlik hareketi temsilcileri bu özeleştiriyi mutlaka yapmalı, hepimizi askeri darbenin kucağına iten hatalarımızı cesaretle masaya yatırmalıyız. Ancak unutmamalıyız ki hiçbir gerekçe, 12 Eylül 1980 ve sonrasında yaşanan insanlık suçlarını meşrulaştırmaz. Resmi söylemin 12 Eylül öncesine yönelik eleştirileri büyük oranda bu amaca hizmet için kullanılmak istenmektedir²⁶⁹.’

‘12 Eylül’ ü yargılayalım’ fikri CHP lideri Deniz Baykal tarafından ortaya atıldı ve elbette destekçisi de oldu, desteklemeyeni de. Desteklemeyenlerin büyük bir çoğunluğu salt aynı acıları yaşamamak, hatırlamamak ve hatta bulaşmamak fikriyle bu atılımın karşısında duruyordu. Zira 12 Eylül’ ü yaşayıp da yürekten, sebep olanların cezalandırılmasını istemediklerinden değil. Eski defterler karıştırılmasın diyeydi...

‘...Bu kozmetik yaklaşım beni pek ilgilendirmese bile, sonraki darbecilerin de örtündüğü dokunulmazlık zırhının parçalanması açısından bakıldığında, “sembolik” olarak amenna! Ancak, nüfusu zaten çok genç bir ülkede 12 Eylül’ ü yetişkin olarak yaşamışların oranı düşünülürse, Türkiye halkının ezici çoğunluğunun da konuyu fazla önemsediyini

²⁶⁹ Ayhan Bilgen, ‘Mesele 12 Eylül ile Yüzleşmek’, Yeni Şafak Gazetesi, 13.09.2008

sanmıyorum. Artı, ben kendi hesabıma, Kemal Karpat' ın “*Demokrasi bir hoşgörü ve affetme rejimidir*” ilkesine inanıyorum. Çektiklerimizi unuttum, böyle bir affi baştan kabulleniyorum. Daha önemlisi, geniş kitlelerin darbeyi ilkin “asayiş harekâtı” olarak algıladığını ve dolayısıyla, yine ilkin cidden desteklediğini nesnel bir olgu olarak saptamaktan çekinmiyorum. Ve işte tüm bunlardan ötürü de, “eski defterlerin açılmasını” gereksiz görüyorum. Biline ki, şu yaştaki bir Evren' i mahkeme önüne çıkartmak, tıpkı Fransa'daki General Petain vakasında yaşandığı gibi, sahte bir mağdur efsanesi yaratmaktan başka işe yaramaz. Türkiye' deki sivil demokrasi atılımına da dişe dokunur bir ivme kazandırmaz²⁷⁰.’’

Ülke askeri rejimle değişti, değiştirildi, benliğini kaybetti. Toplum büyük bir başkalaşma yaşadı, evrim geçirdi. Genç olabilme yetisi ve beraberinde getirdiği değerler yok edildi. Artık 12 Eylül öncesi ve sonrası vardı bu ülkede. İki farklı boyutta yaşamış Türkiye vardı. Peki ya 12 Eylül Askeri Rejimi Paşası ne düşünüyordu? Haklı mıydı yoksa haksız mı? Acaba Evren' in kafasında keşkeler var mıydı?

“Keşke Cumhurbaşkanına daha fazla yetki verseydik. Cumhurbaşkanı halk tarafından seçtirseydik ve iki Meclis yapsaydık. Teklif vardı, konsey üyesi arkadaşlar karşı çıktı. Onu yapmadığımızı pişmanım. Partileri kapattığımızı pişmanım. İki seçimi bir arada yaptığımızı, cumhurbaşkanlığı ile anayasanın bir arada oylanmasına pişmanım. Doğru yapmadık bunu. Ama her insanın hatası vardır, hatasız kul olmaz. Öyle zannediyorum ki az hatayla bu işi bitirdik... 12 Eylül yararlı mı oldu zararlı mı oldu ben ona bakarım. Türkiye o kanlı badireden kurtuldu. Oraya dönmedi. Partiler ve parti liderleri daha olgunlaştı. Onların o zamanki haline bakın bir de şimdiki haline bakın. Büyük fark var. Partilerin arasındaki ilişkiler daha demokratik. 12 Eylül' ün demek ki birçok faydaları oldu²⁷¹.’’

²⁷⁰ Hadi Uluengin, “12 Eylül Nasıl Yargılanır”, Hürriyet Gazetesi, 04.07.2009

²⁷¹ Doç. Dr. Davut Dursun, -Kenan Evren' le söyleşi-“12 Eylül Darbesi / Hatıralar, Gözlemler, Düşünceler”, Şehir Yayınları-İstanbul, Ocak 2005, s. 189

SONUÇ

Az gelişmiş ülkelerde demokratik düzen oturmamışsa, ekonomide iyileştirme yoksa ve elbette eğitim sürecinde yenilikler ve iyileştirmeler yapılamıyorsa darbe hep halkın yanı başında durur. Az gelişmiş ülkeler modernleşme sürecine de giremedikleri ya da çeşitli sebeplerle süreci tamamlayamadıkları için, refah standartları yakalayamadıkları için ordu hep teyakkuzda durur ve tehditlere karşı savunmacılık kalkanı ile doğabilecek tehditleri püskürtme anını kollar. Şüphesiz ordunun görevi milli güvenliği sağlamak, sadece dışarıdan gelebilecek tehditlere karşı değil, aynı zamanda ülkenin içerisinde de gelebilecek tehditlere karşı da devleti ve milleti korumaktır. Hiyerarşik bir yapısı vardır ve emir-komuta zincirine sahiptir. Aynı zamanda amacı “mevcut düzenin ve rejimin korunmasıdır.” Bu sebeplerdir ki herhangi bir ülkenin içerisinde bulunduğu olumsuz ekonomik, politik ve toplumsal durum sonucunda gerçekleşen askeri müdahaleler öncelikle politikayı ve politikacıyı etkilemektedir.

Türkiye de bu ülkeler dâhilinde, Cumhuriyet tarihi boyunca darbelerden nasibini almıştır. 2 kez direkt, 1 kez dolaylı ve bir kez de kimisi tarafından (kansız olduğu için) buçuk, kimisi tarafından “post-modern” diye ifade edilen 4 darbeye maruz kalmıştır. Bunlar sırasıyla; 27 Mayıs 1960, 12 Mart 1971, 12 Eylül 1980 ve 28 Şubat 1997 (Post –Modern Darbe)dir. Aralarında en uzun süreli olan, 3 yılı aşkın süreyle 12 Eylül Darbesi’ dir. 12 Eylül karanlığıyla ve bıraktığı derin izlerle bugün hala ülke halkının sandığında durmaktadır.

Aslında Türkiye tarihinde ordunun Osmanlı’ dan beri siyasette aktif rol oynadığı gözlemlenmiştir ve fakat bu müdahil durum Cumhuriyet sonrası dönem de kaçınılmaz olmuştur. İşte ordu 1970 yılı itibarıyla ülkenin içinde bulunduğu durumu tehlikeli bulmuş ve yine siper tutmaya başlamıştır. 1970’ li yılların sonlarında terör olaylarının artmasıyla, Türkiye’ nin bir kan gölüne dönmesini neden gösteren Silahlı Kuvvetler emir komuta zinciri içinde 12 Eylül 1980 günü de yönetime el koymuştur. Demokrasiye o sonbahar ara verilmiştir ki o sonbahar ağırlığını uzun yıllar hissettirmiş ve sanki hiç bitmemiştir.

1971 yılına kadar, 68 kuşağının taşıdığı deli bir coşkuyla, cesaretli ruhlar önce ABD’ nin emperyalist politikasına sonrasında da devletin emperyalist ülkelerle çizdiği yandaşlık

misyonuna kafa tutmuş ve fakat akabinde sistemle ters düşmüşlerdi. Aslında gençler ülke geleceği için kendilerinin çözümlediği bir iyileştirme mekanizması devreye sokmaya çalışmış; bağımsız, demokratik ve herhangi bir ülkeye bağımlılığı olmadan da ülkenin gelişebileceğini, geliştirilebileceğini iddia etmiş ve toplumda her kesimden insanın eşit ve aynı haklara sahip olmaları gerektiğini ispatlamak üzere mücadeleye girişmişlerdi. Ne yazık ki mücadelelerin sonunda kendilerini ifade edemediler ve canlarını vererek ülkede gerilen ortamı huzura kavuşturdular. Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan ve Yusuf Aslan idam edilerek dönemi sonlandırmış oldular.

12 Mart 1971 sonrasında ülke biraz durulmuştu, dinginlik bir süre devam etmişti. Muhtıradan sonraki en önemli gelişme 1973 seçimleriydi çünkü siyaset sahnesine yeni renkler ekleniyordu. Adıyla, sanıyla, icraatlarıyla uzun yıllar kendinden çok söz ettirecek olan Bülent Ecevit bunlardan biriydi. Üstelik 73 seçimlerinde de solun oylarını zirveye taşımıştı.

14 Ekim 1973 tarihinde yapılan seçimlerde Ecevit' in başkanlığındaki CHP en fazla oyu almasına rağmen çoğunluğu kazanamayınca Ecevit çareler düşünmüş ve 26 Ocak 1974 tarihinde bir başka yeni yüz, Necmettin Erbakan liderliğinde Millî Selamet Partisi ile kurduğu koalisyon hükümetinde ilk defa başbakanlık görevini almıştır. Sonrasında Karaoğlan devri başlar ve sorunların da zirveye tırmanmasına start verilmiş olur. 1974 yılında Bülent Ecevit başbakanken, EOKA yanlısı Rumlar Kıbrıs' ta Makarios' a karşı darbe yaptıktan sonra Ecevit, "Karaoğlan" sıfatına bir de "Kıbrıs Fatihi" lakabını ekletecektir. Zira Kıbrıs' taki usulsüzlüğe dayanamamış, müdahale etmiş ve yaptığı çıkartma sonucu büyük zafer elde etmiştir. Ecevit' in bir anda bu kadar şaşaya sahip olmasını egosuna anlatmak ne yazık ki zor olmuştur. Kendine sonsuz güveni yüzünden ve halkın ona çok güvendiği tezine istinaden erken seçim sevdasına tutulur ve hükümeti bozar.

Ecevit' in bozduğu hükümetin akabinde ülke MC hükümetlerini selamladı ve bu selamlaşmada bir yeni parti daha Meclis' e girdi. Alparslan Türkeş başkanlığında MHP' nin parlamentoya girmesi ülke için yeni tehlikelere gebe idi. Zira Süleyman Demirel 73 seçimlerinin rövanşını alabilmek adına gerekli ödünleri vermiş ve hükümeti zor şartlarda kurmuştu. Kuruluştan sonra da hükümeti ayakta tutabilmek için elinden geleni yaptı ve gerek MC ortaklarına şirin görünmek gerek hükümeti sol bir ele, Ecevit' e kaptırmamak maksadıyla MC ortaklarının kendi yandaşlarını kullanarak ülke genelinde yaptıklarına göz yumdu.

Koalisyonun akabinde devlet içinde güçlenen MHP ülke genelinde hâkimiyet kurma hevesine tutulur ve dört bir yandan ülkede asayiş sağlama görevi üstlenir. Zira 12 Eylül' e giden süreç de bu şekilde başlamış olur. Sokaklar artık "ülkücü gençlere" emanettir ve fakat

karşılarında da devrim aşkı ile yanıp tutuşan sol meşale, devrimciler vardır. Ülke bir anda kamplaşmaya itilir, insanlar taraf tutmak zorunda bırakılır. Üniversiteler, sendikalar, okullar, kentler, sokaklar hatta aileler bölünür. Gençler bire birer piyon olur. Domino taşı etkisiyle bölünme devam eder.

Siyasette de kamplaşma bitmez. Ülke sürekli siyasetçi değiştirir. Hükümetler kurulur, hükümetler bozulur. Her başa gelen lider bir öncekine ders vermek üzere oturur koltuğa ve asla o koltuğu bırakmama telaşına düşer. Yokluk vardır ülkede, alabildiğine yoksulluk. İşsizlik vardır, uzun uzun ihtiyaç kuyrukları vardır. Petrol yoktur örneğin, kömür yoktur ve de elektrik. Ekonomi tepetaklıktır, dışa bağımlılık vardır sonra. Ne acı ki hükümetin başında da üç maymunu oynayan siyasiler vardır. Onlar görmezler, duymazlar ve de bilmezler sadece birbirlerini yerler...

1970' li yılların ortasından itibaren ülkede çatışmalar hız alır, sokak aralarında hesaplar görülür, defterler dürülür. Kamplaşma iyice artar ve sonra silahlar girer devreye. Her gün her yerde cinayetler işlenir. Cinayetler 70' li yılların sonuna doğru katliamlara dönüşür ve sonra tepedeki isimlere ulaşır. Hala yokluk devam etmektedir, insanlar ölmektedir ama siyasiler birbirine laf yetiştirmektedir. Önlerindeki sorunu görmezler, ihtimal vermezler, yollarına devam ederler. Ne var ki askerlerin de sabrı tükenmiştir, gidişata dur denilecektir.

12 Eylül 1980' de ülke 3. darbeye uyanır. Kenan Evren ve beraberindeki generaller ülke yönetimine el koymuştur. Parlamento feshedilir, sendikalar- dernekler kapatılır, arkasından partiler kapatılır. Gidişata dur demeyenler de al -aşağı edilmişlerdir. Bir anda kitlesel tutuklamalar başlar. İnsanlar tutuklanır, fişlenir, hapisanelere gönderilir, işkencelerden geçirilir ve hatta bazıları idam edilir. İdam edilenlerin içerisinde yaşı tutmayan bir çocuk bile vardır. Askerler hem serttir hem tavizsiz... Ülke 12 Eylül karanlığına bürünür.

12 Eylül aslında ne başlangıçtır ne de son. 12 Eylül en şiddetlisinden acıdır, en koyusundan hüznü, en derininden umutsuzluk... Çaresizliktir aslında, boyun eğmektir ve de susmak. 12 Eylül anlatılamayandır, tarif edilemeyen ve unutulamayan. Aslında bir tıkaçtır en kalınından ülkenin gelecek yıllarında boğazına oturan... Sahip çıkılamayandır ve de tartışılmayan. 12 Eylül bir milattır aslında, hiç bedende ruh bırakmayan...

12 Eylül ile birlikte Türkiye suskunluğa gömüldü. Gerek tutuklananların gerek fişlenenlerin aileleri yıllarca mağdur oldu. Ülke depolitizasyona sürüklendi. Aynı anda düşünceler de fişlendi. 80 öncesinde ülkeyi kısıvrak sarmış olan terör bu kez devlet eliyle resmileşti. Cezaevlerinde insanlar işkencelerden geçirildi, hor görüldü. Bir insanlık ayıbı

yaşandı ama bu ayıbı üstlenen de olmadı. Sayısız insan takip edilmekten bitap düştü, akıl sağlığından oldu. Kısıtlı yaşamdansa özgür ölmeyi tercih edenler oldu. 70' li yılların gençliği idealistti. Sağcısı olsun, solcusu olsun bir idealleri vardı ve fakat onlar da zaman içerisinde dejenerasyona uğramış oldu.

1970' li yılların ortalarında başlayıp yıllarca Türkiye' yi kasıp kavuran siyasal şiddet olayları 12 Eylül askeri müdahalesiyle birlikte "bir gün" içerisinde hissedilebilir bir biçimde azaldı ve kısa bir süre büyük ölçüde durdu. 48 ilde sıkıyönetim uygulamasına gidildi, sokağa çıkma yasağı getirildi. Özellikle yasadışı sol örgütler hızla çökertilerek etkisiz hale getirildi. 1983 seçimlerinin ertesine kadar süren 12 Eylül dönemi boyunca MGK her şeye hâkim oldu, her şeyi yasakladı. Sonrasında da anayasayı değiştirdi, arkasında payidar bıraktı. Zira MGK'nın 3 yıl boyunca uyguladığı her şey anayasaya dökülmüş, resmileşmişti. Anayasa bundan sonrası için de bağlayıcı hükümleriyle halkın tökezlemesine sebep olmaya devam edecekti.

Gerek rejimin getirdikleri ve yeni anayasa gerek 24 Ocak Kararları, liberal ekonomi, serbestleştirme, özelleştirme halkı toptan cendereye almıştı. Ekonomik kararlar paket programı ekonomide iyileştirme yapılmak üzere uygulamaya konulmuş ama ekonomi dibe vurmuştu. Yolsuzluk, vurgunculuk, iş bitiricilik, yankesicilik, dolandırıcılık, mafya ve derin devlet ilişkileri 80 sonrası topluma kazandırılan kavramlar olarak belleklerde durmaktadır.

12 Eylül sonrası artık her şey dış güçlerin planladığı ve özlediği şekildedir ki bunda en büyük rol ABD' nindir. Büyük tehlike solcular ortadan kaldırılmış, toptan cezaevine gönderilmiş, işkencelerden geçirilmiş ve kimisi de idam edilmiştir. Sol diye bir şey kalmamıştır artık. Devlet idaresine karışacak olan da yoktur. Halk sinmiştir, korku ve dehşet her yanını kuşatmıştır. Gençlik bloke olmuştur. Ekonomi ile birlikte sanal dünyalar yaratılmış, halka umut dağıtılmıştır. Ne acı ki 80 sonrası alınan kararlar ile, liberal bakış açısı ile, serbestleştirme-özelleştirme mantığı çerçevesinde zengin daha zengin olmuş, fakir iyiden iyiye fakirleşmiştir. Arkasından zincirleme kitlesel göçler gelmiştir. Kentlileşme çabası ve kentlileşememe statü ayrılıklarını, yaşamsal biçim farklılıklarını ve sınıfsal çatışmaları doğurmuştur. Sonrasında herkes *kısa yoldan köşe dönme* sevdasına tutulacak ve kendinin olmayana sahip olmak adına her yol deneyecektir.

Toplum depolitize edilmeye çalışılırken iktidara gelen ANAP'ın izlediği politikalar uzun vadede başarıya ulaşmasa da siyasal ve toplumsal bağlamda büyük vizyon değişikliklerinin olmasını sağlamıştır. İletişim teknolojilerinde meydana gelen inanılmaz değişim ve yenilikler halkın önüne kondukça tüketim çılgınlığı baş gösterecektir. Halk

olmayan parası ve kısıtlı imkânlarıyla, dar bütçesiyle tüketim pastasından pay almaya girişecektir. Bu değişim rüzgârı kısa sürede ailevi değerleri yozlaştıracak ve arkasından toplumsal çöküş başlayacaktır.

12 Eylül askeri müdahalesi sonrasında ara rejim iktidarının icraatları belleklere balyoz gibi inmiştir. Halk başta önceki buhrandan kurtulmak için tek yolun askeri rejimden geçtiğine inanmış olsa da sonrasında yaşadıkları pişmanlığına ölçüt olmamıştır. Ara rejim ile birlikte yönetenler ile yönetilenler arasında kopukluk doğmuş ve asker ile idari elit kadroların gerçekleştirilen yenilikleri topluma benimsetmeye çalışmaları ve buna dayanak olarak halkın gereken birikime sahip olmadıkları düşüncesiyle hareket etmeleri otoriter bir yönetimin sergilenmesine neden olmuştur. Demokrasiye duyulan ihtiyaç her geçen gün artmış ve fakat demokrasi halkın ulaşamayacağı bir yerlere kaldırılmıştır. MGK sindirmede, dayatmada ve kanı durdurmakta iddialıdır ve de başarılı. Zira Kenan Evren 11 Eylül günü akan kanın 12 Eylül ile nasıl durduğunu ‘Bir elimde Kur’ an, Bir elimde Devlet’ (Platon’ un Devlet Kitabı) diye açıklayacaktır. Halk da dolayısıyla dini elden bırakmayacak ve ülkenin geleceğini buna göre şekillendirecektir.

Siyasal hayata bakan yönüyle 12 Eylül sonrası meydana gelen gelişmeler, devletçilik anlayışının yıkıldığı, sınırlı devlet anlayışının benimsendiği ve bireyin daha ön planda olduğu bir anlayışa doğru dönüşüme uğramıştır. Toplum hayat gairesine düşmüştür ki 80 sonrası bireycilik tavan yapar. Herkes kendi için ve anlık yaşamaya başlar, bencil yaşamlar had safhadadır. *Vur patlasın-çal oynasın* zihniyeti halkı derinden yaralar, ilişkiler erozyona uğrar.

12 Eylül amacına ulaşmıştır. Apolitik bireyler kendi kişisel ihtiyaçlarını farklı yollardan karşılar olmuştur. Nasıl olsa siyasete bulaşmıyordur. Devletin kendinden istediği budur, o da yerine getirecektir. Düşünmeyecek, sorgulamayacak, ahkâm kesmeyecektir. Zaten bunlar üzerine vazife değildir. O 80 sonrası asparagas haber yapan gazeteler, 90’ lı yıllar ile birlikte zirveye oturan TV kanalları ile uyuyacaktır, uyutulacaktır. Medyalaşma ve magazinsel basın halkı kısıkvrak ele geçirecek ve iliklerine kadar vampir edasıyla sömürecektir. Ne gençlik kalacaktır ne de ideal ana baba modelleri. Varsa yoksa avuç açma, avuç ovuşturma ve avuç ovuşturanlara kölelik başlayacaktır. 12 Eylül ile birlikte insanların bedenleri kalmıştır sadece, zaten MGK ruhları söküp almıştır sinsice. Safi fizikleri ile uğraşacaktır insanlar, zira rejim sonrası beyinlerin dolması bir şey ifade etmemektedir daha fazla aslında.

12 Eylül kökten çöküştür bir yerde. Demokrasi çökmüştür, askerinin güvenilirliği ve karizması çökmüştür, devlet baba çökmüştür. 80 öncesi ve sonrası olmak üzere iki kavşak vardır artık Türk toplum hayatında. Ahlaki erozyon yaşanmıştır, değerler bozulmuştur, Batı’

ya adapte olabilmekle telaşıyla özünden kopma sağlanmıştı. 12 Eylül sonrası başka bir toplum, bambaşka bir gençlik vardır artık. Her şeyden çok çabuk yorulan, üşengeç, düşünmeye aciz, okumayı hepten bırakan, uymacı, rahat ve de salaş, üretmeyen ama pek çok tüketen yığınlardan oluşmuştur toplum. Kimse düzeltemez artık onu, zira kendi istemedikten sonra. Uyum en güzel şeydir, derlemeyse hayat; uymamak ise hiçbir şey, acizlikse kabahat.

Bu ülkede her ne yapılsa yapılsın 12 Eylül' ün enkazı kalkmayacaktır asla. 80 öncesi devrimcilikle uğraşan ya da ülkücü olan gençler ağır bir eziyetten geçmiştir. Zira telafisi mümkün olmaz. Darbe ile birlikte yaşamları sekteye uğramıştır, uğratılmıştır. Yaşadıklarını anlatanlar, anlatabilenler vardır bir de anlatamamış olanlar. Ruhları sökülmiş olanlar... İlaçları yoktur artık onların.

Öte yandan 80' de çocuk olanlar ise bugünün anne-babalarıdır ki onlar da dönemin anne ve babalarının çocuklarıdır. Çok çarpıcı olan ve göz ardı edilmemesi gereken şudur ki, yakınları davalarda yargılanan, işkenceler gören o zamanlarda 7-8 yaşlarında olup, en çetrefilli zamanlarında Mamak' ta kalan babaların, anaların çocukları. İçlerine acı tohumları atılmış, korku sularıyla sulanmış çocuklar. Yani şimdinin çocuk yetiştiren, çalışan anneleri, babaları...Ruhları ne derece sağlıklıdır acaba? Cevabı yoktur asla...

Dönemin sinmiş, sindirilmiş, her şeyden korkan, gölgelerinden kaçan çocukları...Üstelik bugün hala korkusunu atamamış,*²⁷² bugün hala söz söylemeye, düşünce bildirmeye korkan çocukları...12 Eylül' ün çizdiği, yaşam hakkını ellerinden aldıkları, püskürtülmüş çocukları...

12 Eylül unutulmaz bu ülkede dolayısıyla, unutulamaz...Unutulmasına zaten koşullar izin vermez. 12 Eylül bir kilometre taşıdır ki o taş yerinden hiç oynamaz. 12 Eylül gelişmekte olan, önü açık olan, belki de nice bilim adamı yetiştirecek olan bir ülkenin önünü kesmiştir. Bilinçli ya da bilinçsiz, artık çok da önemli değildir. Önemli olan bundan sonra ülkenin güneşe duracağı günlerde tekrar ayağına darbelerin dolanmamasıdır. Zira bedeller ödenmiştir, defterler dürülmüştür, ruhlar salkım saçak bedenler içinde durmaktadır. Dolayısıyla gerek yoktur yeni acılara, acı yaşatacaklara, acı yaşatanlara...Bir ülke kaç sefer bedel ödemelidir kendini bulana kadar zira? Bedeller çoktan bir asra bedel olmuştur nasıl olsa...

²⁷² *Bakınız: Ek 1, Ek 2, Ek 3, Ek 4, Ek 5. Tezimi hazırlarken yaptığım sözlü tarih çalışması vesilesiyle uyguladığım anketlere dönemin çocukları (bugün 40' lı, 50' li yaşlardalar) pek de itibar göstermemişlerdir. İsim beyan etmelerinin zorunlu olmadığını defalarca söyleyeme rağmen, insanlar anketi doldurmaktan şiddetle kaçınmışlardır. Başlarının ağrıyacağından korkmuşlar, bir şekilde sıkıntı yaşayacaklarını tasavvur etmişlerdir. Cevap verenler ise susmanın hiçbir şeye faydasının olmadığını farkında olanlardır. Düşünceleri yüzünden susturulmak istemeyenlerdir... Dolayısıyla uyguladığım anketlere cevap verenleri cesaretlerinden ötürü tebrik ediyor, sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum

BİBLİYOGRAFYA

I-SÜRELİ YAYINLAR

A- GAZETELER

Akşam Gazetesi

Evrensel Gazetesi

Gazete Habertürk

Hürriyet Gazetesi

Radikal Gazetesi

Referans Gazetesi

Sabah Gazetesi

Star Gazetesi

Taraf Gazetesi

Yeni Şafak Gazetesi

Zaman Gazetesi

B- DERGİLER

Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi

Aksiyon Dergisi

Cogito

Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi

Toplumsal Tarih Dergisi

Üniversite ve Toplum

II- KİTAPLAR, İNCELEME, ANILAR VE MAKALELER

AHMAD Feroz, **Demokrasi Sürecinde Türkiye**, Çev. Ahmet Fethi, Hil Yayınları, İstanbul, 1994.

AHMAD Feroz, **Modern Türkiye' nin Oluşumu**, Çev. Yavuz Alogan, Kaynak Yayınları, 2. Baskı. İstanbul, 1999.

İNSEL Ahmet, **Demokrasinin Sancılı Yılları**, Cumhuriyet Ansiklopedisi, Yapı Kredi Yayınları, c. 3, İstanbul, 2002.

AKSOY Cahide (İleri), **Babam Tefik İleri**, I.C., Ankara 1977.

AKŞİN Sina, Bülent Tanör ve Korkut Boratav, **Yakınçağ Türkiye Tarihi**, Milliyet Yayınları, 2. Cilt, İstanbul, 2005.

AKYAZ Doğan, **Askeri Müdahalelerin Orduya Etkisi**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.

ALKAN Türker, **Gelişen Ülkelerde Aydınlar ve Siyaset**, Ankara, 1977.

ALTAN Ahmet, **Darbelerin Ekonomisi**, AFA Yayınları, İstanbul, 1990.

ARCAYÜREK Cüneyt, **Demokrasi Dönemecinde Üç Adam**, Bilgi Yayınevi, 3. Baskı. İstanbul, 2000.

ARCAYÜREK Cüneyt, **12 Eylül' e Koşar Adım**, Bilgi Yayınları, 2.baskı, İstanbul, 1988.

ARCAYÜREK Cüneyt, **Müdahalenin Ayak Sesleri**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2. Basım, 1986.

ATILGAN Gökhan, **Yön-devrim Hareketi/ Kemalizm ile Marksizm Arasında Geleneksel Aydınlar**, Yordam Kitap, 2. Baskı, Ekim 2008.

BALBAY Mustafa, **12 Eylül-Sol Kırımı/ 78' iler**, Cumhuriyet Kitapları, 2. Baskı, İstanbul, Kasım 2008.

BİRAND Mehmet Ali -Rıdvan Akar, **12 Eylül, Türkiye' nin Miladı**, Doğan Kitapçılık, 5. baskı, İstanbul, Eylül-2006.

BİRAND Mehmet Ali, DÜNDAR Can, ÇAPLI Bülent, **Demirkırat- Bir Demokrasinin Doğuşu**, Doğan Kitapçılık, 10. Baskı, İstanbul-2005.

CEMAL Hasan, **Kimse Kızmasın Kendimi Yazdım**, Doğan Kitapçılık, 2008.

ÇAVDAR Tefik, **Türkiye' nin Demokrasi Tarihi**, İmge Yayınları, 3. Baskı, Ankara, 2004.

ÇAY Abdulhaluk, **Her Yönüyle Kürt Dosyası**, Boğaziçi İلمي Araştırmalar serisi:15, Ankara-1993.

DOĞAN İlyas, “**Çok Partili Dönem ve Türkiye’de Sivil Toplum, (1945-2000)**”, içinde: Kamu Hukuku Arşivi (KHUKA), Cilt 10, Sayı 2, Eylül 2007.

DURSUN, Davut, “Demokrasi Sorunu ve Türkiye”, Ed: Davut Dursun, **Demokrasi Sorunu ve Türk Demokrasisi**, Şehir Yayınları, İstanbul, 2001.

ERDOĞAN Mustafa, **Türkiye’de Anayasalar ve Siyaset**”, Liberte Yayınları, 4.Baskı, Ankara,2003.

ERKAN, Rüstem, **Kentleşme ve Sosyal Değişme**, Bilimadamı Yayınları, Ankara, 2002.

ERSEVER Ahmet Cem, “**Kürtler, PKK ve Abdullah Öcalan**”, Ankara, 1993.

ERTUNÇ Ahmet Cemil, **Cumhuriyetin Tarihi**, Pınar Yayınları, 2. baskı, İstanbul, 2004.

EVREN Kenan, **Kenan Evren’ in Anıları**, Milliyet Yayınları, 2. Cilt, İstanbul, 1991.

EVREN, Kenan “**Zorlu Yıllarım**”, Milliyet Yayınları, 1. Cilt, Mayıs 1994.

GEREK Nüvit “**Siyaset Bilimi**” Anadolu Üniversitesi, Açık öğretim Fakültesi Yayını, 1.baskı, Eskişehir, Ekim 2004

GÖZLER Kemal, **Türk Anayasa Hukuku Dersleri**, Ekin Yayınları, 2. Baskı, Bursa, 2004.

GÖZÜBÜYÜK Şeref, **Açıklamalı Türk Anayasaları**, Turhan Kitabevi, Ankara, 1993.

GÜRBİLEK Nurdan, “**Vitrinde yaşamak- 1980’ lerin kültürel iklimi**”, Metis Yayınları, 1992.

HALE William, **Türkiye’de Ordu ve Siyaset (1789’dan günümüze)**, Çev. Ahmet Fethi, Hil Yayıncılık, İstanbul, 1994.

IŞIK Mehmet, “**Türkiye’ nin Karanlık Penceresi**”, Karma Kitapları,1. Baskı, İstanbul, Ekim 2007.

JASCHKE Gotthard, “**Yeni Türkiye’ de İslamlık**”, Çev. Hayrullah Örs, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1976.

KARATEPE Şükrü, **Darbeler Anayasalar ve Modernleşme**, İz Yayıncılık, 3. Baskı, İstanbul, 1999.

KARPAT H. Kemal, **Türk Demokrasi Tarihi**, İstanbul, İstanbul Matbaası, 1967.

KILINÇ Erol, “**İhtilal, ihtiras ve 68 kuşağı hakkında**”, Ötüken Neşriyat, 2008.

KONGAR, Emre, **Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999.

KONGAR Emre, **12 Eylül Kültürü**, Remzi Kitapevi, 5. Basım, İstanbul, Temmuz 2007.

KONGAR, Emre, **21. Yüzyılda Türkiye 2000'li Yıllarda Türkiye'nin Toplumsal Yapısı**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999.

MAVİOĞLU Ertuğrul, **Asılmayıp Beslenenler / Bir 12 Eylül Hesaplaşması 1**, İthaki Publishing, 4. Baskı, Ağustos 2006.

MAVİOĞLU Ertuğrul, **Apoletli Adalet/Bir 12 Eylül Hesaplaşması-2**, İthaki Publishing, 2. baskı, Ekim 2006.

MAVİOĞLU Ertuğrul, **Bir 12 Eylül Hesaplaşması-3/ Bizim Çocuklar Yapamadı**, İthaki Yayınları-1 Baskı, İstanbul, Eylül 2008.

MAZICI Nursen, **Türkiye'de Askeri Darbeler Ve Sivil Rejime Etkileri**, Gür Yayınları, 9. Baskı, İstanbul, 1989.

Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği, **12 Eylül Öncesi ve Sonrası**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2.baskı, Ankara, Aralık 1981.

MUMCU Uğur, **Kürt Dosyası**, Tekin Yayınları, İstanbul, 1993.

ÖRS Birsen, **Türkiye'de Askeri Müdahaleler**, İstanbul, Der Yayınları, 1996.

ÖZBUDUN Ergun, **Türk Anayasa Hukuku**, Yetkin Yayınları, 7. Baskı. Ankara, 2002.

ÖZCAN Nihat Ali, **PKK Tarihi, İdeolojisi ve Yöntemi**, Asam Yay, Ankara, 1999.

ÖZDEMİR Hikmet, **Kalkınmada Bir Strateji Arayışı/Yön Hareketi**, Bilgi Yayınevi, 1. Baskı, 1986.

ÖZKAN Tuncay, **Bir Gizli Servisin Tarihi (MİT)**, Milliyet Yayınları, 6.Baskı, İstanbul, 1999.

ÖZTÜRK, Osman Metin, **Ordu ve Politika**, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1993.

PARLA, Taha, **Türkiye'nin Siyasal Rejimi, 1980–1989**, İletişim Yayınları, Üçüncü Baskı, İstanbul, 2002.

RUSCUKLU Bülent, **Demokrat Parti' den 12 Eylül'e**, Alfa yayınları, 1.basım, İstanbul, 2008.

Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, **‘Sıkıyönetime giden yolda vuku bulan olaylar zinciri’** 7.cilt.

SOYSAL Mümtaz, **100 Soruda Anayasa'nın Anlamı**, Gerçek Yayınevi, 6. Baskı, İstanbul, 1986.

SÖNMEZ Mustafa, **‘Türkiye Ekonomisi' nde Bunalım’**, Belge Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1982.

ŞADİLLİ Vedat, **Türkiye' de Kürtçülük Hareketleri ve İsyandar**, Kon yayınları, 1980.

TANILLİ Server, **Dünyayı Değiştiren On Yıl**, Say Yayınları, 3. Basım, İstanbul, 1990.

TANÖR Bülent, **İki Anayasa**, Beta Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 1994.

TANÖR Bülent, **Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri, 1789-1980**, Yapı Kredi Yayınları, 9. Baskı, İstanbul, 2002.

TANÖR Bülent ve YÜZBAŞIOĞLU Necmi, **1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku**, Yapı ve Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2001.

TEKİN Arslan, **Milliyetçi Hareket' te Yeni Dönem ve Dr. Devlet Bahçeli**, 2. baskı, İstanbul 1998.

TRENTO Angelo, **Castro and Cuba : From the Revolution to the Present**, Arris boks, 2005.

TURGUT Hulusi, **12 Eylül Partileri**, ABC Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1986.

TÜRKEŞ Alparslan, **Savunma**, Kamer yayınları, İstanbul, 1998.

TÜRKÖNE Mümtaz' er, **Darbe Peşinde Koşan Bir Nesil-68 Kuşağı**, Nesil yayınları-5.baskı, İstanbul, Kasım 2008.

Türk Tarih Kurumu, **12 Eylül Öncesi ve Sonrası**, TTK Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1981.

ULUGAY Osman, **24 Ocak Deneyimi Üzerine**, Hil Yayınları, 1984.

ÜLKÜ İrfan, **Alparslan Türkeş- Fırtınalı Yıllar**, Kamer Yayınları,2. baskı, İstanbul, 1998.

VELİDEDEOĞLU Hıfzı Veldet, **12 Eylül / Karşı devrim**, Evrim Yayınları,2. Baskı, İstanbul,1990.

YAVİ Ersal, **İhtilalcı Subaylar**, 3.kitap, Yazıcı Yayınevi, İzmir,2005.

YETKİN Barış, **Kırılma Noktası-1 Mayıs 1977 Olayı**, Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları, 2. basım, Antalya, Mart 2007.

ZÜRCHER Erik Jan, **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**. Çev. Yasemin Saner Gönen, İletişim Yayınları, 4. baskı, İstanbul 1999.

III. GAZETE, DERGİ VE DİĞER İNTERNET MAKALELERİ:

AKAT Asaf Savaş, “**24 Ocak İstikrar Programı**”, www.akat.bilgi.edu.tr.

AKÇURA Belma, Emekli Albay Ümit Kardeş’ la 12 Eylül’ ü Konuştuk / “**PKK Bu Noktaya 12 Eylül ile Geldi**”, www.milliyet.com.tr, 12 Eylül 2005.

AKTUNA: “**Bizi de, Askeri de Kandırdılar**”, www.aksiyon.com.tr, 30.01.2006.

ALTAN Mehmet, “**24 Ocak 1980 bir Milattır**”, Star Gazetesi, 24 Ocak 2009.

ALTINTAŞ Hakan, “**Türk Siyasal Sisteminde Siyasal Partiler ve Kentleşmenin Kutuplaşma Sürecine Etkileri**”, Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi (5) 2003.

HALİS Müjgan, Jülide Aral: “**Benim 68’ im mazbut ve cinsiyetsizdi!**”, Sabah Gazetesi-Pazar Sabah (ek), 05.07.2009.

ARAS Ufuk, “**12 Eylül’ ün izleri**”, 12 Eylül 2008 Cuma, NTVMSNBC.COM

AYAN Sezer, “**Siyasi Yapılanma Sürecinde 1961 ve 1982 Anayasası**”, C.Ü. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 8, Sayı 2, 2007.

AYDIN Erdiç, “**12 Eylül Darbesi ve Ulus’ un Türk Silahlı Kuvvetleri**”, Politika Dergisi, 11/11/ 2008, <http://www.politikadergisi.com/>

BAKİ Mehmet, “**Numan Kurtuluş: 28 Şubat’ ta Kaybettiğimiz Tabanımızı Kazanacağız**”, Aksiyon Dergisi, 27 Ekim 2008.

“**Banker Kastelli Dürüst Öldü**”, Star Gazetesi-Güncel Haber, 03.06.2008.

BARDAKÇI Murat, “**12 Eylül sonrası Çocuklara Konan İsimler**”, Sabah Gazetesi, 01.02.2007.

“**Başbuğ Alparslan Türkeş**”, www.bozkurtmhp.com.tr

BAŞTÜRK Dicle- AKTAŞ Turan - KARAGÖZ Fikret, “**12 Eylül’ ün Cehennemiydi**”, Taraf Gazetesi, 12.09.2008.

BAYER Yalçın, “**Türk İş Hak Arayamıyor**”, Hürriyet Gazetesi, 14.07.2009.

BELGE Murat, “**12 Eylül’ den bugünlere**”, Radikal Gazetesi, 29.07.2003

BELGE Murat, “**Yönetme Başarısı**”, Taraf Gazetesi, 29.06.2008.

BERBEROĞLU Enis, “**Banker Kastelli 26 yıldır Ölüydü**”, Hürriyet Gazetesi, 03.06.2008.

BERKTAY Halil, “**Türkiye, 12 Eylül Darbesi’ ne Adım Adım Hazırlanmıştı**”, Taraf Gazetesi, 30 Eylül 2008.

BİLGEN Ayhan, “**Mesele 12 Eylül ile Yüzleşmek**”, Yeni Şafak Gazetesi, 13.09.2008.
CAN Eyüp, “**Banker Kastelli’ yi Kim Öldürdü?**”, Referans Gazetesi, 03.06.2008.

CAN Kemal, “**Milliyetçilik ve MHP’ nin Yükselişi**”, Gündem/Görüş: Mayıs 1999,
www.gundem-online.com.

CİZRE Ümit, “**12 Eylül’ ün ‘Anti’ Gündeminde Toplum**”, Toplumsal Tarih Dergisi,
Tarih Vakfı, 31.08.2005.

ÇİZMECİ Şule, “**12 Eylül’ ün Değiştirdiği Hayatlar 1**”, Radikal Gazetesi, 10.09.2006,
www.radikal.com.tr

“**Darbenin çocukları**”, www.tokatyenidonem.com, 17 Kasım 2008.

DURSUN Davut, “**24 Ocak Kararları’ nı Hatırlayalım**”, Yeni Şafak Gazetesi, 27 Ocak
2009 Salı.

DÜNDAR Can/ AKAR Rıdvan, “**Ecevit’in Arşivi / 6 bölüm**”, 2. bölüm: “**Doğu’ da Devlet
Yok, Apocular Örgütleniyor**”, Milliyet Gazetesi, 23 Ocak 2008.

DÜZEL Neşe, Selim Dindar Röportajı, “**Üç Yılımı Cehennemde Geçirdi**”, Radikal
Gazetesi, 23/ 06/ 2003.

EKİNCİ Burhan, Ertuğrul Mavioğlu: “**12 Eylül Sermayenin Darbesiydi**”, Taraf Gazetesi,
12/ 09/ 2008.

ERDEM Fazıl Hüsnü, “**Göstere Göstere Hayır / Darbe Anayasası’ nı Tartışmaya
Açmak**”, Taraf Gazetesi, 11-07-2008.

ERÇEL Gazi, “**Tarihten Bir Yaprak: 24 Ocak Kararları**”, Vatan Gazetesi, 25.01.2007.

ETE Hatem, “**27 Mayıs-28 Şubat Parentezinde 12 Eylül**”/ Bürokratik Vesayet ve Otoriter
Rejim/-Açık Görüş/ SETA-Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, 14 Eylül 2008,
<http://www.setav.org/>

ETE Hatem, “**27 Mayıs-28 Şubat Parantezi’ nde 12 Eylül**”, Açık Görüş-SETA-Siyaset,
Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, 14 Eylül 2008, <http://www.setav.org/>

GÖKAÇTI Mehmet Ali, “**Milli Türk Talebe Birliği Geri Dönerken**”, Radikal Gazetesi,
24.12.2006.

GÖKTÜRK Yücel, Ertuğrul Kürkçü: “**12 Mart orduyu Burjuva ordusu yaptı**” Express-
İstanbul, 18 Mart 2006, www.bianet.org.

GÜNAY Ertuğrul, “**Zor Seçim: Devlet mi, Demokrasi mi?**”, Yeni Şafak Gazetesi,
13.04.2007.

GÜZEL Hasan Celal, “**Ekonomik Kriz Hatıraları 2**”, Radikal Gazetesi, 30.11.2008.

HATIPOĞLU Tahir, **“Dünden bugüne Üniversitede Türban”**,
http://www.mulkiyederigi.org/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=53&Itemid=2

HEKİMOĞLU Mehmet Merdan, **“1982 Anayasası’ na Göre İnsan Hakları Kavramı”**,
Sosyal Bilimler Dergisi, <http://sbe.balikesir.edu.tr>

H. Fırat, **“15-16 Haziran/ Sol hareket ve İşçi Hareketi”**, TKIP web sayfası, Haziran 1988,
www.tkip.org

HUGHES Thomas, ABD Dışişleri Bakanlığı (U.S. Department of State) : **“ Guevara's Death, The Meaning for Latin America”**, <http://www.companeroche.com/index.php?id=108>

IŞIKLI Alparslan **“12 Mart öncesi Gençlik”**, Üniversite ve Toplum (Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi), Aralık 2002, Cilt 2, Sayı 4.

İNAL Kemal, **“12 Eylül ve Eğitim”**, Evrensel Gazetesi, 14/ 09/ 2008.

İNSEL Ahmet, **“Kurucu Meclis”**, Radikal Gazetesi, 06 / 05 /2007.

İpekçi ile röportaj, Cemil İpekçi: **“80’li Yılların Modası Gerçekten İğrençti”**, Sabah Gazetesi, <http://arsiv.sabah.com.tr/2004/02/11/gun104.html>

KAHRAMAN Hasan Bülent, **“12 Mart Muhtırası”** yazı dizisi, Radikal Gazetesi, 16 Mart 2001.

KAHRAMAN Hasan Bülent, **“Türban, İdeoloji ve AKP”**, Radikal Gazetesi, 09.12.2002.

KAHRAMAN Hasan Bülent, **“Radikalizm, Devlet ve AKP”**, Radikal Gazetesi, 13.12.2002.

KARAN Ceyda, **“Portre: Rauf Denktaş”**, Radikal Gazetesi, 18 Nisan 2005.

KEMALOĞLU Nihal, **“12 Eylül Yapım Zihniyetiyle 12 Eylül’ e Bakmak”**, Akşam Gazetesi, 30/ 06 /2009

Kenan Evren ile söyleşi, **“Kürtçe’ ye Ağır Yasak Koyduk Ama Hataydı”**,
www.milliyet.com.tr, 07.11.2007.

KILIÇBAY, Mehmet Ali, Zaman Gazetesi, **“11 -12 Eylül arasında Türkiye”**, 30.09.2002.

KIŞLALI Mehmet Ali, **“Eksik Kalan Öyküler”**, Radikal Gazetesi, 26.11.2005.

KIVANÇ Ümit, **“12 Eylül’ de Biz Gençtik”**, Taraf Gazetesi, 01.07.2009

KIVANÇ Taha, **“Güzel İnsanlar da Ölüyor”**, Yeni Şafak Gazetesi, 6 Ekim 2002.

KORKUT Tolga, **“Ekinci: Kürt Hareketi’ nin Değişimi”**, BİA haber merkezi-İstanbul,
www.bianet.org, 12 Mart 2009 Perşembe.

“Milli Görüş’ e Parti Dayanmıyor”, www.radikal.com.tr, 23.06.2001

ORTAŞ İbrahim, “**YÖK Kaldırılmalıdır**”, Üniversite ve Toplum/ Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi, Aralık 2004, Cilt 4, Sayı 4.

ÖVÜR Mahmut, “**Darbeciler yargılsın ya darbeci zihniyet?**”, Sabah Gazetesi, 13 Eylül 2008 Cumartesi.

ÖZBUDUN Ergun, “**Seçim Sistemleri ve Türkiye**”/ “1983 Seçim Kanunu ve Değişiklikleri”, s.530, [http:// dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/298/2768.pdf](http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/298/2768.pdf).

PAMİR Balçıçek, Selim Dindar: “**Bir Daha Dünyaya Gelsem Kürt Olmak İstemem**”, Gazete Habertürk, 18/05/2009.

Sabah’ la Serbest Ekonomi’ nin 20. Yılında Sanayi / “**24 Ocak Kararları Ekonomiye Dışa Açtı- Gümrük Birliği Rekabet Gücü Kazandırdı**”, Sabah Gazetesi, 01 / 12/ 2005.

“**Seçim Anketleri Nedir, Ne Değildir**”, www.memurlar.net, 04.04.2009.

Sınıf Hareketi, “İşçi Hareketi Tarihinden Kesitler”, Türkiye Komünist İşçi Partisi web sitesi, www.tkip.org, 25 Mart 2009.,

ŞAHİN Haluk, “**1 Mayıs 1977’ de ne oldu?**”, Radikal Gazetesi, 3 Mayıs 2006.

ŞAHİN Haluk, “**Barbie, Televole Kültürünün sonu mu?**”, Radikal Gazetesi, 08.04.2006.

ŞENSOY,Süleyman “**Devlet ve Anayasa “Yeni Bir Anayasa Nasıl Yazılmalı?”**”, TASAM (Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi), 25/12/2008, www.tasam.org.

TOSUN Resul, “**Milli Görüş ve Terör**”, Yeni Şafak Gazetesi, 9 Nisan 2003 Çarşamba.

TÜRK Hikmet Sami, “**Nasıl bir seçim sistemi?**”, www.dergiler.ankara.edu.tr

TÜRKER Yıldırım, “**Geçmiş Geçmediyse Suç Bizde**”, Radikal Gazetesi, 21.05.2000.

TÜRKER Yıldırım, “**Erdal’ ı Unutmadık**”, Radikal Gazetesi, 11/12/2006.

ULUENGİN Hadi, “**12 Eylül Nasıl Yargılanır**”, Hürriyet Gazetesi, 04.07.2009.

“**Üniversiteli Müslüman Gençlerin 30 yıllık Yürüyüşü**”, www.akyolhaber.com, 3 Ocak 2008.

YALÇIN Soner, “**AKP’ nin Asıl Korkusu Nurcu-Nakşibendi kavgası**”, Hürriyet Gazetesi, 1 Haziran 2008.

YALÇIN Soner, “**MHP’ nin 40 yıldır bitmeyen derdi**”, Hürriyet Gazetesi, 24 Şubat 2008.

YANARDAĞ Merdan, “**Akıncılar Partisi**” BİA Haber Merkezi, www.bianet.org, 30.11.2002.

TOPRAK Zafer, ‘**1968’ i Yargılamak ya da 68 kuşuğına Mersiye**’, Cogito (Felsefe, kültür ve düşünce dergisi), Yapı Kredi Yayınları, sayı: 14, 1998.

DİĞER

1982 anayasası /www.anayasa.gen.tr

www.belgenet.com/ 12 Eylül/ 12 sıkıyönetim.html

www.biyografi.net

<http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/hukumetler.htm>

www.tbmm.gov.tr.secimler.genel seçimler

tr.wikipedia.org

EKLER:

EK-1

AD:----- DOĞUM YERİ:-----
SOYAD:----- MESLEK:-----
YAŞ:-----

ANKET KONUSU : 12 EYLÜL ASKERİ DARBESİNİN, DÖNEM GENÇLİĞİ
ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ / İZLERİ

1) "12 Eylül Askeri Darbe" denilince aklınıza gelen ilk üç kelime hangileridir?

Baskı- Korku- işkence

2) 12 Eylül' ü nasıl ifade edersiniz? Sizce bu oluşuma sebebiyet veren faktörler nelerdi?

Kenan Evren'in başını çektiği darbe, Türkiye'ye diktatörlüğe getirdi. 1402 rakamını çok insanın canını yaktı. İşi den eidi. Prorokasyonlar yapıldı, oyunlar oynandı, ve buharne yaratılarak, darbe yapıldı.

3) 12 Eylül sizce bir başlangıç mıdır yoksa son mu? NEDEN?

İstret başlangıçtı, işkiler, münurkar, öğretmenler, profesörler, çalışanlar, başka altına alındılar. Bireniyede. Bir süre korku imparatorluğu kuruldu. Piyarbakır Cezaevi Cehennemî oluşturuldu. İnsanlar deltilidiler. Ama bütün bunlara karşın, insanlar korkuyu yendiler ve Ayağı kallettler, hesap sormaya başladılar.

4) Aklınıza ilk gelen 3 dönem karakteri kimlerdir?

Kenan Evren- Süleyman Demirel- Bülent Ecevit- Alpaolan Türkeş.
Darbayı Taftı Teslim Oldu Karşı Çıktı Teslim Anıtları.

5) 1970 ile 1980 yılları arasındaki toplumsal, kültürel, siyasal ve elbette ekonomik kaostan ne ölçüde haberdarsınız? Hangi olaylarla dönemi açıklayabilirsiniz?

Deniz Gezmiş - Yusuf Akın - Hüseyin Akın idam Edildi. Toplamda dinamik hareket- malur vardı. İnsanlar çok duyuyordu. Ama Ekonomi çok bozuldu. Çok parkalikle vardı. Marap olayları - Çorum Olayı - Malatya Olayı - ME Hükümetleri Rakatsız eticiydi.

6) Bir ülkenin kültürel, siyasal, toplumsal ve güvenlik dahilinde yozlaşmadan kurtulabilmesi için "tek ve mutlak" sonucun -askeri cunta- olarak düşünüldüğü, henüz gelişmesini tamamlamamış toplumlarda sizce gelecek nasıl şekillenmektedir?

Kenan Evren, Da boyı yaptı. Bir elinde silah bir elinde Kur'an - İhtencyi savunuyordu. Asfalttan kuyfı çekiyordu. Erdal Erenin yasını büyüttü ve Astı. Ama Kenan Evren şimdi nerede? Nasıl Anıyıcı Halkının yargılanmasını

7) 70' li ve 80' li yıllar arasında kurulmuş köprüntün üzerinde oturduğu ayaklardan hangileri istiyor. önce yıkıldı? Ve 12 Eylül' ü yaşamamak adına yapılması gereken ilk şey neydi?

70 li yıllarda gençlik hareketleri, Demokratik platformlar geliyordu. 75 li yıllar sağ-sol çatışması başladı. 75-80 arasında Çarşılar arasında çatışmalar. ve Kürt Hareketi Ortaya Çıktı. 12 Eylülde planlanmıştı.

8) 12 Eylül' ün dönem gençliği üzerinde bıraktığı izler nelerdir?

Kenan Evren Cuntası, Öyle bir korku imparatorluğu kurmuştu. Kimse birisine sahip çıkamıdı. Sorgusuz sualsiz, insanlar yıllarca Cezaevinde yatırıldı. lar. İnsanların birbirine karşı güvenleri kalmamıştı. Çok Baskı vardı.

9) O dönem genci olarak sizlerden alınan yegane güç neydi?

12 Eylül den sonra, bu güne kadar Türkiye Cumhuriyeti Devleti benim sevgimi yok etti. Güvenimi yok etti. İnsanımı yok etti. Türkiyede be- lebin söylediği ki, bir şey inanmıyorum.

10) 12 Eylül' ün 2000' li yıllara taşıdığı miras nedir?

Kenan evrendir, O da çok kötü bir mirastır.

Kudretli Kenan evren, şimdi hastadan insanları gözaltına alırdı. Yetki verdi. Güç verdi. yetkiyi alanlar, insanlara Zulam etti. işkence ettiler. Ama her şeye rağmen. 12 Eylülü yok ettiler. Şimdi Sorgulanıyor.

16/02/2009
TEŞEKKÜR EDERİM
DİLEK KIRKPINAR

EK-2

AD:-----

SOYAD:-----

YAŞ:-----

DOĞUM YERİ:-----

MESLEK:-----

ANKET KONUSU : 12 EYLÜL ASKERİ DARBESİNİN, DÖNEM GENÇLİĞİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ / İZLERİ

1) "12 Eylül Askeri Darbe" denilince aklınıza gelen ilk üç kelime hangileridir?

KAN , KAOS , POSTAL

2) 12 Eylül' ü nasıl ifade edersiniz? Sizce bu oluşuma sebebiyet veren faktörler nelerdir?

12 EYLÜL BİR ŞİDDET SARMALIDIR . OLUŞUMA SEBEP
68 KUŞAĞI , ECEVİTİN 74 YILI AFFI , SOSYALİZM VE "BEN ARTIK
OLDUM" DİYENLER

3) 12 Eylül sizce bir başlangıç mıdır yoksa son mu? NEDEN?

ELBETTE BAŞLANGIÇ . HER TÜRLÜ İSTİKRARSIZLIĞIN, OLİGARŞİNİN,
TOPLUMSAL CİNNETİN , KIRIMIN VE YIKIMIN , GÖKÜŞÜN BAŞLANGICI.

4) Aklınıza ilk gelen 3 dönem karakteri kimlerdir?

ERDAL EREN , KENAN EVREN , ALPARSLAN TÜRKES

5) 1970 ile 1980 yılları arasındaki toplumsal, kültürel, siyasal ve elbette ekonomik kaostan ne ölçüde haberdarsınız? Hangi olaylarla dönemi açıklayabilirsiniz?

MARŞ KATLIAMI , DENİZ VE ARKADAŞLARININ İDAMI , KIZILBERE ,
ABDİ İPEKÇİ SUİKASTI

6) Bir ülkenin kültürel, siyasal, toplumsal ve güvenlik dahilinde yozlaşmadan kurtulabilmesi için "tek ve mutlak" sonucun -askeri cunt- olarak düşünüldüğü, henüz gelişmesini tamamlayamamış toplumlarda sizce gelecek nasıl şekillenmektedir?

BELİRSİZ , YOZ , SİZ , KARAKTERSİZ , İLGİSİZ , SAYGISIZ , BİLGİSİZ ,
DİRAYETSİZ VE DE BASİRETSİZ GENÇLERİN KURDUĞU BİR DEVLET
VE ETRAFINDA GÖREKLEMEYER . KARANLIK BİR GELECEK

7) 70' li ve 80' li yıllar arasında kurulmuş köprünün üzerinde oturduğu ayaklardan hangileri önce yıkıldı? Ve 12 Eylül' ü yaşamamak adına yapılması gereken ilk şey neydi?

DEMOKRASİ , HOŞGÖRÜ , MİLLİYETÇİLİK ÖTKE YIKILANLAR

12 EYLÜL'Ü YAŞAMAMAK İÇİN TARAFLARA SÖZ VE SAVUNMA HAKKI
VERİLMELİDİR.

8) 12 Eylül' ün dönem gençliği üzerinde bıraktığı izler nelerdir?

TOPLUMSAL VE RUHSAL BASKI . FİZİKSEL ŞİDDETİN AĞTISI
RUH YARALAMALARI

9) O dönem genci olarak sizlerden alınan yegane güç neydi?

FİKR ÖZGÜRLÜĞÜ , YAŞAM ÖZGÜRLÜĞÜ , DEMOKRASİ

2

1

3

10) 12 Eylül' ün 2000' li yıllara taşıdığı miras nedir?

TERÖR , ERGENEKON , APOLİTİK GENÇLİK , CEHALET , DUYARSIZLIK

16 / 02 / 2009

TEŞEKKÜR EDERİM

DİLEK KIRKPINAR

EK-3

AD:-----
SOYAD:-----
YAŞ:-----

DOĞUM YERİ:-----
MESLEK:-----

ANKET KONUSU : 12 EYLÜL ASKERİ DARBESİNİN, DÖNEM GENÇLİĞİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ / İZLERİ

1) "12 Eylül Askeri Darbe" denilince aklınıza gelen ilk üç kelime hangileridir?

KAN , KAOS , POSTAL

2) 12 Eylül'ü nasıl ifade edersiniz? Sizce bu oluşuma sebebiyet veren faktörler nelerdir?

12 EYLÜL BİR ŞİDDET SARMALIDIR . OLUŞUMA SEBEP
68 KUŞAĞI , ECEVİTİN 74 YILI AFFI , SOSYALİZM VE "BEN ARTIK
OLDUM" DİYENLER

3) 12 Eylül sizce bir başlangıç mıdır yoksa son mu? NEDEN?

ELBETTE BAŞLANGIÇ . HER TÜRLÜ İSTİKRARSIZLIĞIN, OLİGARŞİNİN,
TOPLUMSAL CİNNETİN , KİYİMİN VE YIKIMIN , GÖKÜŞÜN BAŞLANGICI.

4) Aklınıza ilk gelen 3 dönem karakteri kimlerdir?

ERDAL EREN , KENAN EVREM , ALPARSLAN TÜRKER

5) 1970 ile 1980 yılları arasındaki toplumsal, kültürel, siyasi ve elbette ekonomik kaostan ne ölçüde haberdarsınız? Hangi olaylarla dönemi açıklayabilirsiniz?

MARAS KATLIAMI , DENİZ VE ARKADAŞLARININ İDAMI , KIZILDERE ,
ABDİ İPEKÇİ SUİKASTI

6) Bir ülkenin kültürel, siyasi, toplumsal ve güvenlik dahilinde yozlaşmadan kurtulabilmesi için "tek ve mutlak" sonucu -askeri cunta- olarak düşünüldüğü, henüz gelişmesini tamamlayamamış toplumlarda sizce gelecek nasıl şekillenmektedir?

BELİRSİZ , YOZ , SİĞ , KARAKTERSİZ , İLGİSİZ , SAYGISIZ , BİLGİSİZ ,
DİRAYETSİZ VE DE BASİRETSİZ GENÇLERİN KURDUĞU BİR DEVLET
VE ETRAFINDA GÖREKLEMEYER . KARANLIK BİR GELECEK

7) 70' li ve 80' li yıllar arasında kurulmuş köprünün üzerinde oturduğu ayaklardan hangileri önce yıkıldı? Ve 12 Eylül'ü yaşamamak adına yapılması gereken ilk şey neydi?

DEMOKRASİ , HOŞGÖRÜ , MİLLİYETÇİLİK ÖZNE YIKILANLAR

12 EYLÜL'Ü YAŞAMAMAK İÇİN TARAFLARA SÖZ VE SAVUNMA HAKKI
VERİLMELİDİR.

8) 12 Eylül'ün dönem gençliği üzerinde bıraktığı izler nelerdir?

TOPLUMSAL VE RUHSAL BASKI . FİZİKSEL ŞİDDETİN AĞTIZI
RUH YARALAMALARI

9) O dönem genci olarak sizlerden alınan yegane güç neydi?

FİKİR ÖZGÜRLÜĞÜ , YAŞAM ÖZGÜRLÜĞÜ , DEMOKRASİ

2

1

3

10) 12 Eylül'ün 2000' li yıllara taşıdığı miras nedir?

TERÖR , ERGENEKON , APOLİTİK GENÇLİK , CEHALET , DUYARSIZLIK

16 / 02 / 2009

TEŞEKKÜR EDERİM

DİLEK KIRKPINAR

EK-4

AD:-----
SOYAD:-----
YAŞ:-----

DOĞUM YERİ:-----
MESLEK:-----

ANKET KONUSU : 12 EYLÜL ASKERİ DARBESİNİN, DÖNEM GENÇLİĞİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ / İZLERİ

1) "12 Eylül Askeri Darbe" denilince aklınıza gelen ilk üç kelime hangileridir?

Renkli Televizyon, Esas Duruş, Ne olacak şimdi?

2) 12 Eylül' ü nasıl ifade edersiniz? Sizce bu oluşuma sebebiyet veren faktörler nelerdir?

Devlet ile millet'in arasındaki makas açılıncaya, bu makası kapatmayı talip olan kuvvet meydana çıkar: Gençlik, Asker ve Aydın. Kuvvetli olan (Siyahlı) Kuvvetler.

3) 12 Eylül sizce bir başlangıç mıdır yoksa son mu? NEDEN?

Ne başlangıç ne son. Çünkü bu ilk darbe değildi. Son da değil; nitelikim iletişim açıldığı farklı şekillerde kendisini hissettirebiliyor.

4) Aklınıza ilk gelen 3 dönem karakteri kimlerdir?

Kemal Eren, İhsan Doğramacı, ~~Abdullah~~ Turpüt Sunalp

5) 1970 ile 1980 yılları arasındaki toplumsal, kültürel, siyasal ve elbette ekonomik kaostan ne ölçüde haberdarsınız? Hangi olaylarla dönemi açıklayabilirsiniz?

70'li yılların beki de hepsini açıklayabilecek şipor "Karağöç", karakteridir. 80'li yıllar farklı özel karakter. Bu isimlerin isim değişikliği dönemi diğerlerinden farklıdır.

6) Bir ülkenin kültürel, siyasal, toplumsal ve güvenlik dahilinde yozlaşmadan kurtulabilmesi için "tek ve mutlak" sonucun -askeri cunta- olarak düşünüldüğü, henüz gelişmesini tamamlayamamış toplumlarda sizce gelecek nasıl şekillenmektedir?

Her halükarda sivilleşme daha zorlu olmalıdır. Bu potansiyelin sarkileri dünyaya paralel olarak gelişmektedir.

7) 70' li ve 80' li yıllar arasında kurulmuş köprünün üzerinde oturduğu ayaklardan hangileri önce yıkıldı? Ve 12 Eylül' ü yaşamamak adına yapılması gereken ilk şey neydi?

Yıkılan hangi ayak sorusuna cevap veremeyeceğim. Kim kurdu kurulan köprü var mı? Şimdi sorubun ne anlattığı geleceğini bilmiyorum. Ve 12 Eylül'ü yaşamamak adına... Her türlü otokrasiyeye karşı gelmektedir.

8) 12 Eylül' ün dönem gençliği üzerinde bıraktığı izler nelerdir?

Bu dönem paralı bir tür darını kendilerinin güçleştirilebileceğini düşünürken yapılmaması üzerine düştüğü toplu kırılıpı veya hüsrana.

9) O dönem genci olarak sizlerden alınan yegane güç neydi?

Bizden alınan bir püster çok; zihinlerimize güçlü bir karakter estliğinde yatan "Çağır, Bende" şiarı oldu belki. Baba devlet şiporü gövçüye "babalık" ediyordu. Belki de o püster anlatıyor Ece Ayhan'ın Devlet ve Gençlik şiarı teması.

10) 12 Eylül' ün 2000' li yıllara taşıdığı miras nedir?

Muhafazakar Cumhuriyetçilik

16 / 02 / 2009
TEŞEKKÜR EDERİM
DİLEK KIRKPINAR

EK5

AD:-----
SOYAD:-----
YAŞ:-----

DOĞUM YERİ:-----
MESLEK:-----

ANKET KONUSU : **12 EYLÜL ASKERİ DARBESİNİN, DÖNEM GENÇLİĞİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ / İZLERİ**

- 1) "12 Eylül Askeri Darbe" denilince aklınıza gelen ilk üç kelime hangileridir?
İşkence, suikast, provakasyon
- 2) 12 Eylül' ü nasıl ifade edersiniz? Sizce bu oluşuma sebebiyet veren faktörler nelerdi?

Birbirlerine tahammülü olamayan siyasi liderlerin Amerika-nın kuklası olmayı kabul ederek toplumu bir karanlık çukura doğru sürüklemesi.

- 3) 12 Eylül sizce bir başlangıç mıdır yoksa son mu? NEDEN?

12 Eylül elbette bir başlangıçtır; çöküşün başlangıcı, cehaletin- depolitizmin başlangıcı, sinik ve de kendine güvensiz gençliğin yetiştiği -sözde- parlak günlerin başlangıcı. 12 Eylül planlı programlı bir kurgunun ürünüdür.

- 4) Aklınıza ilk gelen 3 dönem karakteri kimlerdir?

Nihat Erim, Abdi İpekçi, Kenan Evren, Turgut Özal, Demirel- Ecevit-Türkeş-Erbakan dörtgeni

- 5) 1970 ile 1980 yılları arasındaki toplumsal, kültürel, siyasi ve elbette ekonomik kaostan ne ölçüde haberdarsınız? Hangi olaylarla dönemi açıklayabilirsiniz?

Dönem tamamıyla karanlıktır. Olayların faileri bugün dahi bulunamamıştır. Katliamlar, katliamlar...Çorum katliamı, Kahramanmaraş katliamı, İpekçi suikastı, Tariş olayları

- 6) Bir ülkenin kültürel, siyasi, toplumsal ve güvenlik dahilinde yozlaşmadan kurtulabilmesi için "tek ve mutlak" sonucun -askeri cunta- olarak düşünüldüğü, henüz gelişmesini tamamlayamamış toplumlarda sizce gelecek nasıl şekillenmektedir?

Gelecek diye bir şey yoktur.

- 7) 70' li ve 80' li yıllar arasında kurulmuş köprünün üzerinde oturduğu ayaklardan hangileri önce yıkıldı? Ve 12 Eylül' ü yaşamamak adına yapılması gereken ilk şey neydi?

12 Eylül-ü yaşamamak diye bir olgu yoktur. Yaşanacaktı ve yaşandı çünkü Amerika pimi çekmişti. Bekliyordu dört gözle darbeyi. Yanıbaşında İranın yokoluşunu seyrettikten sonra Türkiye-ye gözlerini kapalı tutamazdı. Ne yapılabilirdi? Ecevit Demirel ikilisi daha duyarlı ve ileriye görerek hareket edebilirdi. 11 Eylül de akan kan nasıl 12 Eylül de durduysa 11 Eylül öncesi de yapılacaklar yapılabilirdi.

- 8) 12 Eylül' ün dönem gençliği üzerinde bıraktığı izler nelerdir?

Güvensizlik-inançsızlık-duyarsızlık-iletişimsizlik

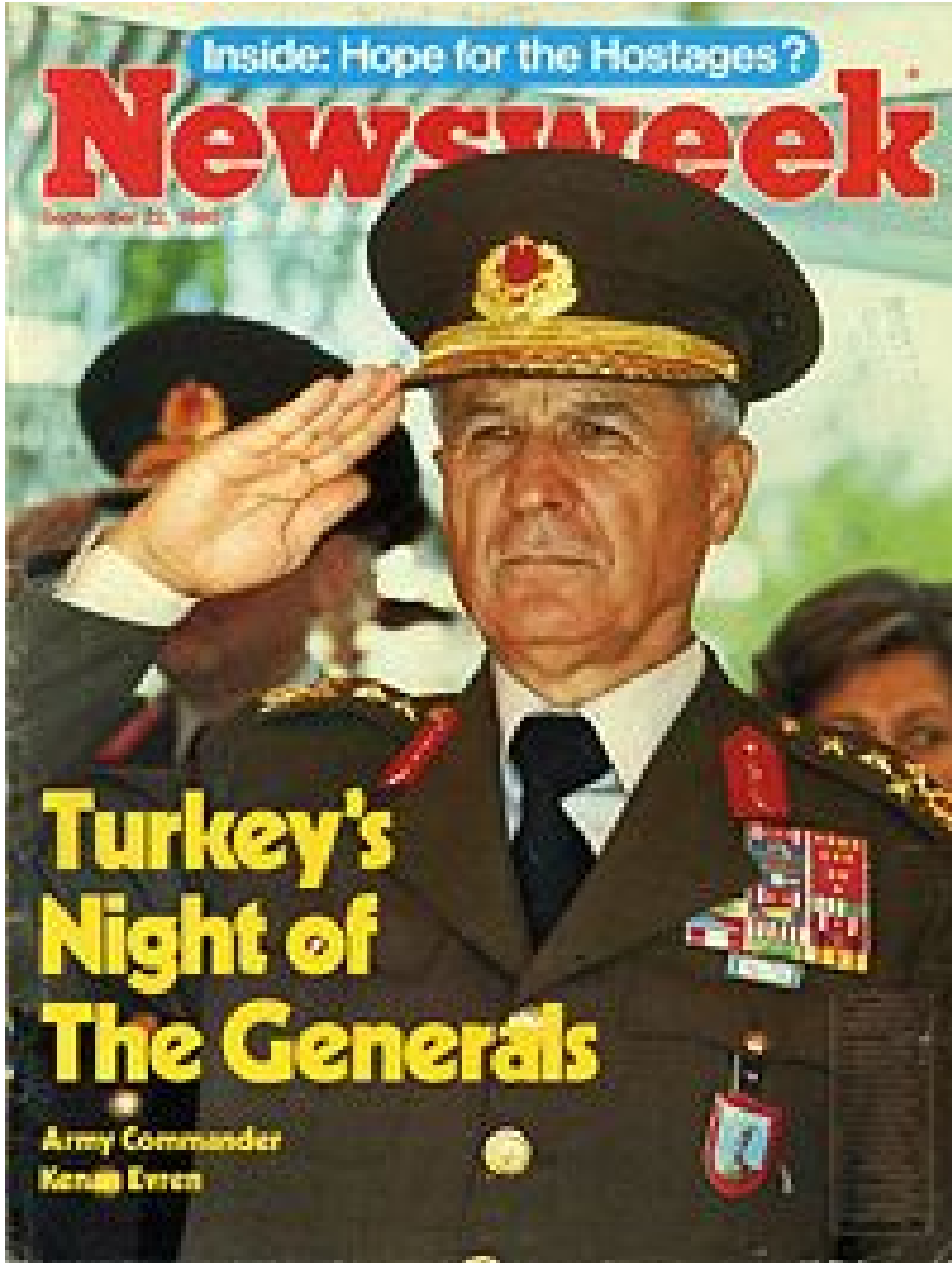
- 9) O dönem genci olarak sizlerden alınan yegane güç neydi?

Sosyalizm ve siyasi haklar

- 10) 12 Eylül' ün 2000' li yıllara taşıdığı miras nedir?

KÜRTÇÜLÜK, Ermeni soykırım iddiası, Terör, IMF borçları

16 / 02 / 2009
TEŞEKKÜR EDERİM
GÜTEK KIRKÖZİNAR

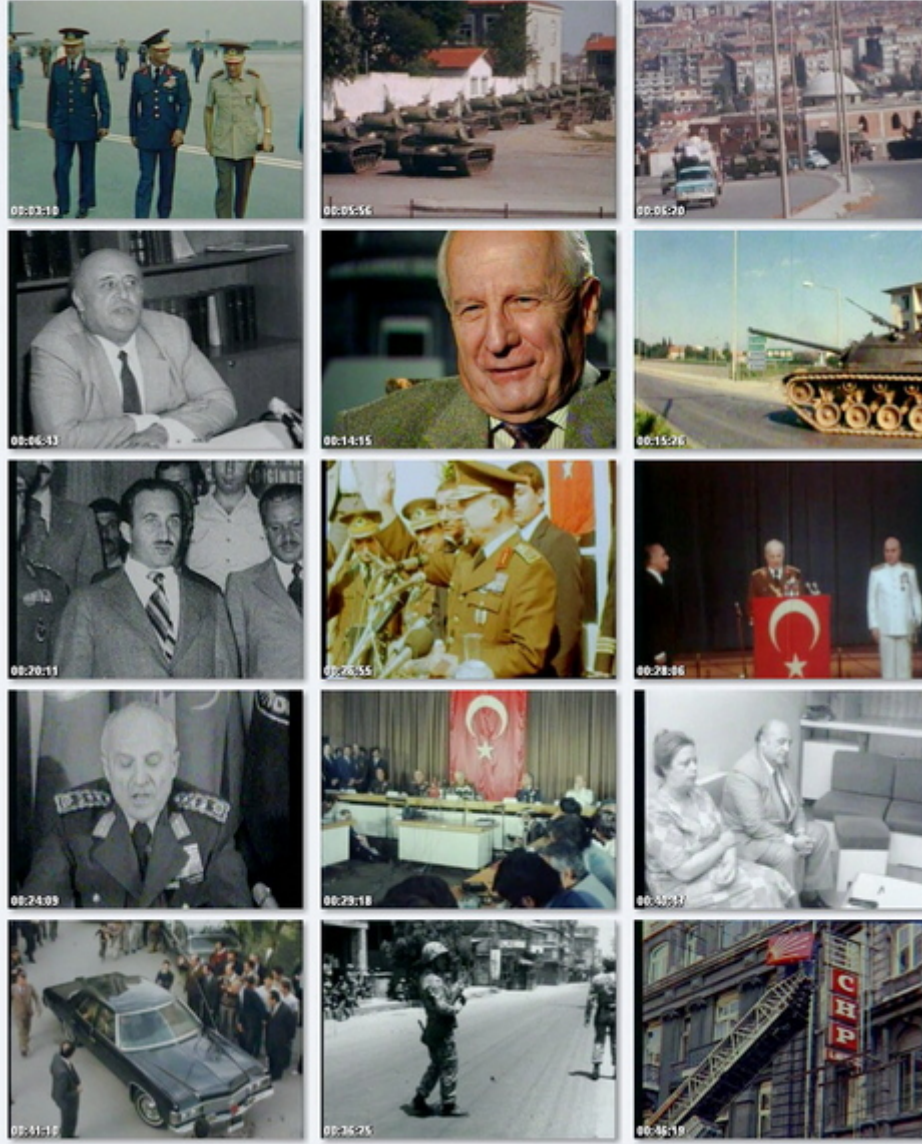

*12 Eylül 1980 darbesinin *Newsweek* haber dergisinin 22 Eylül 1980 tarihli sayısının kapağında yansıması.

EK-7

File Name: 12.Eylul 07 - 12 Eylul 1980.avi
File Size: 350.02 MB
Resolution: 368x272
Duration: 00:47:54

Upload By AZERI

*12 Eylül liderleri

EK-8

KENAN EVREN

EK-9:

EK-10:

- 12 Eylül sonrası TBMM' den bir görüntü

EK-11:

ERDAL EREN MAHKEMEDE